RETRO

FLACĂRA ALMANAH

ARGUMENT

Iată, stimate al nostru cititor, că de la această pagină înainte, pe parcursul altor cîteva zeci, îţi supunem binevoitoarei atenţii un Almanah Flacăra Retro.

După cum, desigur, se ştie, cuvîntul acesta retro e prezent, pe plan mondial, în vorbirea curentă, în ziare şi reviste, în canalele tuturor mijloacelor de comunicare audio-vizuală de masă. E deci un cuvînt „la modă". Conform înţelesului său, lumea se întoarce în trecut (precizăm, e vorba numai de perioada interbelică) spre a-l cerceta cu atenţie mărită şi, chiar, a-i actualiza unele trăsături specifice. În carte, în teatru, în film, în muzică, în plastică, în vestimentaţie şi în alte domenii, retro îşi are imprimate amprentele sale. Dar ceea ce ni se pare mai important e că „moda" acestui cuvînt contribuie la darea la iveală a documentului de epocă de orice natură. Se răspunde astfel dorinţei intense a contemporanilor noştri de a lua contact direct cu documentul politic, istoric, social etc... Nu este cazul să dezvoltăm aici ideea, dar receptivitatea masivă de care se bucură literatura, teatrul, filmul de factură politică şi istorică e mai mult decît semnificativă pentru setea de cunoaştere reală a evenimentului.

În dorinţa de a satisface această sete — caracteristică şi publicului românesc — am iniţiat pentru anul 1980 acest Almanah Retro în cadrul obişnuitului Almanah Flacăra. Nu insistăm asupra respectivului sumar. Întorcînd paginile, stimate cititor, îl vei cunoaşte fără intermediar. Ţinem numai să precizăm că nu am intenţionat o prezentare exhaustivă a epocii, ci să-i relevăm unele aspecte esenţiale politice, istorice, sociale, cultural-artistice. N-a fost ocolit nici pitorescul, grăitor şi el nu numai pentru culoarea unei epoci revolute, ci şi pentru prezenţa unor moravuri şi năravuri.

Dacă experienţa noastră din acest an va avea ecou în rîndurile cititorilor — şi aceasta o vom putea cunoaşte din eventuala lor corespondenţă — atunci, în urma sugestiilor pe care dorim să le primim (netemîndu-ne nici de critici), cîndva o vom repeta, mai complet, cu alte date structurate într-o altfel de ordine.

REDACŢIA ■

RETRO

PE SCURT DESPRE VIAȚA POLITICĂ ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ

Toamna anului 1918. Întîiul mare război mondial e pe sfîrșite. La 29 octombrie, Austria cere armistițiu. În ziua de 11 noiembrie este semnat, la Compiègne, armistițiul dintre Puterile Aliate și Germania; apoi flota de război germană intră în apele teritoriale engleze (Firth of Forth) pentru a fi internată, iar la 25 noiembrie capitulează și armata germană din Africa de Est. Astfel s-a marcat încetarea ostilităților în primul război mondial.

Pe cerul de pace al Europei mai toate vechile constelații prezentau fisuri, mai mici sau mai mari, cauzate de teribila încleștare a armelor. O lume nouă irumpe zăgazuri mortificate și în iureșul căderilor de cascadă ale putredelor tronuri, se zămislesc începuturile unei alte ere.

România, aflată cobeligerantă alături de Puterile Aliate – pentru a-și realiza idealul național – cunoaște și ea efervescența acutelor căutări și înfăptuiri imediat postbelice. Cursul acestor evenimente a fost năvalnic. Au urmat, apoi, cele întîmplate și petrecute în toată perioada interbelică, și care au rostuit și consolidat statul român a cărui unitate națională se desăvîrșise. Din noianul atîtor fapte de rostire românească, cu greu un cronicar al zilelor noastre poate să propună un fel de *cronologie*, conștient fiind de neiertata vină de a fi lăsat în afară sumedenie de acțiuni și realizări demne a fi consemnate spre știință și luare aminte. Am înțeles însă spiritul ce guvernează întreprinderea publicației sub auspiciile căreia apare această încercare a noastră, și am purces totuși, în economia spațiului afectat, la acest temerar drum.

MOMENTE

POLITICO-SOCIALE

● 1920 ●
GREVA GENERALĂ

Anul 1920 începe sub semnul unor greve [illegible] cuprins lumea muncitoare din întreaga țară, din cauza grelelor condiții de viață și a nejustețelor la care este supusă. Pretutindeni, muncitorii cer sporirea salariilor, instituirea zilei de 8 ore de lucru și recunoașterea sindicatelor ca forme de organizare legală a salariaților. Cererile sînt însoțite de greve. Pînă la începutul lunii octombrie sînt semnalate peste trei sute de greve în toată țara, dintre care mai mult de o sută numai în București. Contopirea acțiunilor muncitorilor din toate ramurile de activitate duce, pînă la urmă, la declararea grevei generale – la 20 octombrie 1920. Greva cuprinde circa 400 000 de salariați și este socotită drept cea dintîi grevă politică generală a proletariatului din întreaga Românie. Deși înfrîntă după numai opt zile, această grevă – reprimată brutal de forța armată – a silit guvernele următoare să țină seama de forța unirii muncitorilor, acordîndu-le, treptat, unele îmbunătățiri de salarizare. Data de 20 octombrie 1920 rămîne deci consemnată în istoria politică a țării ca o piatră de hotar a luptei revendicative triumfătoare a clasei noastre muncitoare.

● 1921 ●
REPARAȚIILE DE RĂZBOI

La cererea Comisiei Internaționale instituită la Paris, România trimite, la 11 aprilie 1921, nota privind pagubele de război pricinuite de Germania agresoare. Nota este semnată de ministrul nostru de externe, Nicolae Titulescu. În ea se arată că sînt în țară 1 150 000 de locuitori care cer și au dreptul la despăgubiri. La data aceea statul judecase și plătise daune la 725 000 de cetățeni (5 160 000 000 de lei). Războiul a dus la distrugerea a 12 000 de case în orașe și 60 000 de case la sate. Dintre instituțiile de stat, cea mai păgubită a fost calea ferată – care cere aproape un miliard de lei daune, pentru distrugerea a 47 de poduri și a 2 400 de km de cale, plus jumătate din materialul rulant pe care l-a avut. În sectorul silvic, prin distrugerea unor imense suprafețe de păduri, s-au înregistrat pagube de 820 000 000 de lei.

● 1928 ●
CATACOMBELE DOFTANEI

O acțiune publică întreprinsă în luna februarie 1928, prin întruniri și articole de presă, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale deținuților politici de la închisoarea Doftana, determină pe doctorul C. Rădulescu, profesor de criminalistică și știință peniten-

14 NOIEMBRIE 1918. Pe fondul de radicalizare și revoluționare a maselor, Partidul Socialist din România își intitulează primul număr al organului său de presă — Trăiască socialismul ● Două zile mai tîrziu se pune în aplicare, printr-un decret lege, principiul votului universal — adevărat că numai pentru bărbați — egal, direct și obligatoriu, votat încă de Parlamentul de la Iași, în anul 1917 ● La 18 noiembrie, Marele Sfat Național din Transilvania lansează un manifest Către popoarele lumii, prin care Consiliul Național Român Central afirmă în fața opiniei publice mondiale dorința de a se uni cu patria mumă — România ● La 1 decembrie are loc, la Alba Iulia, Marea Adunare Națională, cu participarea a peste 100 000 de români veniți din toate ținuturile Transilvaniei și Banatului. Din însărcinarea și în numele Consiliului Național Român Central, fruntașul politic transilvănean, Vasile Goldiș, citește textul rezoluției de Unire a Transilvaniei cu România (aprobată în unanimitate), care începe așa: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 nov./dec. 1, 1918, decretează Unirea acestor români și a teritoriilor locuite de dînșii cu România". Din Consiliul Dirigent, ales a doua zi, făceau parte zece membri ai Partidului Național Român, doi ai Partidului Social-Democrat și trei independenți ● Pe fondul confruntărilor de clasă (grevă generală de protest, la București, împotriva suspendării ziarului „Socialismul" — 11 decembrie), Partidul Socialist din România adoptă noul program politic, cunoscut sub numele de Declarația de principii, în care înscrie la loc de frunte: „Partidul socialist din România este un partid de clasă, care inspirîndu-se de la ideile socialismului științific, urmărește desființarea exploatării muncii sub orice formă prin trecerea mijloacelor de producție în stăpînirea societății" ● După un interimat de circumstanță, guvernul condus de generalul C. Coandă demisionează (la 12 decembrie) și îi urmează un cabinet liberal prezidat de Ionel Brătianu — ce avea, între alte misiuni, sarcina expresă de a veghea preparativele pentru apropiata masă a tratativelor de pace. ● Lumea politică românească cunoaște formule de ascensiune, de depresiune. Apar noi formații politice, precum Partidul Țărănesc de sub conducerea învățătorului muscelean Ion Mihalache. Și tot la sfîrșit de an 1918, Partidul Conservator condus de Al. Marghiloman, compromis și devenit revolut, încearcă o precară supraviețuire prin schimbarea denumirii în Partidul Conservator Progresist și adoptarea unui program politic ajustat ceva mai în apropierea spiritului vremii ● Anul 1918 avea să se încheie cu trei momente deopotrivă de memorabile: unul statuînd desăvîrșirea unității statului național român (la 11 decembrie regele Ferdinand I emite decretul de unire a Transilvaniei cu vechea Românie), altul vestind avîntul revoluționar ce avea să vină (la 13 decembrie se desfășoară viguroasa manifestație muncitorească din București pe Calea Victoriei, în fața Teatrului Național — reprimată sîngeros de autoritățile burgheze), iar al treilea consemnează promulgarea (la 16 decembrie) a decretului exproprierii pămîntului din vechea Românie (pînă în martie 1919 fiind expropriate 2 224 588 ha și date în arendă obștilor de țărani) ● **LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1919** (între 19—20 ianuarie) are loc, la Sibiu, Congresul Partidului Social-Democrat Român din Transilvania și Banat — unde se adoptă noul program politic ● În ianuarie se deschid și lucrările Conferinței

MOMENTE

cială comparată, de la Facultatea de drept, să publice în ziarele din Capitală un studiu referitor la „catacombele Doftanei", în care spune: „Doftana, ca închisoare celulară, este construită contra tuturor principiilor și regulilor arhitectonice de specialitate în materie de închisori. Are 138 de celule care nu îndeplinesc nici una dintre condițiile cerute de lege pentru sănătatea și respectarea vieții condamnaților. Nici închisorile în care se dețin condamnații la moarte nu sînt în condiții similare Doftanei. Doftana trebuie desființată: este o adevărată catacombă". Apelul nu este ascultat acolo unde trebuie și Doftana rămîne mai departe catacombă și mormînt rece — pînă la cutremurul din 1940, care o desființează iremediabil.

● 1928 ●
MARELE ȘANTIER

În anul 1928 moștenitorii unei bătrîne moarte prin asasinare, scot la licitație valorile rămase, pentru partajare. Între alte bunuri se află și o întinsă suprafață de pămînt situată la marginea Capitalei, lîngă linia ferată, dincolo de ultima casă din cartierul Giulești — vizavi de Atelierele C.F.R. Grivița. Scoasă la licitație, „moșia Ceștești", cum i s-a spus, este cumpărată, parcelă cu parcelă, de ceferiști, care deschid aici, în vara următoare, un „mare șantier" de locuințe. În doi ani vor fi construite cîteva sute de magazii din pari bătuți în pămînt și împletiți cu nuiele, apoi lipite cu pămînt — „locuințele" familiilor ceferiștilor. În fotografie: „Dormitorul" de vară al familiei unui ceferist — afară, lîngă

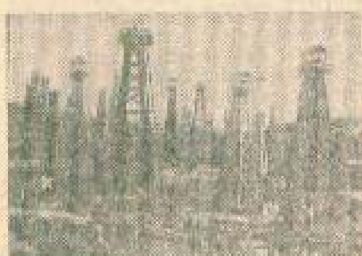
casa-magazie. În locul acestor cocioabe sînt astăzi înaltele blocuri de locuințe care fac din Șoseaua Giulești un modern și atrăgător cartier bucureștean.

● 1930 ●
RECORDURI LA BUȘTENARI

Acum cincizeci de ani la Buștenari exista una dintre cele mai mari schele petrolifere din țară; poate chiar mai mare decît aceea de la Moreni, aflată tot în județul Prahova. Și această schelă era deținătoarea, în mod cert, a cîtorva recorduri de specialitate. Mai întîi din sondele sale se extrăgea țițeiul care se vindea cu cel mai mare preț din lume; fiind de cea mai bună calitate. Apoi în cuprinsul schelei Buștenari se găseau cele mai multe forări: peste 10 000 de „puțuri". Una din sondele de la Buștenari (nr. 32, „Steaua Română") făcuse cu doi ani mai înainte cea mai formidabilă erupție cunoscută în lume: 600 de vagoane de țiței în 24 de ore. Și încă două recorduri: deși în epoca res-

de pace de la Paris, la care participă și o delegație română (Ionel Brătianu, Al. Vaida-Voevod, C. Angelescu, I. Lapedatu, V. Antonescu ș.a.). Începe elaborarea textelor tratatelor de pace dintre țările învingătoare în primul război mondial (27 de state, printre care și România) și țările învinse (Germania, Austria, Ungaria, Bulgaria și Turcia) ● În 13 februarie, Comitetul Executiv provizoriu al Partidului Socialist și Comisia centrală provizorie a sindicatelor publică o declarație în care salută cu bucurie „dezrobirea națională a poporului român în provinciile subjugate pînă acum" și fac apel la unificarea forțelor proletare și socialiste de pe teritoriul întregii țări ● Între 2—6 martie are loc la Moscova Conferința internațională a partidelor comuniste și organizațiilor social-democratice, cu care ocazie se creează Internaționala a III, Comunistă ● La 5 martie este dat decretul-lege privind adoptarea calendarului gregorian (calendarul de stil nou) începînd de la 1 aprilie 1919 (care a devenit 14 aprilie), stil nou ● 11 aprilie : România devine membră fondatoare a Organizației Internaționale a Muncii, cu sediul la Geneva ● Conferință a Partidului Socialist din România (București, 23—26 mai), unde se adoptă programul politic unic ● La Conferința de pace de la Paris, delegației României i se comunică (în 11 și 13 iunie) hotărîrea Consiliului Suprem privind frontierele dintre România și Ungaria și dintre România și Iugoslavia, prin care se recunoaște de drept unirea cu România a Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului și Banatului. Peste două săptămîni (28 iunie) se semnează, la Versailles, Tratatul de pace dintre Puterile Aliate și Germania ● În întreaga țară are loc o grevă generală (21 iulie) de solidaritate cu Rusia Sovietică și cu revoluția proletară din Ungaria ● La 10 septembrie este semnat, la Saint-Germain en Laye, Tratatul de pace între Puterile Aliate și Austria ; între altele, Austria recunoaște unirea Bucovinei cu România (înfăptuită sub conducerea Consiliului Național Român încă la 15 noiembrie 1918) ● Ia ființă — prin decretul-lege din 12 septembrie — Universitatea românească din Cluj ● În aceeași zi, Consiliul Dirigent semnează decretul pentru reforma agrară și pentru votul universal și egal al tuturor bărbaților ● Schimbare de guvern (27 septembrie). Ionel Brătianu, reîntors de la Conferința de pace, lasă locul tot unui guvern de tranziție, condus de generalul Artur Văitoianu ● Partidul Conservator-Naționalist de sub conducerea lui Tache Ionescu încearcă și el supraviețuirea în noile condiții — adoptă un nou program (radicalizat), își schimbă denumirea în Partidul Democrat-Unionist, fără să reușească însă destrămarea sa odată cu moartea șefului, întîmplată în anul 1922 ● În noiembrie au loc alegeri electorale. Sînt întîile alegeri ale votului universal și care se desfășoară pe întreg teritoriul țării. Două forțe politice, ideologicește aflate la antipod, hotărăsc — din motive diferite — să nu ia parte la alegeri. Aceste erori tactice sînt săvîrșite de Partidul socialist, cel care se bucura de o reală priză în masa alegătorilor, și de recent înființata Ligă a poporului a generalului Averescu, aureolat de o efemeră mistică a celor veniți din tranșeele frontului. Beneficiari vor fi țărăniștii învățătorului Mihalache, cu 130 deputați aleși, Partidul Liberal trebuind să se mulțumească cu 103 mandate, iar recordul deținîndu-l Partidul Național Român din Transilvania cu cele 199 de mandate ale sale ● Ca rezultat al alegerilor, dat fiind că și formațiunea politică de

MOMENTE

pectivă extragerea țițeiului se făcea, mai pretutindeni, cu mijloace moderne, prin folosirea motoarelor cu benzină sau electrice, la Buștenari mai existau încă cîteva sute de puțuri la care forarea era făcută manual, de muncitori coborîți în adînc pînă la descoperirea izvorului căutat. La aceste puțuri lucrau, la Buștenari, și cei mai tineri muncitori : copii de zece ani, folosiți la tragerea burdufelor și la mînarea cailor de la hecne.

● 1932 ●
SEMNELE ELECTORALE

Un record electoral : la alegerile parlamentare de la 17 iulie 1932, sînt prezentate la startul bătăliei pentru cucerirea puterii, 75 de liste de candidați, reprezentînd tot atîtea partide, partidulețe, grupuri, grupulețe, asociații, ligi, dizidente, uniuni și „individuali". Pare de necrezut dar comisia

sub conducerea lui N. Iorga obținuse 27 de mandate, acesta împreună cu naționalii transilvăneni, cu țărăniștii și cu alte fracțiuni mai mici s-au coalizat în Blocul Democratic — formînd majoritatea parlamentară ● La 27 noiembrie se încheie, la Neuilly—sur-Seine, Tratatul de pace între Puterile Aliate și Bulgaria ● Iar la 1 decembrie se constituie un nou guvern, cel al „Blocului Democratic", prezidat de Al. Vaida-Voevod.

● **ÎNCEPUTUL ANULUI 1920.** Consemnăm mai întîi înființarea (la 10 ianuarie) a Ligii națiunilor („Societatea Națiunilor"), cu sediul la Geneva, România se numără printre statele fondatoare ● Din unele partide politice se desprind o serie de dizidențe. Din Partidul Național transilvănean se desface gruparea condusă de Octavian Goga și Octav Tăslăuanu — fuzionînd cu Partidul Poporului, fosta „ligă" a generalului Averescu. Și tot în martie înregistrăm ruptura din Partidul naționalist-democrat, în urma căreia A.I. Cuza constituie o formațiune politică „creștină", cu orientare de dreapta. ● Jocul culiselor politice și al manevrelor regale face să cadă guvernul „Blocului Democratic", fiind înlocuit cu un guvern condus de generalul Averescu (13 martie). Acesta dizolvă Parlamentul (la 25 martie) și fixează noi alegeri pentru luna mai ● Procesul de radicalizare a conștiinței maselor continuă, dînd naștere unui viguros avînt revoluționar. La 15 martie muncitorii metalurgiști de la trei mari întreprinderi bucureștene („Wolff", „Vulcan" și „Lemaître") declară grevă — ce ține șase luni — iar patronii celor trei fabrici declară și ei lóck-out. Guvernul este nevoit să dea un jurnal de Consiliu, prin care se instituie obligativitatea arbitrajului în cazurile conflictelor de muncă ● La 2 aprilie se dă un nou decret care întregește măsurile privind împroprietărirea și organizarea consiliilor pentru împărțirea pămîntului expropriat ● În cadrul procesului centralizării vieții social-politice și economice la scară națională, este desființat (1 aprilie) Consiliul Dirigent al Transilvaniei, atribuțiunile lui trecînd în seama guvernului țării ● Alegerile parlamentare din 25—27 mai se încheie cu victoria partidului de guvernămînt — cel al generalului Averescu (42% din voturi) ● La Trianon se încheie Tratatul de pace între Puterile Aliate și Ungaria unde, în principal, se stipulează recunoașterea pe plan internațional a unui mare adevăr istoric: unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România (Tratatul va intra în vigoare la 21 iulie 1921) ● Consiliile muncitorești din Capitală acordă Comisiei generale sindicale mandatul de a organiza greva generală, în cazul că revendicările muncitorimii nu vor fi satisfăcute ● În săptămîna următoare (1 iulie) apare primul număr al revistei Lupta de clasă, editată de secțiunea din București a Partidului Socialist din România ● Pe plan extern, se semnează la Spa (16 iulie) Acordul pentu reparațiile datorate de învinși învingătorilor în primul război mondial. României i se atribuie numai cota de 1% din totalul reparațiilor germane și 10,55% din cele orientale (Ungaria, Austria și Bulgaria). Procentul oferit era derizoriu față de eforturile materiale și morale ale țării noastre din timpul războiului mondial ● Conducerea Partidului Socialist din România hotărăște să trimită la Moscova o delegație care să discute problemele legate de afilierea partidului la

MOMENTE

electorală centrală de atunci s-a aflat în fața unei probleme neînchipuit de dificile — necesitatea de a „inventa" 75 de figuri geometrice, pentru că fiecare listă de candidați trebuia să poarte un semn aparte, adresat neștiutorilor de carte. „Să votezi, bade: două cercuri, pătratul, lanțul, fereastra, scara, inelul cu doi ochi, rîul șerpuit, trei poteci cotite" — și cîte, cîte alte semne indicate pe acele liste de pomină.

● 1936 ●
ȘOMAJUL, ACUM 50 DE ANI

Răspunzînd chestionarului anual trimis de Biroul Internațional al Muncii, ministerul nostru de resort comunică la Geneva, în ianuarie 1936, numărul șomerilor înregistrați pe teritoriul României: 30 000. Cifra nu este reală și ziarele scot în evidență falsul comis. Între alții, se ocupă de problemă și Alexandru Sahia. Acesta publică în revista „Vremea" un articol documentat, arătînd că avem peste o sută de mii de șomeri. Principalele date menționate: de la Reșița au fost concediați, în ultimii trei ani, 15 000 de muncitori; pe Valea Jiului — 14 000; în industria petroliferă — 5 500; la C.F.R. — 12 400. Sîntem deci integrați, substanțial, în marea problemă a șomajului internațional; dar oficialitatea caută să minimalizeze gravitatea situației. Mai tîrziu, cînd organizațiile profesionale își vor spune cuvîntul, se va vedea că aproape un sfert din numărul șomerilor de la noi îl reprezintă intelectualii — peste douăzeci de mii.

● 1930 ●
SIMBRIILE REGALE

Zile „istorice" din activitatea parlamentului nostru: 24 și 27 iunie 1930, cînd se votează „Lista regală", adică simbriile numiților: Carol II, ca șef al familiei, care va primi 40 000 000 de lei pe an; Maria, mama sus-zisului — 20 000 000, și așa mai departe. Deci regele avea atunci 110 000 de lei pe zi, adică, leafa, tot pe o zi, a circa două mii de muncitori. Ce însemna suma aceasta pentru un cap încoronat? Mai nimic: află se putea pierde într-un singur pot, la partidele de pocker de la Palat. Noroc că celor din Marea Familie le mai revin niște sume bine rotunjite, de la Domeniile Coroanei (147 309 hectare) și din acțiunile deținute la principalele fabrici din țară.

● 1931 ●
PREMIILE MAVROYENI

Ca urmaș al fostului domnitor Nicolae Mavrogheni, care poartă numele Alexandru Spiridon Mavroyeni, lasă un fond Academiei Române, la 26 mai 1931, pentru înființarea unui Premiu de Virtute, ce se va da, după cercetări temeinice, acelui cetățean din București care, mai mult ca oricare altul, și-a cîștigat existența prin muncă încordată și a dat dovadă de abnegație, devotament și jertfe pentru semenii săi. Premiul urmează a se acorda în fiecare an. Printre primii cîștigători ai Premiului de Virtute găsim menționați în arhivele Academiei Române pe următorii: Artemi Nicolau,

Internațională a III-a, Comunistă ● Între 15 și 16 august are loc, la Cluj, congresul organizațiilor socialiste din Transilvania și Banat. Conducerea nou aleasă, în frunte cu Eugen Rozvan, avea să militeze pentru transformarea în partid comunist și afilierea la Internaționala a III-a ● Partidul Țărănesc publică programul său politic, care prevede o seamă de transformări burghezo-democratice radicale (septembrie) ● La 5 septembrie este decretată Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă („legea Trancu-Iași", după numele ministrului alcătuitor), prin care se limita dreptul de grevă al muncitorilor, instituindu-se obligativitatea arbitrajului în fața unei comisii constituite ad-hoc. Muncitorii din întreprinderile statului și din unitățile de interes național nu puteau declara greva decît în anumite condiții. Adoptarea acestei legi va provoca mari manifestații și întruniri de protest ale muncitorilor, din întreaga țară ● Într-o ședință a Consiliului General al Partidului Socialist din România (10 octombrie) se adoptă noul statut bazat în mare parte pe centralismul democratic și în baza căruia, de la 1 ianuarie 1920, partidele socialiste provinciale urmau să se unifice într-un partid centralizat pe întreaga țară ● A doua zi, același Consiliu General al Partidului Socialist din România înaintează guvernului un memoriu de revendicări : respectarea libertăților de organizare, de întrunire, de grevă ; recunoașterea Consiliilor muncitorești în toate întreprinderile : retragerea armatei din fabrici ; desființarea efectivă și completă a stării de asediu și a cenzurii ; încetarea evacuării forțate a muncitorilor din întreprinderi etc. În memoriu se precizează că, dacă acestea nu vor fi satisfăcute pînă la 20 octombrie, se va declanșa greva generală ● Curînd (între 20 și 28 noiembrie), 400 000 de salariați intră în grevă. Sînt cuprinse toate ramurile industriei și transporturilor. Prima grevă politică generală a proletariatului din întreaga Românie va fi, în ultimă instanță, înfrîntă, datorită deficiențelor de conducere cum și măsurilor represive luate de organele guvernamentale ● ÎNTRE 3 ȘI 6 MARTIE 1921 ARE LOC la Iași, ședința grupurilor comuniste, unde se apreciază că principala sarcină este aceea de a milita în interiorul Partidului Socialist (dar și în afara lui) pentru transformarea acestuia în partid comunist ● La 8 mai se deschid la București lucrările Congresului General al Partidului Socialist din România — transformat în Congresul I al P.C.R. Cu acest prilej se votează cu o mare majoritate transformarea partidului socialist în Partidul Comunist Român și se hotărăște afilierea sa la Internaționala a III-a, Comunistă. Autoritățile burgheze arestează majoritatea congresiștilor (pe cei ce votaseră pentru afilierea de la Moscova). Ființînd pe baza ideilor marxism-leninismului și ca detașament de avangardă al clasei muncitoare, crearea Partidului Comunist Român a constituit un eveniment epocal în istoria mișcării muncitorești din România, un moment de mare importanță în istoria poporului român ● Este promulgată (la 26 mai) Legea asociațiilor profesionale care, cu toate limitele sale, stabilea cadrul juridic al organizării sindicale a muncitorimii din țara noastră ● Reprezentanții social-democraților, care părăsiseră partidul încă la începutul anului se întrunesc la Ploiești (19—20 iunie) și creează Federația partidelor socialiste din România ● După o săptămînă, tot la Ploiești, în cadrul unei Conferințe sindicale ia ființă

MOMENTE

care a crescut șapte copii străini ; factorul poștal Vasile Ioniță și soția sa, Ana — au 15 copii și mai cresc și un nepot rămas orfan ; văduva Sabina Georgescu — are 5 copii și mai crește un nepot și un copil străin, rămași orfani, în cartierul său, plus doi copii refugiați de război ; muncitorul Toma Dragomirescu și soția sa — care cresc 8 copii străini.

● 1937 ● „SFÎNTA" DE LA HERĂSTRĂU

În luna septembrie 1935 ia ființă și la București un Maglavit — la Herăstrău, unde Fecioara Maria „s-a arătat" unei fete de patru ori și i-a poruncit să propăvăduiască frica de Dumnezeu printre oameni. Fata se numește Maria Rusu, este de 18 ani, săracă, orfană și locuiește la o mătușă a ei, în cartierul Herăstrău. Întrebată de ziariști, fata, proclamată de credincioși „sfîntă", povestește : „Aici mi s-a arătat Fecioara Maria, de patru ori. A ieșit din stuful de colo și mi-a spus să le vorbesc oamenilor. I-am povestit asta părintelui din sat și el m-a pus să le vorbesc oamenilor. Le vorbesc în fiecare zi. Vin aici tot felul de oameni și unii se vindecă de boli". Pe locul unde „s-a arătat" Fecioara Maria,

credincioșii au pus o cruce. Și în jurul acestei cruci vin în fiecare zi mii de oameni, ca s-o asculte pe Maria Rusu povestind. Iar preotul face slujbă în fiecare zi și citește mii de pomelnice plătite, din ce în ce mai scump, de cei din gloată. Se fac treburi bune și cu luminările și cu agheasma, care se vinde în porții, la prețuri fixe. Duminica oficiază slujbele opt preoți. Au fost duminici cînd au îngenuncheat la aceste slujbe pînă la cinci mii de oameni ; și fiecare a plătit mai întîi pentru pomelnic, pentru lumînare și pentru ceașcuța de agheasmă. Cine n-are bani, bea apă direct din lacul Herăstrău : se spune că ar fi și aceasta „sfințită". Noroc însă că încep ploile, care țin zile în șir și pelerinajul de la Herăstrău ia sfîrșit. Negustoria cu pomelnice, lumînări și agheasmă a umplut totuși multe pungi. Numai Maria Rusu a rămas cu aceeași rochie ruptă și cu aceiași pantofi scîlciați ; așa cum se cade să fie o sfîntă.

Comisia Generală (provizorie) a Sindicatelor, cu sediul la București. Tot acum apare și ziarul „Viața sindicală" — organ al Comisiei Generale a Sindicatelor ● La 17 iulie se dă o nouă Lege pentru definitivarea reformei agrare în vechea Românie. Se asigura, astfel, exproprierea a 6 120 000 ha., dintre care 3 998 753 ha. de teren arabil. Urmează (la 30 iulie) Legea pentru definitivarea reformei agrare în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș ● În noiembrie are loc congresul Partidului Național Liberal ce adoptă noul statut și noul program ale căror prevederi urmăresc consolidarea statului burghez român prin întărirea pozițiilor capitalului industrial și financiar autohton ● La 14 decembrie apare, la București, ziarul Socialismul — organ al P.C.R., care a avut un rol de seamă în munca de propagandă a partidului în anii legalității sale ● Demisionează guvernul generalului Averescu (13 decembrie). Se formează în grabă un inconsistent cabinet prezidat de Take Ionescu, PENTRU CA DIN 19 IANUARIE 1922 să urmeze la conducerea țării guvernul liberal al lui Ionel Brătianu, sub ale cărui auspicii, timp de peste șase ani, România își va așeza mare parte din structurile sale capitaliste interbelice ● În 3 ianuarie se constituie, în condiții de semilegalitate, Comitetul Executiv Provizoriu al Partidului Comunist Român ● Tot la începutul anului se creează Partidul Socialist din România, cuprinzînd socialiștii-unitariști (centriștii) care în august aderă la Federația partidelor socialiste din România — păstrîndu-și însă o anumită libertate de acțiune ● Peste patru luni de zile au durat lucrările procesului intentat celor 271 militanți revoluționari, printre care și congresiștii din mai 1921. La 10 iunie, printr-un decret, aveau să fie amnistiați și eliberați 213 acuzați în „Procesul din Dealul Spirii", cum i s-a mai spus în epocă ● În martie au loc alegeri parlamentare, cîștigător scontat partidul de guvernămînt, liberal — cel care „făcuse" alegerile ● Tot în martie, Conferința la Belgrad a Micii Înțelegeri (ale cărei baze se puseseră încă din 1921, prin succesivele alianțe româno-iugoslavă și româno-cehoslovacă) ● Martie — aprilie sînt puse bazele organizatorice și ideologice ale mișcării revoluționare de tineret, prin crearea Uniunii Tineretului Comunist din România ● 4—7 iunie, congres general al Sindicatelor din România, la Sibiu; se alege C.G.S.U.-ul, cu sediul la București.

● Are loc la Ploiești (între 3 și 4 octombrie) Congresul al II-lea al P.C.R. Se adoptă statutul partidului și se alege intîiul Comitet Central, în frunte cu Gheorghe Cristescu, ca secretar general. ● FEBRUARIE 1923: rămășițele Partidului Conservator fuzionează cu Partidul Național din Transilvania ● Se constituie gruparea naționalistă de dreapta Liga Apărării Național-Creștine (3 martie) ● Între 26—27 martie, Adunarea Deputaților și Senatul votează noua Constituție promulgată prin decret la 28 martie. Prevederile noii Constituții întăreau rolul Parlamentului în viața politică și marcau consolidarea pozițiilor burgheziei. Erau înscrise libertatea cuvîntului, a întrunirilor, a presei, egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, fără să fie prevăzute și mijloacele de garantare reală a libertăților proclamate ● În august ia ființă „Liga drepturilor omului" — organizație de masă care-și desfășoară activitatea sub conducerea P.C.R. ● La Cluj (16—18 septembrie) are loc Congresul general al sindicatelor din România. Liderii social-democrați de dreapta hotărăse afilierea la Federația inter-

MOMENTE

● 1935 ●
ODISEEA UNEI MAME

La redacția ziarului „Ordinea" se prezintă, într-una din zilele lunii noiembrie 1935, o femeie care-și spune păsul. Este mama a 21 de copii. Soțul i-a murit de cîteva luni, lăsînd-o singură, fără nici un ajutor. Se numește Profira Frunză. A bătut pe la ușile tuturor instituțiilor din județul său, dar n-a obținut nici un sprijin. Cu o lună mai înainte a plecat din comuna sa, Nădărjac, județul Iași, pe jos, spre București, în căutarea unui ajutor. A făcut drumul în treizeci și două de zile — cu opriri pe unde a găsit de lucru cîteva ore, ca să-și cîștige mîncarea. Femeia este însărcinată. Va aduce pe lume, în curînd, al douăzeci și doilea copil. Acum își caută un adăpost. Și un cetățean de pe strada Traian, nr. 143, o primește „în gazdă", pînă își va găsi un rost. O va ajuta și reporterul pe care-l vedem stînd de vorbă cu ea. Articolul pe care-l publică sub titlul: „Calvarul unei femei", va impresiona și se vor găsi cîțiva binevoitori care s-o ajute. Autoritățile însă n-au auzit de acest impresionant caz.

● 1933 ●
COPILUL STUDENȚILOR.

Un interesant caz de paternitate petrecut la un cămin studențesc din București. Un grup de studenți, toți săraci, cu grija zilei de mîine, cresc din pîinea lor puțină un copil găsit pe stradă, bolnav, fără căpătîi. Copilul se numește Pandele Tăpîrdea, are zece ani, este orfan și de la vîrsta de șapte ani, cînd i-a murit și ultima rudă, trăiește din ce capătă de la străini — și doarme pe unde găsește. Studenții care l-au adoptat l-au adus la căminul lor, de pe strada Fontăriei 14. Patru dintre studenții „părinți": Tiberiu Manole, Fănică Mureșeanu, Valeriu Ștefănescu și Vasile Huhoiu, îl găsiseră pe nefericitul copil la cantina comunală, din Piața Mare, unde era „ajutor de chelner", fără leafă, dar cu hrana asigurată. I-au propus să vină la ei, la cămin, unde va avea și un pat pentru dormit. Copilul, neîncrezător în „domnii" ăștia, a refuzat. Și atunci studenții l-au răpit pur

națională „galbenă", după ce poliția reușise să expulzeze din oraș 135 delegați din totalul de 242 ● Între 28—30 octombrie are loc, la București, Conferința sindicatelor excluse la Congresul de la Cluj. Sindicatele Unitare aleg Consiliul General ● LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1924 ia ființă organizația pentru sprijinirea luptătorilor revoluționari, „Ajutorul roșu", afiliată la organizația similară internațională — M.O.P.R. ● Apare, la 6 februarie, Legea persoanelor juridice, prin care, între altele, s-a dat cadrul juridic legal dizolvărilor arbitrare a organizațiilor politice și profesionale ale muncitorilor ● La 5 aprilie este emisă Ordonanța militară pe baza căreia se interzice de fapt activitatea Partidului Comunist Român. Cinci zile mai apoi, apare la București primul număr al ziarului „Lupta comunistă", organ al P.C.R. ● Sînt date o serie de legi : cea privind comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului ; cea relativă la organizarea armatei ; o alta, a minelor, ce abrogă pe cele vechi din 1895 și 1900 ● August — Nicolae Titulescu protestează la Londra, în cadrul Conferinței planului Dawes, împotriva nedreptății ce se făcea României prin cota mică care i se atribuia din volumul reparațiilor datorate de statele învinse în primul război mondial ● Este semnat (la 26 iulie) decretul cu Legea pentru învățămîntul primar al statului (organizare unitară, obligativitate și gratuitate). ● În septembrie se desfășoară, la Viena, Congresul al III-lea al P.C.R. Secretar general este ales Elek Köblös ● Teroristul Corneliu Zelinschi, viitorul conducător al agenturii hitleriste în România, Garda de fier, împușcă mortal (la 25 octombrie) pe prefectul poliției din Iași, Const. Manciu — deschizînd, astfel, lungul cortegiu al asasinatelor politice făptuite de „cămășile verzi" ● În decembrie apare gazeta „Tînărul leninist" — organ central al U.T.C. ● Și tot în decembrie este sancționată Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publice („legea Mârzescu", după numele ministrului alcătuitor), care va califica delictele politice ca infracțiuni de drept comun, prevăzînd pedepse severe pentru participarea la mișcarea revoluționară ● IANUARIE 1925. Nici N. Iorga nu rezistă tentației de a face o vremelnică unire a formațiunii sale politice cu Partidul Național Român de sub conducerea lui Iuliu Maniu ● La 25 februarie, scaunul Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungro-Valahiei se ridică la rangul de scaun Patriarhal. În calitatea sa de Primat al României, Miron Cristea devine Patriarh al Bisericii ortodoxe române ● Apare legal, la București (15 aprilie), gazeta „Viața muncitoare" — organ central al Sindicatelor Unitare din România. Publicația a avut și o ediție în limba maghiară : „Munkasélet" ● Se aplică hotărîrea reorganizării Camerelor de comerț și de industrie. Se dă Legea pentru organizarea și exploatarea C.F.R. Apoi, (în iunie) Legea pentru reglementarea repaosului duminical și a sărbătorilor legale ● În toamnă, din inițiativa P.C.R., se creează Blocul Muncitoresc Țărănesc ● La 7 octombrie este semnat decretul regal privind noua împărțire administrativă a țării în județe, plăși, comune urbane, reședințe, municipii, comune urbane nereședințe, comune rurale și sate ● Ia ființă Institutul de statistică generală (8 decembrie) ● Este promulgată Legea de organizare a Curții de casație ● Prințul moștenitor, Carol, din motive personale, renunță pentru a treia oară la tron. Ionel Brătianu,

MOMENTE

și simplu, luîndu-l pe sus din cantină și ducîndu-l la el „acasă", cu un automobil. După o săptămînă Pandele Tapîrdea s-a obișnuit cu noua viață care i se oferise și a început să învețe : scrisul, cititul, matematica, limba franceză, limba engleză, geografie, canto — mă rog, de meditatori nu ducea lipsă. Cînd un reporter de la „Universul" s-a dus la cămin și a stat de vorbă cu „înfietorii" și cu „înfiatul", grija cea mare a părinților adoptivi a fost să nu cumva să intervină cineva care să le ia copilul. Ce-o fi devenit Pandele Tapîrdea ?

● 1936 ●
CÎT COSTĂ UN STUDENT ?

La 4 noiembrie 1936 s-a sinucis un student de la Facultatea de medicină din București. Cauza ? N-a mai avut cu ce să-și plătească taxele. Relatînd întîmplarea, ziarul „Capitala" aduce în discuție problema taxelor școlare din învățămîntul superior. Cît costă un student ? În medie, 8 000 de lei pe an, numai pentru taxe și pentru manuale. Studentul de la medicină își va plăti însă mai scump învățătura, deoarece taxele la Facultatea de medicină sînt mai mari, iar cursurile

avînd serioase motive de neîncredere față de un prinț moștenitor ce nu prezenta față de tron suficiente garanții morale, dar nici față de P.N.L., reușește „închiderea chestiunii constituționale". La 31 decembrie, Consiliul de Coroană ratifică renunțarea prințului Carol la succesiunea tronului în favoarea fiului acestuia, Mihai ● DIN FEBRUARIE 1926, apare, la Cluj, revista „Korunk" — publicație de limbă maghiară cultural-politică și literară, care din 1930 a apărut sub îndrumarea nemijlocită a P.C.R. ● La 22 martie începe greva generală a muncitorilor de la Reșița (a durat pînă în mai) împotriva ofensivei patronale ; aceasta a marcat pornirea unui val de greve, care a cuprins în anul 1926 majoritatea muncitorilor din Cluj, București, Timișoara, Brașov, Oradea, Satu Mare, Buhuși, Zărnești, Călan și din alte centre ● Se adoptă (la 27 martie) o nouă Lege electorală pentru Adunarea Deputaților și Senat, potrivit căreia partidul care întrunea cel puțin 40% din voturile exprimate primea (pe baza unui sistem de prime majoritare) peste 70% din locurile din Parlament ● Ia ființă, la București (29 martie), Institutul de studii bizantine ● La 30 martie se formează un nou guvern, condus de generalul Averescu. Au loc alegeri generale, în mai, și Partidul Poporului le cîștigă (53% din voturi). ● În iunie apar la București : Lupta de clasă, organ teoretic ilegal al P.C.R. și ziarul „Înainte", organ legal al B.M.T., cu ediție și în limba maghiară — „Elöre". ● La 10 octombrie are loc Congresul extraordinar al Partidului Național-Țărănesc (P.N.Ț.), la care se ratifică fuziunea realizată între Partidul Național Român și o parte însemnată a Partidului Țărănesc. Cu acest prilej se adoptă programul de guvernare al noului partid. ● 26 octombrie : grevă de 24 de ore a muncitorilor tipografi din Capitală. ● ÎN IANUARIE 1927, un număr important de membri ai fostului Partid Țărănesc se desprind din P.N.Ț. și alcătuiesc Partidul Țărănesc de sub conducerea dr. Nicolae Lupu. ● La 4 iunie vine „cărămida" peste capul guvernului Averescu. Se formează același „etern" cabinet de tranziție pus sub șefia lui Barbu Știrbei. La 22 iunie, conducerea statului este trecută în seama unui nou guvern liberal în frunte cu Ionel Brătianu. ● Corneliu Zelinschi și încă cîțiva extremiști de dreapta se rup din L.A.N.C. și formează „Legiunea Arhanghelului Mihail" (24 iunie). Transformată, în 1930, în Garda de fier și devenită agentură nazistă în România. ● În alegerile parlamentare din 7 iulie, victoria este iarăși de partea partidului aflat la putere — liberal (61,7% din voturi). ● La 20 iulie moare regele Ferdinand I. Nepotul său, Mihai, este proclamat rege, iar Regența aleasă la 4 ianuarie 1925, pînă la majoratul micului rege, începe să-și exercite atribuțiunile. ● August-septembrie : grevă a muncitorilor de la întreprinderile tipografice bucureștene „Socec", „Universala" și „Cultura românească". ● Sfîrșit de noiembrie : moartea surprinzătoare a lui Ionel Brătianu pune partidul și guvernul liberal la grea încercare. La 24 noiembrie conducerea bicefală (partid și guvern) este trecută fratelui Vintilă, dar nimic nu mai oprește iminenta prăbușire a „dinastiei" brătieniste, de a cărei degringoladă profită mai întîi P.N.Ț.-ul, apoi ex-principele moștenitor Carol Caraiman. ● În ziua de 22 decembrie se înființează Societatea de difuziune radiofonică din România (ulterior, Societatea română de radiodifuziune). ● LA

MOMENTE

litografiate într-un tiraj restrîns, nu se pot procura decît la bursa neagră. Și ziarul face o socoteală generală — cît costă un student, în total ? Iată cifrele : Liceul — opt ani — 40 000 de lei (numai taxele și cărțile) ; Universitatea — patru ani — circa 32 000 de lei; plus întreținerea în cei patru ani de universitate — total general circa 200 000 de lei. Atît îi trebuia, acum patruzeci și cinci de ani, unui candidat la diploma universitară. De unde să ia un țăran sau un muncitor, această sumă, pentru studiile fiului său ?

● 1937 ●
2 000 DE COPII
ÎȘI CAUTĂ PĂRINȚII

„Două mii de copii își caută părinții ! Drama copiilor abandonați pe străzile Bucureștilor" — acesta era strigătul de alarmă dat de ziarele din Capitală, în primăvara anului 1937. Reporterii care se ocupă de problemă au cercetat registrele Primăriei și ale Prefecturii Poliției și au stabilit că în decursul ultimilor cinci ani au fost găsiți abandonați un număr de două mii de copii, ai căror părinți n-au putut fi identificați. Acești „copii ai Primăriei", cum li s-a spus, au fost adunați, duși — cei mai mulți — la azilul din strada

RETRO

13 APRILIE 1928 este data publicității Legea privind ocrotirea muncii minorilor și femeilor, precum și stabilirea duratei zilei de muncă la 8 ore. Excepțiile și abuzurile patronilor i-au redus însă din eficiență. ● O lege importantă este și cea din 22 aprilie: privitoare la regimul general al cultelor și care garanta libertatea și protecția pentru exercitarea tuturor cultelor. ● P.N.Ț., cu scopul de a face presiuni asupra liberalilor spre a-i sili să părăsească puterea, convoacă și desfășoară la Alba Iulia (6 mai) o mare adunare a maselor țărănești. Prudenți față de amploarea pe care masele o dădeau acțiunii, conducătorii P.N.Ț. împiedică manifestanții să se îndrepte spre Capitală. ● La 15 mai este decretată Legea privind organizarea învățămîntului secundar (liceul teoretic de 7 clase, în două cicluri, la care se adaugă un an preparator în vederea studiilor universitare). ● În iunie se constituie — dintr-o disidență a P.S.D.R. — Partidul Socialist al Muncitorilor din România, avînd în frunte pe dr. L. Ghelerter, Ștefan Voitec, Vasile Anagnoste, Zaharia Tănase, Const. Mănescu ș.a. ● 20—22 iunie: are loc la București o nouă conferință a Micii Înțelegeri, cu care ocazie se hotărăște aderarea celor trei țări la Pactul Briand-Kellogg. ● Între 29 iunie și 2 iulie are loc, la Harcov, Congresul al IV-lea al P.C.R., convocat inițial ca o Conferință de către Comitetul Executiv al Internaționalei a III-a, Comuniste, și care-l desemnează ca secretar general al P.C.R. pe Vitali Holostenco (Barbu, nume conspirativ) care era de fapt membru al P.C. Ucrainian. ● La 28 iulie, guvernul este autorizat să contracteze un împrumut în străinătate (în valoare de 258 000 000 de dolari) pentru operațiile de stabilizare monetară și pentru înzestrarea economică a țării. ● România aderă (la 4 septembrie) la Pactul privind interzicerea războiului ca instrument al politicii internaționale (Pactul Briand-Kellogg) — semnat la Paris (28 august) de reprezentanții a 15 state. ● În noiembrie se înființează, din inițiativa P.C.R., „Comitetul pentru amnistie". ● La 10 noiembrie, ceea ce era de prevăzut se întîmplă: liberalii sînt nevoiți să cedeze puterea în stat Partidului Național Țărănesc. Se formează un guvern avîndu-l prezident pe însuși șeful partidului, Iuliu Maniu. Este de observat, însă, că deși acest partid venea la guvern purtat pe aripile unor reale năzuințe democratice ale maselor, foarte curînd se va dovedi reprezentant fidel al aceleiași politici capitaliste de clasă, sub al cărui regim măsurile antimuncitorești vor fi tot mai înăsprite. ● Național-țărăniștii patronează, și ei, alte alegeri parlamentare (12 și 15—18 decembrie), al căror rezultat le conferă 78% din voturi. Cu același prilej, B.M.Ț. obține 38 391 voturi (1,4%). ● ÎNCEP, ÎN IANUARIE 1929, puternice lupte greviste la uzinele metalurgice „Lemaître" din București (azi, uzinele „Timpuri noi") împotriva concedierilor, pentru reînnoirea contractului colectiv de muncă, pentru mărirea salariilor. ● La Paris este semnat (la 2 februarie) contractul de împrumut cu un grup de bănci internaționale („împrumutul de stabilizare") în valoare de 100 740 750 dolari (17 000 000 000 de lei) cu o dobîndă de 8,98% și garantat de guvernul național-țărănist prin veniturile R.M.S., prin terenuri petrolifere, prin fabrici de chibrituri, societatea de telefoane, prin concesionarea construirii unor căi de comunicații ș.a. Contractarea acestui împrumut aduce după sine instituirea unui sistem

MOMENTE

Buzești nr. 9: „Noi, comisarul... vă trimitem un copil găsit azi pe un gang al imobilului din... avînd pe cap o bonetică și înfășurat într-o plăpumioară ruptă... are un bilețel pe care scrie: „Dumnezeu să-l aibă în pază..." La azil copiii sînt ținuți cîteva zile, pentru vizita medicală și pentru botez, apoi sînt trimiși, cu acte în regulă — adică avînd certificate de naștere, cu vîrsta și numele care li s-au dat — la orfelinatele din toată țara. Cînd împlinesc vîrsta de 6 ani sînt readuși în București, la orfelinatele Primăriei, unde învață carte și meserii, pînă la vîrsta de 21 de ani, cînd nu mai sînt „copiii Primăriei", ci devin cetățeni independenți, liberi să-și ducă viața pe care o doresc, feriți de umilința de pînă atunci: „Uite, ăla e copilul Primăriei".

● 1937, 1939 ●
4 + 4 GEMENI

Primul caz de naștere a patru gemeni, la noi. La 23 ianuarie 1937, Smaranda Radu Soare, din comuna Pătîrlagele, județul Buzău, aduce pe lume trei fetițe și un băiețel: Anișoara, Steluța, Alexandrina și Niculae. Ziarele încearcă să facă din acest eveniment un caz care să atragă atenția autorităților, dar nu izbutesc. Primarul comunei a rezolvat cum a putut problema: a mutat familia într-o

casă mai curată, a angajat o soră-infirmieră pentru îngrijirea copiilor și a căsătorit legal pe cei doi părinți, care trăiau în concubinaj. După trei luni s-a mai aflat că cei patru gemeni de la Pătîrlagele au, la un loc, 14 kg. Apoi au fost uitați.

Al doilea caz. Țăranca Ecaterina Iorgu, din satul Icoana, comuna Potcoava (Olt), naște, în ziua de 16 iulie 1939, patru gemeni cărora le dă numele: Petrică, Elena, Ioana și Maria — deci un băiețel și trei fetițe.

La vremea aceea erau cunoscute în lume încă patru „echipe" mari de gemeni: cele cinci surori Dionne, din Canada, cei patru băieți Perlicone, din Texas, cele patru surori Lansing, din Michigan și frații Norah, din Anglia (două fete și doi băieți). Deci, în cel de al patrulea deceniu al secolului nostru, printre mamele recordmene din lume se aflau și două românce.

de control al creditelor prin „consilieri tehnici" și „experți" străini care au acaparat pozițiile cheie într-o serie de instituții economice. ● Se hotărăște prin lege (7 februarie) o stabilizare monetară — prin devalorizarea leului (scăderea conținutului de aur). ● La 9 februarie se încheie la Moscova un acord între U.R.S.S., România, Polonia, Letonia etc., prin care acestea se obligă să pună în aplicare prevederile „Planului Briand-Kellogg", fără a mai aștepta ratificarea lui de către toate statele semnatare. Se dă Legea pentru organizarea jandarmeriei (24 martie), prin care se sporesc numărul și atribuțiunile jandarmilor. ● Și alte legi curg : pentru exploatarea minelor, pentru organizarea cooperației (ambele din 28 martie) ; o nouă lege privitoare la contractele de muncă. ● Nicolae Titulescu rostește în Reichstagul berlinez conferința „Dinamica păcii" (6 mai). ● În iunie apare, în condiții de ilegalitate, ziarul „Steagul roșu" — ca organ al organizației P.C.R. București ● La 21 iulie este decretată Legea privind organizarea poliției generale a statului pe principiile diviziunii funcțiilor (administrativ, judiciar și de siguranță). ● 2—3 august : legi pentru organizarea ministerelor și a administrației locale ; prevederile lor întăresc organizarea centralist birocratică a statului. ● Între 3 și 9 august au loc greva și luptele muncitorilor mineri de la Lupeni. Represiunea forțelor de ordine burgheze este sîngeroasă. Luptele de la Lupeni, care s-au bucurat de sprijinul și solidaritatea muncitorilor, opiniei publice progresiste din țară și de peste hotare, au marcat un nou avînt al mișcării revoluționare a clasei muncitoare din România ● PE PLAN POLITIC, ÎNREGISTRĂM — ÎN APRILIE 1930 — retragerea lui Const. Stere și a grupării conduse de el din P.N.Ț. și constituirea Partidului Țărănesc-Democrat ● Și cum o nenorocire nu vine niciodată singură, odată cu amenințătoarele furci caudine ale crizei economice mondiale, se reîntoarce în țară (la 6 iunie) prințul Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. Carol revendică tronul. Regența demisionează. Și, în atmosfera binevoitoare a național-țărăniștilor aflați la guvern, Parlamentul proclamă (la 8 iunie) pe prințul Carol ca rege al României, sub numele de Carol II. Începe o perioadă, de un deceniu, în care viața politică românească este bulversată nemilos de către rege. ● În Partidul Național-Țărănesc se produc fricțiuni, alimentate abil de noul rege. Se vor succede guverne conduse la consecutiv, la intermitent de Iuliu Maniu, G. G. Mironescu sau de către „fratele" Alexandru Vaida-Voevod — cel care va face tot mai mult jocul versatil al lui Carol II ● În celălalt mare partid burghez — cel liberal — deruta este și mai mare. Mai întîi se desprinde Gheorghe Brătianu și gruparea sa, pentru a volta în jurul casei regale. Apoi a trebuit să moară neînduplecatul Vintilă Brătianu, să mai treacă anii, ca în sfîrșit Carol II să accepte apropierea „spășită" a vechilor liberali. Curînd însă, dispărînd și ultimul mare obstacol — I. G. Duca — regele Carol II reușește, prin „tinerii" liberali cu liderul lor Gh. Tătărescu, să creeze breșa de care avea nevoie și în Partidul Liberal. Pulverizînd viața de partid și pe cea parlamentară, Carol II își va netezi drumul spre marele-i vis : dictatura personală ● În septembrie, Nicolae Titulescu este ales președinte al celei de-a XI-a Sesiuni ordinare a Adunării Societății Națiunilor (cu 46 de voturi din 50) ● La București apare, în decembrie, „Buletinul" Comi-

MOMENTE

ȘTIINȚĂ — TEHNICĂ — ȘCOALĂ

● 1920 ●
UNIVERSITATEA DIN CLUJ

În decembrie 1919 se publică decretul pentru înființarea Universității din Cluj și se țin primele cursuri. La 1 februarie 1920 au loc festivitățile de inaugurare a acestui înalt for de învățămînt care s-a numit atunci Universitatea Daciei Superioare. Începutul se face cu patru facultăți : Litere (23 de profesori și 115 studenți), Drept (11 profesori, 888 de studenți), Medicină (17 profesori, 721 de studenți), Științe (18 profesori, 166 de studenți). Din totalul de 1 890 de studenți, 51 erau străini (38 din Ungaria, 5 din Polonia, 5 din U.R.S.S. și cîte unu din : Franța, Elveția, Austria, Cehoslovacia și Iugoslavia). Între somitățile prezente la festivitatea inaugurării, și care au rostit cuvîntări, au fost și rectorii universităților din : Franța, Olanda, Italia, Spania, Cehoslovacia și Grecia. Profesorul Nicolae Iorga a adus salutul Universității din București, iar Dimitrie Gusti pe cel al Universității din Iași. La 2 februarie 1920 s-a făcut inaugurarea căminului studențesc.

● 1920 ●
ȘCOALA POLITEHNICĂ

Cea dintîi școală tehnică din București a fost înființată de Vodă Știrbei, în anul 1853. După unele întreruperi, în anul 1867 acest învățămînt ia formă permanentă, întemeindu-se Școala de Poduri și Șosele care avea să funcționeze neîntrerupt, sub diferite denumiri, anii săi de existență înlănțuindu-se pînă în zilele noastre, cînd o cunoaștem cu titulatura : Institutul Politehnic din București. Școala Națională de Poduri și Șosele, devenit Școală Politehnică în anul 1920. Începutul acestui nou așezămînt de învățămînt tehnic superior s-a făcut cu patru secții : construcții, electro-mecanică, mine și industrie. În primii patru ani de funcționare aceste secții au format 742 de ingineri specializați în construcții de clădiri, instalații de uzine, exploatări de mine și instalații electro-mecanice. Printre primii diplomați ai școlii s-a aflat și o femeie : Elena Gonța, din secția construcții.

● 1920 ●
INSTITUTUL SPEOLOGIC

EM. RACOVIȚĂ

La 26 aprilie 1920 se înființează la Cluj, în cadrul Universității, primul Institut de speologie din lume. Inițiatorul este savantul de renume mondial Emil Racoviță, creatorul biospeologiei (știința formelor de viață din mediul subteran — din peșteri și din pînzele freatice de apă). Racoviță devenise cunoscut în lumea științifică încă din anii 1897—1899,

tetului Central al U.T.C. ● Iar la 31 decembrie, primul „cadou" al crizei pentru sărbătorile de iarnă: Legea pentru reducerea lefurilor salariaților publici (cunoscută sub numele de prima „curbă de sacrificiu") ● ÎN IANUARIE — FEBRUARIE 1931, au loc mari demonstrații și adunări de protest, la București, Cluj, Timișoara, Galați și în alte centre, împotriva aplicării „curbelor de sacrificiu" ● Tot în ianuarie, apare ilegal la București „Buletinul Comitetului Central al Ajutorului Roșu din România" ● 4—5 aprilie: puternica grevă a muncitorilor de la „Lemaitre", îndreptată împotriva arbitrariului patronilor și autorităților ● România obține a doua tranșă a „împrumutului de stabilizare" (53 000 000 dolari) ● În aprilie apare „Buletinul" — organ teoretic al C.C. al P.C.R. ● La 18 aprilie se produce singura întrerupere a guvernărilor național-țărăniste. Este format un cabinet de „tehnicieni", prezidat de N. Iorga, dar secondat de Constantin Argetoianu (la finanțe și interne) ● La începutul lui iunie au loc alegeri generale. Cîștigă „Uniunea națională" — bloc electoral creat ad-hoc de N. Iorga. B.M.T. obține dreptul pentru 5 locuri în Parlament ● Omul de școală N. Iorga (care era și ministru al învățămîntului), semnează (la 17 iulie) Legea privind autonomia universitară ● La 15 august apare, la București, primul număr al ziarului „Scînteia" — organ central de presă al C.C. al P.C.R. Momentul a fost deosebit de important pentru întărirea rolului presei comuniste de propagandist, agitator și organizator colectiv al maselor în lupta revoluționară ● Nicolae Titulescu bisează președinția la Societatea Națiunilor (7 septembrie) ● Între 3 și 24 decembrie are loc Congresul al V-lea al P.C.R., care formulează strategia și tactica revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă, în România. Cu toată menținerea sau introducerea în hotărîrile sale a unor teze sectariste sau eronate, Congresul a marcat un moment însemnat în viața partidului, în orientarea și deschiderea largă spre masele populare ● ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1932 (19 aprilie), Octavian Goga se desprinde cu gruparea sa de Partidul Poporului și formează Partidul Național Agrar, cu vădită orientare procarlistă ● Guvernul Iorga-Argetoianu emană Legea pentru asanarea datoriilor agricole (19 aprilie) ● La 6 iunie revin la guvern național-țărăniștii, prin Al. Vaida Voevod ● Constantin Argetoianu pleacă și el din partidul generalului Averescu, constituind (la 8 iunie) Uniunea Agrară, de asemenea cu accentuată orientare carlistă ● Omenirea începe să fie tot mai amenințată de spectrul unui nou război. În iulie, din inițiativa P.C.R., ia ființă, la București, „Comitetul național antirăzboinic" ● Alegerile parlamentare din iulie dau, cum era de așteptat, cîștig de cauză partidului de guvernămînt — național-țărănist (40,38 la sută din voturi) ● Cade guvernul Vaida, revine, după o lungă absență dar și pentru puțin timp, „fratele" Iuliu Maniu, cu care prilej N. Titulescu reia portofoliul externelor. ● În noiembrie se creează Partidul Radical Țărănesc, condus de Grigore Iunian — plecat din P.N.T. ● LA 8 IANUARIE se constituie, la Deva, organizația democratică a țărănimii muncitoare — „Frontul plugarilor", sub conducerea dr. Petru Groza ● Tot în ianuarie are loc o nouă reducere a salariilor și pensiilor (a treia „curbă de sacrificiu") ● La 28 ianuarie, guvernul naționalist-țărănist semnează, sub auspiciile Ligii Națiunilor, Acordul de la

MOMENTE

cînd activase în cadrul expediției întreprinsă cu nava „Belgica", în Antarctica. Apoi din anii 1900—1920, cînd funcționase ca subdirector al stațiunii zoologice marine de la Banyuls-sur-Mer, în Franța și la laboratorul de anatomie comparată de la Sorbona. În anul 1927 Emil Racoviță a publicat lucrarea Speologia, iar în 1929, Evoluția și problemele ei.

● 1921 ●
ȘCOALĂ ROMÂNEASCĂ ÎN AMERICA

Românii transilvăneni care în primii ani ai secolului nostru au emigrat în S.U.A., stabilindu-se în statul Indiana, au înființat în anul 1909, la Indiana Harbor, o asociație culturală pe care au denumit-o Clubul Nicolae Iorga. Scopul inițial al asociației era „citirea de cărți românești". Mai tîrziu a fost înființată o organizație de „ajutor fraternel", care și-a extins activitatea și în patrie, trimițînd îmbrăcăminte și alimente copiilor orfani din Transilvania. În anul 1921, Clubul Nicolae Iorga a înființat prima școală românească din America, pe care au frecventat-o copiii celor patru sute de familii de români din Indiana Harbor (în apropiere de Chicago).

● 1922 ●
ȘCOLI PESTE HOTARE

În luna ianuarie 1922, parlamentul român a votat o lege, inițiată și susținută de profesorul Nicolae Iorga, pentru înființarea, la Paris și la Roma, a două școli românești, care aveau ca scop: „a stabili legăturile dintre știința românească și cea occidentală, precum și pentru a forma, într-un mediu de înaltă intelectualitate și riguroasă disciplină, pe cei mai buni dintre studenții noilor generații". La Paris (în localitatea Fontenay-aux-Roses) cursurile școlii au început în luna iulie 1922 (director Nicolae Iorga), iar la Roma, în același an, sub conducerea profesorului Vasile Pârvan. Cu ocazia votării legii respective, Nicolae Iorga a arătat că în vremea aceea existau la Paris, pentru învățătură, 20 518 români, dintre care 1 073 erau înscriși la cursurile de la Sorbona.

Geneva — care asigură capitaliştilor străini împrumuturile contractate în vederea „asanării" economico-financiare a ţării, prin reducerea salariilor, concedierea a 30% din muncitori şi funcţionari, sporirea şi încasarea regulată a impozitelor ş.a. ● 28 ianuarie — 2 februarie : au loc puternice lupte ale ceferiştilor de la Atelierele „Griviţa" — Bucureşti, cu o mare influenţă asupra clasei muncitoare din întreaga ţară ● 30 ianuarie — 1 februarie : intense acţiuni de luptă grevistă ale muncitorilor petrolişti din Ploieşti. Guvernul, panicat de bătăliile clasei muncitoare, instituie (la 4 februarie) Legea pentru autorizarea stării de asediu, în baza căreia este autorizat a decreta în orice moment ar crede de cuviinţă, pe termen de cel mult şase luni, starea de asediu globală sau parţială ● 15—16 februarie : se desfăşoară puternice lupte ale muncitorilor ceferişti la Atelierele „Griviţa" — Bucureşti. Marile bătălii de clasă ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti aveau să cunoască represiunea singeroasă a forţelor de ordine burgheze. Cu toate acestea, ele au constituit un moment de o deosebită importanţă în istoria mişcării noastre muncitoreşti, au dat o puternică lovitură claselor exploatatoare şi au avut o puternică înrîurire asupra vieţii politice şi sociale din România. Ele au avut un larg ecou în întreaga lume, bucurîndu-se de solidaritatea proletariatului internaţional şi a opiniei publice progresiste mondiale ● La 20 februarie fuzionează Partidul Ţărănesc Radical cu Partidul Ţărănesc Democrat ● Dezvăluirea publică a „Afacerii Skoda" (contractarea unor comenzi de armament şi muniţii în condiţii net dezavantajoase pentru România ; sînt implicaţi oameni politici, mai ales din cercuri naţional-ţărăniste) ● Odată cu venirea hitlerismului la putere în Germania, pericolul de război — revanşard şi revizionist — al statelor fasciste devine tot mai mare. În România, din iniţiativa P.C.R., ia fiinţă (în iunie) Comitetul naţional antifascist, organizaţie legală de masă care a activat pentru demascarea şi combaterea ideologiei şi practicilor fascismului şi nazismului ● Procesul intentat muncitorilor ceferişti şi petrolişti se judecă (17 iulie — 19 august) la Consiliul de război al Corpului II armată din Bucureşti. Sentinţa fiind casată, procesul se rejudecă la Craiova în iunie, 1934. ● La 14 octombrie, Germania se retrage din Liga Naţiunilor ● Octombrie, noiembrie : apare „Buletinul de acţiune împotriva fascismului", este creată „Liga muncii" — organizaţie legală iniţiată de P.C.R. ● După o întrerupere de peste şase ani, revine la guvern Partidul Naţional Liberal, sub preşedinţia lui I. G. Duca (14 noiembrie) ● Alegerile parlamentare din decembrie aduc victoria liberalilor (51% din voturi) ● Prin decret al Consiliului de Miniştri, Garda de fier fusese dizolvată la 10 decembrie ● La 29 decembrie primul ministru, I. G. Duca este asasinat de către legionari pe peronul gării Sinaia. Se instituie stare de asediu în principalele localităţi, precum şi cenzura presei, a tuturor publicaţiilor din ţară ● LA ÎNCEPUTUL LUI 1934, Partidul Ţărănist al dr. N Lupu reintră în P.N.Ţ. ● Schimbare de guvern din cadrul aceluiaşi partid politic : se formează un cabinet condus de Gh. Tătărescu — infeudat cu totul regelui Carol II ● La 9 februarie este semnat la Atena, de către reprezentanţii României, Iugoslaviei, Greciei şi Turciei, Pactul Înţelegerii Balcanice („garantarea mutuală a securităţii frontierelor balcanice") ● Au loc serii de greve munci-

MOMENTE

● 1925 ●
PRIMELE TRAMVAIE ROMÂNEŞTI

În anul 1913 se considera că tramvaiele din Bucureşti reprezintă „cel mai confortabil şi mai civilizat mijloc de locomoţiune". Aprecierea aceasta venea după punerea în circulaţie a celor „cincizeci şi două de vagoane-motoare şi zece remorci frumoase, solide, elegante, care întrec cu totul pe cele de la Viena şi de la Milano". Aceste minunăţii fuseseră importate din Austria — un tip nou de vagoane, experimentate mai întîi la noi. A fost ultimul import, deoarece în anul 1925 Atelierele ITB au scos primele cincizeci de vagoane fabricate la noi. După o jumătate de veac — în 1975 — cîteva dintre aceste vagoane mai circulau încă în Bucureşti, pe liniile 1, 3 şi 10. Aveau mînerele uşilor interioare tocite de milioanele de mîini care le manevraseră.

● 1927 ●
ATENŢIE : RADIO BUCUREŞTI !

Începutul radiofoniei româneşti : 22 decembrie 1927, dată la care s-a înfiinţat Societatea de Difuziune Radiofonică din România. Acest început venea tîrziu. În Europa existau la vremea aceea 28 de posturi, dar la noi Ministerul de Război se opusese introducerii radiofoniei, aceasta fiind socotită „mijlocul cel mai eficace de spionaj, deci o primejdie pentru stat". Experienţe de emisie-recepţie fuseseră făcute cu doi ani mai înainte, în laboratorul de radiocomunicaţii al Şcolii Politehnice din Bucureşti, deci începuturile reale şi-au avut originea în strădaniile profesorilor acestei instituţii. Emisiunile publice au fost inaugurate la 1 noiembrie 1928. „Atenţie : Radio Bucureşti !", a spus atunci, pentru prima dată, crainica micului post instalat în vechiul imobil de pe actuala stradă Nuferilor. „Puterea" acestui post era de 0,15 kw, iar lungimea de undă 402 metri. În primul program : o cuvîntare ocazională, versuri, muzică de dans, muzică românească, informaţii, solo canto şi solo pian".

● 1930 ●
UN EDISON AL ROMÂNIEI

Să ne reamintim prodigioasa activitate pe care a avut-o Tache Brumărescu, „Edisonul României", cum a fost denumit. Şi-a început cariera de inventator în anul 1900, cînd a prezentat la o expoziţie primele obiecte concepute şi realizate de el : un fluture de hîrtie, zburător şi o chibriteniţă. În 1905, cînd se afla la cea de a treizecea invenţie a sa, a lansat pe piaţa Vienei o încuietoare nouă pentru casele de bani. În 1909 a brevetat un avion de concepţie proprie. În 1931 a expus la Bruxelles alte invenţii : aparat de cuplat vagoanele de cale ferată, sanie automată cu motor, maşină de tăiat planele din bălţi şi altele, care i-au adus elogiile presei

rești în București, Timișoara, la Anina ● O nouă Lege pentru apărarea ordinei de stat, în baza căreia orice grupare politică socotită că „periclitează ordinea politică și socială" putea fi imediat dizolvată ● La 9 iunie se reiau relațiile diplomatice dintre România și U.R.S.S. : ambele guverne își garantau reciproc deplina și întreaga respectare a suveranității și abținerea de la orice fel de amestec direct sau indirect în treburile interne ● În luna următoare ia ființă organizația legală de masă „Amicii U.R.S.S." ● Se pun bazele „Uniunii oamenilor muncii din România" (Madosz), care a colaborat intens cu forțele democratice din țară ● Octombrie : se încheie un protocol de front unic între delegații ai C.C. al P.C.R. și ai C.E. al P.S.D. ● 25 noiembrie : ordin al Ministerului de Interne, prin care sînt interzise peste 20 de organizații democratice, antifasciste și publicații de stînga ● ÎNCEPUTUL ANULUI 1935. Gruparea național-țărănistă de stînga, condusă de Dem. Dobrescu, se desface de P.N.T. și constituie organizația democratică „Comitetele cetățenești" ● La 17 februarie are loc Plenara C.C. al P.C.R., care definește sarcinile, rolul și căile de înfăptuire a Frontului popular antifascist ● Greve muncitorești la Anina, apoi la Bubuși ● Din martie își reia activitatea Garda de fier, sub numele „Totul pentru țară" ● Al. Vaida Voevod se rupe de P.N.T. și creează „Frontul românesc" — organizație naționalistă de dreapta (29 martie) ● În mai, din inițiativa și sub conducerea P.C.R., ia ființă organizația legală de masă „Blocul democratic" ● La 14 iulie fuzionează L.A.N.C., de sub conducerea lui A. C. Cuza, cu Partidul Național Agrar al lui Oct. Goga și fondează Partidul Național-Creștin — organizație naționalistă de dreapta ● România este aleasă (17 septembrie) membră permanentă a Consiliului Ligii Națiunilor ● 24 septembrie : se încheie la Bácia (jud. Hunedoara) acordul de colaborare în lupta antifascistă, între Frontul plugarilor și Madosz ● Iar la 26 octombrie, se încheie o înțelegere de colaborare în lupta antifascistă între Blocul democratic și Partidul Socialist (condus de Const. Popovici) ● Pentru ca în 6 decembrie să fie semnat, la Țebea, Acordul de colaborare între Blocul democratic, Frontul plugarilor, Madoz și Partidul Socialist (Popovici) — pe o platformă democratică antifascistă. Au mai aderat la acord Frontul studențesc democrat (creat în vara lui 1935) și unele organizații social-democrate și național-țărăniste ● ÎN IANUARIE 1936, P.C.R. propune conducerii P.N.T. înfăptuirea pe scară națională a Frontului popular antifascist ● Au loc (18 februarie) alegeri parlamentare parțiale în județele Hunedoara și Mehedinți, încheiate cu victoria candidaților forțelor democratice ● Promulgate Codul penal și Codul de procedură penală (la 17 martie) ● Se votează și alte legi în Parlament. Au loc greve muncitorești la Arad, București ● La 21 iulie se semnează la Montreaux un protocol sovieto-român, între Titulescu și Litvinov ● În iulie are loc Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., care discută situația politică și propune tuturor partidelor democrației burgheze acorduri privind înfăptuirea Frontului popular antifascist la scară națională ● 29 august : remaniere de guvern — N. Titulescu este înlocuit la Ministerul Afacerilor Externe ● Se creează Comitetul Român pentru pace — R.U.P. (în septembrie) ● Circa 500 de voluntari români luptă în Spania, în „Brigăzile internaționale", alături de armata republicană spaniolă ● ÎN PRIMELE ZILE ALE LUNII IANUARIE 1937

MOMENTE

străine („La Nature", din septembrie 1933). După numeroase intervenții, neluate în seamă, Brumărescu a adus mașina și a instalat-o pe trotuar, în fața Ministerului de Domenii. O vede și o admiră toată lumea, numai conducătorii agriculturii românești n-o văd. Și în felul acesta stuful va continua să putrezească în bălți.

● 1931 ●
BUCUREȘTI — NEW YORK PRIN TELEFON

5 ianuarie 1927 — ziua inaugurării convorbirilor internaționale prin telefonia fără fir. Începutul a fost făcut de Anglia, împreună cu S.U.A., care au investit 160 000 000 de dolari în stațiile de emisie-recepție instalate de o parte și de alta a Oceanului Atlantic. Noul serviciu fiind pus cu precădere la dispoziția ministerelor de externe, telefonia intercontinentală, folosită atunci pentru prima dată în lume, a fost numită interdiplomatică. Franța a introdus sistemul un an mai tîrziu, între Paris și Alger, iar în anul 1929, între Paris și Buenos Aires (distanța — 11 000 de km). În România telefonia intercontinentală fără fir a fost inaugurată la 9 noiembrie 1931, cînd s-a vorbit cu New York, de la sediul telefoanelor din strada Bursei, din București.

● 1933 ●
SALVAMARUL

La începutul lunii iunie 1933 s-a înființat organizația căreia i s-a spus „Salvamar" și care avea de scop : „salvarea celor ce s-ar afla în pericol de moarte, prin înec sau din alte cauze, în apele teritoriale românești". Prima zestre a „Salvamarului" : două bărci cu motor, un tractor și o autocamionetă, puse să deservească posturile fixe de la Mamaia, Eforie și Mangalia. Personalul : un coordonator, doi barcagii, un șofer.

● 1935 ●
NEMAIPOMENITELE ÎNREGISTRĂRI

Toamna anului 1935. Radiofonia românească face cunoscut ascultătorilor „importantul progres tehnic" la care ajunsese în privința înregistrărilor : achiziționase „aparate mari,

are loc o nouă remaniere de guvern, cu care prilej primul ministru preia și Ministerul de Interne. Premierul Gh. Tătărescu preconizează unele măsuri antilegionare, ce se vor dovedi ineficiente ● O nouă lege a minelor (24 martie) ● La 20 mai intră în vigoare Codul justiției militare ● Se încheie, la Deva, un Acord electoral în vederea alegerilor comunale, între Frontul plugarilor, Partidul Social-Democrat și organizația locală a P.N.Ț. ● În noiembrie, din inițiativa și sub conducerea P.C.R., ia ființă „Uniunea democratică", care continuă activitatea „Blocului democratic", militind pentru închegarea unui front antifascist ● La 25 noiembrie lovitură de teatru în lumea politică burgheză românească: președintele P.N.Ț., Iuliu Maniu, încheie un „pact de neagresiune electorală" cu șeful agenturii hitleriste în România (Garda de fier), Corneliu Zelinschi. La pact aderă alți doi lideri politici burghezi, C. Argetoianu și Gh. Brătianu care, împreună cu Iuliu Maniu, explică „acordul" prin dorința de a dobori guvernul liberal și a forța mina regelui spre o nouă orientare politică ● Alegerile parlamentare din 20 decembrie propulsează Garda de fier cu al doilea rezultat electoral, după național-țărăniști. Liberalii nu obțin cota necesară adiționării primei majoritare și urmează demisia inevitabilă a guvernului Tătărescu ● Regele constituie un guvern național-creștin, partid care în urma alegerilor se situase în afara oricărei veleități de a forma un cabinet ministerial. Însă în planurile lui Carol II de intronare a dictaturii personale, acest interimat Goga-Cuza îl prinde bine, monarhul încercind să-l antreneze drept tampon în fața național-țărăniștilor, dar mai ales în fața Gărzii de fier ● În Partidul Național Liberal se produce regruparea forțelor, prin revenirea la matcă a lui Gh. Brătianu ● 10 FEBRUARIE 1938: regele Carol II înlătură ministerul Goga și instaurează dictatura personală, cunoscută în epocă sub numele de „dictatura regală". Numește un guvern personal în frunte cu patriarhul Miron Cristea ● Zece zile mai tîrziu este decretată o nouă Constituție ● Are loc o remaniere ministerială ● Iar la 31 martie se desființează, prin decret regal, toate partidele politice și se instituie Consiliul de Coroană ca organ cu caracter permanent, alcătuit din membri „consilieri regali" numiți de rege ● Din aprilie și pînă în noiembrie au loc arestări, condamnări și suprimări ale unor membri ai Gărzii de fier, în frunte cu Corneliu Zelinschi (omorît împreună cu „nicadorii" și „decemvirii") ● Au loc greve muncitorești la București, Cluj ● La 14 august apare decretul-lege pentru o nouă împărțire teritorială a țării (pe ținuturi, conduse de „rezidenți") ● La 19 august inamovibilitatea magistraților este desființată printr-un simplu decret-lege ● 21—22 august: are loc la Bled ultima sesiune a Consiliului permanent al Micii Înțelegeri ● La München (29—30 septembrie) este semnat Acordul-anticameră a războiului al doilea mondial ● Septembrie-octombrie: desființată Confederația Generală a Muncii și înființate „breslele" ● Călătoria regelui Carol II la Londra, Paris și Berlin. Indiferența politicoasă la anglo-francezi și intempestive amenințări la Hitler ● Este creată (16 decembrie) organizația politică unică Frontul Renașterii Naționale (F.R.N.) ● ÎN FEBRUARIE 1939 are loc Conferința pe țară a P.C.R., care trasează ca principală sarcină comuniștilor mobilizarea poporului la luptă pentru apărarea inde-

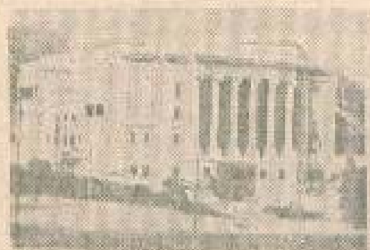
MOMENTE

puternice, transportabile", care urmau să aducă o contribuție valoroasă la îmbunătățirea programelor. Începutul îl aflăm în luna noiembrie 1935, cînd aceste minunate aparate au fost duse cu un camion la Iași, „pentru a înregistra sunetul clopotelor și cîntecele orchestrelor și corurilor de acolo". Operațiunea de atunci a avut doi consilieri literari și unul muzical. Îi vedem în fotografie, lîngă camionul cu aparate: Păstorel Teodoreanu (x) avînd în dreapta sa pe poetul Mihai Codreanu, iar în stînga pe tenorul Rabega.

Un progres real, care trebuie menționat fără echivoc, s-a făcut abia în anul 1938, cînd serviciile radiofoniei au fost înzestrate cu primul radio-car construit special și echipat cu toate dispozitivele moderne de înregistrare.

● 1933 ● ACADEMIA DI ROMANIA

Școala română de la Roma a funcționat, în primii ani, într-un local modest, pus la dispoziție de guvernul italian, la Roma. După un deceniu — în ianuarie 1933 — Academia di Romania, cum i se dăduse numele, și-a avut localul său propriu, un impozant imobil construit cu fondurile puse la dispoziție de Banca Națională a României, după planurile arhitectului Petre Antonescu. Ser-

bările prilejuite de inaugurarea noului sediu au fost conduse de profesorul Dimitrie Gusti, pe atunci ministru al instrucțiunii publice, unul dintre inițiatorii frumoasei realizări pusă în slujba dezvoltării relațiilor culturale și științifice dintre România și Italia.

● 1937 ● TELEVIZIUNEA ÎN ROMÂNIA

Acum patruzeci și cinci de ani, cînd televiziunea făcea primii săi pași în lume, profesorul Cristea Musceleanu realiza în laboratoarele Facultății de științe din București, primele experiențe românești în această direcție. După doi ani de strădanii, el reușește să emită imagini cu un aparat „destul de viguros ca să poată transmite glasul și imaginea pe o rază de o sută de km". Cu acest aparat, meritosul savant a făcut cea dintîi demonstrație publică, la Ateneul Român din București, în ziua de 14 noiembrie 1937, în cadrul unei conferințe la care au asistat două mii de persoane (în sala cu 844 de locuri de la etajul întîi). Televiziunea permanentă are o dată de naștere mai recentă: 31 decembrie 1956, cînd postul provizoriu instalat la Casa Scînteii, a transmis, de la stadionul Floreasca „întîile imagini recepționate de bucureșteni la domiciliu".

pendenței și integrității statului român ● Schimbare de guvern (7 martie) : un nou prezident, Armand Călinescu — antihitlerist și antilegionar notoriu ● Armatele hitleriste pătrund adînc în teritoriul Cehoslovaciei (15 martie) ● În aceeași zi se decretează mobilizarea parțială a armatei române ● Au loc (între 15—30 martie) demonstrații în întreaga țară, în sprijinul Cehoslovaciei cotropită de hitleriști ● La 23 martie sîntem nevoiți să încheiem un oneros acord economic cu Germania ● Franța și Anglia acordă (la 13 aprilie) garanții unilaterale privind frontierele României ● Noua lege electorală, decretată la 9 mai, abrogă votul universal. Camera Deputaților și Senatul regimului carlist sînt doar o parodie de viață parlamentară ● Este semnat un acord economic româno-englez (11 mai) ● O nouă lege a învățămîntului (28 mai) ● În iunie are loc Plenara C.C. al P.C.R., care subliniază creșterea pericolului dezmembrării și ocupării României de către Germania și celelalte state revizioniste. Este chemată națiunea întreagă la luptă împotriva fascismului și războiului, pentru salvgardarea ființei naționale a patriei noastre ● La 1 septembrie armatele hitleriste invadează Polonia, dezlănțuind cel de al doilea război mondial. Marea Britanie și Franța declară război Germaniei. România se declară neutră (7 septembrie), dar cîte încercări grele îi vor brăzda bravu-i chip de trăiri milenare, pînă la izbăvitorul act de răscruce istorică de la 23 August 1944.

STELIAN NEAGOE
doctor în istorie

PUȚURI ȘI FÎNTÎNI ODINIOARĂ ȘI ACUM

— OOOO !... Apă de pomană !... Oooo ! !

Așa strigau odinioară sacagiii bucureșteni, călări pe butoiul lor cu două roate, tras de o mîrțoagă fantomatică cu ochii înfundați.

„Cal de saca" e o expresie întrebuințată azi în sens disprețuitor. Totuși, pe vremuri, nimeni nu ar fi îndrăznit să rîdă de o asemenea gloabă, care avea un rol foarte important, atît în gospodăria orașului, cît și pentru salvarea avutului cetățenilor, cu prilejul deselor incendii. „Marele Cișmigiu" la turci era un fel de ministru, iar slujbașii de sub comanda „Marelui Cișmigiu" din București, îmbrăcați în halatele lor galbene și avînd un topor pe umăr, făceau parte, cu cinste, din alaiurile domnești.

Pentru multe mîrțoage s-ar putea aduce dovada că sînt de neam nobil. Calul de saca, ce de-abia se ținea pe picioarele îngenuncheate, nu se știe dacă n-a avut odinioară timpul lui de glorie : o fi fost, poate, falnic armăsar de curse, apoi înhămat la cine știe ce caleașcă boierească, ca să treacă în urmă, în slujba unui birjar, unui căruțaș, pentru a ajunge, la bătrînețe, o gloabă de saca.

MOMENTE

PERSONALITĂȚI

● 1920 ●
DECORAREA ORAȘULUI BUCUREȘTI

Mareșalul francez Joffre, eroul de la Marna, sosește la București în ziua de 18 august 1920, ca trimis al Franței, pentru a decora capitala României cu cea mai înaltă distincție militară : „Crucea de război". Solemnitatea va avea loc în ziua de 19 august, după-amiază, la Palatul Artelor aflat atunci în Parcul Filaret (Libertății de azi). „Guvernul francez — a spus mareșalul Joffre, la solemnitate — mi-a făcut marea cinste de a mă însărcina să vin pentru a remite orașului București această decorație. Prin citarea capitalei României în ordinul de zi pe armată, Franța a voit să exprime în chip măgulitor admirația sa pentru orașul dv., care a suportat cu atîta sînge rece și bărbăție asprele încercări ale războiului, nobila populație arătîndu-se vrednică de eroii lui Traian și ai lui Mihai Viteazul". O decorație similară a fost acordată atunci și orașului Mărășești.

● 1923 ●
CETĂȚEANUL BERTHELOT

Pentru serviciile aduse țării noastre în calitate de șef al misiunii militare franceze în timpul primului război mondial, generalul Henri Berthelot a fost declarat, în anul 1917, printr-o lege specială votată de parlament, cetățean de onoare al României, iar în anul 1922, printr-o altă lege, i-a fost donat un conac, în comuna Fărcădin, de lîngă Hațeg. La 22 septembrie 1923 generalul Berthelot a venit în țară spre a-și lua în primire conacul și apoi spre a-l dona, la rîndul său, Academiei Române.

● 1924 ●
CEI MARI AI TIMPULUI

Într-un „plebiscit" organizat de revista „Săptămîna muncii intelectuale și artistice", în luna ianuarie 1924, Camil Petrescu, directorul revistei, explică : „Pentru a pipăi opinia publică, întrucît avem cu toții sentimentul vag al anarhiei culturale în care ne zbatem, cerem cititorilor să indice cele mai de seamă personalități ale culturii și științei din vremea noastră". Peste cîteva săptămîni, cînd „plebiscitul" se închide, sînt publicate răspunsurile. Cei mai mari poeți : Tudor Arghezi și Ion Minulescu. Prozatori : Mihail Sadoveanu și I. Al. Brătescu-Voinești. Critici : Garabet Ibrăileanu. Dramaturgi : Camil Petrescu și Mihail Sorbul. Pictori : Nicolae Tonitza și Octav Băncilă. Sculptori : Oscar Han și Oscar Spaethe. Arhitecți : Petre Antonescu. Oratori : Nicolae Titulescu și Nicolae Iorga. Oameni de știință : dr. Gheorghe Marinescu și dr. Victor Babeș. „Scrutinul" a fost format din

Saka, cuvînt de origine turcească, însemna, pe malurile Bosforului **sacagiul în persoană**. După cum se vede, sensul a deviat pe malurile Dîmboviței. Sacagiii bucureșteni, de la începutul secolului, vindeau pe la curțile boierești și pe la casele neguștorilor donița de apă cu „cinci parale". Sau împărțeau apă „de pomană" atunci cînd erau tocmiți pentru asta, în amintirea vreunui mort. Obiceiul se practica mai ales la mahala. Mai erau apoi cărătoarele de meserie, care pătrundeau prin sărăcime, prin ulițe strîmte și noroioase. Duceau cîte două donițe sau găleți, fiecare în cîte o mînă, sau atîrnate de o cobiliță. Era o slujbă grea, aceea de a „îndestula" gospodăriile cu apă, mai ales în zile friguroase sau ploioase, cînd picioarele goale lunecau pe noroiul cleios. De multe ori un dîmb sau un hop făcea toată truda zadarnică. Sacagiii n-au dispărut cu totul din București nici azi. Îi mai întîlnim, de pildă, prin cartierul Sebastian, precum și prin alte părți, unde n-a pătruns încă civilizația și unde nu se află nici canal, nici conducte de apă.

„Dîmbovița, apă dulce..."

Dealtfel, bucureștenii au iubit întotdeauna apa, adusă de rîul lor carpatin, dovadă cîntecul cunoscut al Dîmbovței.

Deși înconjurați cu vii, cu mahalalele orașului așezate între dealuri înverzite de podgorii, bucureștenii n-au avut niciodată faima de a fi bețivi, prețuind totdeauna elementul acesta natural, care este apa.

Totuși sînt mărturii precise că pe **la 1700** nu erau fîntîni în Capitală. Italianul Del Chiaro, care a trăit mult timp la curtea lui Brîncoveanu, ne arată că în tot Bucureștiul erau doar cîteva puțuri primitive, probabil cu cumpănă, cum se mai poate vedea azi unul în str. Răcari. În schimb **le acque della Dambovitza sono leggiere a salubri** — apele Dîmboviței „sînt ușoare și sănătoase", adaugă scriitorul italian, fiind prețuite de localnici.

Fîntînile și puțurile s-au săpat mai mult prin secolul al XIX-lea.

Apeducte misterioase

Totuși știința **„scurgerii și curgerii apelor"** — cum se spunea prin secolul al XVIII-lea — era demult cunoscută pe meleagurile noastre, fiind poate o amintire, rămasă încă de pe vremea coloniștilor romani.

În această privință, sînt interesante descoperirile făcute, mai anii trecuți, de un plugar din județul Ilfov, care a dat pe cîmp de niște apeducte și izvoare de ape. În urmă, un mare număr de locuitori din comunele Ciurel, Giulești, Chiajna, Roșu și Cringași, ocupîndu-se cu plugăria și paza vitelor, au dibăcit și ei asemenea conducte misterioase, pe care fierul plugarului le scotea întîmplător la iveală. Cîțiva dintre săteni s-au apucat să sape pînă la șapte-opt metri adîncime și au scos astfel la lumina porțiuni de apeducte de forme deosebite, precum și puțuri colectoare, cisterne de

MOMENTE

aproape patru mii de scrisori primite de la cititori în decurs de trei luni.

● 1925 ●
PRIMELE ACADEMICIENE

Timp de aproape șase decenii — din 1867 și pînă în 1925 — cel mai înalt for cultural al țării, Academia Română, n-a avut în rîndurile membrilor săi nici o femeie. În ședința din 25 iunie 1925 această nedreptate la sfîrșit, printr-o jumătate de măsură, prin alegerea numai ca membre onorifice a două femei. Acestea sînt: Elena Văcărescu și Anna de Noailles. Cea dintîi este propusă de Mihail Sadoveanu și de Octavian Goga: „Socotim binevenită numirea ca membră onorifică a domnișoarei Elena Văcărescu, distinsa scriitoare care atît prin opera ei, cît și prin munca depusă în străinătate, aduce servicii țării noastre". Nicolae Iorga o propune pe cea de a doua candidată: „Doamna Anna de Noailles, născută Brîncoveanu, din sînul Bibeștilor, este considerată astăzi ca o mare poetă a Franței. Criticii recunosc în scrisul ei spiritul rasei noastre".

Primite cu majoritate de voturi, acestea au fost primele femei ajunse sub cupola Academiei Române.

● 1926 ●
TAGORE ÎN ROMÂNIA

Rabindranath Tagore, cel mai mare scriitor al Indiei moderne, întreprinde, în anul 1926, un voiaj în Europa. Pretutindeni ține conferințe, citește din lucrările sale, participă la reuniuni scriitoricești. În România sosește la sfîrșitul lunii noiembrie 1926. I se face o primire deosebită, fiind socotit solul unui popor mare, ale cărui idealuri, suferințe și năzuințe sînt propovăduite în cele cincizeci de volume de poezii pe care le-a scris (Premiul Nobel pentru literatură — 1913). Încîntat de tot ce vede la noi, poetul păcii, bunătății și înțelepciunii, declară: „Despre literatura românească am auzit înainte de a vă cunoaște. Aveți o poezie populară interesantă. Aveți o limbă destinată pentru ritm și poezie. Cinstiți-vă poeții; ei înfățișează sufletul bun al poporului". Tagore a venit în București însoțit de fiica sa (ambii în fotografie, la sosire).

● 1927 ●
DRAMATURGII LA VENEȚIA

O fotografie cu porumbei, în Piața San Marco — iată cel mai autentic document doveditor că ai trecut prin Veneția. Fără el nu te crede nimeni, întrucît fotografierea cu porumbeii pe brațe constituie o tradiție și o atracție de prim rang pentru turiști. Un astfel de document îl reproducem din arhiva Societății Autorilor Dramatici Români. Sînt cinci dramaturgi, prezenți la Veneția în iulie 1927, la un congres: Ca-

3 x 3 mp, lucrate dintr-un fel de ciment roșu și vînăt. Este ciudat că industria cimentului a luat naștere, în vechiul regat, pe la 1890. Apeductele au însă o vechime mult mai mare, apreciind după forma cărămizilor, care seamănă cu cele române.

Cine a construit această instalație complicată și cu ce scop?

Plugarii, ținînd mult timp secretă descoperirea lor, au continuat investigațiile. Inițiatorul a făcut marele sacrificiu să plece în Italia și în Franța, pe cheltuiala lui proprie, spre a studia apeductele romane de acolo și spre a putea face astfel o comparație. Într-o zi, pe la începutul anului 1935, s-a hotărît să vină la subsemnatul, spre a-mi destăinui că domnia-sa, împreună cu mai mulți plugari, au descoperit urmele unui vechi **oraș roman**, în apropiere de București.

— **Altfel, ce rost ar avea cele unsprezece rețele de apeducte, cu instalații subpămîntene, migăloase, descoperite de noi?** — mă întreba interlocutorul meu. **„A fost cu siguranță cîndva un mare oraș pe aici, pe locul unde se află acum Bucureștii. Cred că a fost un oraș roman, deoarece apeductele sînt la fel cu cele găsite în Italia și Franța. Capitala noastră nu a fost creată de păstorul Bucur, ci e o continuare a acestui mare oraș roman".**

Considerațiile interesante ale originalului plugar-arheolog meritau atenție și cred că am făcut bine că le-am notat.

În urmă chestia s-a complicat în mod curios.

În pavilionul U.C.B. de la expoziția din 1935, din Parcul Carol, au fost expuse o parte din apeductele dezgropate de săteni, cu eticheta **„apeducte de acum 300 de ani"**.

Plugarii arheologi, pretinzînd că acele piese le-au fost furate, că Primăria n-ar fi făcut nici un fel de cercetări și că nici n-ar cunoaște planul apeductelor, **că prin acea etichetă s-ar fi denaturat adevărata lor origine,** au dat în judecată pe Comisarul general al expoziției. Procesul e și acum pendinte la tribunalul Ilfov, secția a II-a. Învățații noștri specialiști vor avea de decis în această chestiune. Desigur că bravii plugari din comunele **Marele Voievod Mihai**, Ciurel, **Giulești, Chiajna, Roșu și Crîngași,** grijulii pentru glorioasa reputație a obîrșiei Cetății Dîmboviței, se vor hotărî să renunțe în cele din urmă la discreția lor și vor spune tot ce știu. În modul acesta se va putea face lumină.

D. Victor Eftimiu, cunoscutul literat, fără să fie la curent cu cercetările sătenilor, a scris și domnia-sa despre un misterios oraș mare, **Perun**, care ar fi existat pe aceste meleaguri, acum o mie de ani... cam pe la locul unde e acum Bucureștiul sau pe la Periș...

Care o fi adevărul?

Primele cișmele la București

Lăsînd pe specialiștii noștri să descurce această chestie, noi vom spune că pe la

MOMENTE

Ion Theodorian, Mihail Sorbul, Ion Minulescu, A. de Herz și Liviu Rebreanu. În jurul - lor zeci și zeci de porumbei. Pe vremea aceea Veneția avea recenzate cam 50 000 de astfel de grațioase zburătoare; astăzi numărul lor trece de 150 000 — au devenit primejdie pentru monumentele arhitectonice pe care le degradează.

● 1927 ●
PRESA LATINĂ

Primele congrese ale presei latine s-au ținut în anii 1922 și 1923, la Lyon și la Lisabona. Au urmat apoi: 1924 — la Florența; 1925 — la Bruxelles și 1926 — la Madrid. Cel de al șaselea congres s-a ținut la București, în octombrie 1927, cu acesta încheindu-se ciclul european (următoarele fiind programate în America Latină). La congresul de la București au luat parte reprezentanții a peste o sută de ziare din: Franța, Italia, Spania, Portugalia, Canada, Mexic, Nicaragua, San Salvador, Guatemala, Republica Dominicană, Panama, Cuba, Columbia, Venezuela, Peru, Bolivia, Ecuador, Brazilia, Uruguay, Argentina, Chile și România.

● 1927 ●
VASILE PÂRVAN

La 26 iunie 1927 a murit Vasile Pârvan. Născut la 28 septembrie 1882, la Hurueşti (Bacău), şi-a făcut studiile în țară și apoi în Germania. A fost profesor la universitatea din București și la Cluj. A inițiat și a condus importante lucrări arheologice. A colaborat la numeroase reviste științifice și literare și a scris cărți de mare valoare istorică (GETICA, DACIA). A organizat Școala română de la Roma și a condus revistele editate de această școală. Prin lucrările sale de arheologie — îndeosebi cele de la Histria — Vasile Pârvan a ajuns a fi socotit unul dintre savanții arheologi de frunte ai României.

O cişmea nouă în str. Laborator, admirată de lumea din cartier

sfîrşitul secolului al XVIII-lea, adică acum vreo 150 de ani — nu acum „trei sute de ani", cum era notat pe inscripţia de la Expoziţie — facerea cişmelelor a preocupat foarte mult pe beii fanarioţi, de la noi din ţară. În îngîmfarea lor ei se considerau drept urmaşi ai împăraţilor Bizanţului, deci un fel de împăraţi romani, retraşi vremelnic pe malurile Dîmboviţei. Fastul de la Curtea lor modestă era o imitaţie pretenţioasă şi cam ironică. Totuşi uneori îngîmfaţii bei făceau şi cîte o ispravă bună. Astfel se cunoaşte un hrisov, din 1 octombrie 1779, al lui Alexandru Vodă Ipsilanti, care ne spune că „pe vremuri zlotoase", apa Dîmboviţei devenind foarte tulbure, cu multe necurăţenii, şi deci neputîndu-se bea, „domnul a hotărît să aducă apă de izvor, de departe, şi cu multă cheltuială".

Primele două cişmele publice din Bucureşti au fost cele făcute din porunca lui Alexandru Vodă Ipsilanti: una în Uliţa Boiangiilor, care era în spatele bisericii Bărăţiei, astăzi strada Decebal. A doua

MOMENTE

● 1927 ●
TREI CELEBRITĂŢI

Paris, octombrie 1927. Trei prieteni, trei celebrităţi, pozează pentru revista „L'Illustration": George Valentin Bibescu, Louis Blériot şi George (Gogu) Constantinescu. Primul este preşedinte al Federaţiei Aeronautice Internaţionale, pilot de performanţă, automobilist; al doilea este temerarul aviator, care a zburat peste ape, cel dintîi din lume (la 25 iulie 1909 a traversat Marea Mînecii, în 37 de minute), iar al treilea este inventatorul automobilului sonic. Un francez şi doi români în atenţia lumii ştiinţifice şi sportive europene şi americane.

● 1929 ●
CONFERINŢELE MAESTRULUI

André Maurois, scriitorul francez ale cărui cărţi sînt cunoscute în toată lumea, face un turneu prin diferite ţări „pe urmele paşilor lui Byron", dorind să se documenteze în vederea scrierii biografiei acestuia. În zilele 8—12 aprilie 1929 se află la Bucureşti — în drum spre Orient. Răspunzînd invitaţiei care i se face, scriitorul academician ţine la Ateneul Român trei conferinţe, care sînt urmărite cu mult interes de sute de auditori. Titlurile conferinţelor: „Pentru ce şi cum se scrie un roman"; „Spiritul francez şi umorul englezesc"; „Impresii din America". După conferinţe scriitorii români îi dau distinsului oaspete un banchet, îi adresează cuvîntări omagiale şi el răspunde: „Cele cîteva zile pe care le-am petrecut în România au fost pentru mine o bucurie sufletească de rară calitate. Am avut impresia că mă găsesc într-un cerc de cunoscuţi şi prieteni, cu care am discutat literatură în toată accepţia cuvîntului".

● 1930 ●
DIPLOMATUL ŞI SAVANTUL

O fotografie puţin cunoscută la noi, pe care o reproducem din revistele franceze ale timpului. Este făcută în oraşul

cișmea s-a așezat prin dreptul mănăstirii Sărindar, unde e astăzi Cercul Militar.

Totuși se mai aduce multă apă în foale și sacale, tocmai de la Pantelimon și de la Filaret, unde erau izvoare de apă bună.

Mai tîrziu, Mihai Vodă, Șuțu și Nicolae Vodă Mavrogheni au continuat opera lui Ipsilanti, întemeind alte cișmele pe ulițele „Tîrgului din Năuntru" (Piața Sf. Gheorghe), Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei), Batiștei, cartierul „Răzvan" și „Biserica cu sfinți".

Cam pe unde e acum Vama Poștei, pe strada Belvedere, trecea pe atunci Dîmbovița. Acolo s-a creat „Vadul sacagiilor", pe care l-a mai apucat și Carmen Sylva.

Fîntîni

Pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea erau în București 17 fîntîni cu apă potabilă.

Un izvor era lucru mare pe acea vreme. Dumitru, Nicolae și Gheorghe, fiii lui Vodă Moruzi, au rămas celebri fiindcă au descoperit, în pădurea Cotrocenilor, o apă bună de băut care a și fost numită „Cișmeaua Beizadelelor". Cu timpul crîngul din jurul izvorului a devenit un loc de petrecere pentru bucureșteni. Dar o minune și mai mare a fost cînd Nicolae Vodă Mavrogheni a făcut un havuz la biserica sa „Izvorul tămăduirii" pe la capul podului, biserică zidită în anul marii revoluții franceze. Ca un ciar domnesc, adusese apă prin olane, tocmai de la Crețulești, Giulești și Crevedia, făcînd cișmele în jurul curților mai multor boieri: a vornicului Slătineanu, azi hotel Capșa; Enăchiță Văcărescu, azi Casa Prager; Racoviță, pe locul unde e azi Grand Hotel din Calea Victoriei, precum și la alții.

Au răsunat Bucureștii mai ales atunci cînd, după 1800, mai mulți boieri au introdus apă chiar în casă. Mergea lumea grămadă să vadă marea minune cum curge apa din perete.

Ion Ziot Românul, ultimul cronicar de pe vremea fanarioților, a făcut cu acest prilej niște stihuri pline de entuziasm pentru „iscusința omenirii", care „împotriva firii", poate să facă să izbucnească apă din cărămidă, și chiar din piatră seacă.

De atunci au rămas pînă aproape de zilele noastre diferite cișmele pe podul Mogoșoaiei, la porțile mai multor case boierești: cișmeaua de la poarta Banului Filipescu, palatul de azi al Academiei, cișmeaua din apropierea Bisericii Albe, de unde și-a luat numele și strada Fîntînii, azi General Berthelot, și altele puse prin diferite locuri pentru a obștei folosință.

Apeductele plugarilor arheologi n-or fi oare cele ale lui Mavrogheni?

Acum cincizeci de ani

Cînd a fost canalizată Dîmbovița, pe la 1884, s-au descoperit pe malul ei o serie de izvoare naturale, care dădeau o apă excelentă. Doctorul A. Urbeanu, cunoscutul nostru chimist alimentar, făcînd migăloase cercetări chimice și bacteriologice asupra

MOMENTE

Bellegarde din Franța, în vara anului 1930 (iulie), cu ocazia întrunirii Comisiei internaționale a cooperării intelectuale. La sfîrșitul lucrărilor, președintele comisiei, matematicianul francez Paul Painlevé (fost prim-ministru al Franței, a oferit un banchet cîtorva fruntași congresiști, pe care-i vedem în fotografie. Pe rîndul întîi, primul din stînga, este Nicolae Titulescu — pe atunci ministru al României la Londra. Al treilea din fotografie: savantul de renume mondial Albert Einstein. Era pentru prima dată cînd acești doi oameni de seamă se întîlneau într-o activitate de interes internațional — și de aici a pornit prietenia trainică între diplomatul român și savantul german.

● 1930 ●

TITULESCU PREȘEDINTE

La 10 septembrie 1930 România înregistrează unul dintre cele mai prestigioase succese diplomatice internaționale din perioada postbelică — alegerea lui Nicolae Titulescu în funcția de președinte al Adunării Societății Națiunilor. Din cincizeci de voturi exprimate, patruzeci și șase au fost pentru alegerea lui Titulescu. „Alegerea mea — a spus Titulescu — este o dovadă că sforțările pe care le face România, fără ajutorul nimănui, spre a-și organiza, în pace și muncă, o viață conformă marilor principii ale Societății Națiunilor, nu au fost trecute neobservate de cei care m-au onorat cu voturile lor".

Succesul acesta avea să fie reeditat cu un an mai tîrziu — la 7 septembrie 1931 — cînd, fără ca să-și pună candidatura,

Nicolae Titulescu a fost realeș în funcția de președinte al Adunării Societății Națiunilor — primul caz de realegere a unui președinte, uzanțele fiind împotriva acestui procedeu. „Realegerea domnului Titulescu — scrie „Tribune de Genève", trebuie salutată ca o binefacere, deoarece el a fost, anul trecut, un președinte model și cu el putem fi siguri că dezbaterile vor da maximumul de muncă eficientă".

tuturor izvoarelor și fintinilor bucureștene, a găsit atunci că cea mai bună apă de băut ar da-o izvoarele de pe malul Dîmboviței și cele de la Filaret. Apa care venea prin conductele primăriei era tulbure. Lumea o bătea cu piatră acră, după o rețetă a doctorului Victor Babeș, ca să se așeze, sau o trecea prin filtru. Apa de la izvoare era însă limpede.

La toate robinetele de apă, prin casele mari civilizate, se instalaseră filtruri „sistematice", cu care ne împăna străinătatea.

Prima apă limpede la București

Fără a consulta prea multe documente, să mi se permită să povestesc o amintire de pe vremea cînd am început să fac gazetărie.

Il intervievasem tocmai pe inginerul Ilie Radu, foarte atacat pe atunci, și care reușise să aducă apă limpede pentru bucureșteni, apă care să nu aibă nevoie de a mai fi filtrată.

— **Dar va fi rece ?** — l-am întrebat.

Inginerul, care probabil nici el nu se gîndise la această chestiune, preocupat de rezolvarea problemelor tehnice mai grele, în legătură cu proiectul său, a rămas surprins de întrebarea cam naivă a tînărului gazetar. S-a gîndit cîteva clipe și apoi a răspuns convins :

— **Desigur că va fi rece, căci trece prin straturi adinci.**

Și așa a și fost. Noua apă de băut era foarte plăcută, mai ales față de lichidul tulbure și călduț ce fusese pînă atunci la dispoziția bucureștenilor.

Pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea, pe locul unde e acum insula restaurantului Monte Carlo, se afla o fîntînă arteziană complicată. Cu prilejul sărbătoririi unui deceniu de la proclamarea regatului, s-a anunțat printre alte petreceri pentru popor că va țîșni apă colorată de acolo. S-au instalat diferite reflectoare, iar apa se ridica la o înălțime respectabilă. Mii de cetățeni s-au adunat seara să privească, stînd pe sub arbori, pe malurile lacului, lumea venită din cele mai depărtate mahalale : bărbați, neveste, copii. Toată lumea se înghesuia pe pod și pe malurile apei. Au stat un ceas-două prin întuneric. Dar proiectoarele erau defectuoase, licărind doar din cînd în cînd. Se auzea țîșnind apa în spume, dar rămînea nevăzută. Lumea începuse să-și piardă răbdarea.

Deodată răsună un glas puternic, în întuneric, răsărit din mijlocul pîlcurilor negre de pe mal.

— **Aprinde lampa, bă !**

Fu un rîs homeric.

Totuși, ca prin farmec, proiectoarele, parcă intimidate de această poruncă energică, începură să arunce fîșii de raze roșii, verzi, galbene.

Publicul, care întîi izbucnise în hohote de rîs, începu acum să aplaude frenetic, bucurîndu-se în mod sincer de priveliște.

In schimb, lumea nu a putut admira niciodată **„cascada"** cu bolți și coloane ce în-

MOMENTE

● 1931 ●
PICCARD LA BUCUREȘTI

Pînă în anul 1931 omul nu trecuse pragul stratosferei. Aviatorii ajunseseră doar pînă la 10 500 de metri înălțime. La 27 mai 1931, după cîteva încercări nereușite, fizicianul elvețian Auguste Piccard, împreună cu inginerul Kiper, realizează o premieră mondială de mare senzație pentru vremea aceea : se ridică în stratosferă, în nacela unui balon special construit, bătînd toate recordurile de înălțime. Balonul, denumit stratostat, atinge înălțimea de 15 781 de metri, în mai puțin de cincizeci de minute. Călătoria a durat în total 15 ore, aterizarea făcîndu-se seara, pe vîrful unui munte din Tirol.

La 30 octombrie 1931, temerarul Piccard a venit la București și a ținut o conferință la Ateneul Român, cu tema : omul în stratosferă.

● 1933 ●
CELE DOUĂ ZBORURI

Charles Lindbergh a traversat Atlanticul, singur la bordul unui monoplan, în ziua de 21 mai 1927, pe ruta New York — Paris ; 6 300 de km. Amelia Earhart a traversat Atlanticul, tot singură la bordul unui monoplan, în ziua de 21 mai 1932, pe ruta : Terra Nova — Irlanda. Aceștia au fost primii aviatori care au traversat Atlanticul fără escale. Și din toate colțurile lumii au fost adresate celor doi bravi felicitările meritate, și onorurile cele mai înalte. Statul român, apreciind performanțele realizate de Charles Lindbergh și de Amelia Earhart, le-a acordat medalia „Virtutea aeronautică". Solemnitatea decorării a avut loc la New-York, în ziua de 13 februarie 1933. In fotografie: cei doi decorați, avînd în mijlocul lor pe ministrul României în S.U.A.

● 1933 ●
OMAGIU LUI NICOLAE IORGA

Un grup de șaizeci de savanți, din treizeci și două de țări, au elaborat și au publicat, în luna februarie 1933, un volum omagial (600 de pagini), oferit profesorului Nicolae Iorga, cu ocazia alegerii sale ca membru al Institutului Franței (Académie des inscriptions et belles-lettres). Un astfel de omagiu l-a încîntat pe marele

cepuse să se clădească, tot cam pe acea vreme, în fundul aleei principale. Azi e pe vechea alee o frumoasă peluză de flori și verdeață, cu o admirabilă perspectivă spre „ruine". Odinioară, peste pietrișul mărunt al aleei se înclinau arborii înalți de pe lături, alcătuind cu crengile lor un fel de boltă închisă.

Această cascadă, care a costat vreo 80 000 de lei înaintea războiului, cu valuta de atunci, n-a putut fi pusă în funcție niciodată. A fost o ruină din capul locului, un eșafodaj inutil de pietre, o construcție rău proiectată și rău executată, ca și Foișorul de foc. Turnul, care se mai vede și azi, fusese chipurile destinat să susțină, la înălțime, un bazin mare de apă, astfel ca lichidul să vină cu presiune în orice parte a Capitalei, în caz de incendiu. Dar rezervorul n-a fost niciodată umplut și bine s-a făcut — îmi spune un inginer — căci astfel se dărîma totul și cine știe ce nenorocire se mai întîmpla.

Avuzuri și fîntîni moderne

Bucureștiul a avut pe la începutul veacului diferite avuzuri, care e păcat că acum se desființează. Astfel a fost avuzul de la Sf. Gheorghe, pe locul prea strîmt de la întretăierea Căii Moșilor cu str. Lipscani, apoi cel de la biserica „Silvestru", altul pe Bulevardul Elisabeta, la „Thuringer".

Ultima fîntînă bucureșteană este aceea a „**Mioriței**" (de la șosea, în fața vilei Minovici), așezată :

Pe-un picior de plaiu
Pe-o gură de raiu.

E străjuită de patru berbeci năstrușnici de piatră (sau o fi numai ipsos ?!), gata să înfrunte pe îndrăznețul care s-ar încumeta să se apropie. Concepția acestei fîntîni este modernă și nu seamănă de fel nici cu vechile avuzuri, nici cu bătrînele puțuri cu roată sau cu cumpănă, locul atîtor trainice idile care au inspirat pe cîntăreții noștri :

La fîntîna cu găleată,
Pe cărarea cea din grui,
Stau, de cîte ori e lună,
Un flăcău cu draga lui.

Străzile bucureștene au mai păstrat cîteva pitorești amintiri ale vechilor sale fîntîni. Prin unele locuri se văd ghizduri, prin altele troițe, acoperișuri și cruci de piatră care însoțeau uneori fîntînile. De asemenea, prin numele lor bătrînesc, străzile arată locul pe unde au fost odinioară cișmele și puțuri. Se știe că, pînă mai acum cîțiva ani, încrucișarea Căii Vctoriei cu str. Fîntînii se numea „**La cișmeaua roșie**". Apoi strada „**Izvor**", strada „**Puțu de piatră**", azi Orlando, „**Puțul cu plopi**", „**Puțul cu tei**", din Șerban Vodă, „**Puțul înalt**", str. „**Puțului**", str. „**Puțul lui Crăciun**", ne vorbesc despre atîtea puțuri cu găleată și ghizduri cu ciutură pe unde veneau bunicile noastre, în tinerețea lor... În grădina Blanduziei, azi înlocuită cu șirul de prăvălii numite „Galeriile Blanduziei", n-a

MOMENTE

savant. Dar cînd un reporter bucureștean i-a propus să-l fotografieze în fața bibliotecii personale — avînd în jurul său cele 835 de volume pe care le publicase pînă atunci — omagiatul a refuzat categoric. Fotografia urma să apară în „Paris-Soir", însoțită de un articol intitulat : „Cel mai fecund scriitor din lume". Refuzul : „Spune-le, tinere, celor de la „Paris-Soir" că o astfel de poză se potrivește mai bine unui inventator, văzut între năzdrăvăniile pe care le-a creat, nu unui modest scriitor ca mine".

● 1934 ●
BARTHOU ÎN ROMÂNIA

Louis Barthou, ministrul de externe al Franței, membru al Academiei Franceze, vine în România, la 20 iunie 1934, ca invitat al guvernului și al Academiei Române. Vizita aceasta a avut un sens politic semnificativ, ca consemnînd — cum a spus Nicolae Iorga în discursul ținut la Cameră — „afirmarea legăturilor indestructibile dintre Franța și România". Barthou a fost primit cu entuziasm și căldură pretutindeni, de la frontieră pînă la București, ca și în instituțiile pe care le-a vizitat, cuvintele emoționante de bun sosit arătîndu-i ilustrului oaspete sentimentele nutrite de poporul român față de cel francez, și, în același timp, prețuirea pe care o dă trimisului său, pentru nobila-i misiune — aceea de purtător al stindardului păcii în lume.

● 1935 ●
CEI MAI MARI ORATORI !

Ziarul „Gazeta" din București face o anchetă printre oamenii politici, pentru a stabili care sînt cei mai mari oratori ai noștri. Întrebarea e dificilă și răspunsurile vin greu. În numărul din 17 iulie 1935 al ziarului găsim totuși cîteva păreri esențiale. Octavian Goga : „Nu prea gust oratoria postbelică, așa că despre oratorul cel mai bun nu mă pot pronunța. În trecut, cel mai mare orator a fost Delavrancea". Grigore Iunian : „Cel mai mare orator al nostru este unul și singurul — domnul profesor Nicolae Iorga". Voicu Nițescu : „Nu mă pot pronunța asupra unuia singur. Sînt doi mari oratori : Nicolae Iorga și Nicolae Titulescu". Ionescu-Sisești : „Socotesc drept cei mai mari oratori ai României pe domnii Nicolae Iorga și Nicolae Titulescu". N. Vasilescu-Karpen : „Pun în primul rînd al oratorilor pe domnul Nicolae Titulescu". Al. Valjean : „Consider ca un strălucit orator de toate genurile pe domnul profesor Nicolae Iorga, care are gama cea mai variată și un rezervor imens de resurse orale". La încheierea anchetei : Nicolae Iorga și Nicolae Titulescu sînt socotiți cei mai mari oratori ai noștri.

● 1935 ●
A FOST PRIMA DIN LUME

În noiembrie 1935 a murit la București, Sarmiza Bilcescu-Alimănișteanu. S-a născut, la 25 aprilie 1867. A studiat la Paris, fiind prima femeie acceptată la cursurile Facultății de drept. În anul 1890 și-a luat doctoratul, devenind prima femeie doctor în drept din lume.

fost nici o fîntînă pe vremuri, după cum cred unii. Numele, dat de fantezie, a fost transcris greșit după bardul de la Mircești. De fapt, **„Fons Bandusiae"** este titlul exact al unei ode datorite poetului latin Horațiu, care a inspirat și pe Vasile Alecsandri și după care noi toți am scris „Blanduzia" în loc de „Banduzia".

Izvorul de sub deal

— Cea mai bună și mai gustoasă apă la Bucureşti pare a fi azi aceea dată de izvorul rece, care murmură pe lespezi de piatră, între pomii Cișmigiului, de vale de la intrarea din str. Știrbei Vodă.

Izvorul e cam ascuns. Nu prea îl știu mulți, dintre cei ce vizitează frumosul parc. Unii, dealtfel, preferă pavilionul cu ape minerale, din centru, unde găsesc tămăduirea, sosită în butelii, din toate părțile țării, fiecare pentru boala de care suferă.

Alții însă caută izvorul umbrit de sub deal, cu apă proaspătă, sosită din fundul tăinuit al pămîntului, și unde-i apucă uneori noaptea, murmurînd, poate, versurile poetei :

Luna albă să vegheze
Stelele să-mi lumineze
Iar murmurul apei tale
Să m-adoarmă-n cînt de jale.

ALEX. F. MIHAIL ■
Almanahul „Adevărul și Dimineața", 1938

O EDITURĂ DE LITERATURĂ ÎN TRANSILVANIA DECENIULUI PATRU

● Un inginer de mine, Gheorghe Minovici, urmărind filonul aurului pur în literatură ● Tînărul André Malraux, laureat al Premiului Goncourt, între tîrgul de vite și tîrgul de scîndură de la Brad ● Criticul E. Lovinescu elogiază „Condiția umană" ● Kafka anunțat în traducere românească, în 1935 ● Bradul revoluțiilor, gazdă a capodoperelor literaturii universale.

Orășelul Brad de la poalele Munților Apuseni, la cotul Crișului Alb, era cunoscut ca sediu al administrației societății „Mica-Ruda 12 Apostoli", puternică exploatare auriferă și ca tîrg vestit de scîndură și de vite. Un liceu ortodox, liceul Avram Iancu, continuînd după război gimnaziul înființat la 1869 sub auspiciile consistoriului de la Sibiu, făcuse din Brad și un centru cultural. Tînărul pe atunci poet Emil Giurginca, venit în 1932 profesor la acest liceu, scoate la Brad primele numere dintr-o elevată publicație literară, pe formatul „Biletelor de papagal", intitulată „Abecedar". Revista apare la tipografia „Zarand" care nu tipărise pînă atunci decît invitații de nuntă, afișe electorale și anodinele

MOMENTE

Decanul Facultății de drept din Paris, care la început se opusese primirii ei la cursuri, avea să declare, după examen : „Succesul domnișoarei Sarmiza Bilcescu la facultatea noastră, a onorat Franța și școala de drept din Paris și a împrospătat vechea afecțiune ce ne leagă de România". Revenită în țară, Sarmiza Bilcescu s-a înscris în Baroul de Ilfov, însă n-a putut practica avocatura din cauza opoziției celor care mai pretindeau atunci că spre a fi avocată o femeie „trebuie să aibă mai întîi autorizația maritală".

CĂRȚI ȘI SCRIITORI

● 1919 ●
POEMELE LUMINII,
de Lucian Blaga

În ianuarie 1919, Sextil Pușcariu anunță, pe o pagină întreagă din revista „Glasul Bucovinei" : „Un poet nou — Lucian Blaga. Sînt fericit că pot da, pentru întîia oară în foaia noastră, rînd pe rînd, POEMELE LUMINII, despre care sînt sigur că mai tîrziu se va vorbi în istoria literaturii noastre. Lucian Blaga are calitatea principală a unui poet : scînteia divină". După această entuziastă prezentare revista va publica, timp de cinci luni, permanent pe prima pagină, toate poeziile care între timp vor apărea în volum, la Sibiu (aprilie 1919), iar spre toamnă, ediția a doua, la „Cartea Românească" din București, cu titlul rămas definitiv POEMELE LUMINII. Recenzînd cartea, revista „Luceafărul" va scrie (octombrie 1919) : „E în Lucian Blaga puterea vrăjitorului care face din cuvinte rubine. Literatura noastră își poate îndrepta toate nădejdile înspre el, căci Lucian Blaga este într-adevăr înaripat".

● 1920 ●
ION, de Liviu Rebreanu

Un nou prozator intră triumfal în rîndurile autorilor de romane românești : Liviu Rebreanu, care publică, în 1920, cele două volume din ION. De unde începe romanul acesta ? Autorul ne va spune, în mărturisirile de mai tîrziu : „ION își trage originea dintr-o scenă pe care am văzut-o acum vreo trei decenii. Era o zi de început de primăvară. Hoinărind pe coastele dimprejurul satului (Prislop, lîngă Năsăud), am zărit un țăran îmbrăcat în straie de sărbătoare. El nu mă vedea. Deodată s-a plecat și a sărutat pămîntul. L-a sărutat ca pe o ibovnică. Scena m-a uimit și mi s-a întipărit în minte [...]". Apariția romanului ION este primită cu multă simpatie de întreaga critică literară, ceea ce va duce la premierea autorului, de către Academia Română, în anul următor. I.A. Brătescu-Voinești va declara în ședința înaltului

imprimate pentru judecătoria și pentru percepția locală. Între colaboratorii Abecedarului figura și inginerul de mine Gheorghe Minovici, fost angajat al societății „Mica" stabilit la Brad de mai mulți ani. Gheorghe Minovici, om foarte cultivat, cu studii de specialitate în Germania și Anglia, era pasionat de literatură. Dar de la pasiunea pentru literatură pînă la fantastica idee de a întemeia o editură la Brad era o mare distanță. Și această distanță a fost învinsă, cu o dexteritate de sprinter, de inimosul inginer de mine care s-a dovedit a ști să urmărească nu numai zăcămintele subterane ale metalului nobil ci și filonul aurului pur în literatură.

Personal, am fost martor la durerile facerii acestei edituri și poate ceva mai mult. Îmi aduc aminte că, aflîndu-mă la Brad, inginerul Minovici mi-a împărtășit entuziasmul lui pentru o carte streină pe care o citise și pe care se gîndise să o și traducă în românește, mergînd cu gîndul chiar mai departe, la posibilitatea de a tipări această traducere, și a o tipări unde? Evident, la Brad. Cartea cu pricina nu era nici mai mult nici mai puțin decît „La condition humaine" de André Malraux, premiul Goncourt din 1933, abia anunțat. Îmi aduc aminte că am împărtășit entuziasmul inginerului pentru romanul lui Malraux pe care-l citisem și eu, dar am rămas foarte sceptic cu privire la editarea lui la Brad.

Notez că pe atunci eram secretar de redacție al revistei „Azi" condusă de Zaharia Stancu și frecventam cu regularitate ședințele de duminică ale Sburătorului lui E. Lovinescu, din strada Cîmpineanu. Punctul de adiacență a vieții literare din acel timp era însă cafeneaua Capșa, cu cei trei chelneri bine cunoscuți de toată scriitorimea, Nicolae, Niță și Bărsan, cu mesele de lemn de fag așezate pe două rînduri, în lungul pereților, de-o parte o canapea lungă turcească, de alta scaune. Pe masă cîte o scrumieră de alamă dreptunghiulară de forma unei covățele. La una din aceste mese, lîngă o ceașcă de șvarț, l-am făcut cunoștință inginerului Minovici, venit în acest scop la București, cu scriitorii Zaharia Stancu și Anton Holban. Pe Gib Mihăescu l-am vizitat la Direcția Presei și apoi acasă, undeva prin Piața Confederației Balcanice. Traducerea cărții lui Malraux progresase mult, iar inginerul îi convinsese pe proprietarii tipografiei din Brad să dea o continuitate acelei prime apariții convenită cu ei, publicînd și literatură originală. El descinsese la București cu acest gînd, de a stabili primele contacte cu creatorii. Aflase și un nume casei de editură proiectate: Editura Pantheon.

Contactele s-au stabilit repede și două achiziții au fost făcute pe loc: un roman de Anton Holban, „Ioana" aflat în manuscris, pe care editurile bucureștene nu s-au deranjat să-l solicite, și un poem de Aron Cotruș intitulat „Horia". De asemenea a fost încheiat un contract cu Gib Mihăescu pentru un roman intitulat „Vămile văzduhului", inspirat din mediul societății transilvănene, după mărturisirea pe care mi-a făcut-o însuși autorul, și din care primele optzeci de pagini erau scrise în momentul cînd s-a produs moartea fulgerătoare a scriitorului.

MOMENTE

for cultural, la 22 mai 1921: „Sînt încredințat că nu mă înșel afirmînd că romanul ION este o operă de mare valoare, care merită acordarea premiului pentru care nu autorul, ci subsemnatul, am propus-o spre premiere".

● 1920 ●

BALADE VESELE ȘI TRISTE

Cunoscut din primele sale două volume, BALADE VESELE și PARODII ORIGINALE (1916), G. Topîrceanu vine cu o nouă carte de succes: BALADE VESELE ȘI TRISTE, apărută la București în 1920. Cu aceste valoroase scrieri el va obține, în 1926, Premiul Național pentru poezie. La apariția volumului BALADE VESELE ȘI TRISTE, G. Ibrăileanu va scrie („Viața Românească", aprilie 1920): „În știința de a scrie d. Topîrceanu este astăzi fără rival. D-sa are o siguranță niciodată dezmințită în alegerea cuvîntului propriu și mai cu samă rezumativ. Virtutea care s-ar putea numi avariția artistică, o are în grad superlativ [...]. Natura a fost generoasă cu d. Topîrceanu. L-a înzestrat cu multe și variate însușiri de artist".

● 1920 ●

ȘOAPTELE AMURGULUI, de Elena Farago

În 1920 a apărut cel de al optulea volum al scriitoarei Elena Farago: ȘOAPTELE AMURGULUI, pe care I. Al. Brătescu-Voinești îl aduce în discuția Academiei Române (la 17 iunie 1921): „Doamna Elena Farago ocupă, cu drept cuvînt, un loc de frunte în

Tot atunci, într-una din zile, după ora cinci, în urma unui telefon prealabil, l-am dus pe inginerul Minovici la sediul Sburătorului, în Cîmpineanu. Amfitrionul ne-a primit cu atenția și afabilitatea care făceau faima casei. Lovinescu, moldovean de la Fălticeni, Minovici, moldovean de la Botoșani, dar ceea ce i-a făcut să se recunoască n-a fost apartenența la acel colț de provincie, ci formația și cultura lor umanistă, limbajul comun pe care și l-au descoperit. Din această vizită și din corespondența ce i-a urmat, a decurs agrementarea traducerii cărții lui Malraux cu o prefață semnată de E. Lovinescu. Nu era puțin lucru.

Prima carte apărută la finele anului 1934, în Editura Pantheon, a fost romanul lui Holban „Ioana". Trebuie spus că aspectul grafic era deosebit; o literă frumoasă de mare acuratețe, hîrtie bună, copertele de carton pînzat, sub o anvelopă pe care figurau numele autorului, titlul și editura. Cartea inaugura Biblioteca „Ritmul vremii" și a fost primită la București cu o foarte bună presă. La începutul anului 1935 a apărut și traducerea capodoperei lui Malraux sub titlul „Destine omenești", cu prefața lui E. Lovinescu.

A treia apariție și ultima a fost poemul lui Cotruș „Horia", cu ilustrații de Mac Constantinescu. Din motive, desigur obiective, teascurile tipografiei de la Brad nu s-au mai întîlnit cu slova scriitorilor, iar planurile inimosului inginer, de a pune la îndemîna publicului românesc, în traducere, mari valori ale literaturii universale, nu și-au mai făcut transferul în viață. Voi cita un singur punct din lista celor prevăzute pentru aparițiile de la Pantheon și anume „Procesul" lui Frantz Kafka. El fusese anunțat pe un semn de carte, introdus în prima apariție a editurii, și era formulat în termenii următori: „Editura Pantheon Brad va publica în primăvara 1935 celebra operă a literaturii cehe PROCESUL de Frantz Kafka, în versiune românească". Se știe că voga lui Kafka a venit după un deceniu și jumătate de la data cînd fusese anunțat în proiectele editurii de la Brad, iar apariția lui în românește s-a produs după 25 de ani.

Un amănunt pentru istoria literară: cele circa optzeci de pagini din „Vămile văzduhului", romanul lui Gib Mihăescu, contractate cu editura, au fost pierdute. Și încă un fapt neconsemnat nicăieri: după apariția „Ioanei", Zaharia Stancu mi-a spus că vrea să scrie pentru editura inginerului Minovici un roman intitulat „Codanele". Nu-mi amintesc să mai fi întîlnit acest titlu în proiectele de mai tîrziu ale marelui scriitor.

Orășelul Brad a fost unul din punctele de foc ale răscoalei lui Horia și a desfășurării revoluției de la 1848. Și iată că în deceniul al patrulea al veacului nostru, numele lui poate fi citat în legătură cu răspîndirea a două capodopere ale literaturii universale, două culmi ale creației literare din epocă. Între tîrgul de vite și tîrgul de scîndură, Bradul își inaugura un tîrg al cărții, popularizînd autori ca Malraux și Kafka.

VLAICU BARNA

MOMENTE

poezia românească. Sînt, în volumul **ȘOAPTELE AMURGULUI**, ritmuri, cadențe și rime atît de potrivite sentimentelor ce se descriu între-însele, încît își par nu bucăți de versuri, ci melodii". În acel an 1921 Elena Farago a primit cel de al doilea premiu pentru poezie (primul i-l acordase Academia în 1909). Iar în 1937, cînd va lua Premiul Național, ziarul „Cuvîntul" va scrie: „Doamna Elena Farago aduce și astăzi, în plină celebritate, același zel liric și aceeași puritate a inimii ca și-n întîile încercări de acum treizeci de ani și mai bine".

● 1921 ●
PE DRUMURI DE MUNTE,
de Calistrat Hogaș

O carte ajunsă în discuția criticii literare înainte de a fi pusă în vînzare: **PE DRUMURI DE MUNTE**, a lui Calistrat Hogaș. În 1912 fusese tipărită, dar cu atîtea greșeli încît autorul n-a avut curajul să iasă cu ea în public. În 1915 s-a retipărit, dar înainte de a fi dată în librării, a ars tipografia, împreună cu toate volumele depozitate în așteptarea preluării de către difuzori. Criticii însă au apucat s-o citească și să scrie despre ea, lăudînd stilul noului Creangă apărut în literatura românească — un Creangă însă „trecut prin cultură, un clasicist, un academizant [...] un autor savant". În 1921, cînd autorul nu mai era în viață (a murit la 28 august 1917) volumul **PE DRUMURI DE MUNTE** a apărut la Iași, în Editura „Viața Românească", cu un cuvînt înainte de Mihail Sadoveanu; și de aici începe notorietatea „strălucitului cîntăreț al frumoasei noastre Moldove" — cum l-a calificat critica pe Calistrat Hogaș.

● 1923 ●
PE ARGEȘ ÎN SUS,
de Ion Pillat

Aflat la al șaptelea volum publicat, Ion Pillat este primit cu încredere și simpatie, în 1923, cînd îi apar poeziile intitulate **PE ARGEȘ ÎN SUS** (Editura „Cultura Națională"). Cronicile care se publică referitoare la noul volum al poetului confirmă previziunile făcute cu cîțiva ani mai înainte, în „Viața Românească", de Tr. D. Lazărescu: „Atîția tineri publiciști atrag cea mai binevoitoare atenție pentru cele dintîi ale lor producții poetice. Toți, sau aproape toți, „făgăduiesc". Am credința că d. Ion Pillat n-a făgăduit numai ci a făcut dovada talentului său într-o oarecare măsură neobicinuită la vîrsta sa, abia patru lustri trecuți — și această dovadă, am nădejdea, va deveni într-o zi mai puternică, poate, decît s-ar aștepta mulți".

LA CATAFALCUL LUI IORGA

Anul acesta, la 27 noiembrie, se împlinesc patru decenii de la moartea lui Nicolae Iorga. Evenimentul s-a petrecut, atunci, spre capătul lui 1940, în împrejurări barbare, depășind orice limite ale răbdărilor omenești. Dosarul acelui oribil asasinat politic a fost întocmit de curînd, cu multă trudă și conștiinciozitate, de Mihai Stoian, în patetica sa carte : Moartea unui savant : N. Iorga **(Editura Eminescu, 1975). Aici se găsesc, strînse laolaltă, toate datele referitoare la cumplitul sfîrșit al lui Iorga și la climatul politic și social din momentul cînd s-a produs el. Lectura acestei cărți e zguduitoare.**

La impresionantul număr de acte, informații, documente și mărturii cuprinse în volumul amintit, aș vrea să adaug acum un episod, nu mai puțin zguduitor, înregistrat cu și mai mulți ani în urmă. Faptul s-a întîmplat în 1931, cînd Iorga era prim-ministru. Într-o ședință a parlamentului se iscase o dispută pe marginea metodelor de guvernare ale cabinetului condus de el. Un lider al opoziției îl interpelase în Camera deputaților, făcînd aluzie și preferînd cuvîntul „dictatură". La care Iorga a ripostat pe loc, cu vehemență și cu glasul acela tunător, bine cunoscut de contemporanii săi : „Cîtă vreme eu voi fi în fruntea guvernului, nu vor fi folosite metode dictatoriale. Dictatura în România nu poate fi decît un caraghioslîc sau o crimă, și anume caraghioslîcul se poate termina prin crimă și crima prin caraghioslîc". **Peste cîteva zile, guvernul său a căzut de la putere, însă cuvintele de mai sus, intonate în incinta Camerei, aveau să capete rezonanța unei profeții lugubre pe care numai Iorga, cu genialitatea lui scînteietoare, a fost în stare s-o formuleze. Într-adevăr, acele două fraze fatidice s-au realizat întocmai, literă cu literă, peste nouă ani, cînd el însuși, cel ce le rostise, a căzut victima unei crime al cărei caraghioslîc (dar și tragism) întrecuse orice margini imaginabile. Alte comentarii sînt de prisos, desigur !**

Dintr-un caiet pierdut și regăsit — scăpat ca prin minune de la pieire și distrugere în atîtea cataclisme prin care a trecut — transcriu cîteva pagini ce evocă, frust și direct, atmosfera acelor zile sumbre de la sfîrșitul lui noiembrie 1940, așa cum ele au fost trăite și consemnate de un martor ocular.

MOMENTE

● 1924 ●
KYRA KYRALINA,
de Panait Istrati

Un debut excepțional, în Franța : la începutul anului 1924 apare la Paris volumul KYRA KYRALINA, scris de românul Panait Istrati. „Noul Maxim Gorki, cum l-a numit presa literară franceză, este lansat de scriitorul Romain Rolland, care l-a descoperit la Nisa, unde practica meseria de fotograf ambulant. Mari capitole din această carte fuseseră publicate în revista „Europe", în august 1923. Debutul lui Panait Istrati a fost, poate, cel mai răsunător din cîte s-au cunoscut în literatura universală. În 1925 scrierile sale se aflau traduse în douăzeci și trei de țări. În țară, CHIRA CHIRALINA a fost publicată pentru prima dată în anul 1934.

● 1925 ●
LA MEDELENI

O carte care a făcut multă vîlvă în rîndurile tineretului : LA MEDELENI, de Ionel Teodoreanu. Primul volum a apărut în 1925, al doilea în 1926 și al treilea în 1927. Autorul cîștigase simpatia cititorilor încă din 1923, cu ULIȚA COPILĂRIEI. Care critic și care cititor n-a lăudat MEDELENII ? Să reamintim numai aprecierile lui Liviu Rebreanu, făcute la Academia Română, la 1 iunie 1940, cînd s-a acordat lui Ionel Teodoreanu marele premiu Hamangiu : „Printre prozatorii români actuali, în plină maturitate, un loc de frunte îl ocupă domnul Ionel Teodoreanu. Un talent puternic de romancier s-a manifestat în toate romanele sale, începînd cu MEDELENII al căror răsunet a fost incomparabil, impunînd dintr-odată și marelui public pe tînărul autor [...]".

● 1925 ●
SCUT ȘI TARGĂ,
de Perpessicius

Primul volum de poezii al lui Perpessicius : SCUT ȘI TARGĂ, apărut la Arad, în anul 1925. Eugen Lovinescu ni-l semnalează, elogios: „Poet mo-

27 noiembrie 1940

Astăzi am fost neînchipuit de enervat. Tremuram, îmi venea să urlu, să zdrobesc tot ce întîlneam în cale, să sparg țeste de oameni și chiar să mă sinucid. Asemenea enervare n-am mai încercat din ziua de 30 august, cînd s-a anunțat arbitrajul de la Viena și „cedarea" Ardealului, care, de fapt, n-a fost o **cedare (termen politic modern)**, ci o **răpire pură și simplă**. Atunci atinsesem o culme a disperării. **Astăzi**, iarăși, a doua oară.

Lucrurile stau așa. Dimineața întreagă am rămas în casă și am lucrat pînă la ora 1, liniștit, fără să mă tulbure nimic din afară. M-am dus la masă, apoi la Biblioteca Academiei, unde, în ceasul pe care-l aveam liber, am răsfoit cîteva reviste proaspăt sosite, printre care „Nouvelle Revue de Hongrie", o publicație de propagandă. Felul cum știu ei să facă propagandă, dîrzenia cu care o fac, și mai presus de toate tonul în care scriu.

La aceasta s-a adăugat numaidecît alta și mai dureroasă, de-a dreptul cumplită. La Biblioteca Academiei, pe culoar, am aflat o veste care mi-a zguduit întreaga ființă ; simțeam aproape dureri fizice : azi noapte, la Jilava, echipa de legionari care lucrau la dezgroparea „sfintelor oseminte" ale „Căpitanului", nicadorilor și decemvirilor, cînd au dat cu ochii de aceste „oseminte", și-au pierdut cumpătul, au pătruns în închisoare și au ucis 72 persoane — foști miniștri și demnitari din trecut — care se aflau acolo ca deținuți politici. Un adevărat măcel, făcut din răzbunare, întrucît cei uciși erau considerați ca autori morali principali ai asasinării lui Codreanu și a celorlalți. După atîtea crime și asasinate politice întîmplate în țara asta în ultimii 6—7 ani, cea de azi noapte e cea mai gravă, deoarece ea vine după celelalte : e, deci, „greșeală" care **se repetă** și prin urmare nu poate avea nici o scuză.

Vestea a produs consternare în tot orașul. Oamenii, pe stradă, nu vorbesc decît despre asta, par înspăimîntați și buimăciți, ca și cum o mare primejdie i-ar amenința pe toți. Pînă în clipa de față (ora 12 noaptea) nu s-a dat nici un comunicat oficial. Se spune însă că isprava de la Jilava a fost făcută de niște legionari fanatici, conduși de Zelea Codreanu, bătrînul (...).

Pe la ora patru, între Biblioteca Academiei, de unde veneam și Biblioteca Municipală, unde intram la serviciu, m-am întîlnit pe drum cu Perpessicius. El se ducea la bibliotecă să lucreze, ca în fiecare zi. Am stat puțin de vorbă. I-am spus apoi ce-am auzit cu cîteva minute mai înainte în legătură cu cele ce s-au întîmplat la Jilava. El nu aflase încă nimic. S-a făcut vînăt la față. Și, ca să mai îndulcesc convorbirea, l-am întrebat ce e pe la Fundație, dacă Rosetti rămîne la conducere, sau e înlocuit, așa cum se vorbește. „Nu știu dacă rămîne — nu știu

MOMENTE

deraist, Perpessicius a făcut și face o critică modernistă. Aș zice avangardistă, dacă s-ar avea o înțelegere pentru toate formele de poezie". Iar Gala Galaction : „Perpessicius este o personalitate literară de primul rang, alcătuită din darul subtil al poeziei, din divers orientată și erudită competiție critică și literară, din armonioase dispoziții sufletești, iubitoare de oameni, de muncă și adevăr".

● 1927 ●

CONCERT DE MUZICĂ DE BACH

În mai toate volumele sale, scriitoarea Hortensia Papadat-Bengescu menționează prezențele pe care le-a avut la cercul „Sburătorul". Despre romanul CONCERT DE MUZICĂ DE BACH, apărut în anul 1927, va scrie : „Acest roman s-a citit pe măsură ce a fost scris și a fost lucrat, în ședințele literare ale Cercului „Sburătorului" din anul 1926". O recunoaștere sinceră dacă a îndrumărilor primite mai cu seamă din partea lui Eugen Lovinescu. Și acesta va scrie, în CRITICE (1929) : „CONCERT DE MUZICĂ DE BACH creează definitiv un gen. În procesul mult discutat al urbanizării literaturii noastre, la care cu toții ne străduim teoretic, acest roman constituie un fapt incontestabil. O nouă literatură română începe printr-o afirmare definitivă. CONCERT DE MUZICĂ DE BACH înseamnă o deschidere de drum".

● 1927 ●

FLUTURI DE NOAPTE, de Otilia Cazimir

Poeta Otilia Cazimir se afirmă nosortu, în 1927, cu cel de al doilea volum al său de poezii : FLUTURI DE NOAPTE (după LUMINI ȘI UMBRE, 1923). Succesul îi va fi confirmat și de încununarea sa, în 1928, cu premiul Femina (iar în 1937 va primi marele Premiu Național pentru poezie). G. Ibrăileanu (cel care o botezase, împreună cu Mihail Sadoveanu, dîndu-i numele de Otilia Cazimir — cel adevărat fiind Alexandra Gavrilescu), va scrie, la apariția volumului FLUTURI DE NOAPTE : „Poezia domnișoarei Otilia Cazimir e poezia pură. Ea îți lasă

dacă România rămîne, dacă Europa rămîne. Sînt atîtea chestiuni mult mai mari", mi-a răspuns el cu tristețe (...).

28 noiembrie, ora 10 dim.

Astăzi e ziua noului cutremur prezis. Să vedem ce are să se mai întîmple, în afară de vestea cutremurătoare de ieri.

La șapte jumătate i-am dat un telefon lui Ion, să-mi spună noutăți. Aseară era vorba să vină pe la mine, l-am așteptat pînă tîrziu, dar acum mi-a spus că a stat toată noaptea la minister. „E ca o cetate ministerul nostru în prezent : nimeni nu poate să intre aici". Și : „Aseară am luat masa, aici, cu Tătărescu, Argetoianu, Ghelmegeanu, Ralea, unul din frații Marinescu — generalul, căci colonelul cum s-a „dus știi" (e vorba de Gabriel Marinescu, ucis ieri, și un frate al lui) etc. etc. Pe toți cei de mai sus i-a salvat Rioșianu din mîna poliției legionare, care-i ridicase în cursul zilei de ieri de la domiciliile lor. Rioșianu a dat ordin să fie aduși la Ministerul de Interne, ca deținuți, însă cu scopul de a-i scăpa de la moarte."

Ceea ce m-a surprins la Ion e că nu știe cine a comis carnajul de la Jilava. Nu știe, sau nu vrea să pronunțe la telefon, de la biroul lui de șef de cabinet, nici un nume ?

Ieri a fost Consiliu de Miniștri, de la 11 dim. pînă la 9 seara. Se zice că întreaga Curte de Casație ar fi demisionat.

Aceeași zi, ora 12 jumătate noaptea

A fost o zi superbă astăzi. Dar asupra orașului plutea o atmosferă de panică. Peste tot indignare, teamă, disperare. Oamenilor parcă le pieriseră glasurile. Se întîlneau, se priveau cu ochi desnădăjduiți, își dădeau bună ziua și conversația se reducea la atît : „Ce zici ?" — „Jale !". Restul se înțelegea de la sine .

Încă de la amiază am auzit și vestea cea cumplită : Iorga. Nu-mi venea să cred. Am auzit a doua oară, a treia oară. Tot nu-mi venea să cred. La ora unu i-am dat telefon lui Ion, la minister : — „Ce mai nou ?" — „Ei, nimic, dacă ai aflat de Iorga, altceva nimic". Laconic, pe un fir de telefon. Nu mai era nevoie de nici o altă explicație.

Iorga a fost găsit pe cîmp, împușcat, pe undeva prin Prahova. Fusese luat de la Sinaia. La Tîncăbești, sau în apropiere, a fost găsit și cadavrul lui Virgil Madgearu. Cei care au aflat vestea din timp (la ora asta sînt încă mulți care nu știu nimic) au rămas uluiți. Ziarele de azi n-au publicat decît două comunicate, ale lui Horia Sima, unul către legionari, cerîndu-le „ordine și disciplină", al doilea către țară, spunînd că Mișcarea Legionară a întărit jurămîntul de credință către generalul Antonescu. De ce ? Care e substratul acestor comunicate ? se va fi întrebat pe bună dreptate cititorul care nu știe încă nimic. Dar cei care știu... Ziarele publică pe larg reportaje despre „dez-

MOMENTE

la sfîrșit o impresie rară, de suavitate. Ai impresia că acest suflet de femeie, după ce reflectează în el aspectele lumii reale, purifică și idealizează, are darul să proiecteze această lume pe un ecran ireal — ca dintr-un miraj încîntător de forme, de culori, de imagini".

● 1927 ●
CUVINTE POTRIVITE,
de Tudor Arghezi

Aprilie 1927 — a apărut întîia carte de versuri a lui Tudor Arghezi : CUVINTE POTRIVITE („S-a cules și tipărit această carte, cu literă nouă englezească, în timpul Săptămînii Patimilor, anul 1927), deci între 17—24 aprilie, cum spune autorul pe ultima filă a volumului. Este evenimentul literar principal al anului. Doi critici prestigioși salută apariția : „Tudor Arghezi este cel mai mare poet român în epoca de după Eminescu" (Tudor Vianu) ; „Tudor Arghezi este cel mai mare poet al nostru, de la Eminescu încoace" (Mihail Ralea). O sin-

gură voce este în dezacord : Ion Barbu, care încearcă să desființeze cartea publicînd în revista „Ideea europeană" (1.XI.1927), pe o pagină întreagă, o critică aspră : „Ne găsim în prezența banală a unui poet fără mesagiu, respins de idee. Poetica rezumată din versul imposibil din CUVINTE POTRIVITE e o poetică măruntă și manufacturieră. Domnul Arghezi e un neinstruit meșteșugar al versului". A fost o greșeală a poetului Ion Barbu ? A fost o răutate ? S-au găsit destui care să-i reproșeze „agresiunea", acuzîndu-l pe Ion Barbu că „aruncă cu piatra în părintele său".

● 1928 ●
ÎNTUNECARE,
de Cezar Petrescu

Editura „Scrisul românesc", de la Craiova, publică, în 1928, cea dintîi mare frescă a războiului trecut, romanul ÎNTUNECARE, de Cezar Petrescu. S-a scris mult despre proza lui Cezar Petrescu — pro și contra, unii critici socotindu-l creatorul celei mai mari fresce a lumii noastre din epoca interbelică, iar alții apreciind că „neastîmpărul său în creație îl face să treacă adesea ușor peste multe dintre legile unei epici". Demostene Bo-

humarea" de la Jilava. După ziare, ai zice că nimic grav nu s-a întîmplat acolo. Doar atît: „O echipă de legionari care lucrau la dezhumarea osemintelor au pătruns în închisoare și au ucis pe unii dintre deținuții politici". Acești „unii" sînt vreo 70.

Astă seară am venit acasă mai devreme. Pe la ora zece m-a sunat la telefon Ion. Îmi vorbea de la minister: „Iorga e la Bellu, în capelă. Dacă vrei să-l vezi, te poți duce mîine, dar ai grijă să nu te trezești cu vreun glonte în ceafă...". Groaznic! „Încolo, lucrurile sînt pe cale de a se liniști", a adăugat el.

29 noiembrie, seara

Azi dimineață am fost la Bellu, să văd ce este acolo. Încă nu puteam să cred că e adevărat: Iorga depus în capela cimitirului, ca orice muritor de rînd, ca un anonim oarecare întins pe o năsălie. Ca să fac acest drum îmi luasem inima în dinți, mai ales că Ion mă avertizase aseară să fiu cu băgare de seamă. Cînd am coborît din tramvai, am cumpărat „Cuvîntul", pe care-l țineam în mînă în așa fel ca să se vadă bine, ca o eventuală pavăză în cazul cînd m-aș fi întîlnit cu vreun legionar pe alee. Nu era însă nici unul. Lume foarte puțină, cimitirul era aproape pustiu. Asta mi-a dat curaj.

În capela tristă și rece erau așezate două sicrie: Virgil Madgearu pe catafalcul din mijloc, Nicolae Iorga în firida din stînga, cu capul spre miazănoapte. Familiile respective, strînse în jurul fiecărui mort, plîngeau cu lacrimi și hohote înăbușite, dimpreună cu cei cîțiva cutezători ce veniseră să vadă. Toată lumea plîngea nu atît dispariția unor personalități, cît modul tragic în care își încheiaseră viața. Mi-au dat și mie lacrimile.

Nici urmă de oficialitate — nici poliție, nici jandarmi, nimic, ca și cum evenimentul n-ar fi fost înregistrat nicăieri și trebuia să se petreacă în cel mai desăvîrșit anonimat. Trupurile decedaților erau acoperite cu flori, fiindcă unii veneau cu buchete și le depuneau în sicriu, sau alături, pe masa îmbrăcată în negru. Nici o coroană, nici un prieten care să facă de veghe, — gol, tăcere, la moartea acestor oameni care ar fi trebuit să fie conduși la locul de veci de cortegii nesfîrșite formate din colegi, admiratori, foști elevi, ce s-ar putea număra cu miile. Iorga, cel puțin, era unul despre care nimeni n-ar putea să spună că n-ar fi meritat funeralii naționale. Ce funeralii!... Azi după masă au fost înmormîntați. Nu m-am mai dus, fiindcă Ion — cînd i-am spus la telefon că am fost la cimitir — m-a luat la rost pentru asemenea curiozitate nechibzuită și m-a sfătuit „să nu mai dau pe acolo dacă vreau să-mi păstrez capul pe umeri".

Spectacolul mă obsedează. Mi se pare fantastic, absurd, de necrezut că Iorga a murit așa cum a murit. Pe frunte avea trei răni, urme de gloanțe, iar nările îi

MOMENTE

tez va face parte din prima categorie, scriind: „Pe sub tocul lui Cezar Petrescu oamenii se nasc, ies din neant, vorbesc, sufăr, se luptă și cad. El stăpînește totul, vreme și destine, ca un Zeus, încordat

în sine [...]. Era, dintre scriitori, cel care citise cel mai mult; în general, tot ce-i cădea în mînă. Cunoștea perfect literatura universală clasică și din vremea lui, cu autori, cărți, personaje".

● 1928 ●
LA „GRANDIFLORA",
de Gib Mihăescu

Un debut editorial în anul 1928: Gib Mihăescu, al cărui prim volum de nuvele, LA „GRANDIFLORA", apare, în luna ianuarie, la Editura „Scrisul românesc" din Craiova. Opinii despre volum: „Socotim apariția în primul volum, a prozatorului Gib. I. Mihăescu, drept unul din evenimentele care vor marca o dată în istoria literaturii române" — Cezar Petrescu, 1928. „Nuvelele cuprinse în LA „GRANDIFLORA" clasează pe Gib. Mihăescu printre marii nuveliști ai scrisului românesc de după război. Se poate chiar spune fără șovăire că multe din nuvelele lui sînt capodopere ale acestui gen dificil și care cere atîta cumpănire, atîta proporție și alegere" — Al. Philippide, 1935.

erau înfundate cu vată. Barba îi era intactă. Ochii aceia vii ce i se roteau cu neastîmpăr în cap, erau acum închiși pentru totdeauna. Caut să-mi imaginez cum se va fi desfășurat ceremonia înmormîntării, jalnică desigur. Jalnică prin sobrietatea ei, condus la groapă de cîteva persoane ce se temeau și de propria lor umbră. Iorga, înmormîntat ca un simplu căruțaș! Asta întrece orice închipuire. Sîntem cu adevărat în plină Teroare. Observam că cei ce se duceau să-l vadă pe marele savant, pe „Apostolul neamului", mergeau cu precauție și teamă să nu fie atinși de cine știe ce glonte zburat din vreun tufiș sau de după vreo cruce*). Peste tot plutea teroarea, spaima, consternarea. Oamenii se văitau încet, blestemau cu glasuri stinse, sau tăceau, însă o tăcere strigătoare la cer.

A fost o zi urîtă, cu văzduhul îndoliat. Vîntul șuiera strident prin ramurile brazilor din cimitir, cerul era întunecat, trăgea a ploaie, a ninsoare și orașul mi se părea, cu profilul lui depărtat, privit din cimitir, un decor trist al mizeriei omenești. Biserici, furnale, palate, închisori și bordeie, conturîndu-se în zare, dincolo de Valea Plîngerii, — Bucureștiul îmi evoca soarta unei cetăți în care totul fierbe și se frămîntă înainte de a fi strivită sub călcîiul cuceritorului (...).

Ziarele de azi n-au publicat decît cîteva rînduri cu privire la moartea lui Iorga și Madgearu. „Necunoscuți, pe care Guvernul se străduiește să-i descopere, i-au luat de acasă, pe unul din București, pe altul de la Sinaia, și i-au omorît". Atît. Nu se scrie nici măcar că au fost depuși la Bellu, ca să știe lumea. De fapt, nici familiile n-au știut, pînă azi dimineață, unde erau cadavrele lor. La Facultatea de Litere, unde Iorga a fost profesor și decan — a fost și rector al Universității — din dispoziția actualului rector P. P. Panaitescu și a decanului Al. Marcu, a fost arborat doliul pentru moartea marelui istoric. Abia a putut fi ținut însă pînă la amiază, cînd studenții (legionari) l-au smuls, arborînd în locul lui un steag verde (...).

*

După patruzeci de ani, faptele tind să se aplatizeze sub povara acumulărilor istoriei. Dar cei ce au cunoscut nemijlocit evenimentele resimt și astăzi fiorul ace-

*) Ulterior am aflat că la înmormîntarea lui Iorga a participat o delegație a Academiei Române, compusă din C. Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, Ion Simionescu, Dim. Gusti, S. Mehedinți, N. Vasilescu-Karpen etc. Academicienii, în cimitir, mergeau, de la poartă pînă la capelă, prin mijlocul aleii, înlănțuiți braț la braț și strigau: „Aici e Academia Română, nu trageți!". Ce-i drept, nu s-a produs nici un incident, în ziua aceea. **(Notă 1979).**

MOMENTE

● 1929 ●
CRAII DE CURTEA-VECHE

După povestirea REMEMBER, publicată în 1924 de Editura „Cultura națională", lui Mateiu I. Caragiale îi apare, în 1929, romanul (sau mai bine spus o narațiune în stil roman) CRAII DE CURTEA-VECHE. Eugen Lovinescu, cel atît de econom în laude cînd este vorba de o nouă operă literară, scrie, în MEMORII (1937): „Arta lui Matei s-a fixat într-o singură carte, CRAII DE CURTEA-VECHE, făcută din incantație, din culoare, din pitoresc, adică din tot ceea ce nu găsești la tatăl său; paletă descriptivă bogată; ton evocator, larg muzical; fîlfîit de eșarfe multicolore; proză plină de suavități poetice dar și de miresmele maidanelor părintești; vocabular, cînd arhaic, cînd voit împlîntat în trivial, într-un cuvînt, cu destule elemente de luxură și de dizolvare ca, dealtfel, întreaga atmosferă morală a cărții; operă rară de povestitor liric și de mare artist.

● 1929 ●
ZODIA CANCERULUI,
de Mihail Sadoveanu

Mihail Sadoveanu, fecundul prozator, este prezent în librării, în toamna anului 1929, cu cel de al patruzeci și noulea volum al său: ZODIA CANCERULUI, o cronică a anilor celor mai aspri și mai triști din istoria Moldovei. Cezar Petrescu, alăturat corului de omagii care se aduc scriitorului cu ocazia noii apariții, scrie în „Curentul", la 11 noiembrie 1929: „Poate exista un elogiu mai mare pentru un scriitor decît recunoașterea că și-a creat o lume a lui, că a dat vieții o interpretare a lui și că este-nit de realitatea brută, cititorul bate la ușa lui știind că acolo va găsi cealaltă realitate, sensibilizată și transfigurată de incantațiunea poetică? Astăzi, atît călătorul cît și amatorul nu mai vede Moldova cu ochii lui și nu o mai cunoaște cu mijloace proprii de investigație. El vede Moldova lui Mihail Sadoveanu cu ochii lui Sadoveanu [...]. Am ajuns aci — la eposul și la

hronicul Moldovei, unde măiestria lui Mihail Sadoveanu rămîne neîntrecută".

lor zile apocaliptice de la începutul unei ierni care nu era numai a naturii ci și a forțelor întunecate ce se năpusteau asupra lumii într-o furibundă viscolire de suplicii și dezastre...

PERICLE MARTINESCU

O MIE DE ANI ÎNTR-O BIRJĂ

Aproape patruzeci de ani sînt de-atunci... Tot făcea vîntul hai-hui în ramuri; biete ființe încrezătoare se duceau și veneau oamenii prin viață, cohorte anonime, cu deslușire proprie; se agățau de splendidul soare obosit, ca de un dumicat de aur; își fugăreau idealurile, dînd în brînci; își răsuceau sufletele în toamna plaiilor mocanilor seculari; ca uriașelor zăpezi cu lupi să le deslușească colindele, de bucurie și priveghi... Timpul curgea domnat pe fruntile lor, spre soare-răsare, spre soare-apune, ca din totdeauna... Viața avea și farmec, de tuberoză, și neliniște de scuturat măcieș în pulbere. Era nepătruns amnar de scrișnire: era și eglogă de vise, epitalam. Umblau oamenii, ca furnicile, să-și îndestuleze efemerul. Se împleticeau unii într-alții, chiuind, luîndu-se de păr, cîteodată și iubindu-se, și rezolvau mult prea puțin, pentru o viață... Se dansa în crîngul cu aspirații, pe nepusă masa. Cu toți ortaci, la un banchet cu lună plină, avea fiecare ceva, și nimic de spus. Prindeau din zumzetul albinelor adierea florilor. Din bobul de rouă, strălucitor, în soarele hoinar, aprinse promisiuni ale dimineților. Cînd îngînarea apusului liniștea zarva zilei, pe undeva, din arabescurile cerurilor, unii piguleau ceva din truda de grădinar, căpătuiala iluziilor — însăși viața — fiind aceeași mincinoasă glumă... îi încurca și mai și, ca un făcut, regina-nopții săgetată de stele. Un miozotis de vagă fericire. Incertă... Acompaniați de viață, îi dădeau, pe de rînd, totul înapoi. Chiar fitece efemeră izbîndă. Rămîneau, pînă să se stingă, doar cu florii necuprinsului, de la lumina pîrguită de eternitatea altora, hărăziți, înțeleși deplin cu răscrucea înălțimilor...

Bucureștiul — aile mirifice ale ciobanului printre licurici și stele. Un covilir de vis și de uitare. Unda Dîmboviței venea lină, să fie trecută pe punțile sufletelor. Nu mai era Zdralcu, nici Casman, și tramcarul lui Toma Blîndu, o amintire. Vechiul Teatru Național, nepîrjolit de bombe, leu întins pe labe. Sunau în el armoniile ca într-o catedrală, clasic, spre Dumnezeu. Lîngă strălucitorul candelabru, în viață, Iancu Brezeanu, mai plana, în balta edificiului, șoapta, de fum, a lui Nottara, care se dusese...

MOMENTE

● 1930 ●
STUDII LITERARE,
de G. Ibrăileanu

Marele critic ieșean, G. Ibrăileanu, care s-a impus în ultimii ani mai ales prin a sa ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE MODERNE, publică la Iași, în 1930, la „Viața Românească", remarcabilul volum de STUDII LITERARE, care va fi comentat în mai toate revistele vremii. Ion Agîrbiceanu apreciază astfel activitatea de critic a lui Ibrăileanu: „Lectura cronicilor lui literare mi-a umplut cu un deosebit respect față de Ibrăileanu. Am cunoscut în el pe unul din puținii critici obiectivi ai vremurilor de atunci, pe un analist și interpret sigur al valorilor literare, pe omul de largă concepție și vastă cultură". Iar Demostene Botez: „Ibrăileanu a condus o adevărată școală literară și a făcut-o cu o pasiune unică, în care se concentrau toate puterile lui, ca pentru singura justificare a existenței sale".

● 1930 ●
ROXANA,
de Gala Galaction

După o carieră literară de trei decenii, în care timp a publicat peste douăzeci de volume diferite, Gala Galaction apare, în 1930, cu primul său roman, ROXANA (Editura Cultura Națională, 338 de pagini). Romanul este criticat; nu pentru lipsa de valoare literară, ci „pentru că ROXANA vrea să fie un roman creștin și aici e punctul său nevralgic" — cum scrie Pompiliu Constantinescu în „Vremea" (14 decembrie 1930). „Romanul părintelui Galaction a mutilat pe poet, căci romancierul nu se poate realiza pe o predică, o controversă ideologică și o șarjă sumară a tipurilor evocate [...]. ROXANA afirmă astfel, prin revers, o izbîndă a vechii maniere și adresează un apel indirect scriitorului să revină la matca sa organică".

● 1930 ●
JOC SECUND,
de Ion Barbu

În primele zile ale lunii ianuarie 1930 apare volumul de poezii JOC SECUND, de Ion Barbu. Critica îl primește, în general, cu aplauze, socotin-

La Shakespeare, la Grillparzer, la Calderon, să le mai „zică" măiestrit, o tiradă... Ca dantelele vechi, asemeni crinolinelor, se tânase și rugina Parcului Oteteleșanu. Plîngeau zilele prea puțin, ca să se vadă. Se furau viselele de la unul la altul... Caii putere ai birjilor făcăneau, buiestru. Și, în miezul canicule, la „Cinci lei", triptunile abureau pe funduri de lemn.

În astă vreme fără iscoade, dat fiind rădvanele pierite, rătăcitor, într-o birje, ultimul supraviețuitor al Marii Generații: nemuritorul nenea Iancu Brezeanu.

Nimbat de miraculoasă glorie și de cei 55 de ani oficiați în amvonul Teatrului Național, nicicînd părăsit, o ținea — tot lanț — să cheltuiască sîngele podgoriilor, risipind duh implacabil, hitră șuguială, strălucitorul haz deprins din născare pe degetul cel mic plesnindu-i, citeodată și cu ostentație, aducînd aminte de îndrăgiții bufoni ai curților regale. Transfigurat în pahar, vinațul, clătindu-și lumina, îi dădea dani și aureolă... Afară, la trotuar, ore întregi întîrzia birja, să-l rostogolească mai departe pe caldarîm, în neștire, boloboc... la „Maiorul Mura", la „Carul cu bere", „Bărbieru", „Rolescu", „Mielul de aur". Dormitau caii și moțăia birjarul.

Șerpuind în noapte, cu luna după noi, pînă-n diminețile răscolitoare, ca monoloagele lui de la teatru, îi eram cirac, scutier și, foarte adese, paharnic. Mai tîrziu i-am fost deschizător de cortină la turnea și sufler, la „Năpasta", de care nu avea nevoie.

Cu muzici militare la gară și călcînd pe flori, îl purta, în apoteoză, marele impresar al timpului Lică Theodorescu, cel care a inventat, în lume, vagonul de turneu.

Arta marelui comedian îmbogățea lumina lumii, făcînd-o mai iluzorie, dăltuind în ea chipuri nepieritoare. Vorba-i era pecete adîncă; aleanul sufletelor dădea în ochii lui ca într-o fîntînă răcoroasă; tîlcul tăcerilor lvind profunde descifrări, nemaiîntîlnite. Venea totul de departe, din adînc de neam, din pămînt românesc, de la Fierbinți, unde, rîurile iilor, fluturii catrințelor, încrustările șerparelor și busuiocul popii îngînat de psaltire, fuseseră, luminos răsărit, la căpătîiul feciorului Tache Brezeanu. Ele, și flintele din vii, zăpada scînteietoare luată în coamele sirepilor înspumați, unda Ialomiței dată bîlbîbic învăluind metaniile prundișului cristalin, și cîntecul din frunză doinit fagilor și mierlelor, îl ursiseră, de hitru mare, cu machiaj... Ascultîndu-le, nu s-a prefăcut vreodată, nu le-a falsificat răsura, și, supus teluricelor bătăi de suflet, mim genial, și-a trecut creațiunile năstrușnice, lin, în universalitate... Poate a fost cel mai mare.

Trecusem cu el pe la Oradea, unde învățătorii de pe sate — la fel ca-n 1913 — ca să fie în freamătul arzătoarei săli de limbă și artă românească, să ovaționeze gloria comedianului, veniseră cu căruțele de la optzeci de kilometri, să pipăie cămașa lui Ion Nebunu. Vioara lui Danko Pișta amuțise și ea...

MOMENTE

du-l „cea mai interesantă apariție din ultimul timp: un adevărat eveniment literar". În „Adevărul literar" (5 ianuarie 1930), Al. Philippide scrie: „Poezia lui Ion Barbu înfruntă atît modernismul fals și fără rost, cu care nu are nimic comun, în ciuda cîtorva obscurități, cît și rumegarea tîmpă a vechilor motive poetice, zise „eterne" sub a căror „eternitate" se ascunde lipsa de talent și lenea de a simți a celor mai mulți dintre poeții noștri morți sau vii". Dar Eugen Ionescu, în volumul NU (1934) va critica poezia lui Ion Barbu, care „este minată de teatrism, facilitate, didacticism, platitudine... și se reduce la o simplă filosofare ornată și înflorită".

● 1931 ●
ÎN PREAJMA REVOLUȚIEI

Primul volum al lui C. Stere, din romanul fluviu ÎN PREAJMA REVOLUȚIEI, apare la București, în anul 1931. Vor urma alte șapte volume, ultimul apărînd în anul 1936. Cu un an înainte de încheierea ciclului, Stere va scrie în „Facla": „Am scris istoria unei epoci, nu povestea unui om. Am scris romanele pentru că am socotit că nu am dreptul să lipsesc posteritatea de un document ca acesta". Apreciind valoarea scrierii, G. Călinescu spune: „Fiind împiedicat de anume considerente să-și publice memoriile direct, C. Stere le-a romanțat. Totuși însușirile de romancier nu lipseau lui Stere [...]. Volumul IV ne pune în fața unui extraordinar prozator al geologului. În evocarea priveliștii siberiene, Stere pune un patos extraordinar. Cel puțin trei descripții, adevărate imnuri ale sublimității naturii, sînt de neuitat: taigaua, tundra de-a lungul fluviului Obi, aurora boreală".

● 1934 ●
PATUL LUI PROCUST,
de Camil Petrescu

Cu cele două volume ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE, ÎNTÎIA ZI DE RĂZBOI, Camil Petrescu intrase impetuos în rîndurile romancierilor noștri, în anul 1930 și cîștigase aprecierea Societății Scriitorilor Români, care-l încununase cu marele premiu pentru proză. Nu este de mirare deci că după trei ani — în 1933 — să-și consolideze poziția cucerită, completîndu-și opera literară cu un nou roman, PATUL LUI

În același drum, cu nesfîrșite ridicări de cortină, la Cluj, în inima iernii, ne-am îndreptat de la vagon spre Teatrul Național, în sanie. Gerul era de sticlă ; lunetele de scalandru ale legendarului abunte, orb. Mi-amintesc că la scurt timp, după ce a explodat rampa, în căldura de caifea a teatrului, dintr-o loje aplauda frenetic, în picioare, Nicolae Titulescu, cel care făcuse din România primă vioară europeană la Liga Națiunilor...

Tot turneul, cadorisite, sticlele de vin, din sarturi faimoase, erau pe coridorul vagonului balast dulce, și-ațîțător, de se împiedicau mașiniștii... Să deguste împreună, unul blagoslovit, ca vîrstele lor venerabile, i l-a adus în cabină la Galați, Mantu, desenatorul de la „Furnica". Intrarea mea în cușcă, după asemenea clocotitoare revedere, am socotit-o fără noimă, căci nenea gîlgîise, eufaric, trei sticle pînă la primul gong...

Și totuși : în continuare, la replică, în spectacol, a fost magnific ! Ansamblul tînăr — Kelly Brateș-Anca ; Mișu Ștefănescu-Dragomir ; Alexandru Șerban-Gheorghe — bîiguia în sala de 2000 de locuri, palizi replicanți, abia auzindu-se pînă-n fund, în timp ce mușcătura cuvintelor sale spărgea cu durere inimile spectatorilor. Distinct îl suna magistru fiecare silabă peste toți ceilalți, neatiți ai nemuririi sale.

La Mizil, Ghiță Ranetti nu mai era, și ochii lui, de dincolo, ne-au tot petrecut odată cu semafoarele micuței gări înnopiate... A prins să nu se rupă de podgoriile comedianului, și să tot privească după vagon și birjorul, ca un acar împovărat de zăpezi și copii.

Să o luăm iar de la gong, a plesnit primăvara, în muguri.

Veneam de la Silistra, pe drumul fără pulbere. Nenea pășea pe apă, fără să se scufunde în bulboane, visînd — atunci demult... La cel dintîi turneu particular românesc în străinătate, pe aceeași undă de apă, pînă la Viena, cu corifeii timpului, Grigore Manolescu și Aristizza Romanescu, în „Hamlet". El, neexperimentat și fără vîrstă, Polonius la 20 de ani...

Peste apă, la Călărași, grădinița cu leandri a iubitului Eugen Cialîc și clișeele lui Ranny Grigorescu, au developat, odată cu spectacolul de la Sala Subofițerilor, luminoase zări de infinită venerație, pentru steaua din carul mare ce strălucea orbitor... Cinția din cușcă întorcea filele, dogorită.

Mai tîrziu, Cetatea de scaun ne-a făcut semn cu toate vestigiile !

Veniți din cele patru vînturi, Tîrgoviștea ne-a primit cu o toamnă frumoasă ca o cuminecătură. Ne-a luat de la gară inima deschisă ca un sensibil poem a lui Jean Vasiliu, alt suflet drag, care a supraviețuit numai pentru artistic. Pe bulevard, din fața maiestoasă a pomilor, cădeau frunzele toamnei ca niște scuturări de văleat... În birje, comedianul, pufăia liniștit țigaretul de vișin, împăcat cu

MOMENTE

PROCUST, mai valoros — după cum i-l apreciază critica, „incontestabil — spune G. Călinescu („Adevărul literar și artistic" 1933) **PATUL LUI PROCUST**, superior întîiului roman, este una din cele mai de seamă opere de proză din ultimul timp, așa de bogat totuși în lucrări valoroase, și înseamnă un moment în scurta istorie a romanului românesc. Prin el, Camil Petrescu dă impresia că s-a întrecut pe sine, deși de-abia acum ne dăm seama de mijloacele sale".

● 1934 ●
O VIAȚĂ DE OM
AȘA CUM A FOST

Nicolae Iorga a publicat în anul 1934 cele trei volume ale autobiografiei sale intitulate **O VIAȚĂ DE OM — AȘA CUM A FOST**, avînd ca supratitlu : Orizonturile mele. Monumentala scriere o vom găsi reeditată în 1976, într-un masiv volum de 956 de pagini. Fără a face o referire specială la această autobiografie, G. Călinescu consemnează în a sa

ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE (1941) cîteva pagini judicioase despre opera și personalitatea lui N. Iorga : „Schimbînd ceea ce-i de schimbat, N. Iorga a jucat în cultura română, în ultimele patru decenii, rolul lui Voltaire. Personalitatea lui e covîrșitoare [...]. N. Iorga apare masiv privit de departe prin numărul uriaș de tomuri scrise și prin multiplicarea preocupărilor [...]. În practica politică N. Iorga știe unii de multe, a călcat cu mintea lui atîtea documente încît memoria lui însăși va avea tăria unui document. El e specialist total, un istoric care a sorbit apa tuturor. Nu este cu putință să-ți alegi un domeniu oricît de îngust și umbrit de istoria română fără să constați că N. Iorga a trecut pe acolo și a tratat tema în fundamentul ei. Iorga este un Istorie Virgiliu, Sf. Paul și Beatrice. A-i contesta valoarea „științifică" este pueril. În vreme ce epigonii lui N. Iorga duc lupta pe o singură specialitate, N. Iorga ține piept cu specialiști pe toate laturile [...]".

● 1934 ●
IOANA
roman de Anton Holban

Într-o perioadă de cinci ani Anton Holban a publicat trei romane : 1929 — **ROMANUL LUI MIREL** ; 1931 — **O MOARTE CARE NU DOVEDEȘTE**

RETRO

Iancu Brezeanu în rolul cetățeanului turmentat din „O scrisoare pierdută"

nemurirea lui Cârlova, lui Heliade, lui Alexandrescu. Modest urmaș, păstrător de tradiții, trecea prin aurul trecutului de care cetatea era încărcată...

După colț, pîndea Vlad Țepeș! De supliciul pădurilor lui mai fiind încă nevoie...

Căci 70 și ceva de ani ai magistrului, încărcați de glorie, pe nopți și zile, se simțeau la loc de izvod românesc. Se rupeau lunigeii de lentilele lui, să vadă deloc ce e cu el, ci aievea simbolul nepieritoarelor urme, nicicînd înstrăinate...

Evantaiul toamnei clătina în lumină caleidoscopică sindrofie de culori, prin care nenea înainta, titan identificat cu pecetea timpului. Pierdut, blajinul Vasiliu îi sorbea răsuflarea, căutînd să drămuiască scrutarea ochilor pătrunzători...

Cînd, la Hanul Galben, un vechi amic: Marinică Ivănescu. Din alte vremuri — „grijaniea mamei lor de ciocoi!...". Modelul său, atît de pitoresc, la nemuritorul Cetățean turmentat. Reperîndu-l, arătătorul comedianului rămîne în gol; dă să-l salute, și umbra de fum, înfășurînd strada pe baston, dispare, în neant...

Pe mai departe, ruinele sunt însorite difuz, ca un alcov de curtezană. Clopotnița de la Stelea vibrează, de ametist, în soarele moale, cu bărbia lui Vasile Lupu sprijinită pe ea. Fruntea domnitorului atinge cerurile, acestui trecut românesc... Nici Turnul Chindiei nu se lasă mai prejos; se ține zdravăn în țițîni, pe partea timpului glorios, fără opreliști.

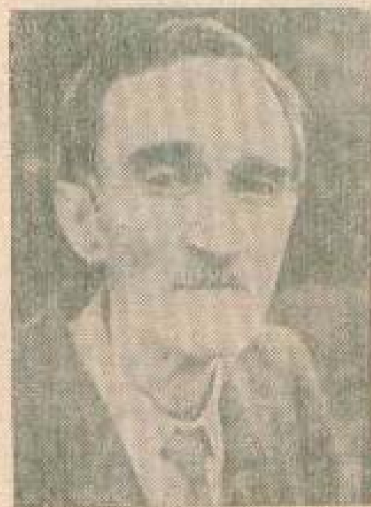
Vestigii! Vestigii sfinte! Ecoul vostru, de preste timp, se împletește, de astă dată, cu binețele de adîncă venerație ale rătăcitorului mim — o mie de ani într-o birje! Și, nu departe, clipocește Ialomița printre pietre ca o căprioară, la fel ca în copilăria lui la Fierbinți, cînd, broțac, se afunda în șuvoiul undelor însoțite cu ochii deschiși...

MOMENTE

NIMIC și 1934 — IOANA. Eugen Lovinescu le analizează în CRITICELE sale: „Romanele lui Anton Holban nu sînt compuse, ci sînt simple înscrieri de notații pregnante prin autenticitate cu o evidență confesională pînă la stridență. Intensive, ele nu prind nimic din aspectele extensive ale vieții, ci se scufundă în propria suferință a scriitorului [...]. Cum nu povestește niciodată nimic, ele sînt (mai ales IOANA) statice, acumulative, sfredelind cu încăpățînare o stare sufletească morbidă, insolubilă. Cu o limbă neîngrijită și cu pretenții teoretice împotriva scrisului artistic, stilul rămîne totuși simplu, lucid și intelectual, cu sedimentul experienței celor mai buni analiști francezi".

● 1934 ●
POEZII, de G. Bacovia

În primăvara anului 1934 Editura Fundațiilor face să apară în librării volumul antologic POEZII, de G. Bacovia, cu o elogioasă prefață de Adrian Maniu. La 25 mai 1934, comisia instituită pentru distribuirea Premiului național

de literatură, apreciind valoarea volumului POEZII, care cuprinde selecția întregii opere poetice a lui Bacovia, îi acordă acestuia jumătate din suma de premiere (cealaltă jumătate revine lui Tudor Arghezi). Printre cei care țin să remarce justețea încununării celor doi poeți, se află și Camil Petrescu. În „Revista Fundațiilor", din iunie 1934, el va scrie: „Marele premiu pentru poezie, chiar cu riscul de a nu oferi decît jumătăți de satisfacții materiale, a întrunit laolaltă, sub flamura aceleiași prezidări, doi poeți care fără îndoială sînt nu numai cei mai de seamă ai noștri, din ultimul sfert de veac, dar sînt și doi inauguratori de eră nouă literară".

● 1935 ●
BĂLĂUCA,
de Eugen Lovinescu

Despre romanul BĂLĂUCA, de Eugen Lovinescu, apărut în anul 1935 la București, în Editura „Adevărul", Mihail Sadoveanu va scrie (la 15 ianuarie 1936, în „Însemnări ieșene"): „Țara aceasta — în-

Seara, la teatru, am intrat în cușcă numai ca să intru. Sala de arme pirlia, de aglomerație, în căpriori. La apariția comedianului crucificat pe ușa centrală — Ion venit de la ocnă, pe pragul circiumii lui Dragomir — sala a vuit de aplauze ca torentele de munte primăvara. Nenea și-a lăsat capul pe umăr, tot așteptînd să treacă... Ce freamăt în spectatori și ce ascuțime, dementă, de captare, în privirile artistului ! Am încremenit sub podea, ca la cataclisme.

Puhoiul ogoit, Anca îndrăznește :

— Cum e la ocnă, Ioane ?

O pauză adîncă, pînă în străfundurile blocurilor de sare... Și, în continuare, expresivă dulce nepăsare de sfărîmat destin :

— Bogdeaprostea, e bine...

Nimeni nu cred să fi zis aceste parole ca el. Nimeni ! Căci, prea bine era știut, că Tudorică Mușatescu, alerga la teatru cînd suveranul interpret juca „Năpasta", să-i prindă tiparul acestei scurte replici, plecînd după acela satisfăcut ca de un întreg complex de măiestrie. Și, tot el, să-l abordeze în nopțile vinurilor, la cafenea sau pe stradă, cu aceeași veșnică reverență găsită să-l slăvească, definitiv :

— Cum e la ocnă, Ioane ?

Pe lavița de lîngă ușe, hămesit, mușcînd codrul de pîine, Nebunu, răspunde tîrgoviștenilor :

— Bogdeaprostea, e bine...

În penumbra sălii : și omul de bine, Ștefan Nicolaescu ; și ochiul expert al pastei cu dulci irizări al lui Blendea ; și aerul de haiduc al pretorului Georgescu ; și buzele dezabuzate ale lui Mircea Ionescu.

Continuînd rațiunea încurcată a personajului, cuvintele demiurgului se impregnează în pereții cam coșcoviți, schițe ale durerii omenești. Săltarea în replici cutremură și pulverizează totul. De unde îngrozitorul hău de văgăună omenească ? !...

Schimbat, în potolită liniște, în senină împăcare, în visare, la apariția veveriței. Prinsă-n arătător, sus, jos, pe craca legănată, în timp ce ochii — atît de scenici — în extaz, sînt plini de aureola Maicii Domnului — supremă luminoasă viziune, între spectatori, peste rampă... La ea pleacă, senin, cel expiat în cuțit. Cămașa țărănească, aceeași, străpunsă de sîngele a aproape o mie de spectacole, neanticipate de prima creație — a lui Nottara de la 1890 — înfășoară sufletele în poemul fierbinte de interpretare. Și, la lăsarea cortinei, poezia dramatică se întinde în noaptea peste Cetatea de scaun, cuprinzînd arta comedianului în tainele trecutului...

Stinse rivalitățile, rampa adormită, orașul adormit și el în patosul evenimentului, nenea, se dă strunelor viorii lui Climescu la local, revenit la nopțile lungi ale podgoriilor — prin predestinare — vînzolind hojma evlavia vinului și vorbele de duh, pînă în cupa cu rouă a dimineții...

Cînd am plecat — mai departe în lume, toamna torcea borangic de aur peste Tîrgoviștea seculară.

GABY MICHAILESCU ■

MOMENTE

tregită înfiripit în granițele etnice — are nevoie de rînduială, muncă și lumină. La aceste considerații se mai adaugă ceva : Eugen Lovinescu se întoarce cu pietate către acest Iași, evocînd, în BĂLAUCA, nu numai un episod din amara și sbuciumata viață a marelui nostru Eminescu, ci și un trecut mai îndepărtat și o atmosferă care continuă să plutească peste morminte și ctitorii de odinioară".

● 1937 ●
URCUȘ,
poezii de V. Voiculescu

În 1937, la apariția culegerii de poezii URCUȘ, de Vasile Voiculescu, printre criticii care-l primesc cu brațele deschise se află și Vladimir Streinu. În „Revista Fundațiilor" (mai, 1938) acesta îi consacră poetului un lung articol intitulat Poezia lui Voiculescu, din care extragem : „Locul lui V. Voiculescu în poezia noastră contemporană este bine fixat. Poetul face parte din grupul tradiționaliștilor de după primul război mondial care au ținut dreaptă cumpăna lirismului nostru [...]. URCUȘ înseamnează în adevăr orientarea poetului către un ideal de artă diferit. Căci virtutea plastică în care Voiculescu excela adesea, devine virtute muzicală. Contactul cu poezia modernă se simte în alegerea cuvintelor nu după relief, ci după sunet. Am putea spune că URCUȘ este începutul unei alte cariere poetice".

RETRO

AZILUL DE NOAPTE

NOAPTEA, PE CHEIUL DIMBOVIȚEI

Mă frămînta de multă vreme gîndul să vizitez, pe neașteptate, „Azilul de noapte" într-un tîrziu, cînd „pleava trotuarelor" își odihnește mizeria pe scîndurile acestui adăpost.

Mă frămînta curiozitatea de a vedea viața de noapte a Azilului, zidit acum cîteva decenii, pentru dezmoșteniții soartei — oamenii fără căpătîi.

Și într-o seară, însoțit de reporterul fotograf al revistei noastre, Ignat, pornii spre cheiul Dîmboviței, spre locul unde se ridică clădirea cu fața cenușie a „Azilului de noapte".

Cheiul, între cele două poduri din fața Azilului, este un loc de promenadă pentru cîteva „păsări de noapte" care își vînd trupul celui dintîi trecător, pentru întreținuții acestor nenorocite, pentru vagabonzii și oamenii fără căpătîi care așteaptă deschiderea azilului și pentru cei care după o anemică gustare la Ospătăria comunală, își completează masa cu o cură de aer...

La lumina unui felinar, un apaș judecă, pentru motive necunoscute, o asemenea „pasăre de noapte" căreia i-a înfipt în păr o mînă uscățivă. Nenorocita țipă, cere ajutor, și la lumina felinarului se desprinde o față palidă, plină de vînătăi.

Oamenii trec nepăsători, ca și cînd spectacolul ar avea o justificare firească sau ca și cum apașul ar reprezenta morala ultragiată de prezența unor asemenea femei în centrul Capitalei.

Într-un tîrziu apare un om mărunțel cu o cravașă în mînă și cei doi beligeranți dispar, ca prin farmec, într-o groapă nevăzută.

În penumbra felinarului un „pierde-vară" explică într-un cerc de mutre suspecte origina „scandalului":

— Mitică i-a spus mai demult c-o omoară. E amanta lui și are dreptul să-i facă orice. Bea cu oricine îi iese în cale și „nelucrînd" aproape nimic, n-are parale... A vrut să-i implînte cuțitul în burtă...

Omul cu cravașa apare și „grupul" se risipește de-a lungul cheiului...

În fața Azilului, doi „clienți" discută, pe șoptite.

— Dar dacă nu te primește?

— Trebuie să mă primească. De aia îi Azil. Și dacă m-a trimite la „triaj", dispar cum a făcut moșneagul din Cisnădie.

„Clienții" păreau doi vagabonzi cu fața plină de funingine, cu glasurile tenebroase și stinse de mizerie.

Pe marginea trotuarului, în lumina unui felinar, un om moțăie cu capul între mîini. Alături un copil ca de șapte anișori, cu fața galbenă ca de mort, a adormit. Cheiul, între cele două poduri, este un adăpost al mizeriei, al păcatelor, al oamenilor cu fețele sumbre și

MOMENTE

● 1941 ●
CÎNTECE ȚIGĂNEȘTI

La vîrsta de treizeci de ani poetul Miron Radu Paraschivescu se afirmă, în anul 1941, cu volumul CÎNTECE ȚIGĂNEȘTI, scris sub influența folclorului citadin. Pompiliu Constantinescu îl remarcă în „Vremea" (1941): „Miron Radu Paraschivescu, pe cît știm, n-a mai publicat versuri; afirmarea sa prin aceste CÎNTECE ȚIGĂNEȘTI este atitudinea unui estet, inteligent, curios de pitoresc moral și lexical, cunoscător al unei întregi tradiții de literatură de duh și expresie suburbană [...]. Miron Radu Paraschivescu păstrează tehnica unui rafinat restaurator de piese pitorești, de epocă, sau reconstituie unele momente cu multă grijă a amănuntului decorativ [...]".

● 1941 ●
ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

În 1941 G. Călinescu a publicat ISTORIA LITERATURII ROMÂNE DE LA ORIGINI PÎNĂ ÎN PREZENT — cea mai vastă lucrare de acest gen cunoscută la noi, și, în același timp, cea mai controversată pentru conținutul ei dur în privința unor autori. Despre această operă Tudor

Vianu a vorbit la Academia Română, cu ocazia sărbătoririi lui Călinescu — la împlinirea vîrstei de șaizeci de ani (1959): „Călinescu a fost tot timpul carierei sale de pînă acum, într-o perioadă de peste treizeci de ani, un mare muncitor. I-au plăcut cercetările migăloase de arhivă, descoperirile de izvoare noi din care au curs știri inedite cu

tenebroase — un loc suspect prin care nu se aventurează nimeni la o oră tîrzie, pentru că un semiintuneric acoperă acest refugiu al drojdiei trotuarelor în care oamenii par umbre mai negre ca păcatele lor.

Doar luminile puternice ale noului Teatru, așezat în preajma cheiului, cît mai înseninează decorul păcătos al mizeriilor omenești.

LA UȘA AZILULUI

În pragul ușei, „forța publică", un vardist cu ochii ageri — cercetează sumar fețele celor grăbiți să năvălească în Azil.

O lume interlopă de vagabonzi și de nevolnici, cerșind un adăpost pentru o noapte, un mizerabil colț de scîndură pe care să-și odihnească ciolanele.

Cu fețe pămîntii, îmbătrînite înainte de vreme, îmbrăcați în zdrențe, de-abia ținîndu-se pe picioare, oamenii aceștia par ieșiți din altă lume anume pentru a ne aminti de ceea ce poate face suferința și mizeria...

Vardistul face un semn și turma tăcută năvălește în interiorul luminat.

Dar în fața „Domnului administrator" oamenii, ca în fața unui comandant suprem, îngheață.

5 LEI PENTRU O NOAPTE

Domnul administrator stă în sala de așteptare unde se prezintă toți clienții, pentru înregistrare, îmbăiere, despăduchere și repartiție în „saloane".

Domnul administrator este un om harnic, un gospodar în larga accepție a cuvîntului,

care se trudește din greu să facă din acest focar al mizeriei un acoperămînt omenesc.

Se numește Al. Georgescu și nenorociții îl cunosc de stăpîn, de părinte și de sfătuitor. Este un tînăr de inimă și de inițiativă, care îmi povestește greutățile Azilului și străduințele sale de omenească gospodărie.

Luminile sînt sărăcăcioase și becurile par chioare în atmosfera de mizerie care ne înconjoară.

MOMENTE

---

privire la viața scriitorilor, la epoca și la operele lor, îmbogățind astfel cu materiale prețioase întinsa sa ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE. Călinescu a întreprins o prezentare a întregii evoluții a literaturii noastre, o lucrare foarte originală, cu o solidă temelie a informației, cu analize, caracterizări și aprecieri de literatură comparată, uneori foarte îndrăzneață și uimitoare, dar niciodată cenușie, banală și fîlfîstină".

REVISTĂ — CINEMATOGRAFUL

● 1919 ●
„CĂRĂBUȘUL"

Un eveniment artistic remarcabil : la 2 iulie 1919 își începe activitatea, la București, compania „Cărăbuș". Se joacă, în premiera de deschidere, revista „Pisica pe orez", scrisă de Constantin Solomonescu și Mircea Rădulescu. În fruntea interpreților se află un actor talentat, dar puțin cunoscut de marele public : Constantin Tănase, fost învățător, fost plutonier, dar și fost premiant al Conservatorului din București. Acesta va deveni, în următorii douăzeci de ani, cel mai iubit interpret de comedie de la noi — din toate timpurile. Dintre actrițe se remarcă o viitoare mare stea a revistei românești — Natalița Pavelescu. Revista se joacă în grădina de pe strada Academiei — special amenajată și botezată, mai în glumă, mai în serios, „Cărăbuș", după o idee a patronului Tănase. Teatrul de revistă „Cărăbuș" și-a desfășurat activitatea, la București, în mai multe grădini și săli, în turneele în țară și peste hotare, pînă la moartea lui Constantin Tănase : la 29 august 1945.

CONSTANTIN SOLOMONESCU
ȘI
MIRCEA RĂDULESCU

● 1920 ●
ROLURILE LUI TĂNASE

Simpatia publicului pentru spectacolele de revistă s-a manifestat, în primul rînd, datorită conținutului satiric al tex-

— Plătesc ceva aceşti oameni ?

— Cinci lei de persoană şi aceştia dacă îi are... Dacă nu, dorm pe gratis...

— Şi dorm cîte nopţi doresc ?

— Nu. Pe tinerii fără căpătîi, după cîteva zile, îi trimit la triajul vagabonzilor de unde organizaţiile Ministerului Muncii îi trimit la urmă, sau la coloniile de muncă. Numai bătrînii şi infirmii rămîn mai multă vreme...

Administratorul Georgescu îmi explică toată organizarea Azilului şi gîndurile lui de modernizare a acestei instituţii de asistenţă socială.

Întrebările mele îl împiedică de la lucru şi de aceea mă strecor într-un grup de vagabonzi, pînă ce se termină înregistrarea.

Oamenii se feresc ca şi cînd m-aş apropia să le fac un rău...

Un bătrîn care mestecă continuu din gură şi care se scarpină mereu în cap, mă întreabă, în atenţia celorlalţi :

— Eşti de la poliţie ? Urmăreşti pe cineva ?

— Nu, am venit să vizitez Azilul.

Oamenii respiră uşuraţi şi un vagabond de cea mai autentică speţă, zîmbind, îmi explică că „copiii poliţiei" şi „iscoadele" adeseori îi „filează" în întunericul Azilului. Un altul prăpădit, rezemat de peretele încăperii, între două accese de tuse seacă, îmi reproşează :

— Ce gust şi pe dumneata să-ţi pierzi vremea printre noi, păcătoşii...

— Eşti om ca şi noi şi...

— Am fost ; nu mai sînt om. Sînt o umbră care rătăcesc cît e ziua de mare şi trăiesc din ce se milostivesc oamenii. Seara dorm aici. Sînt bolnav, pînă în măduva oaselor. N-am pe nimeni pe lume, nu rîvnesc nimic şi singura mea dorinţă este să mă strîngă Dumnezeu... Am fost şi eu cîndva un om ca dumneata, aveam şi eu vatra mea şi perina pe care dormeam... Dumneata ne priveşti cu mirare, dar nu ştii ce înseamnă să vină noaptea şi să n-ai pe ce-ţi odihni capul, sub o streaşină de casă...

Omul începu să tuşească din nou şi ochii scurşi în fundul capului se umplură de lacrimi... Cînd i se linişti tusea, trecu în faţa registrului în care scria domnul administrator, ca să capete un loc, pentru o noapte...

SALONUL BĂRBAŢILOR

Vizitez „salonul bărbaţilor". De ce-i spune salon şi nu dormitor — nu ştiu. Poate că această titulatură micşorează ceva din mizeria spectacolului, sau poate că măcar acest cuvînt reaminteşte confortul, mîngîie şi odihneşte urechea celui ce va dormi pe o muche de scîndură.

„Salonul" este un dormitor redus la cea mai simplă expresie : o sală cu paturi şi bănci de lemn, pe care nu se găsesc nici măcar paiele unui aşternut de cîine. Oamenii dorm îmbrăcaţi pe scîndurile goale, aşezaţi unul lîngă altul, în aşa fel încît să nu rămînă nici o bucată de loc. La lumina plîngătoare a unui bec murdar şi mic, oamenii par cadavre înşirate de-a lungul zidurilor, după o catastrofă groaznică. Un aer greu — un amestec acru de sudoare şi de mirosuri nedefinite — stăpîneşte „salonul" împotriva încercării ventilatorului electric de a primeni din

MOMENTE

C. TĂNASE
1919

telor, îndreptat împotriva politicianismului veros, exploatator şi asupritor. Şi tot de aici a pornit şi celebritatea lui Tănase. Încă de la începuturile „Cărăbuşului", în 1919, Tănase şi-a început rolul — menţinut tot timpul carierei sale — de actor cetăţean care înţelege scena ca o tribună de protest împotriva relei orînduiri a vieţii publice. În 1920, prin rolurile din revistele „Ce naşte din pisică" şi „Alta la rînd", pline de cuplete în care activitatea guvernanţilor este zeflemisită, Tănase ajunge pe culmea în care va rămîne mai mult de douăzeci de ani — este cel mai simpatizat actor al nostru. Apostolatul acesta al lui Tănase n-a fost uşor însă. Autorităţile au încercat mai întîi să-l potolească acuzînd revista de imoralitate ; apoi au trecut direct la acte de opreliste, înfiinţînd — în 1934 — cenzura „cu scopul de a îngrădi difuzarea, pe orice cale — deci şi prin revistă — a curentelor dăunătoare ordinei publice şi bunelor moravuri". Dar Tănase nu s-a lăsat ; a ocolit legea, cu dibăcie, continuînd : — „Păi, pînă cînd ?".

● 1924 ●
„DI GRANDA"

În perioada 1919—1940, teatrele de revistă de la noi au dat peste o sută de premiere de specialitate — începînd cu „Pisică pe orez", la Tănase, în 1919 şi terminînd cu „Baby iubeşte", la Alhambra-Majestic, în 1940. Multe dintre ele au avut succes deosebit, pe care şi l-au continuat în turnee. Care a fost revista cea mai jucată ? Nu una de la „Cărăbuş", nici una de la „Alhambra" ; a fost faimoasa „DI GRANDA" care s-a jucat de 570 de ori, la Iaşi, Bucureşti şi în turneu, între anii 1918—1924. Autorii acestei reviste au fost poetul Mircea Rădulescu şi unchiul său, Costică Solomonescu. Premiera a avut loc în vara anului 1918, la Iaşi. Interpreţii principali : Elena Zamora şi Ionel Băjescu-Oardă. În vara 1920 „DI GRANDA" vine la Bucureşti şi este jucată la grădina de lîngă cinematograful „Marconi", pe Calea Griviţei. Băjescu-Oardă este mai departe în distribuţie, însă în locul

cînd în cînd această atmosferă. Oamenii dorm, somnul greu al celor trudiți, al celor ce n-au nici griji, nici insomnii. Au adormit fără medicamente și somnul lor nu reclamă nici unul din ajutoarele doctorilor ; au adormit pe scîndura tare a patului, punîndu-și sub căpătîi, drept pernă, ghetele rupte și peticite. Unii au adormit „picior peste picior" pentru că, înghesuiți cum dorm, în timpul somnului nu se pot mișca decît în sus. Este un anumit fel de a dormi al celor nevoiți să-și odihnească ciolanele, pe scîndurile Azilului, înghesuiți. Cîțiva nu mai au nici bucățica de scîndură ; dorm pe jos, pe ciment, lîngă paturi. Am văzut un om dormind lîngă sobă, jos pe piatră ; un copilaș ca de cinci anișori adormise și el, alături, ținînd o mînuță pe gîtul tatălui.

Clienții „salonului" se împart în două categorii distincte : unii mai vechi, care-și însușesc anumite drepturi, care cunosc obiceiurile și regulile Azilului și care ocupă locurile ce li se par mai bune ; alții, „bobocii" care se mulțumesc să-și adoarmă capul trudit oriunde și oricum.

Mă apropii de primul șir de trupuri întinse pe paturi. La margine, chipul unui om, cu hainele zdrențuite și stropite cu var. Este un zidar, cu patimi multe, un naufragiat al vieții ca mai toți ceilalți clienți ai Azilului. Zidarul — un cap lombrozian — are părul zbîrlit, și întrega-i înfățișare îți inspiră groază. În fond este „un om de treabă", bineînțeles în măsura în care un asemenea „învins" poate fi. Lîngă dînsul, alt om, uscățiv, cu picioarele întinse ca două bețe în pantalonii largi din care au rămas cîteva fîșii. Al treilea — o bucată de bronz, reprezentînd „mizeria" : un tuciuriu cu reflexe galben-verzui, ascunzînd în orbitele-i vinete și adînci două pleoape închise : trupul — o amintire din ceea ce a fost cîndva un om, hainele — o rămășiță de zdrențe înșirate de-a dreptul pe corp.

În fund, cîțiva care n-au adormit încă. Unul își face toaleta. Un moșneag, îmbătrînit înainte de vreme, care profită de buna dispoziție a „coaforului" — un alt client al Azilului — Cojocaru — care în amintirea profesiunii pe care a avut-o cîndva își tunde și rade camarazii. Bătrînul se numește Costică Rădulescu, fost slujbaș la Monitor ; — în așteptarea regulării drepturilor la pensie, domiciliază noaptea la Azil.

— Și dormi de multă vreme aci, moșule ?

— Cam de vreo doi ani... Aștept mereu, aștept o pensie care nu mai vine... N-am avere, n-am putere de muncă și n-am pe nimeni care să m-ajute. Dacă n-ar mai fi Azilul, aș dormi cum dorm atîția, sub podurile Dîmboviței...

Cojocaru, frizerul lui Rădulescu, se arată supărat că-l întrerup de la treabă. Îmi aruncă o privire răutăcioasă din ochii săi de sticlă, mari și injectați de sînge și de alcool, și cu un aer de supărare îmi spuse :

— De ce nu te duci să vezi cum dorm oamenii pe covor...

Un alt „client" al Azilului mă lămuri că sînt oameni și mai nenorociți decît aceștia, care dorm pe băncile Azilului ; sînt acei oameni

MOMENTE

Elenei Zamora (plecată la Paris), apare o nouă speranță a revistei : Marusica Maximilian. În 1931 „DI GRANDA" continuă să facă serie mare, în grădina Oteteleșanu. Revista a impus și o expresie des folosită : — E digranda ! Și a ajutat publicistica umoristică, dînd numele unei noi și reușite reviste săptămînale : „DI GRANDA", apărută la București, în anul 1934.

● 1932 ●
„ALHAMBRA"

Nicușor Constantinescu și N. Vlădoianu, cei doi autori care ridicaseră „Cărăbușul" cu o treaptă mai sus, în 1931, cu revista „Alo, Radio Cărăbuș" (cea mai bună și cea mai „luxoasă" revistă jucată pînă atunci de Tănase), trec, în 1932, pe strada Sărindar, în mica sală „Alhambra", unde prezintă revistele „Bonsoar Alhambra" și „Alhambra petrece", cu o distribuție strălucită : Marilena Bodescu, Silly Vasiliu, Lulu Nicolau, Costică Tuneanu, Ștefan Glodariu și Aurel Munteanu, adus de la Teatrul Național din Iași (acesta va face o mare carieră, cucerind publicul bucureștean cu jocul său

de june-prim și cu vocea-i încîntătoare). În 1934 „Alhambra" mai are încă pe Sărindar, unde joacă : „Alhambra iubește", „Inimi de ciocolată", „Alhambra guvernează", „Alhambra record", cu aceiași actori din 1932, plus vedetele noi care acum se ridică : Joujou Pavelescu, Virginica Popescu, Florica Demion, George Groner, Constantin Lungeanu și cuplul Stroe și Vasilache. În 1935 N. Vlădoianu și N. Constantinescu vor scrie și monta două noi reviste de succes : „O nuntă la Alhambra" și „Alhambra nebuna", care-l consacră pe compozitorul Ion Vasilescu („Nu-ți pare rău cînd vezi că plîng ?").

● 1936 ●
VEDETELE „CĂRĂBUȘULUI"

În 1936 „Cărăbușul" atinsese apogeul activității sale. Era cel mai mare teatru de revistă de la noi. Folosea textele celor mai buni autori : N. Kirițescu, Nicușor Constantinescu, N. Vlădoianu, A. de Herz ; și muzica compozitorilor tineri atunci afirmați : Ion Vasilescu, Gherase Dendrino, Ionel Fernic. Scotea pe scenă cel mai omogen balet de specialitate și, mai presus

care dorm afară pe pămîntul gol, în grădini, pe străzi sau sub poduri – pe „covor" cum se spune în limba noastră...

Cîțiva mai răsăriți: „valizii" Azilului ascultă într-un colț lectura „intelectualului" – unul care le citește mica publicitate, în care, fiecare speră să-și găsească norocul!

Cîțiva infirmi completează decorul „salonului".

Un transilvănean, Simeon Suciu, lovit de un cal la herghelia unde făcea serviciu, a venit în Capitală să se caute. Minat din spital în spital, a pierdut omul și ultimul ban și acum se „doftoricește" singur, la lumina păcătoasă a becului din „salon" sau ziua cînd face pe negustorul ambulant cît poate și cu ce poate. Un altul – Iosif Adorian – un client mai vechi, își petrece viața între Azil și Vatra Luminoasă. Suferă de ochi și omul, lipsit de orice ajutor, luptă din greu cu mizeria vieții...

„SALONUL" FEMEILOR

Trec în al doilea „salon", – dormitorul femeilor.

Aceeași lumină, aceeași atmosferă, același aer acru și greoi, aceleași trupuri înșirate de-a lungul pereților – aceeași mizerie omenească cuprinsă în decorul sumbru și dureros al Azilului de noapte.

Și femeile ca și bărbații își pun încălțămintea la căpătîi, drept perine. Ici și colo, cîte o legăturică înlocuiește încălțămintea.

Din mijlocul trupurilor înșirate ca sub un zid de execuție, o femeiușcă se ridică.

Femeiușca, o transilvăneancă rumenă și chipeșă, făcu ochii mari.

– Dar dumneata ce cauți la Azil, între infirmi și nevolnici?

– Am venit să-mi caut de lucru și n-am găsit. N-am bani și în loc să-mi vînd trupul hoinărind noaptea, mai bine mă chinuiesc pe această scîndură...

– I-am spus eu – interveni o femeie șchioapă și mărunțică cu numele de Barabas; i-am spus eu că-n București nu umblă cîinii cu covrigi în coadă, dar femeia nu mă crede nici acum. Barabas Barbala – femeie între două vîrste, clienta Azilului, este „urechea" salonului; ea înregistrează toate tînguirile și filele necunoscute ale romanului fiecărei femei care trece prin Azil.

Ea știe de toate și îndeplinește în „salon" ceea ce face „intelectualul" dincolo, la bărbați. Deosebirea este că pe cînd „intelectualul" se simte fericit în haina lui de vagabond, Barabas Barbala își plînge soarta amară și dureroasă din cale afară, fericită să se poată întoarce odată în „sărăcia" ei de-acasă, în satul depărtat din valea Mureșului. Mai impresionant decît oricare alt tablou este acela al copiilor care dorm cu mamele lor.

În același dormitor, copii de toate vîrstele, cu fețele supte de foame și de mizerie, au adormit la sînul mamelor. Unul zîmbește prin somn. Un zîmbet trist, un zîmbet desprins din somnul binefăcător care înșeală durerea și suferința unei copilării fără soare și fără bucurii.

MOMENTE

SILLY VASILIU

de toate, avea vedetele cele mai iubite. Care dintre actorii și actrițele de revistă n-au trecut mai mult pe la „Cărăbuș", unde s-au lansat? Mia Apostolescu, Lizica Petrescu, Silly Vasiliu, Mia Steriadi, Lisette Verea, Lulu Savu, Maud Mary, Nutzi Pantazi, Maria Tănase (în 1934,

MIA APOSTOLESCU

NUTZI PANTAZI

joacă și cîntă în „Cărăbuș-Expres", sub numele de Maria Atanasiu), Dan Demetrescu, Stroe, Vasilache, Al. Giugaru. Cea mai aplaudată cîntăreață a „Cărăbușului" a fost Lizica Petrescu. Dintre cupletiști, după Tănase, cel mai bun a fost Giugaru, a cărui „seriozitate" stîrnea furtuni de aplauze.

Pe o bancă, alți copii, fără mame. Dorm singurei, ca niște puișori căzuți din cuibul singuratic. Administratorul îmi spune povestea acestor copii. Sînt – cei mai mulți – copii alungați de părinții vitregi, oameni fără suflet.

– Îi adăpostesc, o noapte, două, apoi îi trimit oficiului de triaj pentru a-i trimite la muncă sau la „urma" lor.

Vizitez apoi „camerele de izolare", unde dorm „suspecții" sau bolnavii. În urmă mulțumesc domnului Georgescu, asigurîndu-l că voi invita prin gazetă pe acei care petrec nopțile în orgii și în cascade de șampanie să se abată atunci cînd simt nevoia unor emoții puternice pe la Azilul de noapte : vor vedea un spectacol de care se vor cutremura.

Vor vedea oameni care dorm zile, săptămîni și luni de-a rîndul pe scîndura goală sau pe ciment, mulțumiți că au un adăpost ; vor vedea oameni care nu au și nu pot cîștiga cinci lei ca să plătească taxa Azilului și totuși mulțumiți că trăiesc sub soare. Vor vedea mizeria omenească în goliciunea ei spăimîntătoare, mizeria care contrastează atît de izbitor cu șampania prodigilor sau cu risipa capricioasă în nopțile de orgie.

Atunci poate că vreunul, trezit de brutalitatea vieții așa cum este, se va îndura să doneze Azilului cel puțin cîteva saltele de paie, pentru odihna ciolanelor blestemate.

ION TIK ■

(Din „Ilustrațiunea Română", nr. 19, joi 31 oct. 1929)

MOMENTE

● 1927 ●
ÎN DOSUL POȘTEI

„Alhambra" celor doi ași ai revistei, Nicusor Constantinescu și N. Vlădoianu, nu mai încape în sala de pe Sărindar ; se mută „în dosul Poștei", în sala „Excelsior" (astăzi Teatrul de Comedie). Aici vor fi jucate marile succese : „Alhambra-Excelsior", „Marea ducesă de Alhambra", „Super Alhambra" — reviste-operete avînd în distribuție pe : Silly Popescu, Virginica Popescu, Florica Demion, Agnia Bogoslava, Carmen Tănțu, Mia Apostolescu, Lulu Nicolau, George Groner, Al. Giovani, C. Toneanu, N. Gărdescu, Dan Demetrescu. În 1938, în revista „Constelația Alhambra" vor fi și două nume noi pentru acest teatru, dar de mare atracție : Grigore Vasiliu-Birlic și Maria Tănase, care, la vremea aceea, erau urmăriți „pas cu pas" de publicul bucureștean. Se mai joacă „1 000 de ani pace", de N. Vlădoianu, cu muzica de Ion Vasilescu și Vasile Vasilache (Birlic joacă într-un rol de femeie). În 1939—1940 Teatrul Alhambra-Excelsior va da trei mari succese : „Alhambra 41 286", „Pe frontul Alhambrei numai noutăți" și „Alhambra în floare", cu Ion Dacian, Virginica Romanovschi, Ileana Simo, Maria Tănase (cîntă „Țara mea și mîndra mea").

ION DACIAN
și N. VLĂDOIANU
1939

MARIA TĂNASE — 1939

● 1930 ●
BILANȚ RETROSPECTIV

Primele producții artistice, cinematografice, de la noi, apar în anii 1911—1912 : „Amor fatal", „Înșir'te Mărgărite" și „Războiul de la 1877". Pe locurile 11, 12, 13, din cataloagele Arhivei Naționale de filme, găsim menționate titlurile : „Fedora", „Amorurile unei prințese" și „Răzbunarea", producții ale Societății Filmului de Artă Leon Popescu — toate trei reprezentate în premieră în anul 1913. Acestea trebuie socotite punctele de plecare ale filmului artistic românesc, ele fiind realizate exclusiv de creatori români. Rolurile principale

AMINTIRI DESPRE CONSTANTIN TĂNASE

Se împlinesc anul acesta — la 5 iulie — o sută de ani de la nașterea lui Constantin Tănase, unul dintre cei mai populari slujitori ai scenei românești din întîia jumătate a veacului nostru și, fără îndoială, cel mai iubit de marele public. Talent autentic, născut și nu făcut („ăsta are în el un comic natural: vorbește doar, și rîzi!" — spusese despre el C. I. Nottara, în toamna anului 1902, la examenul de admitere în Conservatorul de muzică și artă dramatică), Tănase a avut privilegiul să-și facă ucenicia actoricească laolaltă cu un grup de tineri înzestrați, ca Maria Filotti, Marioara Voiculescu, Tony Bulandra, G. Storin, Ion Manolescu, V. Maximilian, (care apoi au contribuit deopotrivă la strălucirea teatrului românesc în perioada dintre cele două războaie) și să deprindă meșteșugul rostirii firești a cuvîntului, pe scenă, jucînd încă din tinerețe alături de artiști fără pereche, cum au fost: C. I. Nottara, Iancu Brezeanu, Petre Liciu, Ion Petrescu, N. Soreanu, Ion Livescu, Aristide Demetriade, Ion Morțun și Vasile Toneanu. Interpretînd cu egală naturalețe roluri de comedie și de dramă, de operetă și de operă comică, el ar fi putut să-și dobîndească un loc de prestigiu între actorii teatrului de proză sau al teatrului liric, dacă ar fi mers pe drumurile bătute de atîția valoroși înaintași, așa cum și-au dobîndit mulți dintre colegii săi de Conservator. Dar el s-a voit deschizător de cărări noi și ctitor.

Feciorul modestului Ion Tănase (țăran gonit din sat de lipsuri și necazuri, statornicit într-o mahala săracă a Vasluiului și ajuns „laborant" de spiterie — treaptă socială abia săltată peste „omul de servici") nu putea fi mulțumit de teatrul vremii sale, care se adresa încă unui restrîns număr de adevărați sau numai pretinși intelectuali. El visa un altfel de teatru: un teatru popular, cu ample rezonanțe în mulțime; pe actor îl voia ieșit din starea de „măscărici" ori „paiață" și înălțat la demnitatea de artist-cetățean, capabil să exprime nemulțumirile și aspirațiile oamenilor simpli, dragostea lor de viață, optimismul și umorul lor sănătos. S-a îndreptat, deci, spre „revistă" — gen de teatru socotit pe nedrept „ușor", dar cu necontestate virtuți satirice și cu puternice tradiții în viața noastră teatrală, unde fusese slujit de-a lungul deceniilor de actori iluștri ca Matei Millo, Mihail Pascaly, Aristizza Romanescu, Grigore Mărculescu, de cupletiști valoroși ca I. D. Ionescu (imortalizat de Caragiale în „O noapte furtunoasă") ori de cîntăreți cu mare faimă ca Grigore Gabrielescu. A scuturat „sceneta" (scheciul de azi) și „cupletul" (odrăslit din vechiul „cînticel comic" al lui Alecsandri) de păienjenișul platitudinilor și de mucegaiul trivialității și (cu sprijinul colegului său mai tînăr Casimir Belcot, comic de excepție, stea incandescentă dar de scurtă durată a primei noastre scene în anii premergători războiului din 1916), le-a sporit virulența satirică îndreptînd-o cu precădere împotriva năravurilor epocii, pentru a face

MOMENTE

MARIOARA VOICULESCU
1913

le-au deținut Marioara Voiculescu, despre care „Rampa" scrie, la 12 iunie 1913: „Marți 11 iunie 1913, în cinema CLASIC a fost premiera primului film românesc conceput și jucat numai de artiști români, în frunte cu Marioara Voiculescu, distinsa directoare a Teatrului Modern. Scenariul și regia îi aparțin tot marei artiste. Au asistat, între alții domnii: Liviu Rebreanu, Emil Gîrleanu, Ion Minulescu, N. D. Cocea, Cornelia Moldovanu, A. de Herz, Mihail Sorbul". Cîteva zile mai tîrziu același cinematograf prezenta filmul „Răzbunarea". Acesta a fost deci debutul filmului artistic românesc.

● 1924 ● JEAN MIHAIL ȘI JEAN GEORGESCU

De la debutul din 1913, filmul românesc a mai dat: „Spionul", tot cu Marioara Voiculescu (1914), și încă trei producții, mai puțin reușite. În 1924 apar doi talentați scenariști și regizori: Jean Mihail și Jean Georgescu, a căror activitate va contribui mult la înaintarea filmului românesc. Jean Mihail debutează cu filmul „Păcat", după nuvela lui Caragiale (premiera la 23 octombrie 1924), iar Jean Georgescu are scenariul și regia filmului „Milionar pentru o zi", în care deține și rolul principal (premiera: 8 decembrie 1924).

Ca scenariști și, ca regizori, cei doi Jean — Mihail și Georgescu — vor continua să fie prezenți în cinematografia românească mulți ani și în mai toate producțiile se vor bucura, pe merit, de succes.

● 1925 ● INTERPRETUL IDEAL

Cel mai solicitat actor pentru realizarea filmelor românești a fost George Vraca. Primul său succes — în filmul „Datorie și sacrificiu", realizat de Serviciul foto-cinematografic al armatei, după un scenariu de Al. Dumitrescu, în regia lui Al. Șahighian. Alături de Vraca au apărut în această reușită

din ele substanța spectacolului de revistă și a-i da acestuia o funcție socială precisă. Satirizînd cu vervă moravurile, biciuind fără teamă abuzurile, înțepînd drept în vîrf — cînd mai profund, cînd mai superficial — furunculele unei societăți inechitabile, încercînd totdeauna și izbutind adeseori să roastească, printre oprelistile cenzurii, „oful cetățeanului", „revista" — așa cum a conceput-o și a realizat-o Constantin Tănase în perioada interbelică — a fost piscul cel mai înalt pe care l-a atins vreodată acest gen de spectacol în țara noastră, și popularitatea legitimă de care s-a bucurat a rămas necgalată. Arta lui interpretativă, de o spontaneitate și o sinceritate captivante, purta sigiliul adînc al unui patriotism funciar, al unei conștiințe civice incoruptibile și ale unei permanente responsabilități profesionale.

Dacă artistul era necruțător în munca sa, în primul rînd cu sine și apoi cu toți cei care își îndeplineau îndatoririle fără rîvnă și fără vibrație lăuntrică, omul era de o bunătate aproape copilărească și de o generozitate uimitoare. „Gustase" în anii săi tineri atîtea lipsuri, atîtea nedreptăți și atîtea umilințe, încît toată viața a fost parcă torturat de teama de a nu umili și el pe altul, de a nu-l nedreptăți, de a nu-l lipsi de cele ce i se cuvin. Tudor Arghezi, care nu și-a prea răsfățat contemporanii cu elogii, dar care îl cunoscuse îndeaproape („cariera lui Tănase a fost făcută întreagă în casa mea"), avea să-mi spună, după două decenii de la moartea marelui actor, și să și scrie apoi într-un „bilet de papagal" pe care mi l-a încredințat în martie 1967, spre publicare: „Tănase nu și-a economisit nici o dată sforțările obositoare de a face din scena lui cel mai aplaudat și mai popular teatru din București. Conduita lui față de toți cîți i-au trecut prin mînă a fost întotdeauna plină de înțelegere și dărnicie." Iar Al. O. Teodoreanu — spiritualul Păstorel — scrisese odată despre el: „Expresia lui Tănase denunță o bunătate fără margini. E vesel și bun. E vesel pentru că e bun." Afirmațiile celor doi scriitori au fost și continuă să fie confirmate de oricine l-a cunoscut pe Constantin Tănase. Mărturii asemănătoare pot aduce și eu, căci popularul artist s-a numărat între personalitățile remarcabile de care am avut prilejul să mă apropii, în tinerețea mea, și să le stau o vreme în preajmă: doi ani și jumătate, în zilele grele ale războiului, i-am fost colaborator subaltern. Iată de ce mă socotesc dator să împărtășesc acum cîteva amintiri, ca un stîngaci și modest preludiu la cinstirea pe care obștea teatrului românesc i-o datorează.

*

Îi fusesem prezentat în toamna anului 1941 de Vasile Vasilache, actorul pe care-l prețuiam sincer pentru multiplele-i talente (autor de comedii muzicale și interpret, compozitor și pianist) și care mă cinstea cu prietenia lui. După cîteva fraze banale, mai mult glumețe, Tănase mi-a pus mîna pe umăr, m-a privit cu ochii lui albaștri argintii, de o limpezime și o seninătate cum nu mai întîlnisem, și m-a întrebat:

— Ce zici, Mitică, facem tîrgul?

(Așa spunea Tănase aproape oricui: „Mitică"!...)

Pe fața mea trebuie să se fi oglindit cea mai deplină și mai sinceră perplexitate. Tănase s-a uitat lung, cînd la mine, cînd la

MOMENTE

GEORGE VRACA

realizare: Ion Fintesteanu, Gh. Conabie, Lulu Chiriac, Maria Gheorghiu, Pufi Georgescu. Premiera: 25 decembrie 1925. După doi ani — la 25 septembrie 1927 — George Vraca va apărea în alt film de succes: „Lia", realizat de Jean Mihail și prezentat (la 25 septembrie 1927) simultan la cele două mari cinematografe din București: CAPITOL și LIPSCANI-PALACE.

● 1928 ●
„NĂPASTA" și „MAIORUL MURA"

„Năpasta" lui Caragiale a fost transpusă în film de doi regizori români începători, talentați: Ghiță Popescu și E. Vasilescu — acesta fiind și operatör (împreună cu I. Cosma). Rolul Anca a fost interpretat de Ecaterina Sahighian, iar Dragomir, de N. Manolescu. Premiera, la cinematograful Cercul Militar, la 29 ianuarie 1928.

Jean Georgescu va face scenariul filmului „Maiorul Mura" și-i va juca rolul principal, alături de: Elvira Godeanu, Marietta Sadova, Victor Antonescu, G. Timică, Nae Tomescu, Mișu Bejan. „Maiorul Mura" a ținut afișul — cum se spune — mai mult decît oricare alt film românesc de pînă atunci (din martie și pînă în aprilie 1928). Talentatul Jean Georgescu va mai da un scenariu, tot în 1928: „Așa e viața", și-i va juca rolul principal.

● 1929 ●
„IANCU JIANU"

Încă un regizor român care debutează cu succes: Horia Igiroșanu. El va da, la 2 februarie 1929, filmul „Iancu Jianu", cu D. Sireteanu în rolul principal și cu: Costache Antoniu, Paul Sbrențea, N. Scărlătescu. „Iancu Jianu" a fost realizat de „Clipa-Film", societate recent înființată. Tot prin „Clipa-Film", Horia Igiroșanu va da, cîteva luni mai tîrziu (premiera la 30 decembrie 1929), filmul „Haiducii", iar în 1931, „Ciocoii", și „Insula șerpilor", film la care s-a făcut „coadă"

Vasilache, de vreo două-trei ori. Apoi, nedumerit :

— Nu ţi-a spus Vasile nimic ?

Pînă să bîlbîi eu vreun răspuns, a ţişnit, prompt, replica lui Vasilache :

— Cum era să-i spun, don' director ? Mie mi-e prieten. Pot eu să-i vîr gîtul în jug şi să-l bag la stăpîn ?

Tănase a părut că se încruntă :

— Nu umbla cu fofirlica, Vasile ! Că tot tu o să tragi ponoasele... De m-o supăra Mitică ăsta vreodată, eu pe tine te iau la rost !

— De ce, don' director ?

— Păi nu mi-ai împuiat tu urechile, vorbindu-mi-l de bine ?

— Ce-şi face omul singur, nea Costică !... s-a prefăcut că oftează Vasilache.

Am izbucnit toţi trei în rîs. Peste cîteva minute, cînd am părăsit cabina unde se desfăşurase întîia mea întîlnire cu el (o colivie, abia de patru metri pătraţi, care-i slujea şi de birou directorial), devenisem angajatul „Teatrului Cărăbuş", al teatrului creat, condus şi slugărit de Constantin Tănase. Aveam de îndeplinit funcţia care se cheamă astăzi „secretar literar", dar care se numea atunci, fără emfază, doar „şef de presă", şi una dintre datoriile noii mele îndeletniciri era să asigur, în ziare, „publicitatea" spectacolelor prezentate de cele două ansambluri ale teatrului. Fiindcă în anii aceia, la „Cărăbuş", activau două trupe distincte : una de revistă, a cărei „vedetă" era însuşi Tănase, alta de comedie muzicală, avîndu-l în frunte pe V. Vasilache, şi ele se succedau pe scena „Savoy" sau în turnee prin întreaga ţară. Deşi lucram de vreo trei ani în presa din Capitală (eram redactor la cotidianul „Ordinea"), totuşi „texte de publicitate" — „reclame", cu alt cuvînt — nu întocmisem niciodată. Îmi dădeam seama că în asemenea texte, numai formulările scurte, pregnante reţin atenţia cititorului, sau chiar unele cuvinte, cărora publicul le-a dat un conţinut extrem de bogat, capabile să exercite asupra cugetelor o adevărată fascinaţie. Înţelesesem că în situaţia în care mă aflam existau cuvinte de această natură. Ele erau : „Tănase" şi „Cărăbuş" — amîndouă constituind pentru cititor garanţia sigură a calităţii superlative — şi mă străduiam să le utilizez cît mai des şi cu cît mai multă fantezie. Eficienţa procedeului a putut fi repede constatată : după vreo trei săptămîni, chiar în zilele în care de obicei era o mai slabă frecvenţă de spectatori, sala „Cărăbuşului" a început să fie plină. Aveam deci toate temeiurile să cred că Tănase e mulţumit de munca mea şi că, în consecinţă, nu va fi obligat să-l ia la rost... pe Vasilache ! Cu toate acestea, într-o seară, m-a chemat să-mi spună :

— Mă Mitică, eu pricep că pui mereu în anunţuri numele meu, cu litere mari, că eu sînt director şi eu te plătesc...

Am protestat, pe bună dreptate, explicîndu-i că nu-i folosesc numele atît de frecvent pentru pricini deşarte, ci numai fiindcă numele lui aduce spectatorii la teatru.

— O fi şi cum spui tu ! Dar, mă rog ţie, pune măcar o dată pe săptămînă şi numele celorlalţi actori. Chiar dacă o costa ceva mai mult publicarea anunţului.

A zîmbit şi a adăugat, încercînd să fie autoritar :

— Ale tuturor, Mitică, ale tuturor ! Că trebuie s-ajungă să-i cunoască şi pe ei publicul.

Pe urmă, cu o undă de tristeţe în glas :

— Actoria e meserie grea, cere muncă de rob, mă Mitică ! Ai văzut şi tu cît asudă

MOMENTE

minute zile la cinematograful TRIANON din Bucureşti (iunie 1934).

● 1932 ●
„VISUL LUI TĂNASE"

O coproducţie româno-germană : „Visul lui Tănase", filmscheci de N. Kiriţescu, în care rolul principal l-a avut — bineînţeles — Constantin Tănase. A fost realizat la Berlin şi prezentat în România la 11 aprilie 1932. A rulat cu mult succes la mai multe cinematografe din Bucureşti şi apoi în marile oraşe din ţară, pretutindeni „Domnul Tănase, deţinătorul rolului titular, apărînd în carne şi oase, la sfîrşitul fiecărei reprezentaţii" — cum anunţau reclamele din ziare. Tot la Berlin fusese realizat şi filmul „Ciuleandra", după romanul lui Liviu Rebreanu (unele exterioare fiind „trase" la Bucureşti şi Constanţa). Au jucat în acest film actori mari : Elvira Godeanu, Alice Sturza, D. Sireteanu, N. Bălăţeanu — dar n-a fost un succes, echipa germană folosită nerespectînd cum se cuvenea mesajul textului din opera marelui nostru romancier. O altă nereuşită a fost „Trenul fantomă", turnat la Budapesta, în 1933. În anii aceia se lucrau numai

TONY BULANDRA ÎN FILMUL „TRENUL FANTOMĂ" 1933

filme sonore şi la noi lipsea aparatura necesară, deci se recurgea la formula coproducţiilor.

● 1935 ●
„BING-BANG"

Inginerul Argani a făcut unul dintre primele filme sonore fără coproducţie: „Bing-Bang". I s-a spus „humorescă muzicală", avînd ca interpreţi principali pe N. Stroe şi V. Vasilache şi pe : Nora Piacentini, Silly Vasiliu, Nutzi Pantazi, N. Gărdescu, Grigore Vasiliu-Birlic şi Al. Giovani. Peste doi ani — în noiembrie 1937 — încă un film românesc realizat numai cu mijloace din ţară : „Doamna de la etajul II", după un scenariu de Elena Modore-Duboka. Şi aici au apărut cîţiva mari şi îndrăzneţi actori : Mihai Popescu, Grigore Vasiliu-Birlic, Mişu Fotino, I. Anastasiad, Aura Fotino, Vévé Gigalia, Jana Costa şi Mary Doo (în rolul principal).

actorul, numai ca să-i poată da spectatorului iluzia că tot ce face e o simplă joacă de copil, la indemîna oricui... Și ce altă bucurie are el — săracul! — decît să asculte aplauzele sălii și să-și citească numele pe afișe și prin ziare?

A fost singura „dispoziție directorială" pe care mi-a dat-o în cei doi ani și jumătate cît l-am avut „patron", și pe care am respectat-o fără cîrtire și fără abatere. A fost, în același timp, și o splendidă lecție de omenie, pe care n-am uitat-o pînă în ziua de azi și nici nu cred că am s-o uit vreodată. După cum n-am uitat și nu voi uita înțelegerea caldă ce dovedea totdeauna față de nevoile și necazurile oricăruia dintre salariații săi (de la „vedete" pînă la cabiniere și plasatori), precum și „stratagemele" de care se folosea uneori, ca să le vină în ajutor. Căci Constantin Tănase a fost un incorijibil boem — și așa a rămas pînă în ceasul din urmă; aproape că nu cunoștea valoarea banului. Generozitatea lui structurală, nelimitată și nedrămuită, ar fi periclitat de multe ori situația financiară a Teatrului „Cărăbuș", dacă n-ar fi vegheat permanent asupră-i luciditatea practică și spiritul gospodăresc al doamnei Virginica, soția sa. Cu tact și delicatețe, ea știa să armonizeze nevoia lui Tănase de a dărui fără măsură, și implacabilele rînduieli ale administrării unei întreprinderi teatrale cu peste două sute de salariați. I-am pricinuit eu însumi, fără să vreau, asemenea osteneli și n-am găsit răgazul, de-a lungul a treizeci și șapte de ani, să i-o mărturisesc...

Cînd am intrat și eu în marea familie a „Cărăbușului" (fiindcă angajații teatrului lui Tănase constituiau o adevărată familie) am găsit acolo statornicit obiceiul de a se acorda celor care aveau nevoie avansuri asupra salariului, în intervalul de la un soroc de plată la altul. Procedeul era extrem de simplu și nu erau puțini cei care-l foloseau, nici acei care abuzau de el. Se scria pe un petic de hîrtie: „Bon. Lei... (atît)... am primit de la Teatrul «Cărăbuș», în contul salariului. Cutare." și se obținea, fără dificultăți, rezoluția directorului, care nota, oblic, pe colțul din stînga al hîrtiei: **„Se aprobă. Dir. C. Tănase."** — „dir." însemnînd, evident, „director"! Astfel investit, bonul era „onorat" la casa de bilete a teatrului, de Coana Linica.

Tănase în Charlot

MOMENTE

● 1937 ●
VREȚI SĂ FACEȚI CINEMA?

În lunile februarie și martie 1937 revista „Realitatea Ilustrată" face un concurs pentru alegerea unei fete frumoase și cu aptitudini potrivite pretențiilor unei case de filme din Paris, care o așteaptă. Actrițele noastre — aveam destule frumoase și talentate — nu participă la concurs, crezînd, probabil, că nu vor fi admise. Un redactor al revistei întreprinde o anchetă printre ele și publică articolul: „Vreți să faceți cinema?". Cîteva răspunsuri:

Silly Vasiliu: — **Aș fi vrut, dar nu mai vreau; sînt așa de mulțumită cu teatrul și am muncit atît de mult pe scenă, încît mi-ar fi greu s-o iau de la început [...]. Și dacă totuși ar fi să fac cinematograf, mi-ar fi drag să joc aici în România; dar, din păcate, la noi nu se face nimic în domeniul cinematografului.**

Maria Mohor: — **Nu vreau să fac cinema!**

Marieta Deculescu: — **Aș face cinematograf, dar nu aici în România. Sînt sigură că aș fi deziluzionată. Am văzut mulți actori care deși pe scenă se prezintă impecabil, totuși în filmele românești au ieșit dezavantajați, atît ca aspect, cît și ca debit vocal.**

Mia Apostolescu: — **Nu, nu, nu! Nu vreau să fac cinema și nici teatru nu mai vreau. M-am săturat. Este atîta răutate în lumea asta a scenei, încît acum, după ce am răbdat cît am putut, nu mai am decît dorința să mă las cît mai repede de teatru și să mă retrag liniștită.**

Vorbea o actriță aflată în vîrful piramidei, în plin succes, în plină frumusețe — dar, se vede, copleșită de amărăciune.

Lulu Nicolau: — **Aș vrea să fac cinema... Aș juca cu plăcere orice rol.**

Tanți Cocea: — **Dacă vreau să fac cinema? Dar există cineva care ar putea răspunde altfel decît da? Cinematograful a fost totdeauna și este mai ales astăzi mirajul tuturor oamenilor, darmite actorilor.**

Beate Fredanov: — **Aș dori să fac cinema pentru că-mi place și mă pasionează. Actorul poate să redea în film, cu mult mai mult decît în teatru, pe scenă. Cinematograful este interesant pentru orice actor, el oferind o vastă posibilitate de relevare [...]. Aș dori mult să joc la noi în țară și cred că în curînd se va realiza ceva, pe acest tărîm, în România.**

Margareta Marian: — **Da, vreau să fac cinema. De aceea, imediat ce se va închide stagiunea la „Alhambra", plec la Praga, unde voi turna un film-cabaret de scurt metraj.**

Olga Solomonescu: — **Da, aș juca cu multă plăcere într-un film cu cîntece frumoase.**

Ca să nu stric „obiceiul casei", mă înfățișam și eu, cam la cîte două zile, cu „bonul" meu, caligrafiat citeț și în rînduri bine aliniate, dobîndeam apostila directorială oriunde îl intîlneam pe Tănase, încasam banii solicitați (nu întotdeauna pentru vreo neapărată trebuință) și... îi cheltuiam grabnic, cu aceeași ușurință cu care-i obținusem. Au mers lucrurile așa o bună bucată de vreme. Nu-mi contabilizam încasările și nu știam cît primisem, fiindcă în zilele de plată a salariilor, tot mai luam ceva. (Tănase rînduise ca „avansurile" care depășeau salariul cuvenit să nu fie reținute în întregime în luna respectivă, ci o parte să fie transferate în contul lunii viitoare). Pînă într-o seară de iarnă, cînd m-am prezentat iarăși în cabina lui, cu obișnuitul „bon" în mînă. L-a luat, l-a citit îndelung de parcă nu l-ar fi priceput și, pentru întiia oară, s-a încruntat. După ce s-a scărpinat, stînjenit, în creștetul capului, mi-a spus cu o voce care se voia autoritară :

— Ce-i facem, mă Mitiică ? Unde-o s-ajungem ținînd-o mereu tot cu „bonuri" și cu „avansuri" ? Că ai luat leafa pe vreo jum'ate de an înainte...

— Nu se poate, don' director ! am bîiguit eu, fisticit.

— Ba se poate, Mitică : mi-a spus Virginica ; și ea știe să țină socotelile.

S-a mai scărpinat o dată în cap, a rupt „bonul" meu și l-a aruncat în coșul de hîrtii. Apoi a desprins o foaie din blocnotesul pe care-l avea întotdeauna la îndemînă, și-a scos stiloul și a scris : „Bon. Lei... (cît solicitasem eu)... am primit de la Teatrul Cărăbuș. C. Tănase". Și, sucind puțin hîrtia, a însemnat în virtutea obișnuinței, pe colțul din stînga : „Se aprobă. Dir. C. Tănase". Mi l-a întins spunîndu-mi :

— Mă Mitică, tu nu te supăra că te cam luai la rost. Ia „bonul" ăsta, să nu te mai treacă Virginica la catastif. O să-i spun că mi-au trebuit mie...

Cînd am cerut la casa de bilete banii („ca să-i duc domnului director"), Coana Linica, mi i-a numărat, schițînd un zîmbet tainic, de complicitate. Și cum știam că este rudă apropiată cu doamna Virginica, m-a fulgerat gîndul că soția cunoștea nevinovatele stratageme ale lui Tănase.

Vreo lună de zile m-am dus — e drept, ceva mai rar decît înainte — cu „bonul" pregătit : de fiecare dată, Tănase mi-l rupea, scria el altul care nu mă îndatora la restituire și mi-l dădea, cu bucurie de copil ce face o șotie :

— Asa, mă Mitică, să nu se mai supere Virginica !

O dată, i-am spus cînd i-am întins „bonul" :

— Vă rog, don' director, pe-ăsta să nu-l mai rupeți, că o să intre la bănuieli doamna Virginica dacă o să vadă că de-atîta timp n-am mai luat nici un avans.

— S-ar putea ? m-a întrebat Tănase, simulînd îngrijorarea.

— S-ar...

— Păi atunci, cum să facem ? a continuat el jocul.

— Pe din două, don' director : un „bon" de-al meu, alt „bon" de-al dumneavoastră.

— Adică : nici prea-prea, nici foarte-foarte, a tălmăcit el propunerea mea. Bravo Mitică, bravo ție ! Că altfel, nu știu — zău ! — pe unde-am scoate amîndoi cămașa, dacă ne descoperă Madam Tănase matrapazlîcul...

O spunea cu atîta ingenuitate, încît nu mi-am putut stăvili exclamația :

MOMENTE

● 1943 ●

„O NOAPTE FURTUNOASĂ"

Cînd micul studio cinematografic al Oficiului Național de Turism, din București, s-a „rodat" suficient de bine cu filmele documentare realizate (între care și „Țara Moților", premiat în 1938 la Festivalul de la Veneția), cutezătorul Jean Georgescu a pus în lucru filmul „O noapte furtunoasă" ; scenariu propriu după Caragiale. Regia și-a asumat-o tot el, asistat fiind de : Ionel Iliescu, Virgil Stoenescu, I. Marinescu și P. Băleanu. Muzica i-a încredințat-o lui Paul Constantinescu, iar coregrafia lui Emil Bobescu. Director de producție : Ion Cantacuzino. Interpreți : Al. Giugaru, Maria Maximilian, Florica Demion, Radu Beligan, Iordănescu-Bruno, G. Demetru, Ion Sarei, G. Ciprian, Mihai Gheorghiu, Leontina Ioanid, Doina Missir, Iuliana Syn, Cornelia Teodosiu, Elena Bulandra, Vasilie-Falti, Lică Rădulescu, Ion Stănescu, N. Teodoru, Iancu Constantinescu, Jean Moscopol. Am menționat aproape pe toți interpreții — ca să ne reamintim de puternica echipă care a realizat cel mai bun film românesc de pînă atunci (premiera la 22 martie 1943, la cinematograful „Aro" din București) și, în același timp, unul dintre cele mai reușite filme ale noastre de pînă astăzi.

FLORICA DEMION

OPERA

● 1920 ●

OPERA ROMÂNĂ DIN CLUJ

Dîndu-se urmare unei hotărîri oficiale, la 25 mai 1920 își începe activitatea Opera Română din Cluj. Deși totul fusese luat de la zero, stagiunea, pregătită în numai cîteva luni, a constituit un mare succes și aceasta datorită, în primul rînd, lui Tiberiu Brediceanu, susținătorul principal al instituției în calitatea pe care o avea atunci de director în Ministerul Cultelor și Artelor. Și pe lîngă el, au contribuit la desfășurarea prestigiosului început, Constantin Pavel și D. Popovici-Bayreuth, care au fost cei dintîi dirijori. Deschiderea de la 25 mai 1920 s-a făcut cu opera AIDA de Verdi, în care au cîntat : Elena Jippa-Roman,

— Dar e un metrăpazlic frumos, don' director!

— Şi ce dacă e frumos? Crezi tu că Virginica o să mă laude cînd m-o prinde că umblu cu şoalda?

În clipa aceea n-am ştiut ce să-i răspund. Astăzi, însă, am deplina încredinţare că şi doamna Virginica, şi toţi cîţi l-au cunoscut îndeaproape l-au preţuit, în inimile lor, nu numai pentru multiplele sale calităţi de artist şi de om, ci şi pentru asemenea nevinovăţii copilăreşti prin care îşi găsea uneori împlinire imensa lui generozitate. Fiindcă la Constantin Tănase această nevoie, niciodată istovită, de a dărui semenilor măcar o fărîmă de bucurie a reprezentat, de-a lungul întregii vieţi, una dintre manifestările cele mai pure ale omeniei româneşti.

*

Tot aceeaşi omenie, moştenită din zestrea stirpei sale de ţărani moldoveni, a generat şi a nutrit ostilitatea lui neînduplecată faţă de „ideologiile" şi „doctrinele" pseudo-ştiinţifice care făceau apologia urei, a discriminărilor de tot felul şi a violenţei, călcînd în picioare demnitatea omului, nimicind prin forţă libertatea popoarelor şi ameninţînd însăşi existenţa neamului nostru. Văzuse urgia şi orozile războiului din 1916—1917, cînd colindase — ca şi George Enescu şi, cîteodată, alături de el — liniile frontului şi spitalele de răniţi. (L-am auzit povestind după un sfert de veac, cutremurat încă de o sinceră emoţie, cum într-un spital de schilodiţi, doi soldaţi, rămaşi numai cu cîte un braţ, îşi apropiaseră pe cele valide ca să poată aplauda, împreună, cupletul vesel pe care Tănase îl spunea cu ochii înecaţi de lacrimi). De aceea, a fost un duşman înverşunat al fascismului şi al hitlerismului şi nu şi-a ascuns niciodată această duşmănie. A biciuit, cu sfichiul usturător al umorului său, trufia grotescă şi frazeologia găunoasă a lui Mussolini, întruchipîndu-l pe scena „Cărăbuşului" în hilarul clovn „Muciolini"; a denunţat politica de şantaj şi de cotropiri a lui Hitler şi atitudinea capitulardă a conducătorilor puterilor occidentale în faţa pretenţiilor lui nesăbuite, rostind cuplete pline de sarcasm: „Şi la München, frăţioare, / S-a jucat un pocher mare... / Pocher nemaipomenit, / Foarte bine măsluit, / Fiindcă, să vezi dumneata, / Trei plăteau şi unul lua. / Eu le-am spus-o frumuşel: / Nu jucaţi pocher cu el, / C-ăsta ocoă-ntruna «plus»; / Să nu zici că nu ţi-am spus!" În 1940, cînd în ţară s-a instaurat dictatura legionară şi legiuirile rasiste au îndepărtat din teatru pe actorii evrei, Tănase le-a acordat sprijinul său colegial, iar celor ce făcuseră parte din trupa lui le-a plătit salariile pînă în ziua în care au putut să-şi reia activitatea artistică pe scena Teatrului „Baraşeum". Nici o dispoziţie legală nu-l îndatora să o facă; îl obliga, însă, spiritul de dreptate, sentimentul solidarităţii şi omenia, pe care „legiuirile" nimănui nu le pot abroga sau prescrie.

În anii aceia, orice manifestare a demnităţii umane, orice atitudine antifascistă, cît de timidă, era întîmpinată de Tănase cu o spontană adeziune. Îmi aduc aminte că în primăvara anului 1942 publicasem într-un „săptămînal de şarjă, teatru şi umor", o tabletă în care, printre altele, omagiam arta excepţională a lui Charles Chaplin, al cărui nume şi ale cărui filme fuseseră interzise şi în ţara noastră, aşa cum fuseseră înlăturate de pe ecranele tuturor ţărilor europene

MOMENTE

Lia Pop, Constantin Pavel, Grigore Teodorescu.

● 1921 ● OPERA ROMÂNĂ DIN BUCUREŞTI

Începuturile Operei Române trebuie căutate în secolul trecut, cînd trupele particulare încercau să impună noul gen de spectacol, dînd reprezentaţii, cîntate în româneşte, pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti (1885). Ca instituţie de stat, Opera Română a fost înfiinţată la 8 decembrie 1921. Primul spectacol: LOHENGRIN de Wagner, cu text românesc după o traducere a lui Şt. O. Iosif. În rolurile principale au fost: tenorul Romulus Vrăbiescu, basul George Folescu şi soprana Elena Ivonny. Începutul acesta s-a făcut cu 15 cîntăreţi consacraţi, 60 de corişti, 60 de instrumentişti şi 30 de dansatori. George Enescu, dirijorul spectacolului inaugural, a spus, în cuvîntul de deschidere: „Sînt întrunite toate elementele pentru ca Opera să-şi cîştige locul care i se cuvine. Vreau să-l văd pe George Georgescu prim dirijor al orchestrei. Ne lipseşte numai un local corespunzător". Sediul de atunci al Operei era vechea clădire a Teatrului Liric, de lîngă Cişmigiu. Noul local, în care se află astăzi, Opera a fost inaugurat la 9 ianuarie 1954.

● 1921 ● „BOTEZUL" LUI LIPATTI

Fotografia aceasta, aflată astăzi în colecţiile Bibliotecii Centrale de Stat, a fost făcută la 21 iunie, la Bucureşti. Ea consemnează momentul cînd Dinu Lipatti — pe atunci în vîrstă de patru ani — primeşte din partea maestrului său, George Enescu, o coroană de flori, simbol al botezului artei. Marele Enescu întrezărea de pe atunci viitorul acestui copil precoce care avea să devină pianistul, compozitorul şi interpretul de renume mondial din următoarele două decenii. Doi mari artişti — unul format şi altul în devenire — se privesc în faţă cu încredere reciprocă.

● 1924 ● „SEARA MARE"

Primul spectacol muzical românesc de succes la Opera Română din Bucureşti: „SEARA MARE", la 24 decembrie 1924. Este o scenă lirică în trei tablouri, de compozitorul Ti-

cotropite de hitleriști. (Aflasem că în „normativele" cenzurii era prohibit numai numele artistului, nu și numele nemuritorului personaj creat de el — „Charlot" — așa că, scontînd lipsa de perspicacitate a cenzorilor sau, poate, chiar unele complicități tacite, am folosit pretutindeni în tableta mea denumirea „zămislirii", pentru a elogia pe „zămislitor", și istețimea s-a dovedit eficace: articolul a obținut cu ușurință ștampila „bun pentru imprimat"). Îmi exprimam entuziasmul față de genialul actor militant în fraze de o exasperantă stîngăcie și de un patetism dezolant, pe care doar vîrsta mea de atunci le poate elibera de povara ridicolului. După ce evocam cîte o secvență de neuitat din „Timpuri noi" și „Luminile orașului", evitînd cu prudență să fac vreo aluzie la „Dictatorul" — care din toamna lui 1940 rula fără încetare pe numeroase ecrane din Statele Unite ale Americii, contribuind în mare măsură la mobilizarea opiniei publice de peste Ocean împotriva barbariei hitleriste — dădeam glas părerii de rău că mesajul umanist al artei sale nu mai poate ajunge pînă la noi: „Charlot! N-a avut omenirea niciodată un artist mai mare, mai uriaș în nezgalitul lui talent. Charlot! Îți mai răsfeți tu pe undeva neghiobiile tale dumnezeiești?... Mai cînți tu, fără grai, undeva — departe, acel imn de slavă «omului»? Mai rîd oamenii, prostește, în fața divinei tale bunătăți omenești?... De-ai ști cît am vrea noi, oamenii, să rîdem iarăși de naivitatea ta!..." („Vastralia", nr. 15 din 22 martie 1942). Am urcat în cabina lui Tănase, ca să-i înmînez gazeta, însoțit de Vasilache, care ținea să-i citească el articolul, cu voce tare. Mă uitam la Tănase: asculta atent și, pe măsură ce Vasilache rostea frazele mele naive, chipul i se lumina de o tainică bucurie, iar ochii lui albaștri dobîndeau limpezimi nebănuite. La sfîrșitul lecturii era de o exuberanță fără limite. A fost singura dată cînd m-a îmbrățișat. Apoi ne-a vorbit mai îndelung ca de obicei, povestindu-ne cum îl cunoscuse la Paris, cu mulți ani în urmă, pe Charles Chaplin și cum, într-o revistă reprezentată prin 1931, întruchipase și el pe „Charlot", ca un omagiu adus marelui actor, pentru arta căruia avea o profundă admirație. Spunea că în niște vremuri ca acelea pe care le trăiam atunci, el socotește binevenită orice dovadă de neacceptare a umilinței, de refuz al dezumanizării oferite de fascism. Nutrea convingerea că asemenea manifestări — fie ele oricît de mărunte — sporesc încrederea obștească în sfîrșitul inevitabil al furtunii. Credea cu fermitate că viața i s-a dat omului ca să se bucure de ea și că adevărata bucurie nu poate fi gustată decît în libertate. Ne mai spunea să luăm seama la cîntecul păsărilor: privighetoarea cîntă și în colivie, dar cîntecul ei e plîngere și suferință; bucuria deplină se află numai în trilul ciocîrliei, care se avîntă slobodă în văzduh.

— Pițigoiul, mă Mitică, își vîră gheara-n gît, dacă se vede închis în colivie, și se omoară. Boul, dacă are ce rumega, rabdă jugul pe grumaz, pînă ajunge la abator. În schimb, omul cînd cade în robie își ascute mintea și își încordează puterile, ca să spargă jarcul și să rupă lanțurile. Numai așa se dovedește om, — altfel e... pițigoi sau bou! și-a încheiat Tănase neobișnuita-i perorație. „Să nu zici că nu ți-am spus", a adăugat el, repetînd refrenul unui vechi cuplet. Pe urmă, țintindu-ne pe rînd cu arătătorul, ne-a spus fiecăruia:

— Să nu uiți, mă Mitică!

MOMENTE

oeria Brediceanu, cu text de Adrian Maniu. A dirijat Jean Bobescu, Constantin Pavel a avut direcția de scenă. Au cîntat: M. Săveanu, Ștefania Sudițeanu, Constantin Pavel, M. Georgescu și G. Ceean. În figurație: fete, flăcăi, țărani, colindători, copii cu steaua, turca, călușul, lăutari — totul după specificul locului acțiunii — un sat din Banat. Din rigorile reprezentațiilor Operei, aflăm și în afișul „SPARA MARE": „Începutul este la ora 8 seara, precis; Doamnele cu pălării nu au acces în stal[uri]; Intrarea după ridicarea cortinei este strict interzisă".

● 1921 ●
FILARMONICA

În luna iunie 1921 FILARMONICA își încheia stagiunea cu următorul bilanț (noiembrie 1920 — iunie 1921): 91 de concerte date la București, dintre care 31 au fost dirijate de George Georgescu (director) și 7 de George Enescu; 7 dirijori străini prezenți în programe (între care și Richard Strauss); 12 compoziții românești prezentate în premieră (compozitori: George Enescu, Alfons Castaldi, Dimitrie Cuclin, Mihail Jora, Filip Lazăr, Ionel Perlea, Ion Borgovan, V. Gheorghiu, George Georgescu, Al. Zirra). Programele au cuprins: 46 de simfonii, 33 de uverturi clasice, 25 de concerte diferite. Cu acest impunător bilanț, FILARMONICA înscrie orașul București printre cele mai de seamă centre muzicale europene ale timpului.

● 1926 ●
ELENA TEODORINI

La 26 februarie 1926 a murit celebra cîntăreață română Elena Teodorini. Născută la 25 martie 1857, la Craiova, a studiat muzica la conservatorul VERDI din Italia. Debutul notoriu l-a avut la București, cîntînd rolul Magdalenei, din RIGOLETTO — la 10 octombrie 1877. Trei ani mai tîrziu — la 29 martie 1880 — a cîntat în FAUST, pe scena SCALEI din Milano, obținînd elogii unanime din partea cronicarilor muzicali care o califică drept „cea mai fantastică Margaretă auzită vreodată pe scenele lumii". Acest succes consemnează și un început memorabil: Elena Teodorini este prima noastră artistă care ajunge să cînte la SCALA — cea mai rîvnită scenă lirică din lume. Mai tîrziu, cînd celebritatea cîntăreței devine mondială, compozitorul Verdi va spune despre Elena Teodorini că este „prima voce a Europei, din toate timpurile". În anii de dinaintea primului război mondial, Elena Teodorini s-a dedicat învățămîntului, înființînd școli de canto și dînd lecții, la Paris, Buenos Aires și New-York; apoi, din 1924, la București.

● 1928 ●
„NĂPASTA"

Un remarcabil debut în creația românească muzicală: la 25 mai 1928 se dă în premieră la Opera Română din București, drama psihologică NĂPASTA, de Sabin V. Drăgoi. Principalele roluri sînt cîntate de: Maria Cojocăreanu, Vasile Rabega, G. Oprișan și Gheor-

Lui Vasilache, soarta nu i-a îngăduit să mărturisească el însuşi, peste ani, că a ţinut bine minte parabola lui Tănase : a fost şi el una dintre victimele nevinovate ale bombardamentului din 4 aprilie 1944. Ştiu însă că pînă în martie 1944, cînd tot tipărirea cîtorva rînduri potrivnice „normativelor" dictaturii m-a trimis pe front, despărţindu-mă de el pentru totdeauna, amintirea ei era vie în cugetul său.

Steana mea s-a arătat mai îngăduitoare. Eu pot să rostesc astăzi, fără şovăire şi fără gînd de înşelăciune, ca şi tînărul de acum patruzeci de ani aproape :

— N-am uitat, don' director !... N-am putut să uit...

AL. CERNA-RĂDULESCU

O VIZITĂ LA PEŢITOARE

LA COANA LINA

Am citit Mica publicitate a ziarelor cotidiene şi am aflat cîteva adrese. În anunţurile minuscule, fiecare peţitoare vorbeşte de „relaţii întinse, partide strălucite, dote fabuloase, candidaţi şi candidate de toate vîrstele, de toate naţionalităţile, culorile, mărimile, tineri şi tinere încîntătoare, frumoase, fără defecte" — în puţine cuvinte, oameni care ar putea contracta căsătorii ideale împletite din... lapte şi miere.

„Chiar cei cu infirmităţi — glăsuieşte un asemenea anunţiu" — se pot căsători prin intermediul cunoscutei peţitoare, care „primeşte" între orele 4—7... Chemată printr-o carte poştală, vine la domiciliu".

Anunţurile nu mi-au dat însă nici o adresă de peţitoare veritabilă, tipul adevăratei peţitoare care vorbeşte mult, fumează, oftează, povesteşte pînă ce încurcă tinerii în mrejele ei... A trebuit să mă adresez tot Larous-ului mahalalei mele, o femeie bătrînă care „ştie tot, vede tot, aude tot" — „urechea mahalalei" — cum îi spun vecinii, şi care fără multă greutate m-a introdus la Coana Lina peţitoarea.

— Coana Lina, maică, peţitoare dinainte de război. „Guriţă de argint" care face şi desface toate, în ale căsătoriei ; care-ţi ghiceşte în cafea înainte de a-ţi propune partida şi care a făcut sute şi mii de partide fericite, în Capitală şi în provincie... Nu greşeşte niciodată, pentru că ştie să potrivească întotdeauna sacul cu peticul...

Peţitoarea mă examinează de sus pînă jos cu doi ochi sfredelitori de detectiv ; mă cheamă, blajin, cu aerul unui judecător de instrucţie, prieten ; apoi îmi pune cîteva întrebări „principale" : dacă doresc blondă sau brună, grasă sau slabă, sentimentală sau rece, zburdalnică sau „aşezată" ; domnişoară săracă sau văduvă cu avere ; cu ochelari, „monoclu" sau simplă. Întrebările se succed cu repeziciunea unui film de cinema, cu scopul hotărît de a-mi afla preferinţele... Coana Lina vorbeşte frumos, cu voce melodioasă, uneori o ade-

MOMENTE

ghe Folescu. Dirijează Alfred Alessandrescu. Libretul este după NĂPASTA lui Caragiale, şi dă prilejul compozitorului să folosească din plin cîntecul popular. Justificînd linia urmată în desăvîrşirea creaţiei sale muzicale prin NĂPASTA, compozitorul Sabin Drăgoi va spune : „O adevărată operă realistă trebuie să fie creată nu imitînd curentele străine, ci abordînd un subiect din viaţa poporului român, folosind din plin comoara muzicii populare, deoarece numai ea poate duce la realizarea unei autentice drame muzicale naţionale".

● 1928 ●
LEONARD

Nici unul dintre cîntăreţii noştri din trecut — fie de operă, fie de operetă sau de revistă — nu s-a bucurat de faima şi de simpatia pe care a avut-o N. Leonard. Cele peste o sută de roluri de seamă interpretate în operetele epocii sale i-au conferit pe bună dreptate titlul de Prinţ al Operetei, pe care l-a deţinut mai mult de două decenii. L-a iubit şi l-a apreciat publicul de la noi, şi publicul din Franţa — de la Paris, Lyon, şi Marsilia, unde marele Leonard a cîntat în multe operete (numai la Paris a apărut în patruzeci de spectacole). Primul său succes a fost rolul principal din opereta FETIŢA DULCE, jucată într-un turneu, în anul 1905. În anii următori — 1906—1908 — cîntă şi cucereşte definitiv publicul, în VĂDUVA VESELĂ, FARMECUL UNUI VALS, LILIACUL. Ultimul succes : în opereta FRITZ, la ALHAMBRA, în 1928 (cincizeci de spectacole) şi în BĂRBATUL VESEL — în noiembrie 1928, cînd se va prăbuşi pe scenă, la una dintre reprezentaţii. A stat internat în spital pînă la 24 decembrie 1928, cînd a murit.

● 1929 ●
„TRUBADURUL" LA RADIO

În ziarele din Capitală — decembrie 1929 : „Senzaţionala emisie radiofonică de la postul de radio Băneasa" — articol în care este vorba de prima transmisiune a unui spectacol de

vărată miere care îi se lipește de suflet, pentru că, cunoscătoare de oameni și suflete, ea știe să plaseze la timp alifie la rană.

Interiorul „camerei de primire" care servește în același timp de cabinet de lucru, salonaș, dormitor și sufragerie, este corect mobilat cu fel de fel de lucruri vechi și noi, copleșit de „nimicuri" — amintiri și semne de mulțumire ale celor căsătoriți prin intermediul acestei simpatice și iscusite pețitoare. Pereții sînt acoperiți cu sîrme în care sînt înfipte zeci și sute de fotografii ale candidaților, amestecate cu „stele" și artiști de cinema... În mijlocul fiecărui „buchet" de fotografii, cîte una mai mare, reprezentînd tineri căsătoriți așa cum s-au întors de la cununie...

Coana Lina observă că ochii îmi fug spre muzeul fotografic din perete în mijlocul căruia tronează mirii și miresele...

— Băieții și fetele mele, domnule. Vezi fotografia plutonierului de colo? Trei ani m-am căznit să-l însor... avea beteșug la ochi, vorbea cu glasul răgușit — un defect din naștere — și pe deasupra era cam muieratic... L-am logodit de șase ori; dar în al patrulea an l-am însurat cu domnișoara Chița, din Fracmasonă, o știi, nu?

— Nu. Dar după fotografie pare să-i fie mai mult bunică, decît nevastă...

— Ce știi d-ta, domnule... Omul mai are și alte beteșuguri. A umblat cu douăzeci de pețitoare și ar fi umblat și astăzi cu papuci de fier, dacă nu mă găsea pe mine... Păi, dacă-i așa vorba, trebuie să știi că numai una-i în București, Lina pețitoarea, care pețește fără să greșească și căsătorește oameni pe nesimțite...

Izbucni atunci într-o interminabilă pledoarie pentru talentele sale nebănuite, pentru destoinicia sa de care nu s-a îndoit pînă astăzi nimeni și despre puterea pe care o are de a face din alb-negru și din noapte, zi... Am asigurat-o că tocmai apreciind și eu toate aceste calități, care-i permit să căsătorească pînă și morții din groapă, am venit să-i cer concursul...

ALBUMUL

Coana Lina nu-i femeie supărăcioasă. Se împacă repede. Aprinde țigara — are patima fumatului — și cu vocea-i mieroasă povestește cîte în soare și în lună.

Cînd vorbește de căsătoria lui Nicolai Țugui — omul cu ochiul de sticlă, cu milionăreasa din Dealul Spirei, văduva lui Cristache Chiristigiu, fața i se îmbujorează, ochii îi scînteie și amintirile-i emoționante o amețesc ca o băutură tare. Curînd Coana Lina își revine și înainte de a-mi prezenta albumul candidatelor îmi demonstrează cu nesfîrșite exemple binefacerile căsătoriei.

Dintr-un dulap, coana Lina scoate două voluminoase albume. Pe unul stă scris cu creionul albastru „Domnișoare" pentru Domni bine; pe celălalt același scris — cu indicația „Domni" Le așază cu grijă pe masă ca pe niște cărți sfinte, apoi îmi dă

MOMENTE

pe o scenă, pe calea undelor, pînă în casele posesorilor de aparate de radio. Opera Română debuta în acest sector nou cu TRUBADURUL. Dirijează Ionel Perlea. Jean Athanasiu cîntă rolul principal. Cum a decurs acest început? Totul era pregătit; postul de radio era racordat cu scena Operei, prin telefon. Spectacolul întîrzia însă. Uvertura operei nu s-a auzit mai departe de scenă. Cei ce așteptau emoționați în fața aparatelor de radio au auzit în schimb dialogurile telefonice Radio—Opera: — „Ce faceți, fraților, nu mai începeți" — O defecțiune tehnică; aveți răbdare. — Tot nu sînteți gata?". Apoi s-au auzit ciocănituri: „Poc! Poc! Poc!" și, în fine, minunea s-a înfăptuit: chiar dacă nu în întregime, TRUBADURUL a intrat în casele abonaților de radio.

● 1932 ●
BALETUL „LA PIAȚĂ"

Opera Română din București prezintă, 17 martie 1932, tabloul muzical coregrafic într-un act LA PIAȚĂ, de compozitorul Mihail Jora. Acesta vă spune despre genul respectiv de creație muzicală: „O artă coregrafică făurită de dansatorii români pe muzică scrisă de compozitorii români, pe subiecte din viața românească, pe mișcări și ritmuri scoase din jocurile caracteristice populare românești — aceasta trebuie să constituie preocuparea noastră de bază, pentru balet". În anii următori Mihail Jora va mai scrie muzica baletelor: DEMOAZELA MĂRIUȚA, CURTEA VECHE și CÎND STRUGURII SE COC".

● 1935 ●
CONCURSUL DE TARAFURI

În prima parte a lunii mai 1935 se organizează în Arenele Romane din București primul concurs național de tarafuri, la care participă formații conduse de: Victor Predescu, Petrică Moțoi, Jean Sibiceanu, Ion Matache și Grigoraș Dinicu. Taraful condus de Dinicu cîștigă aprecierea unanimă a juriului și obține astfel premiul întîi, cu cîntecele: DOINA OLTULUI, STELUȚA; SUS BĂIEȚI, SUS; HORA LUI DOBRICĂ și CIOCÎRLIA. Aceleași cîntece aveau să ajungă la mare prețuire, în anii 1937 și 1939 la expozițiile internaționale de la Paris și de la New-York, unde taraful lui Grigoraș Dinicu a cîntat la restaurantele din pavilioanele românești.

● 1935 ●
„NOAPTEA FURTUNOASĂ"

Cea mai reușită lucrare muzicală a compozitorului Paul Constantinescu — opera O NOAPTE FURTUNOASĂ. Se

explicaţia că în albume se găsesc nu numai domnişoare care şi-au pus candidatura la măritiş, ci şi alte domnişoare pe care le-a ochit ea, peţitoarea cea isteaţă, şi cu care poate „face vorbă" îndată ce candidatului îi place fata.

— Am şi artiste din străinătate, domnule ; şi cine-i amator, îi fac peţitoria printr-o casă matrimonială de căsătorii şi divorţuri de la Viena...

— Şi dacă artista nu vrea să mă ia ?

— Aici e meşteşugul meu. Fac eu pe dracu în patru... Numai că, pentru artiste străine, nu pot să garantez...

Deschid albumul. Un respectabil număr de doamne şi domnişoare, într-o ciudată tovărăşie. Fetişcane frumoase, cu ochi ştrengăreşti, alături de femei între două vîrste sau de băbuţe veritabile cărora numai retuşul fotografului le-a împrumutat o tinereţe de circumstanţă ; fete durdulii, îmbrăcate după ultima modă, alături de văduvioare cu surîsul amar al tinereţii pierdute ; un amestec de tipuri într-adevăr de toate vîrstele, culorile, naţionalităţile prinse în bizarul caleidoscop al albumului în care atîţia tineri şi bătrîni şi-au pus toate speranţele.

FILE DIN ALBUM : CANDIDATE...

Mai interesante decît fotografiile din album sînt explicaţiile şi notiţele scrise mărunt, de peţitoare, în dreptul fiecăruia...

Domnişoara V.S., strada... ani 23. Tînără energică, sportivă, dotă 600 000 plus moştenire după moartea unchiului Toma. Doreşte căsătorie tînăr sănătos, voinic, sports-man, indiferent studiile. Să fie bun, cu ochi verzi, înalt.

D-ra Natalia M., ani 30, fostă menageră la domn singur, pictează flori artificiale.

Candidată între două vîrste, mai tînără în realitate. Elegantă, trăsături fine, inimă nobilă. Asigură fericirea tînăr visător, să cunoască cel puţin două limbi, plus esperanto

MOMENTE

dă în premieră la Opera Română din Bucureşti, la 25 octombrie 1935. În rolurile principale : G. Niculescu-Basu, G. Oprişan, Dem. Gălman, Lucian Nanu, Victoria Costescu-Duca şi Emilia Guţianu. Conducerea muzicală : Ionel Perlea. Cronică în „Rampa", semnată de Mihail Sebastian, după premieră : „Cred că pot spune, fără a mă face vinovat de un grav conflict de atribuţii, marea plăcere cu care am ascultat vinerea trecută, la Operă, schiţa muzicală a d-lui Paul Constantinescu pe textul NOPŢII FURTUNOASE. Verva, ironia, umorul acestei mici opere comice sînt cu adevărat pe linia lui Caragiale. Transpus din teatru în muzică, geniul caragialesc îşi păstrează toată virulenţa".

● 1936 ●
„PASĂREA MAIASTRĂ"

„Opera Română face un nou act de cultură naţională sprijinind reprezentarea lucrării d-lui Ion V. Borgovan, PASĂREA MAIASTRĂ, operă în trei acte de valoare" — scriu ziarele după premiera dată la 17 decembrie 1936. Autorul este cunoscut ca unul dintre compozitorii noştri cei mai ataşaţi folclorului şi în general specificului muzicii româneşti.

Opera Română
Vineri 25 Octombrie 1935
DESCHIDEREA STAGIUNII
O NOAPTE FURTUNOASĂ
IONEL PERLEA

Rolurile principale din PASĂREA MAIASTRA sînt cîntate de : Jean Athanasiu, Mircea Lazăr, Gheorghe Folescu, Gh. Marinescu, Evantia Costinescu şi o debutantă, Lisette Dima, premianta din acel an a Conservatorului de muzică. Aceasta „a fost, hotărît, remarcabilă, în rolul cam ingrat al păsării măiestre, dar a ştiut să-i dea interpretarea cuvenită, datorită excepţionalelor sale calităţi vocale" — remarcă un cronicar. Lisette Dima avea să devină, în anii următori, cea mai desăvîrşită interpretă a rolurilor de coloratură din operele clasice : LAKMÉ, BĂRBIERUL DIN SEVILA şi altele (a murit în plină ascensiune, cînd nu ajunsese încă la vîrsta de patruzeci de ani).

● 1936 ●
MASCAGNI LA CLUJ

Compozitorul şi dirijorul italian Pietro Mascagni, a cărui operă principală CAVALERIA RUSTICANĂ a fost reprezentată permanent în stagiunile Operei Române, ne-a vizitat ţara de trei ori : în luna mai 1902 ; în februarie 1907 şi în

păpuşi. Caracter nobil. Iubitoare, suflet bun. Doreşte căsătorie doma serios, indiferent etatea, religia.

D-na Paschiţa N., ani 45. Deşi mai în etate, este totuşi tînără. Se poate vedea într-o fotografie de la Marienbad, cînd avea 15 ani. Trăsături fine, gusturi alese. Caută tînăr, de preferinţă blond, visător, puţin materialist. Cunoaşte piano, vorbeşte patru limbi.

D-na Eleonora C., văduvă 35—40 ani. Idealistă, încă tînără. Dantura falsă, dintr-un accident de cal. Sentimentală. Brunetă, înaltă. Dotă 40 000 plus trusoul ei şi al surorei sale decedate. Caută căsătorie trainică. Preferă meseriaş fără vicii, indiferent statura, ochii.

Să fie voinic şi, dacă se poate, să cunoască ghitara.

D-ra Hellen F., 32 ani. Fostă îmblînzitoare de fiare sălbatice, artistă de circ (face salturi mortale pe cal, vîră capul în gura leului etc.). Fire energică, aventuroasă. Doreşte căsnicie fericită cu un atlet, acrobat. La nevoie poate lua şi un tînăr amator de călătorii ; să fie robust, cu ceva avere şi să vorbească nemţeşte, ungureşte şi esperanto.

D-ra Hortensa S., ani 18. Suflet bun şi nobil. Compune poezii. Dotă oficială 100 000, plus ceva din „economiile" secrete ale mamei. Blondă, caută urgent tînăr inventator, inginer, mecanic sau pe cineva de familie nobilă, chiar fără situaţie materială, care s-o facă fericită. Iubeşte copiii, animalele şi peştii.

D-na Margareta H., 39 ani, fostă casieriță la bodegă. Ştie puţin franceza. Mai tînără de cît arată fotografia. Caută tînăr om de afaceri. Nu are zestre : calităţi sufleteşti mari. Asigură fericirea. (Cicatricea de lîngă ochi urma unei aventuri de dragoste complet lichidată).

D-ra M.M., 25 ani. Frumuseţe răpitoare. Dotă 300 000. Auzul puţin slab. Timidă, visătoare, blondă, sentimentală. Iubitoare de cinema. Preferă tînăr care s-ar devota artei mute. Biciclistă de forţă.

Şi numărul acestor fişe, intermediare, este un vast material pentru candidaţii care pot alege, ca într-o grădină fermecată, tot ceea ce visează...

Unele fişe au în colţul din stînga cîte o cruce făcută cu creionul. Coana Lina mi-a explicat discret, că este un semn al ei pentru persoanele care candidează condiţionat : ginerele n-are dreptul să-i cerceteze trecutul. Apoi mi-a explicat pentru ce se găsesc fotografiile unor copiliţe de 5, 6, 8 şi 10 ani. Sunt fotografiile din copilărie ale diferitelor candidate.

— Sînt unele care depun asemenea fotografii pentru a dovedi ce „trăsături" aveau odinioară.

CANDIDAŢII

Deopotrivă de interesante sînt fotografiile candidaţilor şi explicaţiunile care însoţesc aceste documente.

MOMENTE

februarie 1936. De fiecare dată a dirijat concerte la Ateneul Român din Bucureşti şi, în 1936, la Cluj. În fotografie : Mascagni în mijlocul cîntăreţilor de la Opera Română din Cluj, înaintea unui spectacol pe care-l va dirija.

● 1936 ●
„OEDIP" LA PARIS

13 martie 1936. La Opera Mare din Paris se dă, în premieră mondială, opera OEDIP, de George Enescu. Succesul înregistrat aduce încoronarea deplină a celebrităţii ilustrului compozitor. Marile ziare şi reviste pariziene îşi fac un punct de onoare din comentarea evenimentului. „La Revue Musicale" scrie : „O mare operă de artă dramatică ne-a fost în sfîrşit revelată. De cîţiva ani aşteptam o capodoperă comparabilă cu acest OEDIP al lui George Enescu, aşa de plină de muzică, aşa de densă, de echilibrată şi de matură".

● 1937 ●
MARIA TĂNASE

Un debut surprinzător la la postul de radio Bucureşti. La 20 februarie 1937 o necunoscută interpretează patru melodii, care încîntă pe toţi ascultătorii. Crainicul anunţase : „Tînăra cîntăreaţă Maria Tănase, acompaniată de taraful lui Ion Matache, va interpreta

patru cîntece populare". Şi debutanta cîntă : „Cine iubeşte şi lasă" ; „M-am jurat de mii de ori" ; „Şapte săptămîni din post" şi „Ce-i mai dulce decît viaţa". Teodor Rogalski, dirijorul orchestrei Radiodifuziu-

Domn serios, 43 ani. Văduv. Caută legătură trainică, domnișoară sau doamnă săracă, profesionistă. Să cunoască muzica. Să fie sveltă, vioaie, cu ochi visători, dacă se poate cu nasul „kek" (obraznic).

Atlet-acrobat, 38 ani. Angajamente sigure trei luni pe an. Școala de la Viena. Vorbește mai multe limbi. Caută domnișoară, doamnă cu locuință. Energic, simpatic (are un ochi de sticlă care nu se cunoaște). Preferă căsătorie din dragoste.

Funcționar, 48 ani. Caută căsătorie liniștită cu doamnă sau domnișoară — indiferent văduvă sau nu. Să fie devotată pentru fericire conjugală și pentru îngrijiri (a fost operat la stomac). De preferință persoană care cunoaște viața.

Inventator român, 34 ani. Caută persoană bine, „științifică" (?) ce i-ar putea ajuta la ultima invențiune : dispozitive pentru evitarea deraierilor de cale ferată. Poate fi și fără avere, dar negreșit cu ochi albaștri.

Tînăr sentimental, visător, romantic, 24 de ani. Dorește urgent căsătorie din dragoste, tînără cu avere, visătoare, poetă, scriitoare, romancieră, artistă de teatru. Fericire asigurată. Calități sufletești mari. (Micul defect — un picior mai lung și altul mai scurt de pe urma unei operații. — aproape imperceptibil).

Văduv, 43 ani, cu cinci copii. Caută mamă iubitoare. Indiferent fizicul, etatea, naționalitatea, trecutul. Asigură căsnicie liniștită, de lungă durată. Două pasiuni : pescuitul și copiii.

Lista candidaților, ca și lista candidatelor, este aproape interminabilă. Coana Lina mă asigură că are încă două albume și că are și persoane „distinse", „sus-puse", care nu-și depun fotografiile, dar care răspund la orice chemare li s-ar face, dacă se prezintă candidați.

— Dumneavoastră, spune coana Lina, — cam ce-ați dori ?

Ochii pețitoarei mă cercetară iarăși cu sfredeliri de detectiv, ca și cînd ar fi vrut să-mi cunoască impresiile după consultarea primului album.

— Drept să-ți spun, eu sînt un tip curios. Aș dori o femeie zdravănă, mai înaltă ca mine, cu cel puțin jumătate de metru, excentrică, aventuroasă, voinică... Una care să mă scoată din amorțeală, să mă arunce în sus în fiecare dimineață ca pe o minge, să mă muște de nas, să țipe, să cînte, să facă scandal cu vecinii, să simt că am într-adevăr pe cineva lîngă mine... O femeie cu care să pot face voiajuri în Africa de sud, în păduri sălbatice, care să știe să călărească, să tragă cu revolverul și să mă urmeze pretutindeni...

— Dar d-ta pari un om atît de liniștit, încît nu înțeleg pentru ce cauți o asemenea raritate...

— Tocmai pentru că îți par liniștit. Așa sînt apele liniștite : adînci și tainice. Eu ți-am spus ceea ce doresc.

MOMENTE

nii, va spune, după audiție : „Ne aflăm în fața unui fenomen. N-am auzit pînă astăzi nici un cîntăreț izbutind să interpreteze cu asemenea talent și originalitate cîntecul nostru popular". Cine este Maria Tănase ? Este fata grădinarului Ion Tănase, din București. Are douăzeci și patru de ani și a îndrăgit muzica populară. Cine va deveni Maria Tănase ? Cea mai autentică interpretă de muzică populară a epocii ; cea mai îndrăgită și mai ascultată. Va juca și în reviste, la Tănase și la Alhambra, și la teatru (la Municipal, în 1945). Va face turnee îndepărtate, ducînd cîntecele românești peste hotare. Unul din marile sale succese, cîntecul : „Mi-am pus busuioc în păr".

● 1939 ●
DARCLÉE

La 10 ianuarie 1939 a murit marea cîntăreață Hariclea Haridari Darclée, care cu puțini

ani mai înainte continua să fie socotită una din marile celebrități, pe plan mondial, din lumea muzicii. S-a născut la Brăila, la 10 iunie 1860. A studiat muzica la Paris, unde a debutat la 4 ianuarie 1888 (cu numele de Darclée, dat de compozitorul Gounod), în opera FAUST. Despre acest debut Vasile Alecsandri va scrie, de la Paris, unui prieten al său din România (la ianuarie 1888) : „Două mari noutăți. Una este succesul obținut de compatrioata noastră, doamna Darclea Haricdari, la Operă, în rolul Margaretei din FAUST de Gounod. Glasul ei e de toată frumusețea ; încă o stea românească pe cerul artelor. Cu cît va reuși mai mult, cu atît ne va face cunoscuți mai favorabil în națiile străine, care ne cunosc puțin și rău". După opt luni de triumf pe scena Operei Mari din Paris, noua celebritate va fi invitată pe toate marile scene lirice ale lumii și va deveni cîntăreața preferată a compozitorilor : Gounod, Massenet, Verdi, Puccini și partenera de succese a tenorilor Caruso și Tita Ruffo.

— Atunci să-ți recomand unguroaica, îmblînzitoarea de lei.

— Prea puțin, ceva mai excentric.

Coana Lina duse mîna la frunte, ca și cînd ar fi vrut să găsească în memorie ceva care s-ar potrivi.

Dar o fetiță intră ca o furtună pe ușă spunînd :

— Coană Lină, vino repede jos. Tinerii care au fost ieri la vedere aici, se bat în stradă... Domnișoara a rupt umbrela în capul „Domnului" ginere... și strigă mereu : să mergi cu mine mai întîi la pețitoare și apoi la secție !

ION TIK ■

(Din „Ilustrațiunea Română", 1939)

Candidat la însurătoare, vesel și fericit

LA „TAICA LAZĂR"

Lîngă fosta primărie a municipiului, în inima Capitalei, la doi pași de lupoaica cu țîțele de bronz, se ridică dintre maldărele de scaune și de paturi rupte, celebra Hală de vechituri căreia mahalagiii răi de gură i-au consacrat de multă vreme porecla „La păduchele de aur".

Aici, în hala vechiturilor, unde se face cel mai curios comerț cu putință, a domiciliat cîndva vestitul Taica Lazăr — regele negustorilor de lucruri vechi, uzate.

Cu timpul, Taica Lazăr și-a întins cîmpul de operație pînă în pîntecele Bărăției, unde două străduțe din care una îi poartă numele și astăzi — Strada Lazăr — aparțin exclusiv acelor care cumpără și vînd ghete, haine, lenjuri și tot felul de lucruri vechi.

De aceea, vorbind de Hala de vechituri va trebui să pomenim și Strada Lazăr, un apendice al comerțului de vechituri, specializat în anumite articole : haine, ghete, lenjuri, pălării.

MOMENTE

SPORTUL

● 1930 ●
OLIMPIADA ȘCOLARILOR

Printre miile de școlari veniți la Londra, de pe toate meridianele lumii, în vara anului 1930, pentru a participa la prima olimpiadă cercetășească, s-au aflat și șaizeci de elevi din România, aleși dintre cei mai buni sportivi formați de școlile noastre. Cohortele lor purtau nume scumpe poporului român : **MIHAI EMINESCU, ARON PUMNUL, PENEȘ CURCANUL, SIMION BĂRNUȚIU, AVRAM IANCU, GRIVIȚA.** Olimpiada s-a desfășurat în zilele de 21 iulie — 6 august. Școlarii români au obținut rezultate mulțumitoare. Au bătut echipele Franței și S.U.A. la lupta cu frînghia ; s-au clasat pe primele două locuri la alergarea pe 500 yarzi ; au luat premiul întîi la clădirea numerelor pe nisip și au obținut medalia cea mare pentru colecțiile de mărci prezentate în competiție.

● 1920 ●
CAMPIONATELE DE ATLETISM

Începutul lunii iulie 1920. La București se desfășoară campionatele naționale de atletism, la care iau parte, pentru prima dată, atleți din toate regiunile țării. Se înregistrează rezultate spectaculoase pentru vremea aceea. La 100 metri plat învinge clujanul Morărescu, avînd timpul de 12,3 secunde. Același atlet cîștigă cursa de 200 metri plat, cu timpul de 26 secunde. La 110 metri garduri — R. Schmettau, 21,3 secunde. 5 000 metri plat — Nazarie, cu 17,3 minute. Aruncarea suliței — A. Corcan — 38,60 metri. Tot Corcan va arunca greutatea la 10,55 metri (vechiul record național — 10,43 m). Săritura cu prăjina — Ovejariu — 2,82 metri. Săritura în înălțime, cu avînt — I. Constantinescu, 1,50 metri. Locotenentul Zorilă Pop aruncă discul la 37 de metri și sare în lungime 5,90 metri. Toate întrecerile au fost organizate pe terenul F.S.S.R., de la Șosea.

● 1920 ●
MATCHURI DE FOOT-BALL

Revista „Viața sportivă" ne dă informații prețioase despre „matchurile de foot-ball" desfășurate în București, în vara anului 1920, pentru cupa Jan Luca P. Niculescu — un fel de campionat național la vremea aceea. Sînt angajate în bătălie șapte echipe : **TRICOLOR, EDUCAȚIA FIZICĂ, VENUS, PRAHOVA, COLȚEA, SPECIALA și STADIUL ROMÂN.** Cîteva rezultate : Prahova — Speciala : 4—0. Tricolor — Educația fizică : 2—1. Educația fizică — Venus : 1—0, Venus — Colțea : 4—1. Tricolor — Prahova : 2—0. Tricolor — Colțea : 1—1. În finală echipa **EDUCAȚIA FIZICĂ** bate **STADIUL ROMÂN** cu 2—1, „în fața a peste două mii de spectatori adu-

Hala, pentru vizitatorul care-i face pentru prima oară cunoștința, pare mai mult un muzeu stupid, decît un bazar negustoresc.

Iată, mobila care a fost cîndva nouă, astăzi refăcută, vopsită, lustruită ca o fată extrem de bătrînă care încearcă prin toate mijloacele artei cosmetice să cîștige ceva din ceea ce a pierdut. Iată o „garnitură", de pe vremea lui Cuza, alături de altă garnitură modernă, dar deteriorată și refăcută cu tot meșteșugul acestor oameni care știu să refacă obiecte chiar din cenușă. Pe un bufet, din alte vremuri, elegant petecit și lustruit, își picură tristețea o admirabilă statuetă de marmură — o tînără fată cu nasul reconstituit din praf de gips, reprezentînd „Melancolia". Lîngă o pendulă de bronz — simpatică piesă de muzeu — o casă de bani de curînd vopsită în verde, strălucind în bătaia soarelui de vară.

Mobilă, obiecte de podoabă, covoare mîncate de șoareci, dulapuri, veselă, farfurii — toate vechi dar proaspăt lustruite — îți fac impresia unui enorm depozit cules din rămășițele vreunui incendiu uriaș — o nenorocire în care omul a părăsit totul — de la mobila grea pînă la ultima „amintire" din noianul „nimicurilor" care alcătuiesc partea intimă și sentimentală a căminului.

Discipolii lui Taica Lazăr sînt oameni inteligenți, experimentați, care cunosc dintr-o singură privire clientul „după cum calcă" și se reped ca niște vulturi atunci cînd au de-a face cu unul care într-adevăr a venit să cumpere ceva. Vai de urechile bietului client! Dacă întreabă cineva, i se răspunde repede cu mii de explicații, de argumente, de laude, de amănunte, care amețesc mintea cumpărătorului. Toți negustorii din hală vorbesc la fel, pe nerăsuflate, cu luxul de amănunte specific lui Taica Lazăr, care convinge întotdeauna clientul cu potopul de argumente, sau cu geamantanul de anecdote din care servește atîtea pînă ce clientul capătă bună dispoziție pentru cumpărat.

În hală se găsește orice. De aceea nu poți cere un lucru de care să fii sigur că nu s-ar putea găsi.

— Mi-ar trebui, întreb pe unul care îmi aține calea în mijlocul Halei, mi-ar trebui o masă cu incrustații de fildeș, din lemn de abanos veritabil care să aibă și o valoare istorică.

— Am, răspunde. Am una pe care a vrut s-o cumpere chiar ieri Prințul Ghica pentru colecția sa, dar nu ne-am învoit la preț. Ți-aș arăta-o dacă ești cunoscător. Dar văd că ești om „subțire", și spunîndu-mi acest compliment, mă ia de spate și mă împinge într-un maldăr de mobile vechi, într-un colț întunecos al „compartimentului"...

— Nu văd nimic, domnule.

— Stai, nu te supăra. Ce, suferi de ochi? Ți-am luat banii din pungă de te superi așa? Eu am vreme să-ți arăt și

MOMENTE

Echipa RIPENSIA, 1932

nați pe terenul de la Șosea, și în felul acesta destoinica echipă cîștigă pentru a doua oară cupa de toamnă, totalizînd 18 puncte, față de numai 15 cîte are STADIUL". Cei mai mari jucători ai SPECIALEI : Haidu, Nicu Vraca și Marcu.

● 1921 ● PRIMUL MECI DE BOX

Ziarele timpului ne anunță că la 2 octombrie 1921 a avut loc, la Arenele Romane, „o mare luptă de box între românul Ion Dărîău și campionul Europei centrale, Iäger". A învins Dărîău „dînd un puternic pumn direct în fața adversarului, care a căzut pe podea și nu s-a mai ridicat în timp potrivit". Ion Dărîău avea 84 de kg.

I. GEORGESCU-PĂLĂMIDĂ
1921

Dar primul meci public „aranjat după regule mondiale" a avut loc la 29 aprilie 1922, cînd „bravul boxer Ion Georgescu-Pălămidă și-a dovedit tăria sa de knock-outist, învingîndu-l pe Alexandru Iacoblovici". Meciul respectiv s-a desfășurat la sediul F.S.S.R. din București. Pălămidă avea 61 de kg, iar Iacoblovici 58. Au fost zece „runduri" de neuitat, la care au asistat peste o sută de persoane, „peripețiile tehnice ale luptei fiind de-a dreptul pasionante, datorită, în primul rînd, manierei elegante avută de domnul Pălămidă în tot timpul competiției" — cum ne spun ziarele.

● 1924 ● PRIMA CONCURENTĂ

Femeile din țara noastră au început să practice automobilismul în anul 1904. În statutul Automobil Clubului Român, atunci înființat, „pentru încurajarea gustului, mișcării și industriei automobilistice din România", găsim, printre membri fondatori, și două femei :

dumneata n-ai vreme să vezi ? Pentru ce a lăsat Dumnezeu ochi omului ? Au urmat cel puțin o sută de întrebări la care a răspuns singur, așa precum răspund întotdeauna singuri negustorii de vechituri.

Apoi, a tras din maldărul de mobile vechi o masă cu trei picioare ; a căutat pe al patrulea pe care l-a găsit și pe care l-a ridicat ca pe un trofeu.

— Iată masa. Ai mare noroc că ai găsit-o la mine. Asta dacă o găseai la un colecționar din Paris, Londra sau Berlin trebuia să plătești o moșie și să mai rămîi încă dator. Ieșim la lumină. Ochii scînteietori și inteligenți ai negustorului mă sfredelesc, ca și cum m-ar întreba :

— Nu spui nimic ? Nu te uita la piciorul rupt. Ți-l lipesc cu clei, instantaneu.

Examinez masa : o imitație de abanos cu cîteva încrustații, în felul mobilei orientale, de duzină. Pe fund o ștampilă „Magazin oriental Bocceagean, Calea Victoriei...".

— Ce te uiți acolo, dumneata cumperi ștampile ? A fost și pe acolo, dar n-are nimic comun cu negustorul. Masa este mai veche decît crezi...

— Dar nu cred nimic...

— Știu eu, crezi că e masa lui Popescu sau a lui Ionescu. Te înșeli. Asta e masă istorică. Pe această masă a scris Sturtzberg care a înființat prima cale ferată în România. Apoi o sumă de oameni iluștri, pînă ce masa a participat la celebra revoluție a țurcarilor, în noaptea de pomină cînd s-a produs și cearta dintre conducători. Atunci în celebra bătaie a rămas fără un picior, reconstituit în urmă de mine...

Negustorul inepuizabil, convins de propriile-i minciuni pe care repetîndu-le zilnic, le credea singur ca adevăruri indiscutabile — continuă povestea în atmosfera de praf, de aer închis și de mucegai ce se desprindea din toată „prăvălia" din Hala vechiturilor.

Am ieșit din Hală și în cîteva minute mă găseam în departamentul de „haine vechi" al talciocului din Strada Lazăr.

O stradă de vechituri

Imaginați-vă o stradă, deoparte și alta cu „prăvălii" care-și expun marfa afară, pe trotuar — paltoane, haine, pălării, ghete, cizme, pantofi, toate vechi, cîrpăcite.

O stradă cu aspectul ciudat al acelor vitrine ambulante, care se mută din loc în loc, care se deșartă și se primenesc cu „mărfuri" ce e drept vechi și respingătoare, dar destul de căutate pentru oamenii cu totul săraci care cu cîteva sute de lei își pot ascunde goliciunea trupului.

Un om cu fața trudită și suptă de boală și sărăcie examinează o pereche de pantaloni verzui care par a fi pantaloni de

MOMENTE

Martha Bibescu și Yvonne Cămărășescu. Deci acestea au fost cele dintîi deținătoare de brevete pentru conducerea automobilelor. După două decenii — în 1924 — istoria automobilismului românesc consemnează și numele primei femei care a participat, în calitate de concurentă, la un raliu. Este vorba de Irina Vulturescu, o pasionată automobilistă, cîștigătoare a Cupei Doamnelor, oferită acelei concurente „care, conducînd singură trăsura automobilă, va obține media cea mai bună pe întregul parcurs". Raliul respectiv, desfășurat în zilele de 29 august — 2 septembrie 1924, măsura 2 400 de km pe ruta : București — Brașov — Cluj — Arad — Băile Herculane — București.

● 1926 ●
CURSA AUTO
BUCUREȘTI — PARIS

Prima cursă auto București — Paris și Paris — București, în mers continuu, fără opriri și fără ridicarea plombelor motorului, a fost realizată în anul 1926, de automobilistul român Henri Manu. Acesta a plecat din București la 7 iunie, cu un BUICK, avînd ca însoțitor pe N. Constantinescu (pentru schimbul la conducere, din șase în șase ore) și a ajuns la Paris la 9 iunie, parcurgînd distanța de 2 730 de km în 52 de ore. La înapoiere a făcut același drum în 51 de ore. Media orară efectivă (scăzînd staționările pentru penele de cauciuc) a fost de 64 de km. După patru ani — în vara lui 1930 — un alt automobilist român, Bizu Cantacuzino, însoțit de doctorul Dinopol și de inginerul Calcianu, a parcurs distanța București — Paris în numai 44 de ore.

● 1927 ●
GEORGE FERNIC ÎN S.U.A.

În analele sportului automobilistic mondial sînt consemnate prezențe românești și în competițiile de peste Ocean. În luna mai 1927, George Fernic, din Galați, a alergat pe un BUGATTI, la Indianopolis, clasîndu-se, în Marele Premiu, al 11-lea, din 40 de concurenți. Și „particularii", adică automobiliștii amatori, neînscriși în nici o competiție, și-au dat contribuția la sporirea prestigiului românesc peste hotare, cu realizări demne de laudă. Semnalăm numai doi dintre aceștia : aviatorul Petre Erdeș, care și-a cumpărat un NASH de la Detroit — în anul 1927 — și a venit cu el în țară, rulînd a-

GEORGE FERNIC

uniformă. Poartă un respectabil număr de petice și așa decolorați și rupți cum sînt, formează obiectul unui comerț.

— I-aș cumpăra, jupîne, dar le-a putrezit și ața...

— Ața ? Pantalonii sînt cusuți cu ață nouă. Nu trăiești dumneata cît trăiește ața. Sau crezi că sînt pantaloni din aceia care în loc să fie cusuți, sînt lipiți cu săpun și cînd dă ploaia omul rămîne cu fluierele goale...

Omul convins de argumentele negustorului al cărui nume nu-l cunoștea, dar căruia îi spunea din auzite „Mișu șapte luni", întinse pantalonii de-a lungul brațelor, pentru a-și potrivi „mărimea". Un pîrîit scurt și pantalonii se rupseră în două, tăiați ca de foarfece.

„Mișu șapte luni" se făcu ca racul, începu să țipe și să înjure în mai multe limbi. Spuse multe lucruri neînțelese, mușcat ca de șarpe, în timp ce omul înmărmurise cu cele două jumătăți de pantaloni în mînă.

— Tu ești atlet de la circ, spărgător de lanțuri. Ce te miri așa ? Dacă ai fi avut o locomotivă de drum de fier în mîini și tot o rupeai în două...

Se făcu un scandal mare în care interveniră toți negustorii de vechituri din strada Lazăr. În timpul gălăgiei, strada căpătă aspectul unei cetăți asediate. În ușile prăvăliilor și pe trotuar apărură femei cu părul despletit, țigănci murdare, bălețandri cu fața mînjită de negreală și de grăsime — figuri sugestive și interesante pentru un desenator dornic de noi subiecte.

Vizitez unul din aceste „magazine" care se ilustrează prin cantitatea enormă de ghete, pantofi și cizme reparate, lustruite, gata de încălțat.

— Ești mai tare ca Batta !

— El luptă cu fabricile și eu cu sărăcia. Dar o pereche de ghete reparate în „atelierele" lui Taica Lazăr sînt mai bune decît o pereche de ghete noi...

Într-un dulap enorm, în rafturi și pe trotuar, pînă dincolo de piatra vecinului, stau înșirate, ca soldații, perechile de ghete și pantofi, cu boturile strălucitoare parcă ar fi unse cu catran. Pe pereți și pe uși stau spînzurate haine vechi, de toate culorile, de toate mărimile ; ici colo cîte o haină mai puțin decolorată și mai puțin petecită.

Pe stradă, în prăvălii, pretutindeni mișcare.

Unii încearcă să cumpere, alții să vîndă, din pachete ascunse pe sub haine. Discuțiile sînt animate, pătimașe pentru că vînzătorii ca și cumpărătorii sînt „specialiști". Cîte un agent de poliție, plictisit, supraveghează din cînd în cînd „convorbirile" pentru a surprinde „ceva" borfași urmăriți pentru diferite furturi.

MOMENTE

proape cinci mii de km fără ca să ridice sigiliile motorului ; apoi bucureșteanul Dimitrie Dimăncescu, al cărui voiaj San Francisco — București (peste 8 000 de km pe roți), făcut în 1932, cu un FORD de serie (cu cinci persoane la bord), i-a adus un premiu din partea fabricii, pe tot parcursul neavînd nici o pană de motor.

● 1927 ● RALIUL MONTE CARLO

Cel de-al patrulea raliu internațional Monte Carlo a fost organizat în anul 1927. La vremea respectivă întrecerea aceasta era cea mai prestigioasă demonstrație automobilistică din lume. Între cei 52 de concurenți din 1927 s-au aflat și doi români — Alexandru Racoviță, plecat din București, cu un STEYR și George Ghica, plecat din Bruxelles, cu un BUICK. Acești temerari au înscris pentru prima dată numele României pe lista țărilor învingătoare în mult disputata cursă. Racoviță s-a clasat pe locul cinci, iar Ghica pe locul întîi la proba de confort. La ediția din anul 1928, un alt automobilist român, Henri Manu, a cîștigat premiul întîi la proba de coastă și locul al unsprezecelea în clasamentul general, din optzeci de concurenți.

● 1928 ● OPT RECORDURI SIMULTANE

Cea mai uimitoare performanță obținută de un român, peste hotare, la cursele de automobile, a fost calificarea lui Matei Ghica, în fruntea a opt probe, la Montlhery, în Franța, la 13 iulie 1928. Alergînd pe o mașină special construită, pe care o botezase COSETTE, el a bătut următoarele recorduri mondiale : proba de 5 km din mers, proba de 5 mile din mers, probele de viteză la 50 de mile, 50 de km, 100 de mile, 100 de km și alte probe cu plecarea din loc. Revista engleză de specialitate „THE AUTOCAR", din care extragem aceste recorduri omologate de Asociația internațională a automobil-cluburilor, elogiază pe acest „virtuos al volanului, românul Matei Ghica, care ne-a uimit mai ales cînd a obținut viteza de 167 de km pe oră, în proba de 60 de minute cu pornirea din loc".

● 1928 ● CALARE DE LA PARIS LA BUCUREȘTI

Festivitate la Șosea, în București. La 25 iunie 1928 sosește sportiva franceză, domnișoara d'Orange, care a călătorit, călare, timp de șaptezeci și opt de zile, venind de la Paris — o rută de aproximativ 2 500 de km. Cavaleriștii din regimentele românești îi fac o primire excepțională, performanța a-

TAICA LAZĂR

Prototipul adevăratului negustor de vechituri este Taica Lazăr, celebrul Taica Lazăr, multiplicat astăzi printr-o sumă de oameni care au aceeași înfățișare, aceeași vorbă, același port, aceeași inteligență, aceeași „manieră" de lucru. De aceea toți acești oameni care poartă ceva din sufletul bătrînului, din obiceiurile lui, din priceperea și îndemnarea cu care minuia această negustorie ingrată, poartă numele de Lazăr, indiferent de adevăratul lui nume. Dintre toți este unul mai bătrîn care rămîne pînă la sfîrșitul vieții, prin tradiție veritabilul Taica Lazăr.

Cînd vinde, Taica Lazăr este întotdeauna voios, o veselie amestecată cu umbra tristeții necazurilor de toată ziua; are vocabular propriu, pe care-l amplifică și-l colorează după nevoi. În buzunar poartă glume pentru toată lumea și istorioare și înțelepciuni — parte fabricate de dînsul pentru diferite trebuințe ale pofesiunii, parte împrumutate din cărțile înțelepților pe care le aplică celor ce au nevoie de argumente în șus.

Rareori scapă clientul care, intrat în cleștele „argumentelor" lui, nu mai poate ieși. Face — cum se spune în lumea negustorilor de vechituri — „din noapte zi", o adevărată „vrăjitorie" pe care o invidiază toată lumea, pentru că este un talent născut pe care nu-l poți căpăta în nici un fel de școală. Știe să vîndă și mai ales știe să cumpere. Vechiturile pe care le cumpără Taica Lazăr, aproape pe nimic, trec, în cea mai mare grabă în „Atelierele de reparații". Atelierele sînt în aer liber, în mijlocul străzii sau pe trotuare. Cîțiva țigani, meșteri-cîrpaci, peticesc și tălpuiesc ghetele rupte pe care, în urmă, un alt meșter țigan le lăcuiește în așa fel încît

MOMENTE

ceasta fiind realizată ca răspuns dat altui raid, făcut în anul 1911 de căpitanul român

D-RA D'ORANGE

Ion Păun. Acesta parcursese, călare, aceeași rută, în numai cincizeci și opt de zile, în sensul București — Paris.

● 1929 ● PRIMA NOASTRĂ AVIATOARE

S-au împlinit cincizeci de ani de la moartea primei noastre aviatoare — Elena Caragiani-

Stoenescu (aprilie 1929). Dintre cele mai puțin de zece femei aviatoare cîte se aflau în întreaga lume, în anul 1913, figura și această bravă româncă. Ea făcuse școala de pilotaj la București, sub îndrumarea căpitanului Fotescu, dar neputîndu-se califica oficial în țară — unde aviația era socotită un domeniu exclusiv rezervat bărbaților — a fost nevoită să-și continue antrenamentele la Paris, unde a obținut, la 22 ianuarie 1914, brevetul de pilot (nr. 1591, după cum se vede în fotografie), eliberat de Federația Aeronautică Internațională. În anii următori, curajoasa aviatoare a întreprins numeroase zboruri pe continentul american — mai ales în Mexic unde îndeplinea funcția de corespondent de război pentru presa franceză. Reîntoarsă în țară, unde i s-a refuzat autorizația de pilot de război, pe care o solicitase, a devenit soră de caritate la spitalul de campanie instalat în casa părinților săi din Tecuci.

cumpărătorul să admire mai mult luciul decît ghetele.

Țiganii-cîrpaci ca și bătrînele care repară hainele și lenjeria ruptă fac parte integrantă din „personalul" lui Taica Lazăr. De aceea ei participă la toate bucuriile și la toate necazurile lui, la toate discuțiile și la toate scandalurile cîte se ivesc în cursul zilei.

„Atelierele în aer liber", cum le-am botezat noi, împrumută străzii ceva din sălbăticia și din pitorescul Orientului de altă dată, în care oamenii și cîinii se tolăneau în mijlocul străzii...

SOCRU MARE SE PREGĂTEȘTE DE NUNTĂ

Am asistat la „echiparea" unui muncitor, măturător la Primăria Capitalei, care venise să se îmbrace „de nuntă". Taica Lazăr și discipolii săi îl primiră cu țipete de bucurie și de felicitări care țîșneau din fiecare ochi de prăvălie. În cele din urmă, „Niță" măturătorul, se oprește în fața unuia dintre negustori, dă mîna ca și cînd s-ar fi cunoscut de o viață. Niță este convins că nu poate fi un „socru mare" de rînd și de aceea îi trebuie un rînd de haine negre și un joben.

Încearcă o haină, ce e drept cam strîmtă dar care „se lărgește"... cu timpul. Așa cel puțin îl încredințează discipolul lui Taica Lazăr, citîndu-i și cîteva exemple. Niță pare mulțumit de joben dar foarte nemulțumit de haină.

E strîmtă în spate și largă în față.

— Nu-i nimic. Și negustorul, care are o îndemînare deosebită în „potriveala" hainelor, trage haina spre spate, astfel ca ea „să cadă bine". De aceea o haină oricît de largă ar fi, oricît de strîmtă sau de pocită ar fi — în cele din urmă — „vine bine".

Niță, socru mare, felicitat de toată strada Lazăr, a fost nevoit în cele din urmă să dea aldămaș la cîrciuma din colț, cheltuind cel puțin jumătate din costul jobenului, a hainelor și a cheltuielilor de nuntă.

La cîrciumă, un scandal.

Un client înșfăcase de guler pe unul din simpaticii vînzători de haine vechi, căruia îi cerea banii înapoi.

— Mi-ai dat o pereche de pantofi cu tălpile de carton. I-am cumpărat acum două ceasuri și dînd aldămaș aici în cîrciumă s-au muiat tălpile și am rămas cu picioarele în apă...

Era unul din episoadele minunilor lui Taica Lazăr.

ION TIK ■

(Din „Ilustrațiunea Română", nr. 13, joi 19 septembrie 1939)

MOMENTE

● 1930 ●
RECORD AVIATIC

Un avion românesc, pilotat de căpitanul Romeo Popescu și avînd la bord pe profesorul George Țintă, a zburat neîntrerupt timp de 21 de ore, bătînd astfel recordul mondial de durată pentru tipul de avion respectiv. Aceasta s-a petrecut în zilele de 7 și 8 mai 1930, performanța fiind comentată elogios de presa românească și de revistele de aviație de peste hotare. Avionul a consumat în cele 21 de ore de zbor 1 400 de litri de benzină și 54 de litri de ulei. Ruta circuitului : București — Buzău. Cu doi ani mai înainte — în 1928 — același temerar Romeo Popescu bătuse recordul național de înălțime, ridicîndu-se pînă la 10 530 de metri. Cifrele ambelor recorduri nu par impresionante, astăzi, dar la vremea lor au fost uluitoare.

● 1930 ●
PING-PONG

Ping-pongul, cum era numit la început tenisul de masă, și-a făcut apariția în lume aproximativ cu optzeci de ani în urmă. În 1901 se juca la cluburile din Anglia un soi de ping-pong cu dopuri de șampanie, în loc de mingi, și cu scrumiere, în loc de palete. Apoi jocul s-a răspîndit devenind sport de competiție, cel dintîi campionat disputîndu-se la Londra, în 1905. La noi, campionatul numărul unu s-a desfășurat în localul asociației YMCA, pe strada Sălciilor din București, în decembrie 1930. S-au întrecut atunci patruzeci de ping-pongiști din întreaga țară, la probele de „simplu-domni", „simplu doamne" și „mixte". Ziarele timpului ne spun că „nemaipomenitul" meci de finală, din ziua de 4 decembrie 1930, a revenit orădenilor, la simplu-domni și bucureștenilor, la simplu-doamne.

● 1931 ●
CAMPIONII DE BOX

Primul nostru boxer care a cucerit trofee europene a fost Lucian Popescu. În 1930 și 1931 el deținea titlurile de campion la categoriile cocoș și pană, pe întreaga Europă. La noi în țară, campion național la categoria grea a fost, în anii 1930—1934, Moți Spakov. În fotografia alăturată : un boxer campion și un scriitor, simpatizant al sportului cu mănuși : Moți Spakov și Ionel Teodoreanu — în anul 1931.

● 1932 ●
BUCUREȘTI — SAIGON

Ionel Ghica, unul dintre cei mai temerari aviatori din lume, din deceniul al patrulea al se-

ANUL SPORTIV 1937

Cu anul 1937, sportul românesc marchează față de trecut un apreciabil progres, concretizat prin rezultate, activitate și interes public...

Zi de zi numărul membrilor activi crește, dezvoltându-se în același timp și gustul în marele public, care furnizează contingente de spectatori, din ce în ce mai numeroase.

Și astfel, poate fără să vrem, „viața în aer liber" începe într-adevăr să fie trăită.

Nu trebuie să reducem sportul numai la spectacol. Să nu confundăm mijlocul cu scopul în sine, scop care tinde să dezobișnuiască o categorie de cetățeni, dacă nu pe toți, de crezile unei vieți patriarhale, ale cărei recorduri se rezemau la performanțele realizate în matchurile rău disputate cu Morfeu, Bachus, **Cupidon și zeița Fortuna.**

Uniunea Federațiilor Sportive Române, prin cele 22 de Federații de specialitate, luptă an de an cu tradiția refractară, cu dificultăți materiale, ezitările statului și cu superioritatea Apusului, reușind totuși zi de zi să recupereze ceea ce aproape un secol s-a neglijat.

E îmbucurător faptul că ideea sportivă a început să circule și de sus în jos, atrăgînd în cercul ei personalități proeminente care înfățișîndu-și mîndrea, formează organul de creație și conducere al vieții sportive. Trebuie să subliniem admirabila înțelegere a presei vorbite și scrise, radio-ziarele care întrețin atenția întregii țări prin importanța ce o acordă sportului.

Încrezători în progres, sperăm într-un apropiat viitor, care să dovedească lumii și această latură de forță fizică posedată de cetățenii acestei țări.

FOOT-BALL-ul

Parcurgînd evenimentele importante, vom acorda prioritate fotbalului care deocamdată, atît prin membrii activi, cît și prin interes, domină viața sportivă.

În toamna trecută reprezentativa țării, deși nu în maximum de posibilități, rezistă naționalei ungare, terminînd cu 1—2. Rezultat care poate a vorbit mai mult în străinătate decît a spus la noi. Continuînd cu activitatea internațională, amintim jocul egal din 18 aprilie, cu Cehoslovacia, 1—1; victoria asupra Belgiei cu 2—1 și drawul cu Suedia 2—2.

Între timp, se consuma în țară campionatul național, care a încununat activitatea clubului „Venus", primul în clasamentul general, și „Rapid" își înnușea cu o superioritate zdrobitoare invidiatul trofeu „Cupa României".

După acest program intern, pornește Turneul Baltic, care debutează la Lodz printr-o victorie strălucită. România — Polonia 4—2; și continuă în progresie aritmetică descrescîndă cu succesul de la Kaunas; România — Lituania 2—0; surpriza de la Riga — România cu Letonia meci nul — și înfrîngerea de la Talinn — din partea Estoniei cu 2—1. Iar la Belgrad cu toată superioritatea am pierdut cu 1—2 în favoarea Iugoslaviei...

MOMENTE

eului nostru, realizează un raid spectaculos: București — Saigon și retur, în o sută și saizeci de ore de zbor, la bordul unui avion SET. Cei 25 000 de km ai raidului au fost parcurși în cinci etape, între 20 martie și 16 aprilie 1932. Performanța a fost elogios comentată de presa europeană — în special de cea franceză, Ionel Ghica fiind cunoscut prin participările sale la mai multe mitinguri aviatice organizate în Franța.

IONEL GHICA

● 1932 ●
PRIMA DIN LUME

În anul 1928, o fostă elevă a Școlii de Arte Frumoase din București — Smaranda Brăescu — adresează o cerere surprinzătoare oficialităților românești: să i se permită să se antreneze la săriturile cu parașuta. În vremea aceea numai în patru țări din lume existau femei parașutiste: Franța, Elveția, Cehoslovacia și U.R.S.S. Refuzată, ambițioasa Smaranda pleacă în Germania, unde face numeroase sărituri și obține brevetul de parașutistă. Curînd după aceasta autoritățile românești hotărăsc să-i pună la dispoziția tinerei brevetate un

SMARANDA BRĂESCU

avion de antrenament. La 2 octombrie 1931, într-un zbor cu

Noroc însă că greșelile tehnico-administrative au atenuat într-atît insuccesele de pe teren încît chiar străinătatea competentă nu le-a luat în seamă, atunci cînd a vrut să tragă concluzii asupra valorii succesului românesc. Viitorul prilej de afirmare și de data aceasta afirmare concludentă, rămîne însă tot apropiatul campionat mondial care se va disputa în luna iunie 1938 la Paris, și pentru care avem la început de eliminat reprezentativa Egiptului. Sîntem siguri că și pe malurile Nilului ca și pe cele ale Dîmboviței, victoria nu ne va putea scăpa, calificîndu-ne astfel pentru turneul final din Franța.

În afară de succesele de pe teren, în 1937 am obținut și un succes politic, realizat prin admiterea României în marea competiție Cupa Europei Centrale. Am fost reprezentați de echipa campioană „Venus", care, cu toată rezistența ce a opus, a fost eliminată din primul tur.

Demnă de remarcat este și reforma votată de Consiliul Federal, care constă în crearea unei divizii naționale, compusă din 20 echipe, împărțite în două serii. Progres sau regres? Desigur că și oficialii așteaptă cu înfrigurare acest răspuns, pe care unii s-au grăbit să-l dea cu anticipație.

Credem însă că cel mai competent arbitru va fi însuși Campionatul național, care fără să-l roage nimeni va răspunde prompt și conștiincios. Deci răbdare!

RUGBY

Trecînd la balonul oval, remarcăm aceeași discreție din partea interesului public. Totuși o mînă de entuziaști continuă să ridice stindardul acestui sport la înălțimi nebănuite. Poate nu toată lumea știe că se dispută anual un campionat național la care participă 8 cluburi, cu trei categorii: o cupă a României cîștigată de „Sportul Studențesc"; o a doua cupă... a revenit pe anul 1937 „Stadiului Român"; că cluburile fac turnee în străinătate, cazul „Stadiului Român" și al P.T.T.-ului; și că s-a jucat chiar un meci internațional cu reprezentativa Italiei, terminat la egalitate pe stadionul A.N.E.F.

În această discreție și modestie, rugby-ul face totuși progrese de la an la an, cîștigînd în viteză, tehnică și chiar număr de jucători. Să nu uităm că acum 15 ani depășise cu mult interesul de care se bucura pe acea vreme sportul balonului rotund.

CICLISM

Sportul bicicletei progresează poate cel mai vizibil. Inexistent aproape pînă acum 4—5 ani, constituie astăzi un sport favorit. Nu-i mai lipsește decît crearea unei industrii naționale de biciclete, pentru a păși pe calea apogeului și consacrării. Animat prin admirabila inițiativă a creatorilor Turului României, sportul pedalei creează de la an la an contingente de cicliști capabili de performanțe nebănuite.

În 1937 clasica alergare oferă deseori cicliștilor participări internaționale. Astfel am concurat în Turul României și Ungariei, la

MOMENTE

locotenentul Papană, Smaranda Brăescu sare, în Bărăgan, lîngă Slobozia, de la 6 000 de metri, bătînd recordul mondial feminin de parașutism. În 1932 Smaranda se află în S.U.A., unde obține și brevetul de pilot și unde bate recordul absolut de parașutism, sărind în California, la 19 mai, de la înălțimea de 22 733 de picioare. Vechiul record mondial era, la acea dată de 21 171 de picioare, realizat de un ofițer american. Așadar în 1932 o româncă era prima din lume pe lista parașutiștilor.

● 1934 ●
CU BUTOIUL PE DUNĂRE

Un cutezător al turismului acvatic, caporalul Nicolae Constantinov, din Regimentul 1 artilerie Timișoara, și-a construit o ambarcațiune dintr-un... butoi vechi, și a călătorit cu ea, de la Timișoara, pe rîul Bega, apoi pe Dunăre și pe Dîmbovița, pînă la București. Drumul a fost făcut cu bine, dar cu primejdii mari, mai ales pe Dunăre, și cu eforturi considerabile, în faza finală, cînd năstrușnicul navigator a luat-o împotriva cursului apei, pe Dîmbovița, pînă cînd a ajuns la București, unde i s-a făcut o primire frumoasă, binemeritată. Sînt patruzeci și cinci de ani de atunci, nemaipomenita cursă producîndu-se în vara anului 1934.

● 1934 ●
PRIMUL TUR CICLIST

O probă nouă pentru cicliștii noștri amatori: turul României. Începutul se face în anul 1934, pe o rută de 1000 de km, străbătută în șapte etape: București — Buzău — Brăila — Bacău — Brașov — Sibiu — Pitești — București. În ziua de 5 august s-a dat plecarea, la marea întrecere luînd startul șaptezeci de cicliști încercați ai timpului. La 19 august treceau linia de sosire, la terminarea cursei, în București, numai nouăsprezece dintre cei angajați. Între participanți s-au aflat atunci și patru bulgari. Unul dintre așii noștri — Corneliu Nițescu — a cîștigat două etape. Titlul suprem l-a luat bulgarul Marin Nicoloff, cu timpul de 44 de ore și 41 de minute (1026 de km). S-a alergat în acest prim tur ciclist al României cu viteza medie de 22 de km pe oră.

● 1933 ●
PERFORMANȚE ROMÂNEȘTI LA BOB

Un comunicat dat de organizatorii întrecerilor internaționale de sporturi de iarnă de la Schreiberhau, publicat de toate ziarele europene: „După două zile de luptă extrem de dîrză, românii au cucerit, la 18 februarie 1933, campionatul mondial de bob două persoane. Ofițerii de aviație Papană și Hubert, o echipă relativ necunoscută în Germania, a surprins prin stilul și uniformitatea precizie a mersului, înscriind un nou record al pîrtiei". Cei doi sportivi, pe care-i vedem la bordul bobului RUMÄNIEN — Papană la cîrmă și Hubert la frînă — cîștigau astfel primul titlu mondial la această disciplină

cursele din Bulgaria, unde dacă nu s-au obținut rezultate strălucite, s-a obținut în schimb rutina internațională atît de necesară. Beneficiind de o federație entuziastă, sportul ciclist poate conta pe un viitor strălucit.

BOXUL

În box remarcăm aceeași acalmie indigenă din ultimii ani. Lipsit de un local de iarnă, care să mențină neîntreruptă activitatea publică, pugilismul român trece printr-un greu impas intern. De curînd Vasile Șerbănescu a devenit campion național la toate categoriile care titlu și l-a menținut învingînd pe Spakow.

Nu același lucru se poate spune de activitatea externă a boxului indigen. Atrași de Paris, Toma Aurel, Sandu Ion, Ilie Petrescu, Covaci, Theodorescu și Vasile Șerbănescu au realizat performanțe de răsunet continental. Dealtfel cursul la care sînt cotați în ierarhia angajamentelor vorbește de la sine. Regretăm escapada lui Toma Aurel în America, escapadă care poate l-a privat de un titlu mondial. Timpul nu este încă pierdut și dacă nu vor interveni mașinațiuni de culise, Toma Aurel va putea cuceri unul din invidiatele titluri mondiale.

Activitatea amatoare încearcă ameliorarea boxului, participînd la toate ocaziunile la campionatele internaționale, reușind chiar să cîștige pe cel de la Timișoara...

Toate eforturile conducătorilor trebuie însă să se îndrepte spre posibilitatea clădirii unei arene de iarnă. Numai prin acest mijloc se va putea reda boxului strălucirea de care s-a bucurat în timpul chiar impropriului circ Sidoli. Unindu-și toate eforturile cu Federația de ciclism și cu marea industrie, încercarea ar avea mai mulți sorți de izbîndă. În caz contrar progresul va fi lent și aproape imperceptibil de la an la an.

HIPISM

Echipa hipică militară a reușit a anima un sport aproape neglijat, prin strălucitele victorii obținute departe de noi, în întreaga Europă.

Întreținut și dezvoltat în armată, sportul ecvestru a cîștigat în favoarea României admirația întregii străinătăți. Maiorul Chirculescu, un emerit călăreț, dresor prin excelență, împreună cu cei cinci nedespărțiți tovarăși, căpitanul Rang, și locotenenții Apostol, Topescu, Tudoran și Zahei au participat, ca și în anii trecuți la nenumărate concursuri internaționale din capitalele europene, reușind să se impună drept unii din cei mai buni călăreți. Activitatea internațională dublată de cea internă a format un impozant număr de valoroși călăreți și a dezvoltat gustul concursurilor hipice în masa marelui public.

Să nu uităm pe Delfiu, calul care de atîtea ori a reușit să sară cel mai bine, condus cu măiestrie de căpitanul Rang. Trecînd la cursele de galop, amintim succesele tot ale unui ofițer în materie de crescătorie, căpitanul Moisescu, actualmente maior, care a cîștigat cu Bastard importanta alergare „Derby Român".

MOMENTE

sportivă. Un an mai tîrziu — la 5 februarie 1934 — o altă echipă românească, concurînd la Engelberg, în Elveția, cîștigă a doua oară campionatul mondial de bob. Laureații sînt: inginerul Frim și Vasile Dumitrescu. În același sezon — la 26 ianuarie 1934 — echipajul căpitan Anghelescu și căpitan Gribincea se clasase pe locul doi la întrecerile internaționale de bob de la Garmisch-Partenkirchen.

● 1935 ●
AVIATOAREA
IRINA BURNAIA

Una dintre cele mai strălucite aviatoare ale noastre a fost Irina Burnaia. Dar, în același timp, și cea mai modestă, a ocolit totdeauna publicitatea. Și-a luat brevetul de pilot la 27 octombrie 1933, la București. La 3 ianuarie 1935 a plecat, împreună cu pilotul instructor Petre Ivanovici, într-un lung raid-sondă, cum i s-a spus, cu direcția Capetown. Aproape de Cairo avionul a suferit un accident. Și-au continuat drumul ajungînd pînă la sud de lacul Victoria, după ce traversaseră mai mult de jumătate din Africa. La înapoiere (21 martie 1935) avionul I.A.R. pe care-l folosiseră, totalizase 16 000 de km de zbor. S-ar fi cuvenit ca acești doi aviatori să fie sărbătoriți și decorați. Dar Ivanovici, care era militar, a primit... 20 de zile de închisoare și a fost mutat disciplinar la Iași. Motivele pedepsei: 1 — A făcut raidul fără să aibă parașute la bord; 2 — A zburat și peste regiuni nepermise; 3 — A depășit permisia de 45 de zile pe care o obținuse pentru acest raid. Irina Burnaia, părtașă la aceste „vine", a rămas nepedepsită dar a denunțat opiniei publice ceea ce trebuia să se știe despre activitatea negativă a subsecretariatului de stat al aviației — publicînd volumul memorial Aripile mele, apărut în august 1937. În zilele cînd la București i se lansa acest volum, Irina Burnaia termina cu succes, singură la bord, raidul București — Roma — București.

● 1935 ●
FAIMOSUL GOGEA MITU

În anul 1935 făceau senzație doi „mari" în adevăratul înțeles al cuvîntului: boxerul ita-

Cîmpurile de curse s-au îmbogățit în acest an cu un nou hipodrom Băneasa-Trap, amenajat de Societatea Hipică Română, pe terenul Clubului Călăreților. Ca de obicei, „Jockey-Clubul" și „Saicul", și-au continuat activitatea, organizînd curse de galop și trap.

TENIS

La tenis progresele lui Caralulis, campionatele internaționale și cele naționale au constituit interesul anului 1937. Practicat pe o scară intinsă, sportul rachetei nu poate totuși progresa în măsura așteptată, din cauza lipsei de contact internațional și din cauza întreruperii oricărei activități pe timpul iernii, care la noi durează 5 luni.

Anul acesta cîțiva jucători au reușit să participe la turneele hibernale și de vară internaționale, care în străinătate abundă. Astfel Caralulis, Hamburger și Schmidt au evadat deseori peste hotare, reușind seturi destul de disputate. Pe cînd un român la Wimbledon?

AUTOMOBILISM

Automobilismul, încă apanajul în majoritate al oamenilor bogați, a activat anul acesta mai puțin ca în trecut. Marele premiu București, Circuitul de la Brașov, Sinaia, Feleacul și alte curse de mai mică importanță au compus programul anului acesta. Performanțe de remarcat, nici una. Lipsa unei industrii naționale e cauza capitală a lîncezirii acestei activități sportive.

Aceeași situație și la motociclism. Două-trei probe lipsite de interes, timpuri sub mediocre, marchează declinul unui sport care la un moment dat progresase enorm.

ATLETISM

Atletismul, care formează grija de căpetenie a conducătorilor mișcării sportive din țară, a realizat în acest an un progres apreciabil. Grație Balcaniadei care s-a disputat la București, publicul a putut fi interesat pentru prima oară, după mulți ani, de o competiție atletică. Timpurile realizate, fără să constituie recorduri europene, reprezintă totuși față de trecut un mare succes.

Numai continuînd pe același drum și perseverînd cu aceeași rîvnă, atleții români vor putea nutri speranța de a figura vreodată în cadrul unui concurs olimpic, dînd posibilitatea tricolorului național să se înalțe alături de drapelele celorlalte națiuni.

Subliniem triumful „Jocurilor Balcanice" din acest an, triumf moral și tehnic, grație celor 50 000 de fanatici spectatori și datorită celor 104 puncte acumulate de atleții români față de cele 120 ale elenilor.

Recapitulînd celelalte sporturi: natația, patinajul, hockei pe gheață, bob-sleigh, handball, ping-pong, scrimă, ski și turism, subliniem eforturile conducătorilor și sportivilor, de a stabili performanțe din cele mai meritorii, cu care România să poată sta alături de țările în care sportul și educația fizică au fost înțelese cu atîția zeci de ani mai înainte.

RADU VASILESCU ■

Unul din primii crainici sportivi la radio

(Din almanahul „Adevărul și Dimineața" — 1938)

MOMENTE

lian Primo Carnera și aspirantul la nobilul sport cu mănuși, olteanul Gogea Mitu. Italianul avea 2,05 metri înălțime și 120 de kg; românul nostru — 2,32 metri și 140 de kg. De unde venea acest Gogea Mitu? Îl descoperise, la Tîrgul Moșilor, boxerul profesionist Lancia. Boxerul Lancia spera să facă din el un nou campion. L-a supus unui antrenament riguros, cu gimnastică, masaje, lupta cu sacii umpluți cu fasole, mișcări la aparate. I-a fixat și un regim alimentar potrivit: 8 ardei umpluți, 800 grame șnițel, o pîine și un kg de compot la fiecare masă. I-a angajat un cizmar specialist pentru „garderoba" picioarelor sale (purta ghete nr. 50). Dar pînă la urmă nu a reușit în planurile mărețe pe care le avea — nefericitul Gogea Mitu a murit după doi ani de la „înfierea" lui de către Lancia, fără a apuca să intre pe ring în vreo competiție internațională.

În fotografie: Gogea Mitu la Paris, în 1935, stînd de vorbă cu cei mai mici oameni din lume (piticii de la un circ american).

● 1935 ●

MARELE RAID TRANSAFRICAN

Deși, în trecut, aviatorii noștri au fost lipsiți de mijloace tehnice corespunzătoare performanțelor internaționale, unii dintre ei au reușit totuși să-și impună numele pe listele marilor cuceriri ale zborului mecanic. Reamintim raidul întreprins în perioada 14 aprilie — 13 mai 1935, de trei avioane ICAR, la bordul cărora s-au aflat piloții militari: Gheorghe Jienescu, Gheorghe Davidescu, Alexandru Cernescu, Gheorghe Olteanu, Mihai Pantazi și maestrul mecanic Anton Stengher. Ruta raidului: București — Capetown — București; 23 000 de km. Timpul total de zbor a fost de 150 de ore, ceea ce a constituit, pentru categoria respectivă de aparate, un record internațional.

● Două reportaje de Brunea-Fox

AȘA SFÎRȘEȘTE RĂUL

Colecția Institutului medico-legal s-a îmbogățit cu un nou trofeu. Capul banditului Marinică „Spaima Moldovei" i-a fost trimis peșcheș într-o cutie de tinichea rotundă, în care ar fi stat potrivit un joben „de comandă".

Fresca macabră a hircilor din galantarul morgei — însemnate pe osul frontal cu nume ce-au trăit odată fosforescent pentru groaza drumeților și turiștilor — a sporit cu o unitate.

Cariera tîlharului, începută într-o zi tulbure sau însorită, cum trebuie să fie zilele hotărîtoare nu numai în cariera răzvrătitului ; veghea codrului prelungită pînă la scîrțîitul căruțelor pe șosea, pînă la claxonul automobilului, prada ce se denunță singură ; traiul țărmurit într-o parte de cealaltă pușcă a jandarmului și în alta de degetul destinului, toate au luat sfîrșit.

Marinică, deopotrivă cu Terenție, Cocoș, Ogaru, Tomescu, Munteanu, Niculiță, Bălan s-au întîlnit după o distanță de cîțiva ani pe pînza neagră a unei vitrine, unde craniile lor albe, matricolate, au devenit la fel cu ale victimelor, uniformizate de moartea egalitară.

...La 29 ianuarie 1927 am fost la morgă să admir primul „plocon" al pădurii : capul lui Ogaru.

Am avut curiozitatea, mai mult profesională decît omenească, să contemplu ultimul vestigiu al aceluia care mobilizase în violența sa carieră browningurile polițiștilor și creioanele reporterilor. Dac-aș fi să dau curs unui interes strict personal, mărturisesc că m-aș fi reținut, căci de la Hamlet și pînă azi s-au epuizat toate reflexiunile „pe marginea" unei hirce.

Ar rămîne doar oarecari considerațiuni asupra anatomiei capului, lăsînd în sarcina domnului profesor Minovici să tragă, pe temeiul eventualelor tare ce se vor găsi, concluziunile interesînd știința.

Cu acest prilej, am făcut cunoștința lui Nenea Grigore, mareșalul „Morgei", care din lunga conviețuire cu pensionarii frigoriferelor, s-a ales cu o doză teribilă de scepticism. Face oficiul de amfitrion cu o „fără de jenă" adorabilă. Aceeași gentilă indulgență o manifestă față de toți muritorii, cu suflet sau fără, căci în fiecare vizitator, vrei nu vrei, se găsește un candidat la... disecție. De bună seamă, convins că un simplu cap de bandit, banalizat de toate imitațiile de ceară ale lui Braun, nu poate impresiona un „reporter încercat", a găsit că este necesar să ne creeze „o stare de suflet". În consecință, îmi amintesc, am făcut un popas în hala cu sicrie,

MOMENTE

● 1932 ●
AVIATORUL COCIAȘU

Ionel Cociașu, unul dintre cei mai virtuoși aviatori ai noștri, face un raid spre India, în luna martie 1932. Ținta finală — Delhi — nu o poate atinge, avionul suferind grave avarii la o aterizare. La 5 februarie 1929 pleacă din București pentru un nou zbor pe aceeași rută, destinația finală fiind orașul Bombay, unde va ajunge la 14 februarie. Între 20—28 februarie face zborul de înapoiere, pe o rută mai ocolită, acoperind astfel 12 700 de km. Ambele zboruri, București — Bombay și Bombay — București sînt socotite recorduri mondiale pentru tipul de avion folosit. Cociașu a fost atunci singur la bord. În iulie 1932, Cociașu, împreună cu Gheorghe Grozea (ambii în fotografie), doborîseră recordul mondial de zbor de durată, în circuit închis, cu un aparat de mică putere (pe ruta : București — Buzău — Ploiești — București).

CURIOZITĂȚI

● 1920 ●
ALEEA VĂDUVELOR

Ce frumos era acum șaizeci de ani la băile Lacul Sărat de lîngă Brăila : „Neîntrecutul în lume parc al privighetorilor — scria un ziar al vremii — cu umbra lui deasă, cu miile de păsări cîntătoare care dau concerte neîntrerupte, ca și băile sărate căutate de suferinzi, fac din acest loc binecuvîntat un rival de seamă al tuturor stațiunilor climaterice și balneare străine". Numai că ziarul constată și o totală lipsă de grijă, o delăsare în care se află stațiunea : „Statul, care stăpînește locul, a lăsat în părăsire frumosul parc ; chiar și Aleea văduvelor e pustie acum, uitată și ne-

care aduce cu un magazin de instrumente muzicale, unde stau corect rînduite cutii de vioară, de violoncel sau chiar de contrabas. Nenea Grigore primise „marfă nouă", adică ultimile ilustrații ale faptelor diverse...

Revăd scena ca și cum s-ar fi petrecut ieri. Capul era pe o masă, acoperit cu o cîrpă albă și umedă ca un mulaj. Fără de voie, rămășița asta macabră (exponentul unui om de 1,80 m înălțime și 98 kg greutate), ascunsă sub o batistă, te invită la reflexiuni.

Nu știu de ce ai vrea să crezi într-o mistificare. Trebuie să fie o oală, sau un măr... Nea Grigore ridică „obiectul" acoperit și-l transportă pe o altă masă sub luminator. Și, brusc, ca într-o scenă de magie, bastista dispare.

Capul lui Ogaru ! Frumos bărbat.

E retezat chiar sub bărbie. Așezat de-a dreptul pe lespedea de marmură, te invită la altă iluzie, te silește să-i cauți trupul sub masă. E desigur un truc

Banditul doarme ! Paloarea foarte puțin mortuară, genele dese cercănate de o umbră violetă, mustața mică și blondă acoperind gura invizibil încleștată, toate concură la ficțiune.

Capul are trăsături și linii aproape regulate. Doar fălcile, probabil fiindcă gîtul a fost retezat din ceafă, sînt masive, pietroase, impresionante.

Trebuie să fi avut o sănătate rară. Se recunoaște și după părul blond — aranjat probabil în preziua morții — flexibil, lucios și viril.

E imberb. După față, nu-i dai decît 28—30 de ani. Are pielea mată și curată și o frunte fără o cută.

Ciudat cap de bandit ! Am căutut „bosseie" clasice. Nimic. Doar spre tîmplă un mic cucui, căpătat de bună seamă în timpul luptelor cu polițiștii.

Colegul meu Berman pregătește aparatul. Nenea Grigore „dichisește" clientul. Îi potrivește o buclă, șterge cu degetul gros, ca de pe o vază de porțelan, o pată de umbră, îi nivelează mustața, operații admirabile pînă la stupefacție... Peste trei zile hîrca lui va fi în raft, lîngă a lui Tomescu și Munteanu.

Aparatul fotografic e potrivit. Colegul nu-și poate reține un tic profesional :

— Nu mișcați, vă rog !

TERENTE

Patru luni mai tîrziu.

În ziua de 5 mai, intendentul Morgei, unde am fost să văd alt cap : al banditului Niculiță, indicîndu-mi un spațiu vacant între două cranii, mi-a spus : „E rezervat pentru Terente".

În ziua de 5 iunie 1927, taman peste o lună, „regele bălților" a fost împușcat.

Nu revendic pentru preciziunea profeției nici un titlu ocult. Menționez doar coincidența.

„Nenea Grigore", care a jucat în destinul

MOMENTE

îngrijită și nu mai are nici măcar o bancă". De ce-i spunea Aleea Văduvelor ? Cronicarii timpului uită să ne dea o explicație, dar bătrînii brăileni își amintesc că acela era locul de preumblare mai cu osebire al femeilor venite singure la băi.

● 1920 ●
SACAUA ȘI GAZOAIA

Apa a fost adusă în București, pe conducte, încă de pe vremea lui Alexandru Ipsilanti, la 1772, și a lui Nicolae Vodă Mavrogheni, care în anul 1788 tocmea o seamă de olari pentru fabricarea tuburilor de pămînt ars și hotăra înființarea „Casei cișmelelor". Și cu toate acestea acum șaizeci de ani mai erau în București sacagii care cutreierau străzile cu apă de vînzare. Lumina electrică a fost introdusă în București în anul 1882, adică la numai cîteva luni după ce se instalase la New-York prima uzină electrică. Dar la sfîrșitul primului război mondial mai ardeau pe ulițele Capitalei felinare cu petrol, numite în derîdere „gazoaie".

● 1924 ●
CEI MARI AI TIMPULUI

În revista „Săptămîna muncii intelectuale și artistice" (apărută din ianuarie și pînă în martie 1924) Camil Petrescu a deschis o anchetă printre cititori, „pentru a pipăi opinia publică, întrucît avem cu toții sentimentul vag al anarhiei culturale în care ne zbatem". Se cerea cititorilor să indice numele celor mai de seamă personalități ale culturii și științei din vremea aceea. La încheierea acestui „plebiscit" revista lui Camil Petrescu publică lista aleșilor : poeți — Tudor Arghezi și Ion Minulescu ; prozatori — Mihail Sadoveanu și I. Al. Brătescu-Voinești ; critici — G. Ibrăileanu ; dramaturgi — Camil Petrescu și Mihail Sorbul ; pictori — N. Tonitza și O. Băncilă ; oratori — N. Iorga și N. Titulescu ; știință — dr. Gh. Marinescu și Victor Babeș. La întrebarea : care au fost cele mai mari figuri ale neamului românesc, în trecut ? răspunsurile sînt : 1. — Ștefan cel Mare ; 2. — Alexandru Ioan Cuza ; 3. — Tudor Vladimirescu ; 4. — Mihail Kogălniceanu.

● 1930 ●
URSUL DOCTOR

Dumneata, cititorule, care n-ai împlinit încă cincizeci de ani, nu știi cum era cu ursul tămăduitor de boli. Ți-l prezentăm noi pe unul dintre ultimii care și-au mai practicat „meseria" în București — în anul 1930. Venea ursarul cu ursul lui în mahala și căuta bolnavi „de șale, de spinare, de burtă și de cîte alte boli grele", cărora le acorda tratament „ambulatoriu", pe loc, în mijlocul străzii. Bolnavul se culca cu fața în jos, pe trotuar, și ursul-doctor îl călca cu picioarele pînă cînd bietul pacient striga : „Ia-l, că nu mai pot !". Cei care asistau,

lui Terente doar rolul... bufniței, a avut prilejul să-și completeze locul liber din galantar, poate cu o certitudine mai aproape de adevăr decît toate năzuințele autorităților, dezlănțuite pe urma popularului bandit. Vă amintiți isprăvile lui extraordinare.

In carnetul meu profesional, notasem atunci următoarele reflexii ce se aplică și lui Marinică :

„Capul lui Terente „escortat" de un singur militar a fost predat Institutului medico-legal din Capitală. Tot ce a putut cuprinde pînă acum o săptămînă imensitatea bălților, omul ce nu se simțea bine decît în nemărginirea vegetației Deltei, a sosit într-o cutie de tinichea, mai mare ceva decît un „termos".

Bietul Terente ! El care spera poate cu filozofia lui primitivă, aproape de natură, că moartea nu-l va depărta de Dunăre, că trupul lui răpus chiar de gloanțele justiției se va odihni necunoscut, între trestii și papură !

Colegul Cuțana, care l-a văzut viu și... mort, îmi spune că „regele bălților" a dat dovadă, cînd a fost prins, de o surprinzătoare slăbiciune... morală.

Curajul sfidător pe care l-a manifestat în atîtea aventuri, ținuta lui de brigand neînfricat, cu care-l înconjurase legenda populară, dispăruseră complet.

„Regele bălților" în alt mediu decît cel familiar, pe pămînt nu pe apă, devenise un om de rînd, un „caracter comun", plecat și lamentabil. Se spune că rechinul aruncat pe mal e docil și blînd ca un crap.

Își mai amintește cineva astăzi, în fața sfîrșitului... banal, toate minunile ce se spuneau pe socoteala isprăvilor și vieții sale, acum cîțiva ani ?

Apariții și dispariții misterioase, multiplicarea lui fizică ce făcea să fie semnalat simultan în cîteva locuri, sistemele impresionante de a se sustrage urmăririlor etc. etc.

S-au găsit oameni care să creadă că banditul a fost în stare să stea sub apă zile întregi, cînd îl înconjura primejdia. O trestie lungă pînă la suprafață îl alimenta cu aer cît ar fi vrut, ca un scafandru ce s-ar fi devotat îndelung și voluntar adîncului.

Bietul Terente. N-a avut măcar norocul să moară într-un ceas neacaparat de un eveniment mai important : schimbarea guvernului...

E al treilea cap pe care îl descriu în mai puțin de șase luni. Cel mai puțin patetic, cel mai puțin sugestiv.

Un cap simplu, lipovenesc, spin, pieptănat cum n-a visat niciodată să fie. Cîteva brazde, gheara vînturilor și privațiunilor îi liniază fruntea. Sub ochiul șters, alte crețuri.

Glontele care a străbătut falca smulgîndu-i limba a concentrat toată deformarea fatală în jurul gurii. Aici persistă încă netezită de patima morții o suferință încremenită, o „durere vie".

MOMENTE

uimiți, la spectacol, plecau convinși că tămăduirea nu va întîrzia. Dar uneori, în urma ursului venea Salvarea să-l ducă la spital pe cel cu oasele zdrobite.

● 1932 ●
CÎTE ÎMPUNSĂTURI DE AC ?

Revista „Realitatea ilustrată" a avut în paginile sale și diferite statistici „ciudate", preluate din ziarele străine, dar și din viața de toate zilele a Capitalei și a țării noastre. Un croitor — Paraschiv I. Marin — din comuna Brînceni (Teleorman), trimite și el o astfel de statistică, pe care a făcut-o personal. Și revista i-o publică în numărul din 14 aprilie 1932. Bravul Paraschiv a lucrat timp de 40 de ore la confecționarea unui costum de haine și a numărat împunsăturile de ac. Sînt, în total, 56 271 de împunsături, dintre care 32 689 făcute cu mașina și 23 582 cu mîna. Costumul are : haină, vestă și pantaloni. Cele mai multe împunsături le cere haina — 14 395 cu mașina și 16 262 cu mîna.

● 1932 ●
PRIMA ȘOFERIȚĂ

Un reporter de la revista „Ilustrațiunea română" a publicat în august 1932 fotografia aceasta : prima femeie șofer profesionist de la noi. Lucrează pe un taximetru și este foarte căutată de clienții dornici să-i cunoască măiestria. Șoferița și-a luat examenul cu multe laude din partea șefului circulației de la Prefectura Poliției și-și face meseria cu pricepere și prudență, astfel încît proprietarul mașinii n-a ezitat s-o angajeze. Păcat însă că istețul reporter care a fotografiat-o nu ne spune, în reportajul publicat, cum o cheamă pe această bravă începătoare într-o meserie practicată astăzi de femei.

● 1935 ●
CĂRUȚA CU BANI

Un reportaj din ziarul „Timpul" — numărul din 19 mai 1935 : „Puțină lume știe că în București, de două ori pe zi, dimineața la ora 10 și după amiază la ora 5, o căruță deschisă, dărăpănată — pe care o puteți privi în fotografia alăturată — transportă de la Administrația financiară de încasări și plăți, la Banca Națională, monede false — cîte patru sute de kilograme odată. O droaie de ușieri încarcă fișicuri de cîte 5 000, 10 000 și 20 000 de lei, pînă se umple căruța. Este de transportat, în total, cantitatea de 2 500 de kg. Căruța pornește apoi, trasă de o gloabă albă și păzită de doi

Buzele groase, tumefiate, negre, pungite de ultimul horcăit, e tot ce a rămas elocvent din acela care a alimentat atîția ani reportajul ziarelor și lăcomia de senzațional a publicului.

Terente a fost un mit. A existat vreodată ?"

NICULIȚĂ

Haralambie Niculiță, șef de bandă, a hoțărit cîțiva ani prin codrii Neamțului, tîlhărind, jefuind convoaiele de turiști și negustori, pînă în clipa cînd, prea încrezător în steaua lui bună, devenind imprudent, sfidător, a căzut sub glonțele sergentului de jandarmi — coincidență — tot Haralambie. Temutul Haralambie !

N-a fost răpus atît de ușor. O luptă aprigă în pădurea Blebea, zeci de focuri risipite de doi jandarmi, Niegaru Vasile și Crețu Polieff, omorîți ; trei tîlhari, Haralambie Niculiță, Simion Niculiță, frate-său, și Neculai Chirileanu, împușcați.

La ce i-au servit iscusința, măgulirea popularității ce și-o crease în urma atacurilor sale îndrăznețe, cînd fatal trebuia să termine înjumătățindu-și trupul, o parte în marginea drumului, restul în morgă ?

Recitesc însemnările din carnetul meu de reporter, din ziua de 5 mai 1927, făcute chiar în sala de disecție a morgei, în timp ce fotoreporterul lua imaginea ultimului decapitat :

„După Ploiești, care a „furnizat" capul lui Ogaru, iată și Tîrgul Neamț a trimis peșcheș Institutului medico-legal din Capitală capul lui Niculiță, asupra căruia s-a pus — ca odinioară în timpul haiducilor și arnăuților — un premiu de 200 000 lei.

A sosit într-o cutie mică de lemn și a fost predat de serviciul poștal cu chitanță în regulă, ca orice obiect, a cărui pierdere sau rătăcire e legată de răspundere.

Am văzut la grefa morgei pe un birou o carte mare cu scoarțe roșii, și pe care era scris cu majuscule negre : „Registru de intrare".

O asemenea „carte" figurează în orice întreprindere comercială bine ținută, în orice administrație serios chibzuită".

„5 mai intrat capul lui Niculiță".

Dacă bandiții în plină carieră sau la începutul ei, ar citi această simplă dar tulburătoare inscripție, sîntem convinși că ar renunța cu un ceas mai devreme la o viață de aventură, care fatal se termină cu epitaful stereotip din „registrul de intrare".

Altă dată capul tîlharului era purtat prin tîrg, într-un vîrf de prăjină, sau înfipt pe poarta căimăcăniei, ca să taie pofta fărădelegilor. Nu cred că efectul acestei demonstrații să fie mai imediat, mai profund, mai „moralizator" ca acela proiectat de cele cîteva cuvinte strict comerciale.

„S-a primit capul lui Terente". Oricît ar fi el „regele bălților", nu se poate să nu-l fulgere un fior de groază și de remușcare,

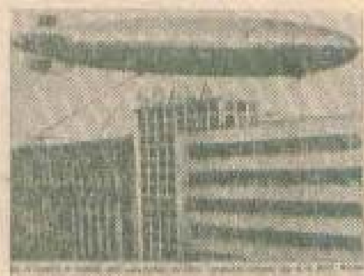
MOMENTE

ostași cu baioneta la armă. Gloaba se opintește, căruța pîrîie și soldații se țin după ea, cerînd trecătorilor cîte o țigară, pentru că ei n-au bani să-și cumpere...". Monedele erau false, dar, oricum, puteau fi sustrase și repuse în circulație — așa gîndește și funcționarul care ia în primire ultimul transport și acum stă, îngrijorat, cu cotul pe saci, așteptînd ultimele fișicuri.

● 1938 ●
PĂCĂLELI DE 1 APRILIE

A fost un timp — mai ales în perioada 1936—1940 — cînd ziarele bucureștene se întreceau în a-și păcăli cititorii cu reportaje și fotografii trucate, care apăreau de 1 aprilie ; păcăleli, unele bine ticluite, de efect, altele cu iz politic, protestatar. Au fost însă și unele păcăleli care, după trecerea anilor, s-au dovedit adevărate previziuni științifice. La 1 aprilie 1938, bunăoară, un ziar de mare tiraj scria : „Începînd de azi, profesorul japonez Tamatako, recent sosit în Capitală, face demonstrații cu un aparat electric care rade cea mai aspră barbă, fără a folosi vreo lamă, ci numai cu fluidul electric. Profesorul a adus 500 de astfel de aparate și le vinde amatorilor, cu prețul unui brici". Ce năvală de curioși a fost atunci la adresa indicată, unde nu se afla însă nici un hotel în care să-i aștepte profesorul, ci... numai fundațiile viitorului hotel în construcție. În anii următori gluma s-a dovedit previziune : a apărut pe piața mondială aparatul de ras „cu fluid electric".

Un mare dirijabil străin ajuns la București pentru demonstrații de zbor a fost ancorat deasupra cinematografului SCALA (1 aprilie 1930). La 16 octombrie 1929 trecuse, într-adevăr, peste Capitală, dirijabilul „Graf Zeppelin".

dacă ar „medita" o clipă la posibilitatea unei astfel de chitanțe.

Din nou am avut prilejul să verific amabilitatea pentru cei vii a lui Nenea Grigore, intendentul Morgei.

Cu autorizația domnului prof. dr. Mina Minovici am putut examina și fotografia capul lui Niculiță, sortit de o stea funestă să servească drept piesă de studiu...

Spre deosebire de banditul omorit la Ploiești, Ogaru, Niculiță are un chip comun, căruia doar paloarea morții îi imprumută acea „distincție" din urmă, acea „grație" ce luminează somnul de veci și al celor mai fioroși criminali.

Niculiță nu era ceea ce se cheamă bărbat frumos. Nasul nițeluș asimetric, mustața castanie „pe oală", ascunzind o gură vulgară, privirea albastră. Doar părul, astăzi frumos pieptănat cu cărare intr-o parte de „coaforul" morgei și sprincenele groase și negre adăugau chipului ceva „caracter".

Pe timplă, frunte și nas, trei pete cafenii vorbesc de lupta ce a avut-o cu jandarmii în pădurea Blebea.

Iată drumul parcurs de „răzvrătitul societății" între pădure și morgă. Terente și-a terminat existența la infirmerie, răpus de gloanțele urmăritorilor ; Cocoș, semenul lui de meserie și teren, a fost culcat la pămint în trestiile bălții, împreună cu un tovarăș, de pușca unui lipovean, care s-a fotografiat apoi cu intreaga lui familie cuprinzind membri de diferite virste, în fața celor două cadavre : Niculiță a căzut în codrul Neamțului ; Ogaru la Ploiești, de revolverul polițiștilor... Toți la fel...

*

Nu-i locul să introducem în acest reportaj de reminiscențe actualizate de faptul divers al pieirii banditului Marinică și un element științific. Am vrut doar să trasez itinerariul unor vieți izolate de albia comună, vieți sortite zbuciumului și sfîrșitului tragic.

Totuși, nu putem încheia fără să facem unele considerente de altă natură.

Cîndva, dl. prof. Mina Minovici, directorul Institutului medico-legal, savant cu reputație mondială în materie de criminologie și medicină legală, ne-a împărtășit concepția d-sale despre „tipul criminal".

— Nu sînt de aceeași părere cu colegul meu Lombroso, că există criminali predestinați, înnăscuți. Teoria lui a căzut în desuetudine. După mine criminalul este un produs al condițiunilor biologice, al mediului social. Munteanu, Tomescu, Ogaru, Niculiță — nu pot fi categorisiți conform fișelor clasice. Examenul anatomic al creierului lor a evidențiat circumvoluțiuni normale și nici o tară fatală. Craniul, în special cel al lui Ogaru, nu diferă cu nimic de acel al oamenilor sănătoși și cinstiți. Criminalitatea așadar nu poate fi un efect al degenerescenței, cel mult un fenomen determinat de stigmați ereditari, sifilisul, alcoolul etc. S-au văzut oameni perfect constituiți — cazul bandiților ci-

MOMENTE

FAPTE DIVERSE

Revista „Veselia", din 28 ianuarie 1925 :
Cum a fost prins Terente la Hamburg.

Revista „Veselia", din 18 iunie 1925 :
Munteanu și Tomescu beau cu victimele lor un pahar în cinstea poliției.

● 1925 ●
TRADAȚI DE GAZDE

Banditul Terente a terorizat regiunea malurilor Dunării, la Brăila, timp de trei ani — 1925—1927. Un timp a dispărut : se credea că a fugit în Bulgaria, sau în Belgia, unde ar fi fost văzut pe cînd încerca să se îmbarce pentru America. Dar în primăvara anului 1927 își face din nou apariția și reia jafurile, tot în regiunea Brăilei, la Caraclu, sat de unde era de origină. Un premiu de 300 000 de lei pus pe capul banditului, îi încheie cariera. La 4 iunie 1927, denunțat de niște lipoveni, Terente este surprins în ascunzătoarea sa, din satul Gura Privalului, lingă Măcin. În lupta încinsă între bandit și jandarmi, Terente este ucis cu patru focuri de armă. Și cei 300 000 de lei premiu sînt

ţaţi — şi care au săvîrşit cele mai grozave fără de legi. S-au văzut alţii, care puteau figura admirabil în tabelele lombroziene şi care au dat minţi ilustre, conştiinţe luminoase. Ca şi prostituţia, criminalitatea e un produs al mediului social".

(Din „Reportaj", anul I nr. 3, 23 aprilie 1931)

PRINTRE CONTRABANDIŞTII DIN PORT

„...Dar în definitiv ce caut în taverna asta fumurie, izolată ? E singura din portul Constanţa, duhnind a iuft şi saramură ? Sau cele 19 litere mari, albe, aşternute pe ferestruicile de-afară „Cafeneau marinarilor" vestesc un anume pitoresc, interesant prin el însuşi ? Iată-mă de două ceasuri aşezat la măsuţa soioasă, aşteptînd un semn, un indiciu, peste bărbile pescăreşti ; peste biliardul unde partida de carambolaj mobilizează un sfert din muşterii ; peste uşa ce slobozea din cînd în cînd un individ cu manta şi bonetă de muşama ; peste interiorul ăsta la urma urmei monoton, refugiul hamalilor şi golanilor răzbiţi de frig. Da, aşteptam un semn. Căci ajunsesem aci — penultima etapă, în drumul unei urmăriri — linie ondulată de obstacole, debutînd cu ultimul vapor sosit, cu o descindere pe bord, cu un anume colet dispărut misterios, semnalat în camera vreunei artiste de varieteu, poposit o vreme în dugheana unui drogist ca apoi să se facă nevăzut, tocmai cînd poliţia era sigură că pune capăt voiajului sicilitor.

Coletul, la rîndul său, avea istoria şi prologul lui dramatic.

„De cîtăva vreme se semnalează poliţiei constănţene cazuri ciudate. Prin luna decembrie, înainte de Crăciun, guardul public Tănase Ion a găsit pe strada Jupiter, o uliţă dosnică a cartierului lucrătorilor, o biată copilă căzută în nesimţire, cu ochii injectaţi şi trupul rigid. Transportată la spital, după atente îngrijiri, s-a dovedit că este vorba de o intoxicaţie gravă cu stupefiante. Fata în vîrstă de numai 15 ani, Sofia Martiniu, a refuzat la început să mărturisească ce toxic a folosit pentru otrăvire, căci se credea într-o încercare de sinucidere cu simptome ciudate. Ceea ce s-a putut dovedi a fost numai faptul că Sofia Martiniu era fiica unui gospodar din localitate, dispărută de 15 zile de la domiciliul părinţilor. A fost răpită pe stradă de doi indivizi necunoscuţi şi sechestrată într-o casă, asupra căreia victima nu a putut da nici o lămurire, decît că patroana

MOMENTE

împărţiţi între lipoveni şi jandarmii respectivi.

Tot în „epoca Terente" au activat şi cei doi tovarăşi de „muncă" : Tomescu şi Munteanu. Aceştia luaseră în exploatare zona : Prahova — Dîmboviţa — Argeş. Prinşi şi întemniţaţi, cei doi tîlhari au evadat, ajutaţi de paznici, din închisoarea de la Ploieşti. Şi iar şi-au reluat „activitatea". La 10 august 1925 Munteanu a fost împuşcat în timpul unei urmăriri, iar Tomescu a avut aceeaşi soartă, la 21 februarie 1926. Amîndoi fuseseră trădaţi de gazde.

● 1927 ●
ASASINAREA TENORULUI GROZĂVESCU

Unul dintre cei mai mari tenori ai noştri şi ai întregii Europe — Traian Grozăvescu. În anul 1927 era angajat al Operei Mari din Viena. De curînd se căsătorise cu o vieneză, Nelly, fosta soţie a unui ofiţer român de jandarmi. Primele luni, căsnicia lor a mers bine ; apoi au început scenele de gelozie pe care Nelly i le făcea lui Grozăvescu, tenorul admirat de întreaga Vienă — mai ales de femei. Ultima ceartă — în seara zilei de 15 februarie 1927, cînd Grozăvescu se pregătea să plece la Berlin, unde trebuia să cînte la un spectacol de gală. Furioasă că nu o ia şi pe ea în acest voiaj, Nelly, în timpul certei, scoate revolverul — pregătit de mult într-un sertar — şi trage în soţul ei, omorîndu-l cu un singur glonte. Criminala a fost arestată, judecată şi... achitată (la 25 iunie 1927). Procesul respectiv a fost senzaţia numărul unu a Europei din acel timp. Corpul lui Traian Grozăvescu a fost adus în ţară şi îngropat la Lugoj, în ziua de 22 februarie 1927, în asistenţa a cîtorva mii de persoane. Tarafurile de lăutari şi corurile venite din Timişoara au cîntat, în timpul ceremoniei funebre, aria La donna e mobile, pe care Grozăvescu o cîntase la Opera din Viena, cu o seară înaintea tragicului său sfîrşit.

● 1928 ●
GAETAN — „BLONDINUL"

O dramă în „lumea bună" a Capitalei. Eroii dramei : George Gaetan, zis „blondinul", care trăieşte de pe urma femeilor bogate, şi Iosefina Leonida, moşiereasă, posesoarea unei vile somptuoase de pe aleea Roma 8. Tînărul Gaetan (36 de ani) şi mai puţin tînăra doamnă Leonida (46 de ani), se cunosc de doi ani. Cine este Gaetan ? Originar din Brăila. Licenţiat în drept, de la Paris. Profesia : jucător de cărţi, vînzător de automobile şi de bijuterii, traficant

era o ființă uscățivă ce răspundea la numele de Alexandrina.

Tot din gura victimei s-a aflat că în fiecare seară fata era silită să fumeze trei-patru țigarete cu gust ciudat, după care cădea într-o stare de oboseală generală. Cum a ajuns apoi pe trotuarul străzii Jupiter nu și-a putut aminti. Fumase în ajun 8—10 țigarete cu gust dulceag.

Investigațiile poliției pentru descoperirea casei cu pricina sau a patroanei ei au rămas infructuoase, știindu-se însă precis că este vorba de o organizație de proxeneți și un cuib de traficanți de stupefiante.

Afacerea aceasta era aproape dată uitării, cînd după o lună de zile se ivește un caz aproape similar. O „artistă" are într-o noapte o sincopă. Pe cînd se legăna la brațul unui marinar ce venise să petreacă într-un local de noapte de la periferie se prăbuși pe podea nemișcată.

— Știu eu ce are, făcu o altă fată. Iar a fumat din drăcia aia a armeanului!

Transportată la spital, unde s-au constatat aceleași simptome ca la Sofia Martiniu, dovedindu-se că este vorba de o intoxicare gravă cu hașiș. După cîteva zile de îngrijiri, pacienta a părăsit spitalul refuzînd categoric să mărturisească de unde își procura stupefiantele".

PRELUDIU

Memorizasem acest pasaj dintr-un raport cu pretenții literare. Afacerea îmi aminti una similară petrecută cu un an în urmă într-un port dunărean, celebru pentru incendiile sale și care dovedea o subtilă relație între toate cazurile descoperite. Descinsesem la Galați într-o epocă zguduită de întîmplări care de care mai senzaționale. Raziile se făceau în fiece noapte. Epidemia de crime și jafuri băgase panica în populație; după ora 10, cetățenii nu se aventurau pe stradă decît în cazuri de forță majoră (medic sau moașă) și două săptămîni orașul trăise baricadat sub garduri și zăbrele, ca în timp de asediu. Cel mai infim eveniment, cea mai anemică întîmplare căpătau imediat proporții radiofonice.

Prefectura de poliție își spetise personalul în razii și anchete, telefoanele zbirnîiau toată ziua, ca la bursă în momentele de panică.

Pe străzile laterale, de la 6 seara, în fața porților potcovite cu lacăte și zăvoare, se puteau auzi dialoguri caracteristice. Boc! Boc!

— Cine e?

— Eu, Ilie.

— Stai să mă uit prin crăpătură.

Sau:

— Poștașul!

— Nu deschid. Nu-i bărbatu-meu acasă. Aruncă peste poartă sau vino mîine!

Intrase frica în populație. O privire alta decît naturală, o șapcă, un ciomag, sau o mînă în buzunar erau tot atîtea motive de alarmă.

MOMENTE

de stofe de import și permanent îndrăgostit de fiecare bogătașă pe care o cunoaște. Dar Coana Leonida? Este cumnata lui Stelian Popescu, ministrul Justiției și director al ziarului „Universul". Găetan este deci tot un fel de cumnat al domnului Stelian — dar neoficial. Drama, care a întrecut în senzațional tot ce a cunoscut Capitala, s-a petrecut în noaptea de 25/26 februarie 1928. La vremea aceea Găetan locuia „în gazdă" pe strada Dionisie Lupu 43, la doamna Margareta Pillat, pe care o ceruse în căsătorie și căreia îi luase, sub formă de „împrumut", 500 000 de lei. În seara dramei Găetan se dusese la Coana Leonida cu icre negre (în care s-a presupus că a amestecat un somnifer) și cu vin. Au petrecut pînă la miezul nopții, cînd a început răfuiala. Găetan a cerut banii promiși pentru realizarea „unor afaceri rentabile". Coana Leonida (așa i s-a spus tot timpul) a îndrăznit să-i pretindă o chitanță. Găetan s-a înfuriat și i-a dat o palmă. Femeia l-a mușcat. Și lupta corp la corp a început, așa, pe desbrăcate, cum se aflau. Găetan era pregătit: avea la el un revolver, un ciocan și o sticlă cu benzină, ca să dea foc casei. A întrebuințat ciocanul, lovind-o în cap pe Coana Leonida și scoțîndu-i un ochi. Cînd a văzut-o scăldată în sînge, pe covor, Găetan i-a luat cheile de la caseta cu bani și a scos de acolo tot ce a găsit: 794 000 de lei. Apoi, convins că și-a omorît amanta, a fugit. Dar n-o omorîse. A intervenit Salvarea și a internat-o la un spital. Găetan s-a ascuns cîteva ore la un prieten care, spre dimineață, l-a prodat prefectului poliției, cu rugămintea „să nu-i facă nici un rău". Ciocanul și cheile de la caseta cu bani, pline de sînge, au stat pe masa Justiției, la procesul care a urmat. La 29 septembrie 1928 jurații au dat verdictul: George Găetan este condamnat la 8 ani închisoare și la un leu despăgubiri, pentru tentativă de crimă și pentru jaf. Recursul a fost respins. Încercarea făcută, tot timpul, de Stelian Popescu, de a o scoate din noroi pe Coana Leonida, n-a reușit. Versiunea lui era înduioșătoare: Coana Leonida nu fusese amanta lui Găetan. Avea cu el numai relații de afaceri; mai ales pentru cumpărarea de bijuterii.

În luna martie 1930 un reporter bucureștean l-a vizitat pe Găetan la închisoarea Doftana. O ducea bine mersi, cum se spune. Ocupa cea mai bună celulă, împreună cu fostul spion, contele Zoltan de Kovaci. Lîngă celulă aveau o mică grădiniță în care Găetan cultiva zarzavat, iar Zoltan creștea iepuri de casă. Și amîndoi erau prieteni buni cu directorul — ceea ce explica totul.

În astfel de împrejurări, grație bunăvoinței prefectului, am luat parte într-o noapte la o razie. S-au bătut toate mahalalele din Bădălan, s-au sondat toate casele și tavernele rău famate, pe un întuneric indescriptibil și o ploaie ghețoasă care-ți sleia măduva. Nimic serios. Doar două duzini de haimanale, găsite umblînd pe sub ganguri sau binale și trimise sub escortă la triere. Aproape de miezul nopții, rupți de oboseală și murați de ploaie, am coborît în port.

Razia propriu-zisă se terminase. Intrau în funcțiune „posturile fixe".

Am intrat într-o ceainărie.

Agentul rămase afară.

În port liniște. Beznă.

Fluviul nu se distingea decît ca o șosea neagră și închegată de noapte. Doar zvonul ploii și, în răstimpuri dese, șuieratul vîntului. Departe, în celălalt mal, lumina tremurătoare a unui felinar la prora vreunui șlep. Cafeneaua ? O baracă de scînduri, acoperită cu pînză gudronată, izolată în noroi, invizibilă. Înăuntru, o semiobscuritate infectă, pe care zadarnic căuta s-o alunge lampa ruginită de petrol, o lampă de azil de noapte, cu abajur de tinichea, plată cum sînt pălăriile mexicane. Plafonul căptușit cu pînză de cort era afumat și peticit ca o simplă haină.

Am cerut un ceai. Nici un client afară de un lipovean bătrîn, care dormita cu capul pe biliard. Patronul, un grec slab și nervos, cu o mustață rară, mîncată de molii, era taciturn. Se refuza conversației cu o proastă dispoziție pe care n-o ascundea și care — am aflat-o mai tîrziu — nu era străină de vizita mea inopinată. Am băut ceaiul, un fel de licoare mirosind a cazan, a zeamă de rufe și vag a varză.

Liniște. Voiam să plec.

Dar deodată ușa se deschise și își făcu apariția un ins bărbos cu o căciulă pe ochi. Se apropie de lipoveanul adormit pe biliard și începu să-l scuture. Acesta se trezi mormăind. Noul sosit îi șopti ceva cu iritare, pe rusește, apoi dispăru.

Lipoveanul mă privi o clipă cu interes și bănuială, apoi se apropie de o ferestruică aburită, o șterse cu palma și se uită afară.

Patronul, care-l urmărea cu coada ochiului, îl strigă și angajă cu dînsul o conversație în aparență calmă și fără mare interes.

Lipoveanul ceru un ceai și-și aprinse luleaua, o lulea mică și neagră ca un ibric.

Ușa se deschise din nou. În omul cu șapcă și ochiul drept bandajat cu tafta neagră (pentru circumstanță) recunoscui pe agentul de afară. Se prefăcu că nu mă știe. Se așeză la o masă, ceru o cafea și profitînd de absența patronului și o clipă de distracție a lipoveanului, îmi făcu semn cu mîna. Am înțeles. Mă chema afară.

Plătii, mă interesai de oră, schimbai cîteva vorbe indiferente cu patronul și deschisei ușa.

MOMENTE

● 1929 ●
ARABELLA ARMĂȘESCU

Eroina unei drame pasionale din Capitală : Arabella Armășescu. S-a născut la Brăila. A făcut Conservatorul la București. S-a căsătorit la vîrsta de șaisprezece ani, cu un om bogat, care a plimbat-o prin toată Europa. Stravolca, soțul Arabellei, are un secretar — Urseanu. Acesta se îndrăgostește de ea și o amenință cu moartea dacă nu divorțează spre a se căsători cu el. Arabella îi promite că așa va face, dar mai întîi vrea să se ducă la Paris, singură, într-o călătorie de studii. Neîncrezător, Urseanu o atrage la el acasă, se ceartă cu ea și scoate revolverul și trage. Crezînd că a omorît-o, înflăcăratul îndrăgostit se sinucide. Arabella scapă teafără. Se împacă cu fostul ei soț, Stravolca, de care divorțase. Peste un an intră în viața ei un ticălos — aventurierul Timoceanu, care izbutește s-o prindă în mrejele sale și s-o „toace de bani" cum se spune. În cîteva luni i-a luat frumoasei dar naivei femei cîteva sute de mii de lei, apoi a dispărut. Cînd l-a descoperit și i-a cerut, pentru ultima dată, „împrumutul", Timoceanu i-a dat să înțeleagă că nu poate și deci nu-i va restitui niciodată vreun ban. Arabella a tras atunci asupra lui, cu revolverul, rănindu-l. A urmat un proces de mare senzație, Timoceanu cerînd pedepsirea exemplară a „asasinei". La 1 decembrie 1929 Arabella Armășescu a fost achitată și eliberată din închisoare, iar Timoceanu a rămas în posesia banilor „împrumutați". Arabella, după închisoare, și-a cîștigat existența ca profesoară la Școala Centrală din București.

● 1929 ●
FOCUL DE LA MORENI

Cel mai „celebru" incendiu din regiunile noastre petrolifere. La 27 mai 1929, în timpul unei erupții puternice, sonda nr. 160 a societății „Româno-Americană", din schela Moreni, se aprinde, pricinuind moartea a șapte muncitori.

Ploaia se înteţise. Un vînt brutal îmi schingiuia obrazul, galoşii se încleiau în noroiul gros, ca o muscă pe o hîrtie cu sacîz. Nu vedeam nimic. Felinarul era stins.

Peste puţin timp, mă pomenii cu agentul.

— Hai „să vezi" cum se prind contrabandiştii. Lipoveanul şi grecul sînt de-ai lor. Vino cu mine.

Ne-am apropiat de mal, adăpostindu-ne sub o stivă de scînduri. Nu trecu mult şi se auzi clipocitul în noroi al unor paşi.

— Trebuie să fie lipoveanul, şopti agentul.

Paşii plescăiră cîteva secunde, apoi încetară. Şi deodată răsună de pe malul opus un fluierat, la care răspunse imediat altul din apropiere.

— Se pregătesc de plecare.

Linişte.

Prin ploaia care continua să tamburineze Dunărea, nu se deosebea nici un zgomot suspect. Zadarnic holbam ochii pînă la lacrimi, nu se vedea nimic.

Trecură cîteva bune minute, cînd mă pomenii apucat de braţ. Agentul îmi şopti tainic:

— Se apropie.

Urechea lui exersată prinsese zvonul lichid al vîslelor, plescăitul surd al undelor despicate de barcă.

Am fost cuprins, nu ştiu de ce, de o emoţie ciudată. Simţeam alături că tovarăşul meu îşi scotea, chiar din buzunar (ca să nu se ude) revolverul.

Şi mai trecură cîteva lungi minute. Încet, imperceptibil, un nou şuierat şi brusc, la o mică distanţă de mal, în beznă, se putea distinge forma mobilă a unui corp lungăreţ, care aluneca prudent.

Ultima vîslă. Vîntul adusese zvonuri de glasuri. Barca trase la mal.

Ieşirăm din ascunzătoare. În mai puţin de o clipă, doi contrabandişti printre care lipoveanul, se făcură nevăzuţi. În barca plină de peşte, drept captură, un băieţaş.

Cînd agentul, neştiind cu „ce vîrstă" are de-a face, îi puse mîna în guler, băieţaşul, printr-o bruscă sucire, i-o muşcă pînă la sînge. Şi, profitînd de surpriză, se aruncă în apă. L-am auzit un timp înotînd cu furie.

Dimineaţa, însă, prada banală se revelă senzaţională. Sub grămada de peşte s-a găsit o cutie de tinichea, îngrijit ambalată. Mare fu mirarea poliţiştilor cînd, deschizînd-o, dădură înăuntru peste o cantitate impresionantă de cocaină şi haşiş.

ARESTAREA

Eram în faţa unei organizaţii de traficanţi ce operau în toate porturile? Întrebarea asta şi-o pusese şi chestorul constănţean, Leon Panaitescu. După cele două cazuri pomenite mai sus, comisarul Victor Gornac şi agentul Gheorghiţă Mihai au fost însărcinaţi cu descoperirea traficanţilor. Cercetări anevoioase: percheziţii pe vapor, descinderi în localuri rău famate, filări de indivizi suspecţi. Munca celor doi

MOMENTE

După două luni de încercări zadarnice pentru stingerea focului, la coloana de erupţie se produce o nouă explozie. Alţi cinci muncitori sînt omorîţi. Se încearcă stingerea focului prin tunele săpate de departe, în adîncime, pînă la coloană. Al treilea tunel este distrus de presiunea gazelor, la 29 noiembrie. Încă paisprezece victime. Încercările continuă, pînă la 16 martie 1930, cînd sînt abandonate toate lucrările începute. Un alt tunel, săpat după indicaţiile inginerului Lazăr, este distrus de erupţie, la 30 mai 1930. În august, doi americani încearcă stingerea prin dinamitare — fără succes. Dar lucrările merg mai departe şi, în fine, la 28 septembrie 1931, erupţia pierzîndu-şi din intensitate, focul este stins. Teribilul incendiu a durat deci, fără întrerupere, timp de doi ani şi patru luni.

● 1930 ● NOAPTEA DE GROAZĂ DE LA COSTEŞTI

Acum cincizeci de ani — în noaptea de „Vinerea Mare", aprilie 1930. În comuna Costeşti, din apropierea oraşului Piteşti, o sută şi zece persoane se află îngrămădiţi, la slujbă, în mica biserică de lemn pe care o au. O femeie face o mişcare greşită cînd aprinde o lumînare şi dă foc unor coroane de flori artificiale aflate între sfeşnice. Se produce panică şi opt oameni reuşesc să iasă afară, apoi uşa, care se deschidea înăuntru, se blochează şi cei o sută şi doi bărbaţi, femei şi copii rămaşi în flăcări, sînt arşi de vii, odată cu biserica din care n-a mai rămas decît scrumul. O nenorocire similară n-a mai fost cunoscută la noi vreodată. Emoţia a fost mare, în întreaga ţară. S-a făcut liste de subscripţie pentru ajutorarea familiilor îndoliate, au fost înfiaţi unii dintre copii rămaşi orfani.

● 1932 ● CRIMA DIN STRADA MILITARI

În imobilul din strada Militari, nr. 1, locuiesc: soţii Teodor şi Ecaterina Boteanu, şi nepoata lor, Olimpia, căsătorită de curînd cu avocatul Virgil Nicolaescu. Mai locuiesc în acelaşi imobil încă trei bărbaţi şi o femeie. Cineva ştie că bătrîna doamnă Boteanu are bani, purtaţi într-un brîu cu care este permanent încinsă. Cine? În ziua de 21 noiembrie 1932, dimineaţa, rămăseseră în imobil numai doi locatari: bătrîna Boteanu şi nepoata sa, Olimpia Nicolaescu. Toţi ceilalţi erau plecaţi — ultimul ieşise din casă la ora 8,30. La ora 11, servitoarea bătrînilor Boteanu, înapoiată de la piaţă, îşi găseşte stăpînele moarte. Doamna Boteanu fusese ucisă cu lovituri de topor date în cap, iar Olimpia strangulată cu un şnur. Încep cercetările. Cel mai afectat de această dramă pare soţul Olimpiei, avocatul Nicolaescu. Toţi

polițiști a fost încununată de succes. „Artista" pusă-n urmărire a fost văzută intrînd de cîteva ori la bărbierul Harie Kazangian din Bulevardul Independenței 68, unde nu se face nici manechiură și nici nu se coafează dame. Acest amănunt a dus la convingerea că bărbierul Kazangian ar fi acela care trafica hașișul, alt rost neavînd vizitele dese ale mai multor prostituate, hașișomane inveterate.

A doua zi, comisarul Gornac și agentul Gheorghiță, îmbrăcați femeiește, se prezintă la frizeria lui Kazangian și spunînd că sînt trimise și recomandate de alte fete, au venit și ele să-și procure hașiș. Convins că are în fața sa cliente „cinstite", bărbierul Kazangian n-a stat la îndoială. Dînd la o parte o oglindă, a scos dintr-o gaură făcută special în perete un ghemotoc de hîrtie, conținînd o bucățică de pastă galbenă-cafenie și compactă, tare ca și muștarul uscat. Pentru această porție de hașiș (85 grame), bărbierul a cerut 600 lei. Pe cînd explica modul de întrebuințare, comisarul Gornac îi smulge hașișul din mînă, își scoase din cap pălăria și peruca, spre surprinderea negustorului și strigă :

— Harie Kazangian, ești arestat !

Profitînd de zăpăceala lui, comisarul a putut afla că bărbierul își procura hașișul de la coreligionarul său, Jervant Dadulian, croitor în str. Mihai Viteazul 27, unde pornesc toți trei. Văzîndu-se descoperit, Dadulian mărturisește că hașișul îi era procurat de către un marinar arab, de pe vaporul englez „General Church".

Percheziția domiciliară făcută în atelierul și la domiciliul croitorului Dadulian n-a dat nici un rezultat pozitiv, dar ucenicul său, Mezrop Bedrosian, a declarat că numai în cursul acelei săptămîni stăpînul său cumpărase de la numitul marinar o cantitate de 3 500 grame de hașiș, pe care le-a vîndut la diferite prostituate. Cu aceste dovezi, Jervant Dadulian și Harie Kazangian au fost deferiți micului parchet de pe lîngă Tribunalul Constanța, care i-a condamnat, Jervant Dadulian la 3 luni închisoare și Harie Kazangian, la o lună.

Concomitent cu cercetarea acestor traficanți, investigațiile poliției s-au extins și asupra afacerii cu fata Sofia Martiniu, descoperindu-se că ea fusese ademenită de către un individ care a predat-o proxenetei Alexandrina Nicolopol care a speculat-o împotriva voinței ei, dîndu-i să fumeze hașiș. Ultima doză de hașiș a fost însă prea puternică și fata căzînd în comă a fost aruncată în stradă lîngă un maidan pe strada Jupiter. Cercetările au mai dovedit că Alexandrina Nicolopol își procura hașișul de la femeia Maria Olteanu, care și ea la rîndul ei îl cumpăra de la marinarul Ali Sucri de pe vaporul „General Church", același care era și furnizorul lui Dadulian.

*

Și iată pricina aflării mele la „Cafeneau Marinarilor". Fusesem informat că în

MOMENTE

locatarii imobilului dovedesc cu martori că au lipsit de acasă între orele 8,30—11, cînd fuseseră comise crimele. Alibiul cel mai tare îl are Virgil Nicolaescu ; deci vina cade pe unul dintre servitori. Pînă la urmă însă totul se lămurește. Avocatul Nicolaescu omorîse pe bătrîna Boteanu, pentru a-i lua banii și pentru perspectiva ce o avea de a-i moșteni totul. Apoi, fiind surprins de soția sa, de teamă să nu fie trădat, o sugrumase, crezîndu-se astfel scăpat, în afara oricăror bănuieli. După aproape un an — la 9 octombrie 1934 — Virgil Nicolaescu a fost condamnat la douăzeci de ani de închisoare.

● 1963 ● DRAMA SOȚILOR MINGOPOL

Inspectorul de poliție Mingopol este căsătorit de mulți ani cu o femeie blîndă și răbdătoare, care-i trece cu vederea desele aventuri amoroase. Pînă într-o zi însă, cînd nu mai poate. La 25 iulie 1933 își va pune planul în aplicare. În locuința lor, de pe strada Aurel Vlaicu, 8, drama se va desfășura astfel : la ora 5 dimineața, pe cînd inspectorul Mingopol mai dormea încă, soția scoasă din răbdări — în noaptea aceea se certaseră din nou — ia revolverul din locul unde știa că îl pune, seara, polițistul, vine la patul acestuia, ochește cu precizie tîmpla stîngă și trage, omorîndu-și soțul infidel. Apoi trece alături, în patul ei, și repetă gestul, trăgîndu-și un glonte în tîmpla dreaptă. Cei doi copii pe care-i aveau soții Mingopol, se trezese la auzul detunăturilor, dar n-au timp să intervină în nici un fel — între prima și a doua detunătură nu trecuseră mai mult de cinci secunde. Inspectorul Mingopol lucra în poliție de treizeci de ani. Mai înainte fusese avocat. Soția sa încercase să se sinucidă cu cîteva săptămîni mai înainte, bînd un lichid otrăvitor, dar fusese salvată. Cei doi copii erau ai ei, dintr-o căsătorie anterioară, și fuseseră înfiați de Mingopol.

● 1935 ● „ROMANTICUL" BANDIT COROIU

În vara anului 1935 un borfaș de rînd, un tîlhar îmbrăcat în haine de „domn", ajunsese „stea" de primă mînă în fața naivilor, fiind socotit un fel de haiduc pornit pe îndreptarea lucrurilor, împotriva boierilor. Undeva, pe un drum din preajma Botoșanilor, era atacată trăsura unui boier și chimirul acestuia era golit. Obștea se bucura : — Coroiu va da acești bani săracilor. Dar nici un sărac nu ajunsese să-l vadă pe Coroiu și să primească de la el ceva, deși activitatea banditului începuse încă din 1929. Pe la nunți, tarafurile cîntau Doina

acea noapte comisarul Gornac va opera o descindere aci. Într-adevăr, pe la vreo 11, polițiștii și-au făcut apariția. Emoție. Mărturisesc, am fost decepționat. După o jumătate de oră de cercetări și interogări, am căpătat convingerea că marinarii și pescarii obișnuiți ai acestui local destul de original la înfățișare sînt de bună seamă oameni de treabă.

Ali Sucri de pe vaporul „General Church" n-a fost găsit. Au fost dibuiți însă alții, o sumă de indivizi ce și-au făcut o sinistră specialitate din comerțul cu fumul ucigător. Umbra lor se proiectează și în Capitală...

(Din „Reportaj", anul I, nr. 1, 9 aprilie 1931)

PERMANENT CU BUCLE MARI

(O întîmplare posibilă)

Atît frizeria cît și coafura erau foarte vestite în București pentru că se aflau în incinta unuia din cele mai elegante hoteluri din Capitală ; faptul în sine le conferea o aureolă pe care nu știu cum s-o definesc exact, dar care constituia — fără urmă de îndoială — un punct de atracție.

Eu mă bărbieream la nea Jenică încă de la prima mea barbă. O făceam din comoditate pentru că era cea mai apropiată frizerie din cartier. Nu știu cum e la alții, dar mie nu-mi place să stau dimineața în fața oglinzii din baie și să trag cu lama peste obraji, ascultînd la tranzistor muzică pe care s-o însoțesc cu propriile încercări de a intra în concurență cu cîntărețul. Prin nea Jenică, pe care l-am văzut îmbătrînind sub ochii mei **(dar ce frumos o făcea)**, am cunoscut o lume, am pătruns în tainele unor vieți și tot prin el am învățat că, de cele mai multe ori, aparențele înșeală.

Intrarea la salonul de coafură de la etaj se făcea prin frizerie. În timp ce nea Jenică bărbierea, vedeam reflectîndu-se în oglinzi siluete fugare. Femeile — de cele mai multe ori cu basma — intrau repede, dorind parcă să se strecoare nevăzute, pentru a evita privirile bărbaților legați cu șervete la gît. Cînd ieșeau însă, atunci o făceau majestuos, coborau scara cu pasul mult rărit, curioase să vadă efectul produs de ampla și decorativa lor podoabă capilară, o adevărată frescă realizată de neîntrecutele Jeni, Vali sau Irina.

Într-o zi, pe ușa din stradă, intră o femeie înaltă, frumoasă, cu o prestanță din cele pe care ți le dă natura. Era de mult trecută, așa cum se spune acum, în a treia vîrstă. **(Din cauze lesne de înțeles, de-a lungul istoriei, cuvîntul „bătrînețe" n-a**

MOMENTE

lui Coroiu, **cel care ajută pe năpăstuiți. La 1 aprilie 1935 „romanticul" Coroiu este prins** în comuna Noua Suliță. La 16 august 1935 evadează, ajutat de un „simpatizant", paznic la închisoarea din Botoșani.

Urmărit cu mai multă perseverență, simțindu-se amenințat, Coroiu se predă singur, nu jandarmilor, ci primului procuror din Botoșani. Și aici, un regizor de cinematograf, flămînd și dornic de glorie cu orice preț, cere și obține permisiunea de a face un „filmuleț" cu deținutul Coroiu. Scenariul este perfect. Este adusă pe platou și „frumoasa" logodnică a tîlharului — o femeie șleampătă, de care chipeșul Coroiu se legase numai din interese, pe vremea cînd stătuse ascuns. I se dă un text pe care „eroul" zilei îl citește la microfon — așa cum vedem în fotografie — și i se ia apoi un interviu : — Eu n-am omorît pe nimeni ! declară, răspicat, Coroiu. — Dar ai jefuit ? Ai tîlhărit ? — Da, numai de la ciocoi. — Și ce făceai cu banii ? — Îi chefuiam cu prietenii mei. — La săraci ai dat ? — Hm ! am dat. — Cui ? — Păi...

Am trăit și acest moment — să vedem la cinematograf idolatrizarea unui borfaș de rînd.

● 1936 ●
ASUL ESCROCILOR INTERNAȚIONALI

Varak Gueimalmazian, francez de origine, posedă cinci licențe și vorbește la perfecție douăsprezece limbi. Este fiul unor oameni înstăriți din Marsilia, care i-au dat cea mai aleasă educație și i-au oferit o viață frumoasă, îmbelșugată. Acest ciudat individ ne vizitează țara, în primăvara anului 1936. Ce caută la noi ? Ne va lămuri poliția din Galați, care îl arestează, ca suspect, în timp ce ducea tratative să se îmbarce clandestin pe un vapor gata de plecare. Distinsul Varak „își luase lumea în cap" de șase ani, părăsindu-și onorabila-i familie. Colindase toate țările din Eu-

prea fost plăcut nimănui. **Și cum cel mai ușor lucru pe lumea asta este să creezi iluzii, un francez optimist a alipit substantivului „vîrstă" un simplu numeral, făcind fericită cel puțin două cincimi din populația „bătrînului" nostru glob, el neavind nimic împotrivă să i se spună astfel.)** Frumoasa apariție care-și îndrepta pașii spre etaj, avea o cicatrice pe frunte. Nu știu însă cum se făcea, dar semnul acela n-o urîțea, ci dimpotrivă parcă!

Lăsînd briciul pe măsuță, cerindu-mi aferat scuze din mers, nea Jenică se îndreptă spre clienta care, chiar cu părul nefăcut, arăta frumos, se plecă reverențios și spuse:

— Sărut mîna. **(Vă rog să nu protestați la gestul de a săruta mîna unei femei, este foarte frumos și n-are nimic reprobabil. Un unchi de-al meu mi-a spus cîndva un lucru foarte interesant:**

— Ia zi, măi om cu carte, poți să-mi răspunzi tu mie de ce apar cărările pe pămînt, chiar și acolo unde omul a făcut drum pietruit? Să știi că aceste cărări și poteci se nasc pentru că sînt necesare! Uită-te bine! Niciodată nu vei vedea o cărare inutilă. Poți să pui șaptezeci și șase — asta era cifra lui preferată — de panouri pe care să scrii că e interzis de a face cărări pentru că oamenii sînt înțelepți).

Revenind la întîmplare, trebuie să consemnez ordinea vizuală a desfășurării măruntelor fapte de la care a pornit povestirea aceasta. Așadar, clienta îi întinse mîna, nea Jenică făcu ceea ce mai întîi spusese, adică i-o sărută, o conduse pînă la prima treaptă dinspre confor, reveni la locul dumisale de producție și la obiectul producției dumisale, adică fața mea pe jumătate încă săpunită, și mi se adresă cu o superioritate evidentă:

— O cunoașteți cred, e Adelina Grigoraș, actrița. De treizeci și patru de ani se servește la noi. Și totdeauna cere permanent cu bucle mari. După ce e gata, își prinde la spate un ac de păr foarte mare, zice că e o amintire... Ehehe... de cînd nu mai e la modă permanentul cu bucle mari!... Dar Adelina Grigoraș e una, ea nu-și schimbă felul, chiar dacă e actriță. Femeile cu caracter! Aoleu, m-am luat cu vorba și știu că vă grăbiți. Să vă termin repede!

Mie, cînd mă bărbierese, îmi place să închid ochii. **(Nici asta n-aș putea s-o fac dacă mi-aș „lucra fața" — așa se numește operația în instrucțiunile oficiale destinate frizerilor — acasă, în liniștea băii întreruptă de murmurul radioului).** Zumzetul frizeriei și al povestirilor lui nea Jenică se pierde în depărtare. În acele momente îmi trec prin cap tot felul de întîmplări și frînturi de conversații auzite nu știu unde și nu știu cînd. În ziua aceea mi-am adus aminte de un om pe care-l stimez foarte mult pentru bunătatea lui sufletească **(poate că e cam plat termenul, dar zău că nu termenul e vinovat. Noi l-am demonetizat. Ne-am cam permis acest lucru cu**

MOMENTE

ropa și pretutindeni comisese spargeri, tîlhării mari și mărunte, furturi de buzunare. În România mai fusese de două ori și făcuse treburi bune. De data aceasta — în mai 1936 — îi mersese rău de tot. Cînd a fost prins și arestat primul lucru pe care l-a cerut: — Dați-mi de mîncare și apoi stăm de vorbă. Știa și românește, destul de bine ca să se înțeleagă cu cei care-l chestionau. Poliția din Marsilia, anunțată, l-a cerut, urgent, pentru închiderea celor treizeci de dosare cu „biografia" acestui așa numit atunci: „Asul escrocilor europeni". După o ședere de zece zile la închisoarea Văcărești, Varak a fost predat, cu forme de extrădare, celor doi polițiști francezi veniți special să-l însoțească pînă la Marsilia, unde-l aștepta o pedeapsă de zece ani de închisoare.

● 1937 ●
EXCURSIE TRAGICĂ

Una dintre cele mai tragice întîmplări din epoca interbelică — excursia de pe lacul Petrarian, soldată cu moartea a zece eleve de școală. În ziua aceea — 8 iunie 1937 — șase sute de școlari din regiune au făcut o plimbare în jurul lacului de lîngă orășelul Plenița, însoțiți fiind de învățătorii lor. Unii dintre ei au luat bărcile și s-au avîntat pe luciul apei liniștite. Într-o barcă se aflau cincisprezece fetițe. Barca era condusă de un șofer, Biță Marin, care înainte de a porni în larg băuse cam mulțișor. O mișcare greșită a unei fete a făcut ca barca să se răstoarne. Șoferul, beat, nu s-a putut salva decît pe sine. Cinci fete au fost salvate de elevul Dumitru Vasile, bun înotător, curajos și viteaz. Celelalte zece fete s-au înecat și au fost scoase din lac moarte. Cîtă

prea multe cuvinte şi expresii. Ar fi oare o soluţie să renunţăm la ele? S-o fi apucat cineva să omoare gîştele doar pentru că au anihilat o ofensivă atît de bine pregătită?) Şi îl mai stimez pe acel om pentru tăria cu care a trecut prin clipe grele, exact atunci cînd şi-a zis că, în sfîrşit, a început o altă viaţă pentru cei care au suferit atît de mult ca să învingă dreptatea, exact atunci cînd credea că singurul lucru pe care trebuie să-l dea oamenilor **(de fapt asta constituia toată averea lui)** este munca, munca totală, fără calcule, în numele unei singure idei: să nu mai fie niciodată ce a fost. Ţin minte, pe vremea cînd unii evitau să-i întindă mîna şi să-i dea „bună ziua" pentru că auziseră că „ceva nu e în regulă cu Veliman", nenea Alexandru **(aşa îi ziceam eu pentru motive care n-au legătură cu ce urmează)** m-a invitat la teatru. Era o piesă cu Adelina Grigoraş în rolul principal. Juca dumnezeieşte. **(Nu făcea parte din actriţele care, interpretînd rolul unei ingineri, o credeai născută ingineră. Nu! Era ceva mai mult în prezenţa ei pe scenă; tu, spectator, înţelegeai că nu e ingineră, ci că e o mare actriţă, care ştie perfect să reprezinte pe o semenă a ei care profesează cu totul altă meserie. Oare nu asta se numeşte talent?)** După ultima lăsare de cortină **(au fost vreo nouă şi nenea Alexandru a bătut din palme tot timpul. Iar eu, care îl ştiam cu reumatism la umărul stîng şi la încheietura miinilor)**, ieşind din sală încet, gînditor, s-a oprit la mijlocul scării şi mi-a spus:

— Multe au vrut s-o imite, dar n-au reuşit! Cînd un actor prost vrea să-l imite pe unul bun, lucrurile ies îngrozitor de prost.

Iar apoi, după o pauză, adaugă:

— Auzi, să ştii că Adelina e o femeie şi jumătate, e tovarăşă de mare nădejde.

Din gura lui nenea Alexandru o asemenea apreciere este egală cel puţin cu o distincţie oficială clasa I.

— O să zici că am luat-o cu lozincile. Tu mă cunoşti, eu nu mă feresc de lozinci cînd trebuie să le spunem... **(Nenea Alexandru îmi mărturisise altădată că uneori ne facem vinovaţi de uitare: luptînd pentru idei, mergînd cu lozinci în fruntea coloanelor, uităm că lozincile sînt idei mari în puţine cuvinte)** Dar acum, continuă nenea Alexandru, mă gîndeam la altceva. Nu pe scenă e formidabilă Adelina, femeia asta în viaţă a dat dovadă de-atîta curaj că şi eu, ditamai ghiuj mătăhălos pe timpul ăla, nu ştiu dacă aş fi fost în stare să rezist. Măi-măi, prin cîte a trecut ea! Şi înainte, şi-acum, în vremurile noastre. Da, da... **în ale noastre...** Din păcate!... Avem însă o singură scuză: nici noi nu sîntem sfinţi... **Din păcate!**

*

În iulie 1944, Bucureştii trăiau sub spaima bombardamentelor care-şi permiteau luxul să se desfăşoare la ore fixe.

Războiul venise şi aici, nu mai era doar

MOMENTE

jale a fost atunci la Pleniţa! La înmormîntarea victimelor au venit cîteva mii de locuitori din satele vecine; clopotele din Pleniţa au sunat zece ore fără întrerupere — o oră pentru fiecare fetiţă moartă. Şoferul şi şapte învăţători, socotiţi autori morali ai nenorocirii, au fost arestaţi. Dar asta n-a adus nici o mîngîiere familiilor îndoliate.

● 1939 ●
A MURIT FOLESCU

Basul Gheorghe Folescu. S-a născut la 17 septembrie 1884. A murit la 18 noiembrie 1939. Interpret de seamă al marilor opere clasice şi al cîntecelor populare româneşti. A militat pentru progresul teatrului de operă din România. În ultimii ani a suferit de o boală de nervi care l-a împins la sinucidere. În noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1939 a pus în băutura prietenului care locuia cu el şi-l îngrijea mai multe pastile de somnifere, spre a scăpa de supraveghere. Apoi a intrat în baie, a luat arma de vînătoare pe care o avea, i-a pus ţeava în dreptul inimii şi cu o sfoară pe care o legase de degetul unui picior, a tras. Moartea i-a fost fulgerătoare. Pe masa de lucru lăsase trei scrisori. Într-una din ele, adresată colegilor de la Opera Română din Bucureşti, spunea: „Iertaţi-mă că plec aşa dintre voi. Am fost învins. Iubiţi-vă şi duceţi mai departe ideea Operei Române. Să nu uitaţi că şi voi, ca şi mine, sînteţi nişte sacrificaţi ai acestei idei. Doresc ca situaţia voastră materială, care este jalnică, să se îmbunătăţească".

● 1937 ●
ARDE CĂRĂBUŞUL

La sala „Vox" (fostă „Eforie"), de pe bulevardul Elisabeta din Bucureşti, se joacă revista Poftă bună la Tănase. **În seara de 22 decembrie 1937, dintr-o neglijenţă măruntă, pe scenă, în timp ce spectacolul era în toi, izbucneşte un incendiu. Cu toată panica produsă, publicul a reuşit să părăsească sala, neînregistrîndu-se nici o victimă. Sala, scena, cabinele, decorurile şi toate instalaţiile, au ars însă complet, nepuţîndu-se salva nimic. Deasupra sălii „Vox" se afla Teatrul Vesel. A ars şi acesta. În cîteva luni totul a fost refăcut însă, cu fondurile strînse din ajutoarele nesolicitate, dar venite din toată ţara — dovadă a simpatiei de care se bucura la vremea aceea trupa „Cărăbuş", condusă de Constantin Tănase.**

pretext pentru comentarii de ziare, nu se mai făceau glume cu „dă doamne la Ploiești" ! **(Macabră glumă. Eu îl cunosc pe cel care a inventat-o și din cauza asta n-am fost niciodată în stare să-l privesc în ochi, n-am fost în stare niciodată să rîd de calambururile lui pe care lumea le sorbea cu-atîta nesaț de credeai că se bat vorbele la gura lui Voltaire, Bernard Shaw sau Jules Renard. Nu cred să fi lansat din răutate gluma asta de tristă celebritate. Și totuși nu pot altfel ! Tăiați-mă, spînzurați-mă, nu pot ! Și, ca să fiu sincer, nici nu prea vreau.)**

Cu toată tragedia ce se abătuse asupra orașului și oamenilor, „Teatrul Vesel" își inaugurase stagiunea estivală. Și nu oricum, ci cu o comedie. Pe afiș — un anunț : „Spectacolul se termină la ora 22,00". **(Trecătorii priveau și zîmbeau involuntar pentru că știau să citească dincolo de afiș : „Onorat public, întrucît bombardamentele încep după ora 23,00 aveți tot timpul să ajungeți la adăpostul dumneavoastră". Haz de necaz ! Noroc că lumea este formată din cincizeci și unu la sută optimiști !)**

Adelina Grigoraș, făcea o mare creație, și „lua" totul : aplauze, ovații, rîsete, zîmbete, tăceri. În seara aceea de iulie însă avea emoții. **(Nu pentru spectacol, nu !... Era o profesionistă și înțelegea că rolul îi mergea bine, ba mai mult, îi venea ca o mănușă. După spectacol însă avea o întîlnire. O întîlnire la palat. Anturajul ei teatral aflase că, din cînd în cînd, e invitată „acolo" la seri intime. Toți o priveau cu invidie. Mai ales colegele care încercaseră de multe ori să afle detalii despre „soareicle" din sfere înalte. Adelina Grigoraș însă — asta se știa bine — era discreția personificată.)**

După spectacol se grăbi spre cabină să se schimbe. Un comisionar bătu la ușă, așteptă să i se deschidă, îi înmînă ceremonios un buchet de flori și plecă fără să scoată nici măcar un cuvînt. Înainte, însă de a închide ușa, zîmbi foarte neprofesionist și încurajator. Adelina clipi din ochi într-un fel fermecător și îi făcu un semn cu mîna. Apoi desfăcu țipla, mirosi adînc trandafirii, scoase dinăuntru o hîrtiuță, o puse pe masă și începu să-și aranjeze părul. De fapt nu prea avea ce să aranjeze. Fusese înainte de spectacol la coafor și își făcuse ca de obicei permanent cu bucle mari. Umblă o vreme la închizătoarea acului de păr (era splendid, o adevărată bijuterie), apoi se îmbrăcă repede, se mai privi o dată în oglindă, stinse lumina și îi spuse „noapte bună", Ioanei, cabiniera teatrului.

Se făcuse unsprezece. Probabil că în noaptea aceea mai marele peste bombardiere hotărîse o pauză. Nu se dăduse nici măcar prealarma. Și totuși, oamenii nu erau liniștiți... Îi simțeai parcă șușotind și agitîndu-se dincolo de ziduri, întrebîndu-se de ce n-or fi venit bombardierele, ce-o fi însemnînd asta, că de bine nu poate să fie.

MOMENTE

● 1940 ●
CARLTONUL

Acum patruzeci de ani existau în București cam o mie de imobile cărora li se atribuie numele de blocuri. Între acestea, Carltonul, situat pe bulevardul Magheru, colț cu strada 13 Decembrie, deținea întîietatea — avea treisprezece etaje și o terasă. În total măsura 42 de metri înălțime. A fost singurul bloc, dintre cele o mie, care s-a prăbușit în noaptea de 9/10 noiembrie 1940, din cauza cutremurului abătut asupra țării noastre. Atît în București, cît și în celelalte zone atinse de cutremur (Buzău, Focșani, Galați, Iași), au fost distruse cîteva sute de clădiri, dar nici una nu era dintre cele mari și noi, construite pe principii moderne. S-a dovedit astfel vinovăția proiectanților și a antreprenorilor, care realizaseră marele bloc Carlton cu o condamnabilă economie de materiale.

Cutremurul din 1940 a fost cel mai devastator din cîte s-au cunoscut pînă atunci în România.

Cine știe ce se pregătește, cine știe de ce așteaptă ! Să se culce ? Să nu se culce ?

Calea Victoriei era aproape pustie. Adelina traversă prin fața celebrei bodegi a lui Dragomir Niculescu (acolo unde azi e blocul „Romarta"), o luă apoi în jos, pe Cîmpineanu, ferindu-se de trecătorii care apăreau și dispăreau, cu nasturii lor fosforescenți cu tot. **(Se lansase o modă, de nevoie, pentru ca oamenii — din cauza camuflajului, deci a întunericului — să nu se lovească unul de altul. Ăla care o lansase se îmbogățise într-o lună. Îl chema Franțescu. Ideea fusese însă a unui prieten al său din copilărie, Ionel Katz. Nu prea era momentul ca Franțescu s-o recunoască, mai ales că Ionel lucra toată ziua într-un detașament de muncă obligatorie la dezgroparea morților din casele bombardate pe calea Griviței. Franțescu ținea socoteală exactă ; era un om corect și banii lui Ionel se aflau în siguranță. Mai tîrziu cam prin septembrie, i-a dus lui Katz registrul și suma inserisă în ultima pagină, rugîndu-l să verifice exactitatea calculului. Nu s-au mai văzut mult timp. Prin '64, Ionel Katz trimis cu treburi la Paris — ajunsese mare specialist în probleme tehnice — îl vede pe Franțescu pe stradă. Era tot cu floare la butonieră, dar costumul respectivei butoniere se cam ponosise. Plecase prin '50, de frică, zicea el. Îi cam pare rău, pentru că pe aici nu țin învîrtelile și n-o duce strălucit. Dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, se descurcă. Duminica dimineața cîntă în corul bisericii ortodoxe și mai scoate ceva franci. Ionel l-a invitat la masă. La urma urmei, n-aveau nimic de împărțit. Fiecare își alesese drumul lui).**

Era o noapte curioasă, foarte întunecată, parcă nu era de iulie. Poate de aceea fosforul părea și mai macabru în mișcarea lui grăbită. Ajunsă în spatele palatului, Adelina se opri puțin în fața unei porți **(mai bine zis ușă, dar palatele nu au uși, ci porți)** recent construită în zidul dinspre stada Luterană. O deschise și intră sub privirea indiferentă a soldatului de gardă, care, spre deosebire de toți ceilalți leați ai lui, nu stătea în fața porții, ci îndărătul ei, putînd să-și întindă din cînd în cînd mîinile și picioarele. Un valet o întîmpină, conducînd-o în cea mai deplină tăcere spre una din încăperile dintr-o aripă a palatului (Adelina nu se ducea, de fapt la rege, ci la altcineva). Un bărbat extrem de sobru, în redingotă (numai așa îl văzuse totdeauna) se apleca foarte ceremonios la nouăzeci de grade. Apoi o invită să ia loc, așteptînd să primească bilețelul de rigoare din aceeași mînă, pe care o atinsese delicat puțin mai înainte cu buzele. Adelina își desfăcu acul de păr, umblă la încuietoare, îl scoase și i-l dădu. El îl citi și apoi îl arse la flacăra brichetei de aur cu monogramă. (În vara aceea, respectiva operație se repeta a șasea oară). Își scoase pe urmă tabachera (tot de aur și tot cu monogramă), extrase de sub țigări o foiță împăturită pe care i-o întinse Adelinei. Actrița o intro-

MOMENTE

VIAȚA TEATRALĂ

● 1919 ●
TEATRUL NAȚIONAL DIN CLUJ

În condiții foarte vitrege, cîțiva entuziaști pornesc, în vara anului 1919, la munca de organizare a Teatrului Național din Cluj. În fruntea acestora se află Zaharia Bârsan. La începutul lunii septembrie se ia în primire localul teatrului, se fac amenajări și îmbunătățiri, se încep repetițiile și la 1 decembrie 1919 are loc festivitatea de inaugurare a Teatrului Național din Cluj. Se reprezintă — semnificativ — **POEMUL UNIRII** și apoi drama **SE FACE ZIUA**, scrise de Zaharia Bârsan, care se adresează publicului, spunînd : „Ziua de azi e sărbătoarea bucuriei, a mîndriei, a reînvierii ; să fie și sărbătoarea unirii. Teatrul își aduce și el modestul lui prinos în această mare zi : suflete tinere m-au însoțit să prăznuim ziua aceasta, să ridicăm pentru viitor altar artei dramatice românești". În spectacolul de deschidere au jucat : **Olimpia Bârsan, Aurel Athanasescu, Maria Ghenea, N. Neamțu-Ottonel, Zaharia Bârsan, Radu Ciuceru, Sonia Ciuceru.** A doua premieră : **OVIDIU**, de Vasile Alecsandri, la 2 decembrie 1919.

● 1919 ●
MARILE TURNEE

Viața teatrală de după cel de al doilea război mondial, reluată, modest, în 1918, își ia avînt în primăvara 1919, mai cu seamă prin marile turnee întreprinse de Naționalul bucureștean — cu precădere în orașele din Transilvania, unde sînt jucate piesele : **POEMUL UNIRII**, de Zaharia Bârsan, **FÎNTÎNA BLANDUZIEI**, de Vasile Alecsandri, **RĂZVAN ȘI VIDRA**, de Hasdeu, **APUS DE SOARE**, de Delavrancea. Rolurile principale din aceste vechi succese sînt deținute de actorii : **C. I. Nottara, Ion Petrescu, Vasile Toneanu, Zaharia Bârsan, Ion Manu, Al. Critico, Cleo Pan, Marioara Zimniceanu, Marietta Sadova, Adelina Mărculescu.** La Cluj, unde s-a înregistrat cel mai mare și emoționant succes, artiștii au fost întîmpinați cu deosebită căldură. Între alți vorbitori, scriitorul Ion Agîrbiceanu li s-a adresat cu aceste cuvinte : „În numele artei și culturii românești, voi veniți ca a doua armată necesară pentru triumful deplin al libertății noastre. Ați venit să întăriți sufletul românesc, conștiința românească, singura temelie solidă a țării tuturor românilor. Ne închinăm vouă, artiști ai Teatrului Național".

● 1920 ●
PIESELE LUI CARAGIALE

Stagiunea teatrală deschisă în toamna anului 1920 este do-

duse în ascunzătoare, prinzîndu-și acul la loc în părul frumos coafat.

Apoi timp de aproape o oră au stat în tăcere completă și cumplită. Bărbatul răsfoia niște reviste... Adelina își privea fix inelul. Înainte de a deschide ușa pentru a o conduce, respectabilul domn îi spuse cu un ton solemn, de parcă ar fi anunțat cel puțin intrarea regelui Angliei.:

— Îmi permiteți, stimată doamnă, să răscolesc patul pentru ca șederea de aici să pară veridică celor care își vor face intrarea în urma noastră. Dacă nevastă-mea ar ști cred că m-ar ucide. Vă rog să mă scuzați că nu pot fi galant așa cum îmi cere funcția mea oficială, dar îmi fac neplăcuta datorie de a vă reaminti că dacă veți fi întrebată, ați fost în acest loc doar pentru o seară de amor. În sensul cel mai libertin al cuvîntului. **(Adelina roși... Bărbatul o privea direct în ochi).** Voi nega orice altă afirmație a dumneavoastră. Orice s-ar întîmpla și oricît de tragică ar fi situația în care vă veți afla! Acum, dați-mi voie să vă sărut cu cel mai profund respect mîna și să vă mărturisesc sincer că aștept cu mare nerăbdare viitoarea noastră întîlnire. Dumnezeu știe cînd va fi, eu însă o aștept! Regret că nu pot fi un fericit profitor, dar vă stimez și vă admir foarte mult pentru tot ceea ce faceți!

Totul părea un monolog răsuflat dintr-o dramoletă ieftină. Dacă n-ar fi ieșit în curtea palatului, respirînd aerul care mirosea a trandafiri și ruine, Adelina ar fi crezut că se află în lumea de carton a pieselor ei. O pufni rîsul. Sprîncenele valetului care o conducea exprimau o uluire totală. **(Îl mai văzuse o dată pe slujitorul acesta, ajuns aici din cine știe ce sat, ca să fie slugă cu fireturi la slugile mai de vază care, la rîndul lor, slujeau pe alții mai cu vază decît ei, și o uimiseră exact sprîncenele. Nu erau sprîncene, ci un depozit bogat de sentimente ce înlocuiau probabil cuvîntul, fiindcă omul tăcea ziua întreagă. Și tăcea pentru simplul motiv că n-avea cu cine vorbi, el trebuia doar să asculte și să execute întocmai, dar cu reverențiozitate, ceea ce se spunea. Peste douăzeci de ani, Adelina îl va întîlni într-o librărie, la o festivitate, semnînd autografe pe o carte intitulată „Cuvintele unui om care tace". Nu-l va recunoaște imediat. Doar sprîncenele o vor izbi în memorie. Cerîndu-și scuze doritorilor de a avea o semnătură pe exemplarul proaspăt cumpărat, autorul se va ridica de la măsuța instalată lîngă raftul de „noutăți" și se va duce spre actriță, întrebînd-o dacă, din întîmplare, își amintește de el. Asta însă se va petrece de-abia după douăzeci de ani. Acum, Adelina se află la palat, la poarta dinspre Luterană, pe care i-o deschidea în tăcere, respectuos, omul cu fireturi, ciorapi albi caraghioși și cu cantitate ireală de sprîncene).**

Soldatul cu privirea indiferentă **(o fi fost același?)** Nici nu mișcă la trecerea ei.

Deodată, din întunericul străzii apăru un bărbat care o apucă de mînă.

MOMENTE

minată de reluarea pieselor lui Caragiale. La București Naționalul repune în scenă O NOAPTE FURTUNOASĂ; la Craiova — O SCRISOARE PIERDUTĂ, cu actorii: Mihalache Ionescu, Mia Teodorescu, I. Pisone, Iulian Brătulescu; la Cluj — O NOAPTE FURTUNOASĂ, cu: Mișu Ștefănescu, N. Neamțu-Ottonel, Ecaterina Popeia, Natalia Ștefănescu. Și din nou Naționalul bucureștean pleacă în turneu, avînd ca spectacol de bază O SCRISOARE PIERDUTĂ, cu actorii: Grigore Mărculescu, Ion Morțun, Ion Brezeanu, Ion Petrescu, Maria Cincurescu, Mircea Pella. Cu ocazia împlinirii a treizeci și cinci de ani de la premieră este reluată și comedia D-ALE CARNAVALULUI. Toate trei piesele fac săli pline, la București, la Cluj, la Craiova și la Iași.

● 1921 ● DEBUTUL LUI GEORGE VRACA

Într-un interviu publicat de „Gazeta Noastră Ilustrată", în 1930, actorul George Vraca declara: „Am fost mai întîi administrator agronom; apoi m-am înscris la conservator; apoi am fost institutor, în timp ce urmam conservatorul. Primul rol l-am jucat la 29 mai 1921 — rolul unui bătrîn de șaptezeci de ani". Este vorba de piesa PROMETEU, reprezentată (numai actul I), la Teatrul Liric din București, de clasa de dramă și comedie a maestrului Nicolae Soreanu. Debutul i-a adus talentatului începător premiul întîi al conservatorului. „Clasa domnului Soreanu a dat două mari talente: pe domnul George Vraca și pe domnișoara Valentina Spirescu, amîndoi patetici și declamatori în PROMETEU, probabil amîndoi cu mari și incendiare temperamente" — scria, a doua zi, cronicarul teatral al ziarului „RAMPA". În întreaga-i carieră (pînă la 17 aprilie 1964 cînd a murit), George Vraca, a jucat în o sută și treizeci și unu de roluri mari, ultimul fiind în RICHARD AL III-LEA, la Teatrul Nottara din București.

● 1921 ● TEATRUL POPULAR

O veche dorință a lui Nicolae Iorga se realizează. La 27 august 1921 își începe activitatea TEATRUL POPULAR, înființat prin strădaniile marelui cărturar cu scopul „de a introduce și dezvolta în popor cultura și gustul artistic național prin producțiuni teatrale și muzicale". Teatrul este patronat de Liga Culturală și are ca director pe Ion Livescu (pe atunci profesor la Conservator și subdirector al Teatrului Național din București). Deschiderea se face printr-un reușit spectacol organizat la Breaza, cu piesa ARICIUL ȘI SOBOLUL, de Victor Eftimiu. Următoarele spectacole au fost date în București, într-un local amenajat cu mari sacrificii (pe Bulevardul Elisabeta, 17). Rolurile erau interpretate de către elevii fruntași ai Conservatorului, ajutați, la fiecare premieră, și de cîte un societar al Naționalului. Aici și-au făcut începutul carierei: Elena Zamora, Ion Talianu, Maria Wauvrina, Ecaterina Ni-

— A fost bine, puicuţo ? Mulţumită ?

Omul zîmbea cu dublu înţeles. Interesant !... Cu tot întunericul, Adelina îl vedea perfect.

— Poooftim ?

Exclamaţia Adelinei îl făcu pe tip să se încordeze de parcă înghiţise un os de peşte. Ştia Adelina, cînd voia, să-şi manevreze într-aşa fel vocea, că putea să îngheţe şi un sloi.

După cîteva secunde, revenindu-şi din şoc, omul o trase şi mai tare de mînă.

— Gata, fără fiţe, puicuţo ! Aici nu eşti la teatru. Hai ! Şi o împinse într-o maşină. După puţine minute au ajuns la destinaţie.

„Acum va trebui să joc probabil marea scenă a vieţii mele. Nu-i nimic, am repetat-o pînă la epuizare !", se gîndi Adelina, pe care o luase ceva ce semăna a fior. Şi a intrat în colimatorul întrebărilor.

— Cu cine trebuia să te întîlneşti ?

— Unde e mesajul ?

— Cui trebuia să predai hîrtiuţa ?

— Unde e mesajul ?

— De cînd eşti comunistă ?

— Unde e mesajul ? Cui trebuia să-l predai ? Cine ţi l-a transmis ? Cît te plăteşte ? Că n-oi fi făcînd-o pe gratis !

Adelina n-a început nici să cocheteze, nici să facă pe tîmpita. A ales calea cea mai grea : tăcerea. Înţelegea că ăştia aflaseră multe : că e comunistă **(nu ştiau că întîlnirea se desfăşurase în cabină şi că insignifiantul comisionar era legătura ei de partid)**, că are un mesaj **(nu ştiau dacă îl predase cuiva de la palat, sau dacă fusese acolo doar pentru ceea ce dorea ea ca ei să-şi închipuie)**. Cine o trădase ? Nu-i venea nici un chip în gînd. Dealtfel, nici nu-şi cunoştea tovarăşii de acţiune. Asta era legea severă a conspiraţiei. Nu putea crede că vreunul din cei cu care lucra de atîţia ani ar fi scos vreun cuvînt, chiar sub ameninţarea cu moartea. Nu voia să creadă nimic. La urma urmei, în clipa aceea nu mai avea nici o importanţă ce crede şi ce nu.

— Scoate mesajul ! Cu binele, că pe urmă întoarcem foaia ! Ţapule, ia cheam-o pe tanti Smarandache să vină aici !

(Peste vreo doisprezece ani, într-o seară la sfîrşit de spectacol, o va aştepta la cabină un om cocîrjat, cu faţa scofîlcită şi cu privirea mahmură ; o va ruga cu lacrimi în ochi, produse parcă la comandă, în numele copiilor „care trebuie să aibă o biografie mai de doamne-ajută", să-i dea o referinţă bună, întrucît el, „atunci", s-a purtat frumos, madam Smarandache fiind probabil cea lipsită de delicateţe).

Tanti Smarandache era o femeie pătrată ; faţa, pieptul, burta, fundul şi chiar picioarele — toate erau pătrate. De ea se temeau într-un fel şi chestorii. Fusese adusă cu mari sacrificii de la Tîrgovişte, unde reuşise să bage groaza în clienţii poliţiei locale. **(„Nu plec la Bucureşti, dom' prefect, aici am casă, am rostul meu, am pus roşii în grădină. Nu plec, dom'prefect !" A plecat totuşi, pentru că i-au dat casă cu**

MOMENTE

ţulescu-Sahighian şi, mai ales, Alexandru Finţi care a avut un debut excepţional în piesa UN DOMN PRIBEAG, de Nicolae Iorga. În prima sa stagiune TEATRUL POPULAR a dat două sute de spectacole de seară şi şaptezeci de matinee, la ele asistînd, între alţii, şi cîte 30 de studenţi (la fiecare spectacol) invitaţi cu bilete gratuite.

● 1921 ●
CORTINA LUI CAMIL RESSU

Un caz „naţional" din viaţa teatrului românesc, în 1921. La Naţionalul bucureştean este montată o nouă cortină, realizată de cunoscutul pictor Camil Ressu ; o nuntă reprezentată în viziunea artistică modernă. Prezenţa acestei cortine stîrneşte un val de proteste şi altul de laude. Protestarii ajung pînă în Parlament, unde deputatul C. Xeni face o interpelare : „Noua cortină este o adevărată tortură vizuală, o insultă adresată spectatorului". Tudor Arghezi este de partea susţinătorilor şi scrie, în „Rampa" (36 noiembrie 1921) : „Cortina pictorului Ressu constituie în Bucureşti cel mai mare eveniment de la război încoace. De puţine ori în istoria noastră s-a ocupat de un singur şi acelaşi fapt personagii mai diverse, mai răzleţe, mai contradictorii [...]". Şi conchide pentru menţinerea cortinei. Dar „marele caz" continuă, devenind, în noul cabinet care se constituie în decembrie 1921, sub şefia lui Take Ionescu, o problemă de guvernămînt. Xeni, ajuns ministru, nu se lasă pînă nu obţine înlăturarea cortinei lui Ressu — şi se comandă alta pictorului Traian Cornescu.

● 1922 ●
ELVIRA ŞI IANCOVESCU

Un episod interesant din viaţa teatrală a Capitalei. În ianuarie 1922 se anunţă formarea unei noi companii teatrale, sub conducerea Elvirei Popescu şi a lui Ion Iancovescu : TEATRUL MIC. Data începerii reprezentaţiilor nu este anunţată, dar spectatorii se prezintă la casa teatrului (la fostul cinema REGAL din Piaţa Palatului) să se înscrie pentru bilete. Cînd se lipesc primele afişe, anunţînd deschiderea stagiunii pentru ziua de 8 martie 1922, în registrul de cereri de bilete se aflau înscrişi 6 000 de amatori. Cum sala nu avea decît 800 de

grădină undeva prin Chitila). Femeia asta avea o profesiune curioasă : bătea ! Tot ce i se permitea să bată — stingea în bătaie, nu alta ! O făcea fără ură, fără convingeri politice, dar cu metodă, ca specialiștii în masaj : începea cu blîndețea și de-abia pe urmă o lua cu putere. A adus-o pe Adelina în camera alăturată și, înainte de a porni la treabă, i-a debitat monologul obișnuit :

— Ascultă, cucoană, zi acum ce-ai de zis, că tot o să zici !

Asta a fost tot. Pe urmă a început... După o oră și jumătate a deschis ușa de la „băieți" și le-a spus sec :

— P-asta a bătut-o mă-sa mult cînd a fost mică. Nu spune nimic ! Și nici n-o să spună ! Ascultați-o pe tanti Smarandache !

Și a plecat fără să le ceară „băieților" o țigară bună (se întîmpla pentru prima oară în cariera ei bucureșteană).

— Bine, puicuță, atunci să te cotrobăim noi mai la străfunduri. Peste tot! **(Pe masă erau întinse toate lucrurile ei din poșetă. Fardul fusese scos cu lingurița, pudriera era spartă, alte nimicuri — cîte nu găsești într-o poșetă de femeie ? — făcute praf și ferfenițate).** Și au percheziționat-o timp de două ore. I-au desfăcut toate cusăturile, au dezbrăcat-o pînă la piele, i-au întors pe dos toată lenjeria intimă. Obosiseră. Ea stătea goală și impasibilă, gîndindu-se în sinea ei — spre a-și curma jena — că joacă un rol și atît.

— Unde ai ascuns biletul, puicuțo ? Faci pe artista cu noi ?

— Mă, te pomenești că o fi în păr ? Că prea se țin bățoase buclele alea, sări unul, ăla care-i desfăcuse pantofii centimetru cu centimetru. (Cu toată bătaia, buclele erau intacte. Tanti Smarandache nu lovea la cap. Nu că ar fi avut cine știe ce principii, dar se ferea).

„Băieții" au chiuit de bucurie, de parcă descoperiseră cine știe ce minune. Vasiliu luă repede o foarfecă și îi spuse Adelinei :

— Puicuțo, zi acum tot ce ai pe suflet, că rămîi fără buclișoare. Și o artistă fără bucle e ca un buhai fără știi tu ce !

Și pune-te pe rîs ! Și rîzi !... Și rîzi !... **(peste vreo cincisprezece ani, Adelina îl va întîlni pe autorul comparației ; era măcelar. Se va face că n-o cunoaște).**

Adelina nici măcar n-a clipit. După bușelile de la tanti Smarandache, lumea îi devenise parcă indiferentă.

Și începu jocul cu buclele ! Harșt — prima buclă !... Harșt !... a doua... Și așa pînă la a zecea, că zece bucle mari avea. S-a privit din curiozitate în oglinda de deasupra chiuvetei. „Bună pentru rolul Ioanei d'Arc" — se gîndi în sinea ei și zîmbi zeflemisitor. Parcă era un elev din a II-a de liceu tuns de „poliția școlară", aia care făcea razii la cinematografele de pe bulevard. Doar la ceafă mai erau niște resturi de podoabă capilară ținute de ac.

Își scoase liniștită acul **(de fapt inima îi bătea să se rupă)** și se adresă cu o voce albă celui care îi tăia buclele :

MOMENTE

locuri, pentru a nu supăra pe nimeni, s-a făcut o ședință publică, anunțată prin ziare și s-a organizat o „loterie" — doi școlari extrăgînd din urnă bilețelele cu numele solicitanților cîștigători și numărul locului pe care-l va ocupa fiecare în sală. Un fapt fără precedent în istoria teatrului românesc ; o dovadă certă de care se bucurau la vremea aceea cei doi actori : Elvira și Iancovescu.

● 1922 ●
„SUFLETE TARI"

La Teatrul Național din București se dă în premieră, la 12 mai 1922, piesa lui Camil Petrescu SUFLETE TARI. Citim în „Revista vremii" o cronică din care înțelegem succesul netăgăduit înregistrat de acest spectacol : „Intr-un sfîrșit de stagiune inceri și triși, Teatrul Național are în brațe un succes — piesa SUFLETE TARI, succes făcut din îndeplinirea severei sale meniri și din intermitentul său noroc ; dar mai ales din talentul domnului Camil Petrescu. Piesa, prin toate calitățile ei, domină cel puțin o stagiune de opere originale [...]". Cronica este semnată de Ion Marin Sadoveanu, care are multe cuvinte de laudă și pentru principalii interpreți : Maria Filotti și G. Ciprian.

● 1922 ●
TEATRU
ÎN ARENA CIRCULUI

În anul 1922, Marioara Voiculescu era socotită ca fiind una dintre cele mai mari stele ale teatrului românesc ; poate cea mai mare, dacă socotim succesele pe care le avea în piesele jucate pe atunci la Teatrul Liric. Și, cu toate acestea, n-a ezitat în fața propunerii ce i s-a făcut de a introduce spectacolul teatral în arena circului. La 18 martie 1922 a putut fi văzută, astfel, jucînd rolul principal din SALOMEA, piesă montată la Circul Sidoli, din București. Alături de ea joacă Alexandru Critico, Anicuța Cirje, Vasile Leonescu. Incercarea nu întrunește simpatii unanime, printre cei ce combat inițiativa fiind și Liviu Rebreanu care este de părere că „de îndată ce elementele unei tragedii se petrec aievea, în fața noastră, tragedia încetează să mai fie artă".

● 1923 ●
VLAICU VODĂ
ȘI VIFORUL

Două mari succese ale teatrului românesc, în reluări : VLAICU VODĂ, de Alexandru Davila și VIFORUL, de Delavrancea. Cu prima dintre aceste piese pleacă în turneu Naționalul bucureștean, la : Timișoara, Arad, Deva, Sibiu, Orăștie, Alba-Iulia, Baia-Mare, Satu-Mare, Oradea, Blaj, Brașov. Echipa de artiști cuprinde pe : Aristide Demetriad, Ion Petrescu, Grigore Mărculescu, Adelina Mărculescu, Constanța Demetriade, Ecaterina Șahighian, Mia Niculescu. La sosirea în fiecare oraș trupa era primită sărbătorește,

— Aici nu căutați ? A mai rămas puțin păr.

— Dumnezeii și rădăcinile cui te-au făcut ! **(Pentru înjurătura cu „rădăcinile" Vasiliu fusese poreclit „Intelectualul").** Umbli cu Șecspirul cu noi ? N-ai vrut să spui ? O să putrezești la „tuhaus", la Gestapou, și o să te rogi să te aducă înapoi aici la mîngîierile lui tanti Smarandache. Și i-a dat o palmă cu atîta sete, încît a trîntit-o cu capul de calorifer. **(De-atunci avea cicatricea. La închisoare nu exista chirurg să coasă rana cum trebuia și a rămas așa, cu cicatricea).**

— Băi ! strigă Vasiliu spre unul mai mocălit care stătea lîngă ușă. O bagi la carceră ! Pîine și apă ! Îi arăt eu Șecspir !

(La 5 iulie 1950, cercetat pentru cruzimile sale, Vasiliu va declara cu o fățărnicie demnă de eroii celui pe care-l numea cu dispreț Șecspir, că s-a purtat foarte bine cu cetățeana Adelina „care după cîte i se pare, ulterior ar fi zis altora ceva și întrucîtva", că n-a dat-o pe mîna Gestapoului, ceea ce roagă să se consemneze și să fie socotit ca un merit al său și nu al colonelului Cristache, care, de fapt, lucrase pentru nemți.

Adevărul adevărat însă era altul : Vasiliu nu a mai avut timp s-o transfere pe Adelina Grigoraș Gestapoului. În noaptea de 23 spre 24 august, nenea Alexandru, cu încă doi băieți, a intrat în coridorul de celule și a deschis ușa cu numărul 5. Adelina s-a ridicat și i-a întins mîna. Nenea Alexandru i-a sărutat-o și-apoi, într-un elan neobișnuit pentru el, a îmbrățișat-o și a ținut-o strîns mult-mult.

Dar în iulie 1950, fostului comisar Vasiliu i s-a dat crezare cum că Adelina „ar fi spus ceva și întrucîtva". Adelina Grigoraș a fost suspendată din spectacolele Naționalului. Nenea Alexandru, care i-a luat apărarea, ajungînd să bată la multe uși înalte — dealtfel fără folos — a avut foarte mult de suferit și el. Mai tîrziu lucrurile s-au lămurit. N-a fost — din fericire — prea tîrziu, dar a fost păcat, mare păcat).

Nici pînă azi nu se știe cum au aflat la poliție, atunci în iulie '44 despre Adelina. Poate că într-o zi se va descoperi. Cine știe în ce dosar prăfuit zace o hîrtie care ar putea lămuri o situație... Așa, măcar de curiozitate, pentru că istoria tot nu mai poate fi schimbată.

— Să vă fie de bine !

Nea Jenică trase șervetul și îmi mîngîie obrazul de parcă realizase o capodoperă. Prin oglinda de sus o vedeam lîngă balcon pe Adelina Grigoraș. Stătea sub cască. Își făcea permanent. Bineînțeles cu bucle mari. În mînă ținea strîns acul ei de păr, o adevărată bijuterie a genului.

— Femeie cu caracter, domnule ! mormăi nea Jenică, trăgînd cu ochiul la ea prin oglindă.

Nea Jenică se referea, zic eu, la acul de păr.

ALEXANDRU STARK

MOMENTE

cu muzici militare în gară, cu discursuri patriotice. Acest turneu a durat de la 31 august pînă la 21 noiembrie 1921. „Alexandru Davila — va scrie Victor Eftimiu — și-a scris poemul istoric cu meșteșugul unui adevărat om de teatru, după regulile clasice ale dramaturgiei eroico-romantice. VLAICU VODĂ stă cu cinste la temelia dramaturgiei românești". VIFORUL lui Delavrancea va fi prezent pe afișul Naționalului din București, din Cluj și din Craiova în anii 1921—1923, cu principalele roluri susținute de : Aristide Demetriade, Eugenia Ciucurescu, Ștefan Braborescu, Zaharia Bârsan, Stanca Alexandrescu.

● 1926 ●
MANECHINUL SENTIMENTAL

Primul succes în teatru al lui Ion Minulescu : piesa MANECHINUL SENTIMENTAL. Se joacă în premieră la Teatrul Național din București, la 8 ianuarie 1926, pusă în scenă de Paul Gusty și interpretată de Marioara Voiculescu și N. Bălățeanu în rolurile principale. Nu era o premieră absolută, MANECHINUL SENTIMENTAL se jucase în toamna anului 1925 la Teatrul Național din Craiova, în regia lui Adrian Maniu. Dar succesul cel mare a fost înregistrat la București. Și tot aici va fi un alt succes, mult controversat, cu AMANTUL ANONIM, în 1929, cînd voci severe de moraliști îl vor acuza pe Minulescu de „negativism în educația tineretului", iar Liviu Rebreanu îl va apăra : „Mă solidarizez în întregime cu reprezentarea acestei piese, datorită unuia dintre cei mai de vază scriitori ai noștri".

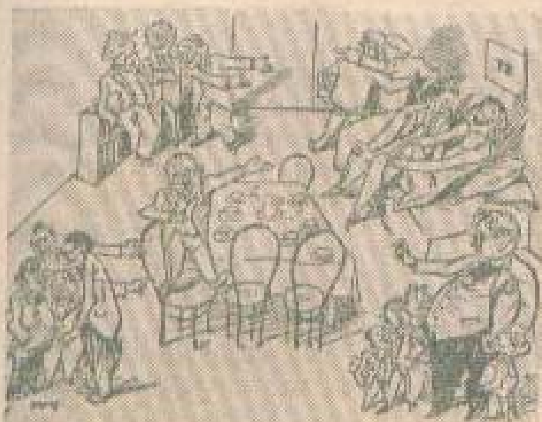
● 1927 ●
PAUL GUSTY LA 50 DE ANI

Un sărbătorit al scenei românești : Paul Gusty, primul regizor al Teatrului Național din București. La 28 ianuarie 1927 a împlinit cincizeci de ani de activitate în slujba teatrului românesc (și șaizeci și opt de ani de viață). Una dintre cele mai mari realizări regizoriale pe care le-a avut a fost O SCRISOARE PIERDUTĂ, de Caragiale, apoi REVIZORUL, de Gogol și AZILUL DE NOAPTE, de Gorki. La sărbătorire au participat toți marii actori din București și principalii autori de piese de teatru. Dintre aceștia, Ion Minulescu, în cuvîntul omagial a spus : „Paul Gusty, acest pilot al Teatrului Național, care a scăpat de naufragii o mulțime de vapoare șubrede și a făcut să ancoreze în portul îndepărtat al unor serii de reprezentații, nebănuit însă în primul moment, succesul franc al atîtor opere naționale și străine".

● 1927 ●
DOMNIȘOARA NASTASIA

Compania teatrală particulară Bulandra — Manolescu — Maximilian — Storin, care se află în continuă atenție a pu-

• Ilustrații din Istoria literaturii române de George Călinescu

Cenaclul Sburătorul, caricatură de Jiquidi

Al. O. Teodoreanu în inspecție oenologică

Ion Pillat la 20 de ani, student la Paris

MOMENTE

blicului spectator, își deschide stagiunea a treia la 3 decembrie 1927, cu piesa originală **DOMNIȘOARA NASTASIA**, de George Mihail Zamfirescu, un tînăr debutant în dramaturgie „descoperit" de Storin. Interpretată de actori valoroși (Sorana Țopa, G. Storin, V. Maximilian, Ion Talianu, N. Gărdescu, George Groner), piesa este bine primită ; criticii o laudă și publicul dă năvală s-o vadă, astfel încît devine cel mai notoriu succes înregistrat pînă atunci de Compania amintită. Și va rămîne un succes repetat mulți ani și pe alte scene.

● 1927 ●
OMUL CU MÎRȚOAGA

Un mare succes al Teatrului Național din București : **OMUL CU MÎRȚOAGA**, piesă scrisă de cunoscutul actor Gh. Ciprian. Se dă în premieră la 7 octombrie 1927 și face serie mare de spectacole, trecînd apoi și granița, pe scenele mai multor orașe europene (Paris, Berna, Berlin). La premieră, un incident : de la galerie un grup de studenți strigă, după fiecare act „Slavă lui Urmuz ! Bravo Urmuz !". Încă din timpul repetițiilor se lansase zvonul că piesa a fost scrisă de Urmuz și a rămas, după moartea autorului (23 noiembrie 1923), în posesia lui Ciprian, care a așteptat să treacă patru ani spre a o prezenta Naționalului, sub numele său. Incidentul a dăunat, oarecum, lui Ciprian, dar a mărit interesul publicului pentru piesă. Primul interpret al rolului eroului principal Chirică a fost Gh. Calboreanu. În anii următori au fost aplaudați în acest rol, printre alții, Ion Morțun și Gr. Vasiliu-Birlic.

● 1923 ●
AGATHA BÂRSESCU

La 14 noiembrie 1923 marea artistă Agatha Bârsescu este numită profesoară de artă dramatică la Conservatorul din Iași. Să ne reamintim de începuturile glorioase ale acestei artiste. La 22 noiembrie 1883, tînăra absolventă a Conservatorului din Viena, Agatha Bârsescu, debutează triumfal la Burgtheater, interpretînd magistral rolul Hero din tragedia **VALURILE MĂRII ȘI ALE IUBIRII**, de Grillparzer. Succesul îi aduce debutantei un angajament permanent și titlul de societară a prestigiosului teatru. Agatha avea atunci douăzeci și doi de ani. În țară debutase încă din 1878 (în **RUY-BLAS**). Consacrarea definitivă o obține cu rolul Magdei, din piesa **HEIMATH**, de Sudermann, jucat de o sută de ori într-o singură stagiune, la Viena și apoi în mari turnee prin Europa. Interpretînd în patru limbi rolurile pe care le juca (în germană, franceză, engleză și română), marea artistă devine, pentru public și pentru oamenii de teatru, prima tragediană poliglotă din lume.

O RECONSTITUIRE

Cîțiva prieteni au pornit cu mașina de la Ploiești spre Capitală. Este 11 și jumătate noaptea. Intuneric beznă. Din cînd în cînd, un far de mașină proiectează o lumină slabă, palidă peste umbrele misterioase ale nopții.

O cotitură. Drumul e barat. Se pare la început că s-au ciocnit niște mașini. E numai o aparență. Șoseaua a fost întretăiată cu fire de sîrmă. Șoferul stopează.

In acest moment se aud cîteva pocnituri de armă. Din șanț se desprinde o umbră cu revolverul întins: „Sus mîinile! Nici o mișcare!" Șoferul e scos de la volan, apucat de gulerul hainei de un alt individ și aruncat în șanț.

Din unghere se ivesc cîteva figuri noi. Sînt înarmați cu carabine și revolvere. Pasagerii sînt coborîți, percheziționați, devalizați de portmonee, de ceas, de bijuterii și chiar de haine.

Zilele trecute, două doamne au încercat toate senzațiile unei asemenea aventuri. Ele au mărturisit la poliție că sînt convinse că au stat de vorbă cu faimosul Polisciuc.

Detaliile furnizate de aceste pasagere sînt pline de o savoare particulară.

— Credeam că este vorba de un accident. Trei indivizi ne-au ieșit în față trăgînd focuri de revolver. Alții stăteau cu armele întinse în jurul unui grup format din pasagerii altor automobile. Șoferul nostru înlemnise la volan.

Toată operația o comanda un om de statură mijlocie, bine îmbrăcat. In figură avea ceva particular. Două tăieturi adînci porneau de la rădăcina nasului spre colțul gurii, ca două paranteze. Ni se pare că era șaten. Cu un aer autoritar ne-a strigat să nu ne mișcăm. Apoi a poruncit șoferului să stingă farurile. A înaintat cîțiva pași, a deschis portiera automobilului și cu un gest simplu l-a ridicat pe șofer, cum ai fi mișcat o cîrpă.

Apoi, cu un aer curtenitor, s-a adresat nouă:

— Doamnele sînt rugate să coboare!

Și, perfect gentilom, tilharul ne-a ajutat să coborîm scara automobilului. Cu o mînă ținea revolverul înspre noi, iar cu cealaltă ne ajuta să descindem.

Apoi ne-a luat poșetele. A trecut apoi la șofer și, fără nici o explicație, i-a dat cîteva perechi de palme.

— De ce nu te-ai dat jos cînd ți-am dat ordin? Tu nu știi cine sînt eu?

— Nu știu, i-a răspuns șoferul.

— Ei bine, de-acum încolo să știi! Mă cheamă Polisciuc.

MOMENTE

● 1929 ●
MARELE DUHOVNIC

Cel mai jucat autor dramatic de la noi, din perioada interbelică, a fost Victor Eftimiu. I s-a reluat, la mai multe teatre din țară, ÎNȘIR'TE MARGĂRITE, apoi, la București, Craiova, Iași și Cluj: COCOȘUL NEGRU. In 1919 i s-a jucat INSPECTORUL BROAȘTELOR; în 1920 — PROMETEU; în 1922 — DANSUL MILIOANELOR; 1924 — THEBAIDA; 1925 — MEȘTERUL MANOLE; 1926 — GLAFIRA; 1928 — FANTOMA CELEI CARE VA VENI și OMUL CARE A VĂZUT MOARTEA; 1929 — MARELE DUHOVNIC; 1933 — THEOCHRIS; 1938 — POVESTE SPANIOLĂ; 1939 — ATRIZII. Cu MARELE DUHOVNIC, jucat în premieră în noiembrie 1929, Teatrul Național din București a intrat în conflict cu forul suprem al bisericii ortodoxe. Succesul piesei a fost categoric, în rolurile de seamă apărînd: G. Calboreanu, N. Băltățeanu, N. Soreanu, Marioara Voiculescu, Agepsina Macri, Ana Luca. Dar supărarea a fost atît de mare, pentru că se aduceau în scenă personaje preoțești ariviste, încît în luna iunie 1930 Sinodul a pus la index piesa MARELE DUHOVNIC, interzicînd credincioșilor citirea sau vizionarea ei.

● 1929 ●
MUȘCATA DIN FEREASTRA LA STUDIO

In 1929 Teatrul Național din București își extinde activitatea prin înființarea STUDIOULUI. Pentru inaugurarea de la 4 octombrie s-a ales comedia lui Victor Ion Popa: MUȘCATA DIN FEREASTRĂ, care se va dovedi aptă pentru un mare succes. Autorul va spune despre piesă, după ce succesul devine notoriu: „MUȘCATA DIN FEREASTRĂ este camionul cu care îmi descarc toate bagajele de amintiri ale copilăriei. In ea este o lume pe care am cunoscut-o și am trăit-o ani de zile. Și mă simțeam dator s-o aduc pe scenă pentru pitorescul ei". Piesa a fost jucată de actorii: Grigore Mărculescu, Ion Sîrbu, Alexandrina Gusty, Toto Ionescu, Irina Nădejde — sub regia lui Paul Gusty. Următoarele piese românești reprezentate la STUDIO: JOCUL IUBIRII ȘI AL GELOZIEI, de Soare Z. Soare (semnată cu pseudonimul A. Ralea), și OMUL ZILEI, de Ion Sân Giorgiu.

● 1930 ●
MARIA MOHOR — GRETA GARBO

„Cine n-a observat că doamna Maria Mohor este portretul identic al Gretei Garbo?

— Domnule Polisciuc. Noi am citit în ziare că dumneata nu iei bani decît de la oameni bogați și-i împarți cu cei săraci, au spus femeile sfioase încercînd să cîștige bunăvoința banditului.

Polisciuc s-a înclinat reverențios.

— Doamnele au cetit în adevăr în ziare despre mine?

Polisciuc și-a luat un aer grav, s-a înclinat, ținînd mereu într-o mînă revolverul întins și apoi s-a prezentat cu vorbele: „Dacă este așa, îngăduiți vă rog să mă prezint, sînt Polisciuc, ofițer în rezervă. Nu vă fie frică. Noi nu sîntem pungași de rînd". Și ne-a sărutat mîinile.

Vă amintiți de tîlhăria „mondenă" de acum un an și mai bine cînd dl. Davilla, ministrul nostru la Washington, călătorind împreună cu mai mulți oaspeți străini a fost prădat în împrejurări similare. Tîlharii au fost prinși după două săptămîni. S-a trecut la reconstituirea jafului. S-au petrecut cu acest prilej cîteva lucruri amuzante. Demonstrația s-a executat atunci sub auspiciile și regizoratul d-lui judecător de instrucție Niculescu-Bolintin, care a jucat un rol decisiv în aflarea făptașilor.

Pentru reușita deplină a documentarului, s-au utilizat chiar „actorii" ce au participat la atacul nocturn, piesele decorative ce au servit la încadrarea lui, adică: automobilul Packard al legației poloneze, frînghia barieră, ciomegele, revolverele, minus victimele. Numai șoferul a trăit pentru a doua oară o scenă pe care — după propria lui mărturisire — n-ar mai trăi-o nici sub formă de ficțiune.

Iată notele însemnate atunci în carnetul meu de reporter:

„La ora 5 fix se zărește pe cîmp, pe serpentinul șoselei, șerpuirea dubei. Înaintează încet din cauza hopurilor multiple și a prafului gros. Vehiculul negru crește ca un punct cinematic, treptat, ocupînd deodată în fața noastră tot ecranul. Ușa din spatele șoferului se deschide cu șuruburi și lacăte ca o ladă Wertheim. Își fac apariția jandarmii cu puștile încărcate, rînduindu-se în semicerc, la scară.

Apoi, cîte unul, cei cinci bandiți. Despre patru dintr-înșii, tuciurii, ai zice că sînt frați. Numai al cincilea, pirpiriu și blînd, pare un intrus.

Prezentarea. Așezați nu atît după vîrstă cît după meritele cîștigate în trupă își declină numele și poreclele, cu o supunere aproape politicoasă:

— Eu sînt Ciulache.

— Eu sînt Jean Tomescu fără noroc.

— David Ionescu zis Titi, zis Mutu, zis Vlaicu.

— Nicolae Constantin zis Nițescu.

Cel din urmă e Radu V. Cristache, zis Boicu.

O mică deziluzie. Bandiții au fost tunși. Dintre toți, numai Ciulache, spătos, îndesat, mustață stufoasă și pe oală și ochiul dur, e mai aproape de imaginea pe care și-a făcut-o publicul. Ceilalți au o mutră oarecare de borfași, de găinari clasa a treia.

D. judecător de instrucție Niculescu-Bolintin intervine:

MOMENTE

Întrebarea o pune un reporter al „Gazetei Noastre Ilustrate", care publică, în numărul din 24 iulie 1930, un interviu cu frumoasa și talentata artistă. Reporterul intrase în culisele teatrului Maria Ventura, unde juca atunci Maria Mohor, și întrebase pe actorul Ion Talianu unde o poate găsi. „Cabina Gretei este acolo" — i-a răspuns Talianu — deci așa i se spunea Mariei Mohor, chiar de către colegi. Și din interviu aflăm: Maria Mohor a debutat la Naționalul bucureștean, în FĂT FRUMOS, în APUS DE SOARE și în CIUTA — piese care au consacrat-o. După doi ani de activitate este premiată, pentru interpretare, de Teatrul Național, cu care ocazie Liviu Rebreanu îi aduce laude, ținînd și să adauge: „Se cunoaște că ești ardeleancă — d-aia ai talent". — Ce spuneți despre asemănarea dv. cu Greta Garbo? întreabă reporterul. — M-am

obișnuit ca în teatru să mi se spună așa, Greta; în filmul pe care-l voi face însă luna viitoare (STRIGOIUL CARPAȚILOR), aș dori să nu semăn cu ea; nu vreau să fiu socotită o imitație, vreau să fiu originală". Ultima întrebare: — „Este adevărat că strada pe care locuiți vă poartă numele? — Nu, îi spune Strada Frumoasă. — Deci este adevărat".

● 1932 ●
TITANIC VALS

Cine n-a văzut TITANIC VALS? A fost comedia care a „monopolizat" succesul scenei românești timp de mai mulți ani, fiind jucată, permanent, cu săli pline. Cu această piesă, autorul ei, Tudor Mușatescu, a atins apogeul celebrității, întrecîndu-și cu mult confrații de breaslă. Premiera năstrușnicului TITANIC s-a dat la Teatrul Național din București, la 21 noiembrie 1932, cu o distribuție prestigioasă: George Calboreanu, Sonia Cluceru, Puia Ionescu, Nicki Athanasiu, Victoria Mierlescu, V. Valentineanu, I. Finteșteanu. Conținutul satiric

— Măi băieți, acum împrăștiați-vă pe cîmp, așa cum ați stat în noaptea aia !

Banditii ascultă, dar se codesc. Se uită unul la altul. Faptul că au fost aduși nelegați, fără lanțuri de mîini și de picioare, faptul că erau invitați să se miște în voie, neurmăriți pas la pas de jandarmul cu pușca încărcată, li s-a părut suspect. Ciulache s-a făcut ecoul celorlalți :

— Nu ne ducem, d-le judecător !

— De ce, mă ?

— Las-că știm noi de ce !

Tomescu intervine și el :

— Nu ne mișcăm fără dumneavoastră. Apoi, concretizîndu-și brutal neliniștea : Dacă e vorba să ne împușcați, apoi împușcați-ne aici. Pe cîmp nu ne ducem !

O scenă analoagă s-a petrecut în momentul cînd se purcedea la distribuirea rolurilor ținute în noaptea aceea de bandiți, și a armelor. Ciulache și Tomescu au refuzat revolverele :

— Te pomenești că sînt încărcate și ne împușcăm singuri !

A început reconstituirea. Ionescu David și Nițescu au întins sfoara de-a curmezișul șoselei. Îndărătul lor, la zece pași, cu revolverele în mîna dreaptă, Ciulache și Tomescu.

În fața lor, pe muchea șanțului, care mărginește șoseaua, înarmat cu un ciomag, Boicu „fricosul".

Totul a fost aranjat dinainte. La un semnal cu batista, mașina pornește ca să se oprească la un pas de frînghie. Boicu, cel cu bita, face un pas înainte. Tomescu, instinctiv, ridică revolverul și avansează și el.

„Actorii" sînt cam plictisiți. Lucrează fără tragere de inimă. Boicu a strigat un „oprește" așa de timid de parcă ar fi cerut de pomană. Pe măsură ce demonstrația se apropie de sfîrșit, tîlharilor le revine „tracul". Ar vrea s-o termine mai repede. Duba a devenit pentru dînșii o casă în care se simt în siguranță.

Iată de ce Ciulache, enervat că tovarășii lui nu pricepeau că trebuie să „dea rasol", a strigat autoritar :

— Treceți, măi, la percheziție. Pașol !

Reconstituirea s-a terminat. Fazele ei au fost prinse de obiectiv. Banditii, deprinși cu poza a la minut, adică cu toate preparativele clasice și folositoare ale instrumentului, erau mulțumiți că operatorii nu-i țineau prea mult în poziții... jenante.

Ca o poantă, dl. Niculescu-Bolintin a repetat fraza de la începutul reconstituirii : Ei, acu luați-o pe cîmp !

Banditii s-au privit unul pe altul îngrijorați :

— Nu ne ducem.

Și toți cinci s-au așezat pe marginea șoselei, căci știau din codul tagmei că un om care se așază jos trebuie cruțat.

Înainte de a se urca în dubă, Ciulache, căruia îi revenise buna dispoziție, strigă judecătorului în glumă :

— Las-că scap eu peste cinci ani și am grijă să vin pe la dumneavoastră.

S-a rîs. Banditii pozaseră doar în găinari.

A. B. ■

(Din „Reportaj", anul I, nr. 4 1930)

MOMENTE

al piesei irită pe unii critici ; cîțiva dintre ei îi minimalizează valoarea, alții o ignoră. Dar TITANIC VALS merge triumfal înainte, verdictul final fiind al publicului. Se joaca, în prima stagiune, de optzeci și trei de ori. Un an mai tîrziu după acest triumf, Tudor Mușatescu va primi Marele Premiu al Teatrului Național, acordat de comitetul de lectură pentru TITANIC VALS.

● 1933 ●
GAIȚELE

O altă capodoperă a dramaturgiei românești : GAIȚELE de Alexandru Kirițescu. Intră în scenă la Naționalul din București, la 6 martie 1933. Nu este însă o premieră absolută. Într-o altă versiune fusese jucată la Teatrul Asociației Dramatice Bulandra — Manolescu — Maximilian — Storin. Se numise atunci CUIB DE VIESPI și despre ea la premiera de la 5 martie 1930, autorul declarase : „M-am silit să copiez viața, într-un moment și un mediu caracteristic. Am ajuns la convingerea că este singurul procedeu cu ajutorul căruia poți face operă durabilă din punct de vedere artistic". Sub noul nume, GAIȚELE, piesa a intrat în repertoriul permanent al Teatrului Național din București și apoi la celelalte teatre din țară. TITANIC VALS și GAIȚELE — cele două mari succese ale deceniului 1930—1940 — au impus categoric scenei românești și o artistă strălucită : Sonia Cluceru, interpreta rolurilor principale.

● 1939 ●
DIN VREMURILE GRELE

Activitatea teatrală continuă și în vara anului 1939. Sub plafonul descoperit de la COMEDIA, se joacă ÎNTRE VENUS ȘI RAPID, comedie „fotbalistă", de Tudor Mușatescu ; la Arenele Romane se reprezintă, cîteva seri la rînd, QUO-VADIS, prelucrare de Ion Prumușani, după H. Sienkievitz, iar la Vălenii de Munte, pentru al treilea an la rînd, activează Teatrul în aer liber, care prezintă piesele lui Nicolae Iorga : SFÎRȘITUL LUI ȘTEFAN CEL MARE și CONTRA PATRIEI.

La 1 septembrie 1939 începe războiul, care umbrește totul. Cum a mers teatrul românesc în continuare, sub această umbră ? Înțelegem suficient reamintindu-ne cuvîntarea directorului Naționalului bucureștean, scriitorul Camil Petrescu, ținută la radio, la 14 septembrie 1939 : „O mare parte din continent e cuprinsă de revărsarea de foc și de sînge ; cealaltă parte nu poate fi martoră fără îngrijorare la această dramă a culturii moderne [...]. În repertoriul pe care ni l-am fixat o anumită seriozitate ni se pare că se impune negreșit. În aceste vremuri de restriște a culturii, problema destinului omenesc,

DIN ÎNSEMNĂRILE UNOR VECHI REPORTERI

● Se știe, bunăoară, că înainte de război, unul din anotimpurile cele mai dificile pentru presa de atunci era... vara. Era o perioadă greu de traversat pentru breslașii scrisului cotidian, deoarece în timpul vacanței aproape că „nu se întîmpla nimic" care să merite interesul cititorilor. Oamenii politici și de afaceri, marii industriași, președinții consiliilor de administrație ale marilor societăți etc., obișnuiau să-și refacă sănătatea în străinătate, de preferință în Franța, Elveția sau Italia, dacă nu preferau să se odihnească la conacurile lor de la Florica, Bădăcin, Breasta sau altundeva, pînă toamna, cînd își reîncepeau activitatea obișnuită. De aci lipsa de subiecte și de știri, motiv pentru care bieții reporteri erau adesea ispitiți sau chiar siliți să recurgă la inventarea de tot felul de evenimente.

Unul dintre cei mai matinali și mai frecvenți clienți ai celebrei cafenele **Capșa** de pe Calea Victoriei era și Constantin Șarf, pe cît de apreciat secretar de redacție, pe atît de excelent articlier, cu care lucrasem în anii uceniciei mele la ziarul **Epoca**.

Intr-o vreme — îmi povestea el cîndva — ca să poată face față nevoilor vieții era obligat să lucreze la două cotidiene : unul care apărea dimineața și altul după-amiaza. In timpul unei vacanțe de vară, gazetarul mai sus amintit fusese pus în situația, „să facă gazeta" aproape singur, cei cîțiva reporteri nereușind să umple paginile respectivelor publicații. E cazul să precizăm că ziaristul de care vorbim era capabil să scrie singur ambele gazete, de la articolul de fond, mijlocul, foiletonul literar, pînă la „reportajul zilei" și chiar ultimile știri politice... Cu toate acestea, în timpul verii tirajele ziarelor la care lucra, scădeau pe zi ce trecea, din cauza lipsei de evenimente deosebite. Și, colac peste pupăză, într-o zi breslașul nostru se pomeni în redacție cu administratorul uneia din aceste gazete care începu să se vaite cu disperare : „Ce ne facem, **bătrîne**, că moare ziarul !? Am umplut magazia cu maculatură ! Nu mai am nici o lescaie în casă, nici măcar să plătesc tipografia !"

Mîhnit de situația sumbră care i se înfățișa, gazetarul se gîndi la tot felul de stratageme pentru ca ziarul să fie citit. A doua zi intră în cafenea — după o noapte de insomnie — mulțumit că găsise în sfîrșit mijlocul de a salva tirajul. Instalat în canapeaua albastră, în fața unei cești cu caputziner, C.Ș. puse la

individual sau colectiv, mi se pare că se impune oricărei conștiințe umane".

Deschiderea stagiunii Naționalului s-a făcut la 2 octombrie 1939, cu O SCRISOARE PIERDUTĂ, care se reprezenta pentru a două sute și cincizecea oară.

ARTĂ, MUZEE

● 1922 ●
ARCUL DE TRIUMF

Un grup de scriitori publică în ziarul „Dimineața", la 13 noiembrie 1921, un protest referitor la condițiile în care se construiește Arcul de Triumf de la Șosea. „Un monument comemorativ — se spune în protest — echivalează cu biblia națională a poporului care îi justifică existența ; în cazul de față el trebuie să fie, prin imagine plastică, ilustrația sentimentului patriotic al efortului colectiv care a creat România Mare. Un monument de importanța acestuia nu se poate concepe deci în cîteva luni, iar realizarea lui nu se poate obține decît printr-un concurs public [...]". Printre semnatarii protestului se află scriitorii : Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Gib Mihăescu, V. Demetrius, Ion Vinea, Cezar Petrescu, Corneliu Moldovan, I. Agîrbiceanu, Nichifor Crainic, și artiștii plastici : Marius Bunescu, D. Stoica, N. Dărăscu, T. Pallady, Camil Ressu, D. Mirea, D. Paciurea, C. Medrea. Protestul nu este ascultat însă și lucrarea continuă. Guvernanții doreau să ofere regelui Ferdinand posibilitatea de a trece pe sub acel Arc al Victoriei, la întoarcerea de la Alba Iulia, după încoronare. Se lucra deci de mîntuială ; timpul nu îngăduia nici o întîrziere. Proiectul arhitectului Petre Antonescu, întocmit pentru douăzeci de milioane, n-a primit decît două milioane. A fost nevoie deci să recurgă la o soluție de provizorat : s-a turnat scheletul, conform proiectului, dar peste acest schelet s-a improvizat o fațadă de ghips, sortită să țină măcar pînă la satisfacerea orgoliului regal. Și în jurul Arcului au fost

cale o... polemică din cele mai înverşunate între cele două ziare cu vederi politice opuse. A doua zi în capul afişului ziarului de dimineaţă se putea citi următorul text cules cu litere de o schioapă : „Descoperirea unei uriaşe escrocherii bancare. Cine acoperă această mîrşavă afacere". În dimineaţa următoare eroul nostru se înfăţişă la cafenea, ca deobicei, şi după ce-şi sorbi obişnuitul caputziner sau schwartz, îşi scoase din buzunar cîteva coli de hîrtie imaculată, pe care cu acelaşi creion bont începu să scrie pentru ziarul advers un vitriolant articol, intitulat : „O nouă manevră cusută cu aţă albă. Cine conduce un ziar fără cititori".

Timp de cîteva săptămîni cît dură polemica, cele două ziare s-au vîndut ca pîinea caldă, foile fiind smulse de cititori din mîinile micilor vînzători de ziare. Aceasta pînă într-o zi, cînd cearta întrecu orice limită. Acuzaţiile, atacurile, insultele, delaţiunile, curgeau cu nemiluita, ieşite din aceeaşi pană ascuţită şi plină de venin. Nimeni nu ştia cum se va termina această polemică furibundă, care luase proporţii din cele mai neaşteptate. Cum era şi firesc, ea se încheia după obiceiul timpului cu o... provocare la duel dacă... Dar tocmai cînd cititorii aşteptau cu vădită înfrigurare o eventuală ieşire pe teren, mare le-a fost mirarea cînd ziarul de după-amiază publică o scurtă ştire, culeasă cu litere minuscule, plasată undeva, la rubrica „Ştiri diverse" care anunţa că, deoarece redactorul în cauză a fost silit, din motive de sănătate, să se interneze urgent într-un sanatoriu, polemica se încheie aici.

● În anii de după primul război mondial, lucra la ziarul **Izbînda**, unul dintre cei mai talentaţi ziarişti, care azi se numără printre prozatorii noştri de frunte : I. Peltz. Afară de articolele pe care le publica în pagina întîi, el mai avea sarcina să comenteze dezbaterile parlamentare. Întrucît printre deputaţii şi senatorii care reprezentau diferite partide politice de pe acea vreme existau şi unii care nu erau în stare să scoată măcar un cuvinţel, aceştia recurgeau adeseori la serviciile unor gazetari care le redactau comunicările. Printre senatorii cărora nu li se prea auzea glasul la tribuna Senatului era şi un anume Em. P., comerciant foarte cuprins, care finanţase cu o sumă substanţială un partid politic aflat în opoziţie. Drept răsplată, se pomeni ales senator de... Tecuci.

Pe cînd se afla într-o asemenea criză de... subiect, senatorul cu pricina se întîlni într-o zi pe culoarele Senatului cu „colaboratorul" său de nădejde, I. Peltz. După obişnuitele cuvinte de rigoare, Em. P. se adresă redactorului amintitului cotidian : „Dragă prietene, ştii că **n-am mai vorbit de mult** în Senat ? Nu de altceva, dar mă ia şefii la ochi. Prea stau deoparte". „Păi **să luăm cuvîntul**, domnule senator, **de ce**

MOMENTE

fixate lucrările sculptorilor, artistic realizate, dar tot din ghips, nu din bronz, cum fuseseră prevăzute. „Poemul de piatră al gloriei româneşti" s-a dovedit astfel a fi o construcţie meschină, care, după defilarea de la încoronare, din 1922, a fost lăsată în părăsire, şi s-a ruinat. În 1923 era o pată urîtă pe obrazul Capitalei. Timp de paisprezece ani Arcul de Triumf a antrenat în jurul cauzei sale sute de condeie : scriitori, publicişti, ziarişti, critici, profesori, artişti, cetăţeni simpli — toţi adăugînd picătura lor de amărăciune la „dosarul" împricinat, prin articole publicate în ziarele şi revistele din întreaga ţară. Care ziar n-a publicat măcar un singur articol împotriva „ruşinei tencuite de la Şosea, al marelui monument al indolenţei politicianismului românesc" ?

Cu fonduri strînse prin colecte publice, acelaşi arhitect Petre Antonescu a reluat lucrările, în 1935 şi, la 1 decembrie 1936, cu ocazia sărbătoririi Unirii, sobrul şi măreţul Arc de Triumf a fost reinaugurat, în forma pe care o vedem şi astăzi.

● 1922 ●
DOI TINERI VALOROŞI

La 20 mai 1922 se ţine la Bucureşti concursul pentru decernarea a două burse (a cîte 20 000 de lei fiecare), unui pictor şi unui sculptor, pentru continuarea studiilor artistice în străinătate. Participă la concurs : Horia Boambă, Dimitriu Bîrlad, Spiridon Georgescu, Oscar Han, Sabin Pop, D. Ghiaţă, Phoebus şi alţii. Lucrările lor sînt expuse în rotonda Ateneului. Juriul, format din : D. Mirea, Ştefan Popescu, Steriadi, Paciurea şi dr. Ioan Cantacuzino, acordă bursele lui O. Han, pentru sculptură şi lui D. Ghiaţă, pentru pictură — „doi tineri valoroşi, două speranţe ale artei plastice româneşti" — cum scriu ziarele timpului. Han avea atunci 31 de ani, iar Ghiaţă, 34 de ani.

● 1938 ●
MAUSOLEUL DE LA MĂRĂŞEŞTI

Societatea Naţională a Femeilor Române — deci mamele eroilor care s-au jertfit pentru patrie — a iniţiat, în 1919, realizarea unui monument comemorativ al faptelor de arme din timpul războiului. La 6 august 1924 această iniţiativă se cristalizase prin terminarea unei capele şi a criptelor destinate colectării osemintelor ostaşilor căzuţi în lupte. Solemnitatea organizată atunci a atras simpatia unanimă, alte societăţi patriotice şi mii de donatori particulari alăturîndu-se lăudabilei iniţiative, astfel că după paisprezece ani — la 18 septembrie 1938 — întregul ansamblu proiectat a putut fi terminat. I s-a dat numele de MAUSOLEUL DE LA MĂRĂŞEŞTI ; un simbol magnific al eroismului poporului nostru. Sub bolta monumentului se află adunate acum osemintele a 5 073 de ostaşi.

să nu luăm ?" zise ironic autorul romanului **Calea Văcărești.** Apoi, după cîteva clipe de gîndire adăugă: „Acum nu prea sînt pregătit. Știu însă un caz teribil și am nevoie să mă documentez bine la fața locului. Îmi trebuie cîteva zile să mă deplasez undeva, în provincie. Va fi o lovitură de trăznet", spuse gazetarul spre uimirea senatorului, care pînă atunci nu se făcuse cunoscut decît cu cîteva comunicări lipsite de importanță. „Ce vorbești, prietene ? E atît de grav cazul ?" se tot mira în neștire senatorul de Tecuci.

Peste vre-o zece zile ziaristul se întîlni din nou cu eroul nostru: „Ei ?" făcu el plin de nerăbdare. „E ceva de-a dreptul colosal. E așa de senzațional faptul, încît mă tem că va provoca o criză de guvern", zise gazetarul înmînîndu-i cîteva file de manuscris, scrise clar ca să poată fi citite lesne de omul nostru politic.

În ziua următoare Em.P. foarte plin de el însuși, urcă țanțoș, la tribuna Senatului, dar și foarte emoționat față de gravitatea „cazului" și pronunță cu glas tare și răspicat comunicarea sa, avînd grijă ca mai înainte să-și exprime profundul său regret că de pe banca ministerială lipseau tocmai miniștrii vizați. În sfîrșit, după ce aprecie că atmosfera e pregătită și că cuvintele sale vor cădea ca un fulger în băncile taberei adverse, arătă cu lux de amănunte că este o mare rușine pentru cei ce guvernează ca după atîția ani de zile de la primul război mondial, văduva... eroului necunoscut să trăiască în neagră mizerie, împreună cu o puzderie de copii, undeva într-un colț uitat de provincie, lipsită de orice sprijin material.

Nu e cazul să mai povestim cum fusese primită această intervenție de pe urma căreia s-a rîs cu hohote săptămîni întregi pe culoarele Senatului, în cabinete ministeriale, prin cafenele și prin redacții, pe seama acestui „om politic" atît de sărac cu duhul. Timp de mai bine de o lună, alesul de Tecuci — înarmat cu pistolul — colindă aproape toate localurile din Capitală, căutînd pe autorul teribilei farse cu intenția de a-i face de petrecanie. Cînd lucrurile se mai liniștiră, gazetarul fu nevoit să se prezinte la Senat, spre a-și continua activitatea profesională. Într-o zi se întîlni, nas în nas, la bufet tocmai cu oratorul de care mersese buhul. „Păi bine, măi omule, cum ai putut să mă faci de ocară în halul ăsta ?" spuse foarte mîhnit și cu glas resemnat eroul nostru. „Te rog să mă ierți, cucoane, răspunse ziaristul, plin de sfială. Ce să fac, m-a indus și pe mine în... eroare. Am aflat ulterior: văduva eroului necunoscut **are pensie"**. „Așa cred și eu, zise liniștit și deplin lămurit senatorul, nu putea s-o lase tocmai pe ea fără pensie cu atîția copii".

PAUL DANIEL

MOMENTE

● 1926 ●
LUPOAICA LA TIMIȘOARA

Ca semn al fraternității dintre poporul român și cel italian, primăria orașului Roma, capitala Italiei, ne-a dăruit, în 1906, o statuie — o copie de pe celebra LUPOAICĂ, mama adoptivă a copiilor Romulus și Remus. Această statuie a fost adusă la București și instalată mai întîi la Arenele Romane, apoi în Piața Romei, aflată atunci la capătul dinspre bulevard al străzii Lipscani, de unde a fost mutată sus pe Dealul Mitropoliei, și în cele din urmă în părculețul din Piața Dorobanților — unde se află și astăzi. O a doua LUPOAICĂ a fost dăruită orașului Timișoara, unde a fost inaugurată la 15 mai 1926.

● 1932 ●
MUZEUL BUCUREȘTI

Profesorul Nicolae Iorga cerea, în 1921, înființarea unui muzeu al orașului București, „în care să se strîngă tot ce este urmă certă cu privire la începuturile și la evoluția Capitalei României". După șase ani se face primul început, achiziționîndu-se o seamă de piese, iar în 1932 Nicolae Iorga — pe atunci prim-ministru — are mulțumirea să prezideze inaugurarea noului așezămînt de cultură istorică, denumit MUZEUL MUNICIPAL. Întîiul sediu l-a avut pe Calea Moșilor. În anii următori s-au continuat achizițiile și s-au primit numeroase donații, astfel că Muzeul și-a putut dezvolta cele patru secții: istorie veche, istorie feudală, istorie modernă și contemporană, numismatica. La 23 ianuarie 1959, instalat în noul său local (lîngă Universitate) MUZEUL DE ISTORIE A ORAȘULUI BUCUREȘTI și-a început o etapă nouă și valoroasă de activitate.

● 1934 ●
FRESCA
NEGOȚULUI ROMÂNESC

O mare pictoriță — **Cecilia Cuțescu-Storck, are în urma sa aproape trei decenii de activitate artistică, pe care ține să și-o încununeze cu o operă de**

O GARĂ CARE NU MAI EXISTĂ

Pînă în 1960, gara din Constanța se afla în centrul orașului. Trenurile, din oricare direcție ar fi sosit, se opreau aici, urmînd ca la înapoiere s-o ia în sens invers. Mai departe, în nici un caz, nu puteau trece. Cu o singură excepție rămasă de pomină: atunci cînd locomotiva unui accelerat, cu sistemul de frînare defect, dărîmînd parapetul de la capul liniei a luat-o razna spre cea mai apropiată stradă.

Clădirea gării despre care este vorba, deși se bucura de un oarecare pitoresc, nu era decît o construcție vetustă, uitată de oameni și de dumnezeu, într-un oraș, care din punct de vedere edilitar, începuse deja să se recicleze. De-alungul incintei interioare a acestei stații de cale ferată se aliniau cîteva peroane lungi, foarte lungi.

Unul din meritele gării consta în faptul că se afla în inima orașului, ceea ce făcea ca interminabilele ei peroane să devină adevărate bulevarde pentru constănțenii dornici să se plimbe, dar să se și amuze pe seama celor ce vin sau pleacă. Între cele două războaie mondiale, deci, toate noutățile politice sau mondene ale orașului, mai mult chiar, ale țării, se aflau aici, pe cele două peroane mai principale. Pe primul, la care acostau accelerațiile și pe cel de al doilea, destinat plecărilor. Se știa, așadar, cine pleacă, cine vine, cu cine pleacă, cu cine vine; cînd sosește vreun ministru sau cînd e chemat primarul urgent la București; ce plocoane pornesc spre Capitală, cine duce în ziua respectivă cel mai frumos calcan pescuit în mare, ce rochie poartă în voiaj soția prefectului și așa mai departe. Totul era văzut, cercetat, verificat. Mai era oare necesar să urmărești cronica de actualități a presei locale?

De cînd Anghel Saligny a construit podul peste Dunăre și de cînd tot el a contribuit la modernizarea întîia oară a primului nostru port maritim, Constanța a devenit unul din cele mai importante orașe ale țării. Nu-i deci de mirare că aici, în mica și vechea gară, era un du-te, vino de proporțiile unei stații de cale ferată metropolitane, în special vara, cînd plajele litoralului erau luate cu asalt. Încă de prin anii '30 soseau aici cel puțin trei accelerate zilnic, bașca faimosul „Pulman", tren de lux, botezat așa după numele constructorului american de vagoane George Pulman. „Pulman"-ul făcea legătură între București și Constanța, și desigur invers, cu aproximativ o oră mai puțin de cît accelerațiile obișnuite. Adică trei ore și ceva

MOMENTE

amploare — moștenire pentru viitor. Și realizează, în cîteva luni de lucru asiduu, fresca: **SCENE DIN ISTORIA COMERȚULUI ROMÂNESC**, pe unul din pereții marii săli de festivități a Academiei de Științe Economice din București. Inaugurarea lucrării se face, cu o solemnitate deosebită, în ziua de 16 februarie 1934 — sînt patruzeci și cinci de ani de atunci.

● 1936 ●
MUZEUL SATULUI

Acel valoros MUZEU AL SATULUI ROMÂNESC, aflat astăzi în București, pe malul lacului din Parcul Herăstrău, a fost inaugurat la 17 mai 1936. Realizarea lui se datorează, în primul rînd, străduințelor profesorului Dimitrie Gusti, cel care a inițiat înfăptuirea și a stimulat și ajutat echipele studențești să achiziționeze din toată țara piesele necesare: case, ateliere, cuptoare, stâne, grajduri, garduri; care au fost așezate în Muzeu așa cum au fost în realitate, fără adaosuri artificiale artificiale. La inaugurare, profesorul Gusti a avut deci satisfacția să spună în cuvîntarea sa: „Avem astăzi nemăsurata bucurie să inaugurăm acest **MUZEU AL SATULUI**, de gospodării țărănești aduse din toate unghiurile țării ca să dea înfățișarea adevărată a vieții acelei pături din neamul nostru pe care cu toții ne rezemăm".

În fotografie: o casă țărănească din Muzeu — Casa Mogoș, cum i-a rămas numele. A fost construită în anul 1875, în comuna Ceauru, din Gorj, de meșterul Antonie Mogoș. În 1907 casa a fost adusă la București. În 1911 o copie a ei a fost trimisă la expoziția jubiliară de la Roma. Din 1936 se află la Muzeul Satului.

● 1938 ●
MAREA FRESCĂ
DE LA ATENEU

La inaugurarea clădirii Ateneului Român, în 1888, în marea sală de la etaj se lăsase liberă o friză circulară, de șaptezeci și cinci de metri, pentru o proiectată Frescă Națională ce urma să fie pictată cît mai neîntîrziat. Dar au trecut mai mult de patru decenii pînă cînd s-au găsit fondurile necesare realizării. Lucrarea a fost încredințată spre executare pictorului Costin Petrescu, pe atunci profesor de artă în Franța. Acesta a început-o la 11 septembrie 1933 și a terminat-o la 22 aprilie 1937. **MAREA FRESCĂ** evocă

în loc de patru ore și ceva. Cum se ajungea la o asemenea performanță cu aproape o jumătate de secol în urmă, cînd liniile noastre de cale ferată nu erau încă electrificate? Foarte simplu. Distanța dintre Capitală și țărmul Pontului Euxin era parcursă fără nici o oprire. Conductorul trenului încuia ușile la plecare și le deschidea doar la sosire, așa cum se procedează azi la unele expresse. Garnitura aparținea unei companii străine căreia statul îi concesionase dreptul de a face două curse pe zi, în schimbul, probabil, al unei redevențe; ceea ce însemna și o urcare substanțială a costului călătoriei cu un asemenea tren. Dealtfel, vagoanele Pulman nu erau cu mult mai luxoase decît actualele saloane-restaurant ale C.F.R.-ului, doar că în loc de scaune în jurul mesuțelor aveau fotolii foarte confortabile.

Să revenim la gară. Mulți ani, în perioada interbelică, stația de cale ferată Constanța era condusă de către domnu' Faur, bărbat înalt, chipeș, cu înfățișare distinsă, care poseda frumosul obicei de a întîmpina personal, la scara vagonului, oaspeții importanți ai orașului. Unul dintre aceștia era și Nicolae Titulescu, mare prieten al litoralului pe care-l vizita des, în special vara. Ministrul afacerilor externe avea întotdeauna un zîmbet cald și un cuvînt de duh pentru șeful de gară: „Dacă nu mă aflu la Montreille sau Chamonix — i se adresa el — sunt, desigur, oaspetele dumitale!" Titulescu sosea la Constanța însoțit întotdeauna de doi colaboratori permanenți, de care, pare-se, nu se despărțea niciodată: Savel Rădulescu și Nenișor. De la gară, toți trei plecau spre un hotel destinat militarilor, hotel care se numea pe atunci „Carol I". Clădirea respectivă (și azi în picioare), se află pe țărmul mării, la doi pași de farul genovez, mai precis, între marele hotel „Palace" și Cazinou. Distinsul diplomat român putea fi găzduit, desigur, oriunde, dar personal prefera hotelul militar pentru că aici avea la dispoziție o terasă veșnic însorită. Titulescu avea nevoie, din motive de sănătate, de soare, de foarte mult soare. Mamaia, care la vremea aceea, în afară de ce oferă natura, nu reprezenta nici zece la sută din ce este azi, era al doilea loc preferat de către ministrul afacerilor externe. Și într-un loc și în altul, lucra. O dată s-a întîlnit cu gazetarii într-o scurtă conferință de presă chiar pe nisipul de aur al Mamaiei, printre dune, în plin soare, și la care toți cei prezenți erau în costum de baie. Cu acest prilej — îmi amintesc — Titulescu a împărtășit ziariștilor că dacă ar fi după el, ar muta birourile ministerului pe care-l conduce chiar pe plajă. „Să vedeți domnilor — afirma șeful de atunci al diplomației românești — ce treabă bună aș face aici!".

O altă mare personalitate care cobora

MOMENTE

douăzeci și cinci de etape din istoria neamului nostru, de la Traian (colonizarea Daciei) și pînă în epoca modernă de întregire a neamului. Inaugurarea ei s-a făcut la 19 martie 1938.

● 1938 ●
COLOANA FĂRĂ SFÎRȘIT

La Tg. Jiu se inaugurează, în octombrie 1938, grupul statuar realizat de C. Brâncuși: **POARTA SĂRUTULUI, MASA TĂCERII și COLOANA FĂRĂ SFÎRȘIT.** Marele sculptor, chemat de la Paris în mod special, a lucrat aproape doi ani la desăvîrșirea acestor opere, încadrate în vechea lui credință: „Vreau să sculptez forme care ar putea să dăruiască oamenilor bucuria". **PORTA SĂRUTULUI și MASA TĂCERII** întrunesc elogii unanime. **COLOANA FĂRĂ SFÎRȘIT** stîrnește comentarii contradictorii. Criticul de artă Gh. Oprescu va spune, în cartea sa Sculptura statuară românească: **COLOANA INFINITĂ**, care ar fi trebuit să comemoreze pe ostașii căzuți în primul război mondial, nu e decît un fel de stîlp de cerdac țărănesc, dar care nu susține nimic, înălțîndu-se fără rost în nesfîrșit, capabil însă, prin adăugarea la infinit a unităților în care se poate descompune, să dea impresia că poate ajunge la cer".

MEDICINA

● 1921 ●
PRIMUL CONGRES AL MEDICILOR

În zilele de 16—22 iulie 1921 își desfășoară lucrările, la Cluj, primul congres al medicilor din întreaga țară. Prezidează profesorul doctor Ion Cantacuzino. Cuvîntările și comunicările ținute semnalează „perioada grea de dezorganizare în care se află serviciile sanitare ale țării"; motiv pentru care, în moțiune, se cere „înființarea unui minister al sănătății și elaborarea unei noi legi privind funcționarea asistenței medicale în țară, întrucît se constată că apărarea sănătății publice este cel mai important interes al statului, rezolvarea sa fiind de cea mai mare urgență". După mai puțin de un an — în luna aprilie 1922 — dezideratul principal al congresului era realizat prin înființarea Ministerului Sănătății.

● 1921 ●
NEDREPTĂȚITUL DOCTOR PAULESCU

În luna aprilie 1921, profesorul doctor N. C. Paulescu publică un studiu cu privire la rezultatele pe care le-a obținut în urma unor îndelungate cercetări care aveau să-l ducă la prepararea celui dintîi extract pancreatic cu acțiune hipoglicemiantă — substanța care mai

des din tren în gara Constanța era și Nicolae Iorga. Trecea prin stație ca o adevărată vijelie — în sensul bun al cuvîntului. Fie că era șef al guvernului, fie că era simplu particular, profesorul străbătea în fuga mare mulțimea de oameni care umplea peroanele gării, îndreptîndu-se spre ieșire, unde-l aștepta automobilul cu care-și continua călătoria spre Mangalia. În urma savantului „alerga" cunoscutul avocat N. D. Chirescu ; și el, ca și Iorga, purta o barbă mare și neagră. Avocatul Chirescu, ca să precizăm lucrurile, era cumnatul profesorului și locuia la Constanța, unde conducea activitatea Ligii Culturale al cărei șef suprem era Iorga. Tot pentru limpezirea situației trebuie spus că la vremea respectivă, după Vălenii de Munte, unde savantul desfășura o vie activitate culturală, Mangalia era cel de al doilea „fief" al său. Dealtfel, avea și o vilă aici.

Deși Iorga trecea des prin gara Constanța, corespondenții locali ai ziarelor din București se fereau să-l intervieze. Cauza? Exista un precedent devenit celebru care-l înspăimînta. Prin 1931 sau 1932, în tot cazul în vară, profesorul, pe atunci prim-ministru în guvernul de tehnicieni, făcuse la Mangalia o declarație fulminantă în fața unei delegații de cetățeni grav prejudiciați de pe urma crizei economice și a curbelor de sacrificiu, declarație încheiată cu următoarele cuvinte rămase notorii : „În cazul acesta aruncați-vă în mare !". Un ziarist aflat la Mangalia a transmis-o imediat telefonic la București, unde a și apărut într-un ziar de prînz. În aceeași seară, înapoindu-se în Capitală, excelența sa a dezmințit știrea în fața gazetarilor, care uimiți de violența declarației, l-au întîmpinat în Gara de nord. „Am spus eu așa ceva?! Da de unde, domnilor!"

Tot prin anii '30, cunoscutul om politic, dr. N. Lupu organizîndu-și un partid propriu, alerga după șefi de organizații județene. Pe cine să pună la Constanța? Se apropiau alegerile generale și nu era timp mult de pierdut. Primul cu care dă ochii pe sălile Parlamentului este deputatul Vasile Lepădatu, șeful organizației național-țărăniste constănțene. „Pe cine să pun șef la Constanța?" — îl întreabă d-rul Lupu. „Pe oricine crezi, în afară de unul singur : doctorul Mihai Isăcescu !" — îl sfătuiește „conu' Vasile".

Cîteva zile mai tîrziu, doctorul N. Lupu este și el prezent pe peronul gării Constanța, salutat, bineînțeles, la sosire de către domnu' șef de stație Faur. Pleacă în oraș și rezolvă problema privind șefia organizației locale lupiste. Pe cine credeți că investește în această funcție? Pe doctorul Mihai Isăcescu ! Exact omul care nu le convenea adversarilor săi politici. Dat fiind faptul că la vremea respectivă caruselul partidelor se învîrtea mereu, nu pot să-mi amintesc dacă lupiștii, care se bucurau de oarecare simpatie din partea alegătorilor, au repurtat la Constanța vreun succes în alegeri. Cert este însă faptul că

MOMENTE

tîrziu s-a numit insulină. Cu toate acestea, descoperirea insulinei este atribuită, pe nedrept, altor cercetători, din Canada, care și-au publicat cercetările opt luni mai tîrziu după doctorul Paulescu, și au obținut pentru aceasta Premiul Nobel. O jumătate de deceniu după cunoașterea ambelor comunicări, cîțiva savanți de renume mondial — printre care și unul dintre laureații din 1923 — au recunoscut întîietatea savantului român și eroarea făcută „din insuficienta cunoaștere a cercetărilor profesor doctor N. C. Paulescu".

● 1922 ●
GRIPA SPANIOLĂ

În primăvara anului 1922 teribilul flagel care a cuprins lumea întreagă, gripa spaniolă, ajunge și în țara noastră. În ianuarie 1918 fuseseră semnalate primele cazuri în Europa, în cantonamentul unui regiment britanic de la Rouen (Franța). În mai puțin de trei ani boala ocolise întregul glob pămîntesc, lăsînd în urma sa 21 600 000 de morți, cifră care întrecea de două ori și jumătate totalul pierderilor de vieți omenești înregistrate în primul război mondial. Tributul cel mai mare l-a plătit atunci India — 5 000 000 de morți. În lipsa altor mijloace de luptă împotriva bolii, medicii români recomandau — ca pretutindeni — ventuze și sudație, iar ca medicament, aspirina. În România mai fusese o epidemie asemănătoare, în anul 1889. Atunci medicina o numea influența.

● 1926 ●
PROFESORUL VICTOR BABEȘ

O pierdere grea pentru medicina românească — la 19 octombrie 1926 a murit profesorul doctor Victor Babeș (născut la 28 iulie 1854). Reamintim unul din momentele de seamă din viața acestui savant : alegerea sa ca membru activ al Academiei Române. La 11 martie 1893 se propune să ocupe un loc sub cupola Academiei, „profesorul

doctor Victor Babeș, cel care, deși are vîrsta de numai treizeci și nouă de ani, este deja socotit ca o somitate mondială, în primul rînd ca autor al celui dintîi tratat de bacteriologie apărut în lume (1885) și apoi ca fondator al primului

nul reprezentant al doctorului Nicolae Lapu i-a cam încurcat în activitatea lor pe ceilalți șefi de organizații politice constănțene.

Gara Constanța. Trenuri vin, trenuri pleacă. Briza mării atrage din ce în ce mai mulți bucureșteni. Vagoanele sînt pline; în Pulman se moțăie confortabil sau se joacă pocker; se pun la cale afaceri pe seama celor mulți și nevoiași ori se studiază zeci de variante menite să zmulgă ceva biștari ruletei de la cazinou. Toate astea într-o vreme cînd pe cerul Europei pluteau deja nori negri prevestind primejdia fascismului și implicit a războiului. Cel din Spania începuse deja de un an.

În 1937, Zaharia Stancu face o pasiune acută pentru Constanța. Sosea în gară în fiecare sîmbătă seară și pleca din gară în fiecare luni dimineața, cu primul tren. Nu-l interesa nici cazinoul, nici cabaretele care la timpul acela se înmulțiseră precum ciupercile după ploaie, nici faimosul „Capatos", restaurant profilat pe specialități pescărești: de la aterine prăjite la ficat de calcan! Poetul trecea atunci printr-o perioadă grea, de luptă. Privea întruna marea, cerul și zborul pescărușilor. Era perioada cînd conducea „Lumea Românească", cotidian incisiv, cu condeie bune, dar mai ales era anul în care demasca pe pagini întregi, și asta în fiecare zi, pe Stelian Popescu, directorul-proprietar al „Universului", cunoscut pentru atitudinea lui de dreapta, cît și pentru o serie de afaceri veroase: Cazzavilan, Drajna, etc. La început, însoțindu-l în lungile sale plimbări pe țărmul mării, credeam că vine să se relaxeze. Mi-am dat seama cu timpul că se petrece cu totul altceva: scrutînd la nesfîrșit cerul și marea, Zaharia Stancu nu făcea altceva decît să plămădească în minte viitoarele sale articole, privind țintuirea la zidul infamiei a magnatului presei naționaliste.

Într-un rînd, înainte de a părăsi Constanța, Zaharia Stancu face o scurtă escală și la depozitarul local de ziare pentru a se interesa, ca orice director de ziar care se respectă, de felul cum merge gazeta sa; în special dorea să cunoască pulsul vînzării într-o perioadă cînd „trăgea tare".

— Ei, cum stai cu „Lumea Românească?", îl întrebă pe depozitar.

— Bine, domnule Stancu, ajung la două mii de foi pe zi!

— Dar cu astea ce-i, nu se vînd?, întrebă din nou directorul „Lumii Românești", arătînd cu mîna spre un teanc uriaș de ziare aflate pe o tejghea. Era vorba de oficiosul unei fracțiuni liberale.

— De vîndut se vînd, îi răspunde, plin de duh, depozitarul, dar nu se cumpără...!

Cum la vremea respectivă eram corespondentul la Constanța al ziarului, știam bine că „Lumea Românească" va merge bine și după ce va înceta campania cu „Universul". Zaharia Stancu, poet, dar și bun gazetar, nu respingea nici o temă de reportaj propusă și nici o știre, chiar dacă

MOMENTE

așezămînt medical din țara noastră, pentru tratarea turbării, precum și pentru contribuția sa, pe plan mondial, la studiul leprei, difteriei, tuberculozei și pelagrei". Ales cu unanimitate de voturi, noul academician a spus, în cuvîntarea sa: „Academia, cu alegerea mea, a arătat că încurajează direcțiile moderne și progresul, precum și pe cei care, prin devotamentul lor, dau speranțe pentru viitor. Voi căuta să îndeplinesc această speranță, contribuind din răsputeri la ridicarea științifică a țării noastre". În anii care au urmat — pînă la moartea sa — savantul și-a îndeplinit cu prisosință această misiune.

● 1927 ●
TRATAMENTE NOI
LA COLȚEA

În luna mai 1927, la Clinica a III-a de la Spitalul Colțea din București, își începe activitatea primul serviciu de radiu și roentgenterapie din țară. Instalațiile și întreținerea serviciului sînt asigurate din donația făcută în acest scop de un binefăcător — inginerul Mihai Constantinescu. Conferențiarul doctor I. Jovin preia conducerea acestui modern institut și miligramele de radiu procurate încep a fi folosite: 82 de tuburi a cîte 100 de miligrame, 16 tuburi a cîte 5 miligrame și 18 celule de cîte 1,66 miligrame fiecare, plus aparatajul electric respectiv. Începutul este modest, dar să nu uităm că la vremea aceea existau foarte puține spitale în lume înzestrate cu servicii de roentgenterapie.

● 1928 ●
MERITUOSUL SAVANT
ROMÂN

În Franța activează de mai mulți ani medicul român Constantin Levaditi, care a devenit cunoscut în marile cercuri medicale mondiale prin cercetările sale din domeniul inframicrobiologiei și prin serurile și medicamentele elaborate pentru terapia multor boli socotite pînă atunci incurabile. La 14 iunie 1928, cînd Levaditi conduce laboratorul de cercetări al marelui institut „Pas-

DR. LEVADITI

ar fi fost riscant să apară. Nu-i era teamă și recomanda și colaboratorilor să dea dovadă de curaj.

Un alt constant prieten al frumosului oraș de pe țărmul Mării, pe care trenul îl proiecta cu regularitate pe peronul gării, era doctorul Felix. De la început trebuie să precizăm că numele său n-are nimic comun cu cel al binecunoscutei străzi bucureștene din apropierea pieții Buzești. D-l Felix era un tip înalt, slab, chiar deosebit de slab și îmbrăcat întotdeauna aiurea. Profesase gazetăria și avocatura, fiind bine cunoscut în cercurile intelectuale ale Capitalei. Ducea viață de holtei și de boem. Doctoratul în drept și-l luase la începutul secolului, pentru ca, nu mult după aceea, să devină director cu probleme de presă pe lingă guvernul condus de Take Ionescu. Regretatul scriitor Demostene Botez remarca undeva în amintirile sale că d-rul Felix conta ca unul din cei mai inteligenți și mai culți tineri din Iași. A fost și a rămas pînă la sfîrșitul vieții un om prietenos, veșnic gata să amuze pe alții cu admirabilele sale glume, dorind în același timp să se amuze pe el însuși. Începînd de prin 1935, d-rul Felix avea un bun prieten la Constanța, pe agentul de vapoare Solari, italian de origină, pe care-l vizita aproape săptămînal. Într-o seară de vară, omul nostru „cade" din nou în fosta cetate tomitană. Solari, prezent ca de obicei în gară, îl întîmpină cu brațele deschise. În loc de cuvenita îmbrățișare, d-rul Felix i se adresează în gura mare, ca și cum ar fi vrut să-l audă toată lumea :

— Amigo, am călătorit infernal ! Trenul *încornoraților a devenit pur și simplu imposibil. Sînt, monșer, prea mulți și toți vin în același timp !*

Ce se întîmpla de fapt ? Acceleratul de sîmbătă seară aducea pe litoral toți bărbații dispuși să-și petreacă week-end-ul împreună cu soțiile plecate singure în vilegiatură. De aceea, ușor de înțeles, mai degrabă de subînțeles, de ce acestui accelerat i se spunea în glumă trenul încornoraților.

În a doua parte a vieții, d-rul Felix a făcut o nouă pasiune, de data aceasta pentru cea mai frumoasă grădină publică a Capitalei, Cișmigiul. Umbla „creanga" de-a lungul aleelor cel puțin șase ore pe zi. Îl mai cunoștea puțină lume. Generația lui era pe cale de dispariție. În ultimul an al vieții — a murit nu de prea multă vreme — circula încă prin birourile mai multor edituri din Capitală purtînd sub braț o servietă voluminoasă. Ce credeți că avea în ea ? Un manuscris cuprinzînd cîteva sute de pagini, intitulat Viața romanțată a pictorului pașoptist Constantin Rosenthal. *Probabil, opera sa de o viață întreagă, pe care dorea s-o publice. Cine să fi știut că el se ocupa și cu așa ceva ?*

Revenim de unde am plecat : gara. Aici, într-o frumoasă zi de vară am aflat de o

MOMENTE

teur" din Paris, Academia de Medicină a Franței îl alege ca membru activ al său. Prin această alegere compatriotul nostru este recunoscut ca fondator al inframicrobiologiei moderne.

● 1930 ●
DOCTORUL SEVEREANU

La 1 noiembrie 1930 a murit doctorul C. N. Severeanu-Dimitrescu, chirurg renumit, fost profesor la Facultatea de medicină din București. În anul 1897, cînd erau foarte puține încercări reușite în întreaga Europă, doctorul Severeanu efectuase peste treizeci de operații de buză de iepure — după procedee proprii. Prezentîndu-le la congresul internațional de medicină ținut la Moscova, aceste operații au fost unanim apreciate. În anii următori merituosul savant va realiza, tot cu procedee proprii, sutura vaselor sanguine. Prin activitatea sa de chirurg, C. N. Severeanu-Dimitrescu a adus, timp de o jumătate de secol, mari servicii școlii medicale românești, fiind recunoscut de urmași ca unul dintre principalii întemeietori ai chirurgiei moderne din țara noastră (n. 10 mai 1840).

● 1929 ●
ÎMPOTRIVA MALARIEI

Un medic român — **Mihai Ciucă** — este numit, în vara anului 1929, secretar general al Comisiei pentru malarie, instituită de **Liga Națiunilor.** Un an mai tîrziu — în toamna anului 1930 — medicul Ciucă, fiind socotit în cercurile medicale mondiale drept principalul expert în igienă și paludism, din cîți activau oficial în organizațiile internaționale, a fost numit și în funcția de președinte al Comisiei pentru malarie și paludism trimisă să întreprindă o vastă acțiune în India. Rezultatele activității depusă de savantul român în aceste funcții fiind socotite drept excepționale, Academia britanică „Royal Society" l-a ales pe doctorul Mihai Ciucă, în luna martie 1946, membru activ. A fost primul român ajuns în rîndurile membrilor acestei prestigioase societăți.

Dr. Ciucă în India — 1930

● 1931 ●
CHIRURGIA ESTETICĂ

În domeniul chirurgiei estetice medicina românească deține, de aproape cinci decenii, o performanță nedepășită încă. Este vorba de operațiile de apendicită și se referă la mărimea inciziilor. La 23 martie 1931, doctorul C. Poenaru-Căplescu a operat de apendicită

întîmplare cu caracter „monden" pe care nu rezist să n-o redau, deşi de atunci au trecut peste patruzeci de ani. Iat-o: Un cerealist, M.L., ca să-i pomenesc doar iniţialele, brăilean de origină, constănţean prin adopţie, comandă şefului de staţie un vagon de marfă cu capacitate dublă, un aşa-zis G.R., în limbaj ceferist. Nu însă pentru un export de grîne, cum s-ar fi putut bănui, ci pentru cu totul alt scop. N-o să credeţi, poate: pentru un transport de trandafiri! Deci, un vagon cu o capacitate de douăzeci de tone încărcat cu flori. Cui îi erau destinate? Unei splendide blondine din Bucureşti, domnişoara Viorica V., cîntăreaţă de muzică uşoară, în mare vogă în acei ani, şi de care cerealistul era amorezat lulea, urmînd chiar să se logodească cu ea. Ceea ce, se pare că s-a întîmplat ceva mai tîrziu. Probabil, spuneau atunci gurile rele, vagonul cu trandafiri avea darul să acopere „un mic defect fizic" de care suferea M.L.: se bîlbîia. Într-adevăr, se bîlbîia puţin. Dar numai cînd vorbea... În tot cazul un asemenea transport mare de flori nu s-a mai înregistrat în lunga activitate a căilor noastre ferate decît poate la cererea binecunoscutelor sere de la Codlea. În timpul acesta, acarii, frînarii, impiegaţii de mişcare strîngeau cureaua de pe urma deselor ajustări de salarii efectuate de guvernele care se succedau.

...Iată, îmi spun azi, după atîta amar de vreme, cît de multă dreptate avea bunul meu prieten şi coleg de profesie Marcel Panaitescu cînd zicea: „Măi, gara e o mină de aur pentru noi! Ce ne-am face fără ea?" M.P. era reporter la o gazetă locală al cărui patron îi cerea cel puţin „o bombă", pe zi pentru pagina întîi. Colegul meu putea „pescui" şi cinci „bombe" pe zi, dar la redacţie ducea numai una; pe celelalte le ţinea ca rezervă. Asta a mers un timp pînă cînd una din ştirile senzaţionale pe care le avea dosite a apărut la „concurenţă", adică în altă gazetă, ceea ce, se înţelege, a declanşat un scandal enorm în redacţie. Pentru că astfel de situaţii se repetau, reporterii constănţeni au procedat la fel cum procedau marile trusturi comerciale: s-au cartelat. Ce însemna asta? Ce publica unul, publicau toţi. În felul acesta dormeau liniştiţi. În schimb, cele trei cotidiene locale deveniseră şi mai monotone decît pînă atunci. Aceasta pînă într-o zi, cînd una din „foi" publică în exclusivitate o ştire „ciupită" tot la gară: o tînără, în prag de a deveni mamă, părăsită de iubit, tatăl viitorului copil, de profesie marinar în flota comercială, se sinucide aruncîndu-se în faţa unui tren. Povestea e groaznic de tristă: trec peste ea treizeci de vagoane şi o ucid. Se întîmplă totuşi şi o minune: copilul pe care-l purta scapă viu şi nevătămat. Toate astea s-au întîmplat lîngă Cernavodă. Ce a urmat? Zeci de femei din micul oraş de pe malul Dunării s-au încăierat pentru a-l înfia. Un copil norocos, ziceau ele. Din păcate, a murit după un an numai fiindcă

MOMENTE

pe o tînără studentă, practicînd o tăietură de numai 8 milimetri. Apendicele extirpat avea aproape 9 centimetri lungime. O operaţie care a durat numai zece minute, iar bolnava a părăsit spitalul după şase zile. Cazul acesta a făcut obiectul unei comunicări la Societatea de Chirurgie din Bucureşti, în luna noiembrie 1931. Literatura de specialitate străină cunoştea, la vremea aceea, 251 cazuri de operaţii estetice cu inciziii mici, dar nici una dintre ele nu era sub 20 de milimetri. Şi pînă astăzi nu s-a ivit nici un caz care să egaleze realizarea chirurgului Poenaru-Căplescu.

● 1931 ● TRANSPLANTUL DE OS

Acum cinci decenii transplantul de os era foarte puţin cunoscut în lume. Se semnalaseră numai cîteva cazuri, de mică însemnătate. La 4 noiembrie 1931, profesorul doctor Ernest Juvara a realizat o astfel de operaţie, care avea să-l facă celebru în cercurile medicale de specialitate de pretutindeni. El a extirpat unui copil de 12 ani, infirm din cauza unei osteomielite, un os bolnav, de la piciorul stîng, înlocuindu-l cu un altul, sănătos, donat de mama copilului, Sofia Bălanu. Cutezanţa medicului şi sacrificiul mamei au dat rezultate: atît donatoarea, cît şi primitorul, părăsind spitalul Brîncovenesc complet sănătoşi.

● 1932 ● OPERA CARE ONOREAZĂ ROMÂNIA

La 5 februarie 1932 profesorul doctor Gheorghe Marinescu a fost ales membru asociat al Academiei de Medicină din Paris. Comentînd evenimentul, profesorul Nicolae Iorga scria în ziarul „Neamul românesc": „Nu e vorba de o alegere ca acelea din ţară, care îţi umplu faţa de ruşine, ci de una condusă de cea mai atentă discriminare între valori, care face din doctorul Marinescu un

DR. GH. MARINESCU

membru al Academiei de Medicină din Paris. El este învăţatul de o înaltă probitate şi de un simţ ascuţit de autocritică, de pe urma căruia va rămîne

n-a fost îngrijit ca lumea. Știrea respectivă, apărută doar într-un singur ziar a făcut ca faimosul cartel să se destrame. Dar ca oricare cartel s-a refăcut fiindcă și bieții reporteri trebuiau să trăiască, nu numai patronii de gazete. La fel au procedat deaitfel și corespondenții ziarelor din Capitală...

Am lăsat special la urmă o întîmplare ceva mai deocheată decît cele de pînă acum. Era în 1930. Fiți atenți, stimați cititori, chestia pe care v-o povestesc este grozavă : un personaj misterios căutat cu luminarea în gară, în această gară în care se întîmplă tot ! O adevărată desfășurare de forțe polițienești ; ca în filme, cu comisari, agenți deghizați, sau simpli gardieni publici ! Secretul era bine păstrat de autorități. Pînă la urmă s-a aflat ce se petrece. Era vorba de un episod destul de comic al crizei economice care a suprins întreaga lume în anii 1929 și 1930. Atunci, în Statele Unite multe bănci au închis ghișeele, multe întreprinderi, porțile, făcînd victime în rîndul depunătorilor sau printre salariații concediați. Printre faliții de pe urma crahului financiar era și un celebru milionar pe nume Insul. *Urmărit de justiția americană și de toate polițiile din lume, milionarul, dacă se mai putea numi milionar la ora aceea, dispare peste Atlantic. Căutat pretutindeni în Europa, n-a putut fi găsit. Ultimul său refugiu părea să fi fost Istanbulul, dar nici acolo nu era. Cum existau indicații că mister* Insul *se îndrepta spre meleagurile noastre, a început și aici goana după el. Nu numai în gară, ci de-a lungul întregului litoral. Expediția a durat trei zile, dar ia-l de unde nu-i. A fost mai șiret decît poliția ? N-a ajuns pînă la noi ? Cine poate ști ? Nostim este faptul că tot timpul cît a durat această desfășurare de forțe polițienești, în gară și în oraș nu s-au mai înregistrat furturi de buzunar iar spargerile s-au redus la zero. Picpocheții și spărgătorii crezînd că ei sînt cei urmăriți au intrat subit în pămînt. Nu aveau de unde ști că de data aceasta era căutat de către copoii poliției un milionar..*

*

Gara aceasta, în care s-au petrecut atîtea, și bune și rele, nu mai există de două decenii. I-a luat locul o nouă gară, amplasată în altă parte ; de data asta este vorba de o construcție impunătoare care reflectă epoca în care trăim și necesitățile unui mare oraș portuar. Peste locul unde se afla cîndva vechea și romantica gară din centrul orașului Constanța se întinde azi o uriașă peluză verde, flancată din trei părți de siluetele pline de eleganță ale unor clădiri moderne. În mijlocul peluzei se înalță spre cer un splendid monument comemorativ, care prin dimensiunile lui puțin obișnuite cît și prin modul cum este amplasat — cu fața spre nesfîrșitele întinderi ale mării — oferă orașului o notă în plus de farmec.

F. URSEANU

MOMENTE

o operă care onorează România și știința".

● 1933 ●
MEDICI ȘOMERI

În anul 1933, printre șomerii din țara noastră se aflau și 2 000 de medici — deși în mediul rural un medic asigura asistența la 12 000 de locuitori. Ministerul Sănătății, care nu putea plăti salarii pentru angajarea medicilor șomeri, a găsit soluția „salvatoare", comunicînd în mod public, prin declarațiile secretarului său general : „Să se suprime două facultăți — una de farmacie și una de medicină — deoarece sînt prea mulți medici și farmaciști în țară". Și tot acest înalt funcționar mai adăuga : „Se face un mare abuz de gratuități la asistența sanitară : este necesar să se stăvilească acest abuz, mergînd pînă la sancțiuni împotriva medicilor care continuă să înlesnească gratuitatea asistenței medicale".

● 1934 ●
TUBERCULOZA

La Predeal, pe Valea Rîșnovei, se inaugurează, la 9 decembrie 1934, Sanatoriul Bucegi-Predeal, care va fi cunoscut mai tîrziu sub denumirea de Institutul Climato-Terapeutic Bucegi, fiind pus la dispoziția bolnavilor cu afecțiuni pulmonare. Din cuvîntarea ținută atunci de către doctorul Costinescu, ministrul sănătății, aflăm că existau, în 1934, în toată țara, o jumătate de milion de bolnavi de tuberculoză, iar Societatea pentru profilaxia tuberculozei nu dispunea decît de 3 000 de paturi. Cu noul spital înființat la Predeal, se mai adăuga o picătură de apă într-un ocean ; rămînînd deci în afara îngrijirii medicale tot o jumătate de milion de tuberculoși.

● 1936 ●
TIFOSUL

Citim în ziarul „Ordinea", din 4 iulie 1936 : „Tifosul exantematic, teribilul flagel care a decimat armatele în timpul războiului mondial, și-a făcut apariția pretutindeni în țara noastră, lovind crunt mai ales populația mizeră a mahalalelor. În fiecare zi se înregistrează noi cazuri mortale ; în fiecare zi Ministerul Sănătății dă un nou comunicat, arătînd măsurile pe care le-a luat pentru combaterea bolii. Niciodată nu ne arată însă cauzele bolii. Le vom semnala noi : sînt condițiile de viață în care trăiesc locuitorii Capitalei, mai ales". Pentru susținerea acestei afirmații, ziarul publică o fotografie : o „casă" în care „își trăiește amarul Anica Stan și copilul său, din strada Brînduși nr. 24, cartierul Raion". Și articolul continuă : „Ce face Ministerul Sănătății ? Ce face Serviciul Sanitar al Capitalei ? Ce fac domnii care se ocupă cu ajutorarea urgisiților vieții ?".